

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ - ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
(Δ.Π.Μ.Σ.)
“ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ”

Διπλωματική Μεταπτυχιακή Εργασία

“Συγκρούσεις Χρήσεων Γης και Αρχαιολογίας -
Μελέτη Περίπτωσης στην περιοχή των Μεγάρων”

Νικόλαος Ανατολίτης
Αρχ. Μηχ. Ε.Μ.Π.

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια
Έ. Δημοπούλου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Ε.Μ.Π.

Μέλη Επιτροπής
Γ. Φώτης, Αναπληρωτής Καθηγητής Ε.Μ.Π.
Π. Κολοκούσης, μέλος Ε.Δι.Π. Ε.Μ.Π.

ΑΘΗΝΑ 2015

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

**ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ – ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ (Δ.Π.Μ.Σ.)
«ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ»**

Διπλωματική Μεταπτυχιακή Εργασία

**«Συγκρούσεις Χρήσεων Γης και Αρχαιολογίας –
Μελέτη Περίπτωσης στην περιοχή των Μεγάρων»**

Νικόλαος Ανατολίτης
Αρχιτέκτων Μηχανικός ΕΜΠ

Η παρούσα διπλωματική εξετάστηκε επιτυχώς

Η τριμελής επιτροπή

.....
Δημοπούλου Ε.
Αν. Καθηγήτρια ΕΜΠ

.....
Φώτης Γ.
Αν. Καθηγητής ΕΜΠ

.....
Κολοκούσης Π.
Ε.ΔΙ.Π. ΕΜΠ

(πηγή εικόνας Αρχαιολογικό Μουσείο Μεγάρων)

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Για την ολοκλήρωση της κάτωθι διπλωματικής, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά:

Την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου κ. Ε. Δημοπούλου, για τη συνεχή διαθεσιμότητά της στην επίλυση κάθε απορίας μου και τις καίριες τοποθετήσεις της κατά τη διάρκεια εκπόνησης της εν λόγω διπλωματικής.

Το μέλος Ε.ΔΙ.Π. και μέλος της τριμελούς επιτροπής κ. Π. Κολοκούση, για την αμέριστη συμπαράστασή του κατά τη διάρκεια των μεταπτυχιακών μου σπουδών και για το έκτο κεφάλαιο της κάτωθι διπλωματικής.

Τον καθηγητή κ. Γ. Φώτη και μέλος της τριμελούς επιτροπής για τις απαραίτητες γνώσεις που προσέφερε απλόχερα όσον αφορά στα Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών (ΓΣΠ).

Ευχαριστώ ιδιαιτέρως την Εφορεία Αρχαιοτήτων Δυτικής Αττικής Πειραιά και Νήσων (ΕΦΑΔΥΑΤ) και συγκεκριμένα την κ. Π. Αυγερινού, προϊσταμένη αρχαιολόγο του Αρχαιολογικού Μουσείου Μεγάρων για τις πολύτιμες πληροφορίες και χρήσιμο υλικό που μου προσέφερε κατά τις επισκέψεις μου στα Μέγαρα καθώς και τους εκεί αρχαιολόγους κ. Ι. Μαυροκεφαλίδη, κ.Σ.Δρένη και τη συντηρήτρια αρχαιοτήτων κ. Μ. Τσιολάκη.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω επίσης στην ομάδα του έργου του Αρχαιολογικού Κτηματολογίου και συγκεκριμένα στον κ. Κ. Νικολέντζο, προϊστάμενο τμήματος Διαχείρισης Εθνικού Αρχείου Μνημείων και Αρχαιολογικού Κτηματολογίου, την κ. Σ. Μπασιούκα, Τοπογράφο ΠΕ-ΙΔΟΧ, Υπεύθυνη Τομέα Ακίνητης Περιουσίας, Φυσικού και Πολεοδομικού Περιβάλλοντος και Ι. Σοφό, Τοπογράφο ΠΕ - ΙΔΟΧ - Υπεύθυνο Τομέα Ενδιάμεσου Πληροφοριακού Συστήματος και υποστήριξης γεωγραφικών εντοπισμών.

Ευχαριστώ επιπλέον τον κ. Α. Λαμπρόπουλο, μέλος Ε.ΔΙ.Π. της ΣΑΤΜ για τη διάθεση των ορθοφωτοχαρτών του Εθνικού Κτηματολογίου.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τις φίλες μου Μ. Λάλα και Μ. Κουκούλη που με μύησαν στα μυστικά της αρχαιολογικής επιστήμης και με βοήθησαν στο σχεδιασμό του τελικού τεύχους.

Αθήνα, Ιούλιος 2015

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	9
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	10
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	12
ABSTRACT	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο - ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ	14
1.1 Βασικοί ορισμοί Πολιτιστικής κληρονομιάς	14
1.1.1 Πολιτιστική κληρονομιά	14
1.1.2 Πολιτιστικό περιβάλλον	14
1.1.3 Πολιτιστικό τοπίο	15
1.2 Προστασία της Πολιτιστικής κληρονομιάς	16
1.2.1 Ιστορική αναδρομή στο διεθνή χώρο	16
1.2.2 Ιστορική αναδρομή στον ελληνικό χώρο	18
1.2.3 Προστασία αρχιτεκτονικής κληρονομιάς	21
1.2.4 Προστασία ενάλιων αρχαιοτήτων	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο - ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΑΚΙΝΗΤΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ	23
2.1 Ορισμός Μνημείων	23
2.2 Ακίνητα Μνημεία	23
2.2.1 Αρχαιολογικοί Χώροι	26
2.2.2 Κήρυξη Αρχαιολογικών Χώρων	26
2.2.3 Ζώνες Προστασίας Αρχαιολογικών Χώρων	27
2.2.4 Ιστορικοί τόποι	28
2.3 Απαλλοτριώσεις για αρχαιολογικούς σκοπούς	28
2.3.1 Ιστορική αναδρομή των απαλλοτριώσεων για αρχαιολογικούς σκοπούς	29
2.3.2 Σύγχρονη εποχή των απαλλοτριώσεων για αρχαιολογικούς σκοπούς	29
2.4 Αποζημιώσεις λόγω στέρησης χρήσης ακινήτου	31
2.5 Ανασκαφές	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο - ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΓΗΣ	33
3.1 Ορισμός ιδιοκτησίας	33
3.2 Εθνικό Κτηματολόγιο	34
3.2.1 Ιστορική αναδρομή	34
3.2.2 Φορείς Κτηματολογίου	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο - ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ	40
4.1 Εισαγωγή	40

4.2 Ιστορική ανάλυση	41
4.3 Αρχαιολογία Μεγάρων	46
4.5 Αρχιτεκτονική κληρονομιά Μεγάρων	50
4.6 Οικονομία	51
4.7 Πολεοδομική Εξέλιξη	55
4.7.1 Πολεοδομικά Σχέδια	56
4.7.2 Αυθαίρετη δόμηση	60
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο – ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΧΡΗΣΕΩΝ ΓΗΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΣΤΑ ΜΕΓΑΡΑ	62
5.1 Εισαγωγή	62
5.2 Μεθοδολογία ανίχνευσης συγκρούσεων	64
5.3. Κηρυγμένοι αρχαιολογικοί χώροι Μεγάρων	65
5.3.1 Η αρχαία Μινώα	65
5.3.2 Τάφος του Καρός	67
5.3.3 Τείχος Αγ. Τριάδας	69
5.4.4 Νίσαια	71
5.4.5 Χώρος γύρω από την Αγ. Τριάδα	74
5.4.6 Πυργάρι	76
5.4.7 Ντάμι του Μουχλίζ	78
5.4.8 Κρήνη του Θεαγένους	79
5.4.9 Οικόπεδο Γεωργικού Συνεταιρισμού	81
5.4.10 Σπήλαιο Μουρμούνη	82
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ^ο -ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ	83
6.1 Αρχαιολογικό Κτηματολόγιο	83
6.1.1 Ενδιάμεσο Διαχειριστικό Σύστημα	87
6.1.2 Ολοκληρωμένο Πληροφοριακό Σύστημα	88
6.2 Συστήματα Παρατήρησης και Παρακολούθησης της Γης	91
6.2.1 Τηλεπισκόπηση	91
6.2.2 Φωτογραμμετρία	93
6.2.3 Δορυφορικές λήψεις	93
6.3 Ανίχνευση πιθανής περιοχής αρχαιολογικού ενδιαφέροντος	97
6.3.1 Μεθοδολογία	97
6.3.2 Αποτελέσματα	101
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 ^ο – ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	103
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	105
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	113

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Κάθε πολιτική γης που στοχεύει στην ολοκληρωμένη διαχείριση και ανάπτυξη ενός τόπου οφείλει να λαμβάνει υπόψη το εκάστοτε πολιτιστικό απόθεμα που απαρτίζεται από αρχαιολογικούς χώρους, μνημεία, ιστορικούς τόπους, αξίες κ.α. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά και η Μαρία Τρατσέλα¹ τα μνημεία αποτελούν *ουσιαστικά τη συνύπαρξη στον χώρο των τριών διαστάσεων του χρόνου, παρελθόν, παρόν, μέλλον, οι οποίες συναντώνται στην έννοια της ιστορικότητας με τον πιο έκδηλο τρόπο: ζωντανές μαρτυρίες που πηγάζουν από μία ιστορική στιγμή του παρελθόντος ζητούν ερμηνείες μέσα από τα κοινωνικο-πολιτισμικά φίλτρα του παρόντος, για να προδιαγράψουν την πορεία τους στο μέλλον.*

Η σημασία της προστασίας και ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι συνταγματικά κατοχυρωμένη τόσο στον διεθνή όσο και στον ελληνικό χώρο. Συγκεκριμένα για το Ελληνικό κράτος η σημασία αυτή απορρέει από ένα σύνολο νομοθετημάτων που ανάγονται ήδη από την ίδρυση του νέου Ελληνικού κράτους. Όπως ενδεικτικά σημειώνεται στο Άρθ. 24 του Ελληνικού Συντάγματος, η προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί κρατική υποχρέωση και δικαίωμα του καθενός.

Με την κατοχύρωση του ιδιοκτησιακού καθεστώτος που διέπει τα πολιτιστικά ακίνητα ασχολείται το Αρχαιολογικό Κτηματολόγιο, η ολοκλήρωση του οποίου θα αποτελέσει σταθμό στη διαχείρισή τους ενώ φαινόμενα καταπάτησης της ακίνητης περιουσίας του πρώην ΥΠΠΟΤ θα εκλείψουν. Η ύπαρξη ή μη των φαινομένων αυτών, η συχνότητα εμφάνισης και η ένταση διασποράς τους στην περιοχή των Μεγάρων ενέπνευσαν και την εν λόγω διπλωματική. Επιπλέον, με τη βοήθεια των επιστημών της «παρατήρησης της γης» (Τηλεπισκόπησης, Φωτογραμμετρίας και ΓΣΠ) γίνεται προσπάθεια ανίχνευσης πιθανής θέσης αρχαιολογικού ενδιαφέροντος στα όρια του κηρυγμένου αρχαιολογικού χώρου των Μεγάρων ώστε να αποτελέσει χρήσιμο στοιχείο για τη μελλοντική εκπόνηση ρυθμιστικών σχεδίων στην περιοχή.

1 Τρατσέλα 2013, 63

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΚ	Αρχαιολογικό Κτηματολόγιο
Α.Κ.	Αστικός Κώδικας
ΑΔ	Αρχαιολογικό Δελτίο
ΑΕ	Αρχαιολογική Εφημερίδα
ΒΔ	Βασιλικό Διάταγμα
ΓΠΣ	Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο
ΓΣΠ	Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών
ΓΟΚ	Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός
ΓΥΣ	Γεωγραφική Υπηρεσία Στρατού
ΔΑΑΠ	Δ/ση Απαλλοτριώσεων και Ακίνητης Περιουσίας
ΔΒΜΑ	Δ/ση Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Αρχαιοτήτων
ΔΕΑΜ	Δ/ση Εθνικού Αρχείου Μνημείων
ΔΙΝΕΣΑΚ	Δ/ση Νεώτερης & Σύγχρονης Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς
ΔΙΠΚΑ	Δ/ση Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων
ΔΤΦΚ	Δ/ση Τοπογραφήσεων, Φωτογραμμετρίας και Κτηματολογίου
ΕΓΣΑ	Ελληνικό Γεωδαιτικό Σύστημα Αναφοράς
ΕΚ	Εθνικό Κτηματολόγιο
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚΧΑ	Εθνικό Κτηματολόγιο και Χαρτογράφηση
ΕΛΣΤΑΤ	Ελληνική Στατιστική Αρχή
ΕΜΠ	Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
ΕΠΚΑ	Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων
Ε.Ρ.Σ.	Εγκεκριμένο Ρυμοτομικό Σχέδιο
ΚΑΣ	Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο
ΚΠΣ	Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης
ΚΥΑ	Κοινή Υπουργική Απόφαση
ΝΟΚ	Νέος Οικοδομικός Κανονισμός
ΝΠΔΔ	Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου
ΝΠΙΔ	Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου
ΟΤΑ	Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης
ΟΚΧΕ	Οργανισμός Κτηματολογίου και Χαρτογραφήσεων Ελλάδος
ΟΠΣ	Ολοκληρωμένο Πληροφοριακό Σύστημα

ΠΔ	Προεδρικό Διάταγμα
Π.Ε.Π.	Περιοχή Ειδικής Προστασίας
ΠΜΕΑ	Πολοδομική Μελέτη Επέκτασης – Αναθεώρησης
ΠΠΠΠ	Περιοχή Προστασίας Πολιτιστικής Κληρονομιάς
ΣΧΟΟΑΠ	Σχέδιο Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτής Πόλης
ΤΑΠ	Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων
ΤΕΕ	Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος
ΥΑ	Υπουργική Απόφαση
Υ.ΔΟΜ.	Υπηρεσίες Δόμησης
ΥΠΕΚΑ	Υπουργείο Περιβάλλοντος και Κλιματικής Αλλαγής
ΥΠΠΟΑΙΘ	Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων
ΥΠΠΟΤ	Υπουργείο Πολιτισμού
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας Κυβερνήσεως
CIAM	Congrès internationaux d'architecture moderne
DEM	Digital Elevation Model
EU.L.I.S	European Land Information Service
HEREIN	European Heritage Network
ICAHM	Διεθνής Επιτροπή Διαχείρισης της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς
ICCROM	International Centre for the Study of the Preservation and the Restoration of the Cultural Property
ICOM	International Council of Museums
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites
IFC	International Finance Corporation
IUCN	International Union for Conservation of Nature
L.A.D.M.	Land Administration Domain Model
LiDAR	Light Detection and Ranging
OWHC	Organization of World Heritage Cities
Prakt	Πρακτικά της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας
Radar	RAdio Detection And Ranging
SEOS	Science Education through Earth Observation for High Schools
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
WHC	Διεθνής Επιτροπή Κληρονομιάς
WTO	World Trade Organization

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την ιστορική συνέχεια ενός λαού και τη διαμόρφωση αξιών. Η προσπάθεια διασφάλισης των εθνικών πολιτιστικών αγαθών διαφαίνεται τόσο από τα πρώτα νομοθετήματα του νεοσύστατου ελληνικού κράτους στα μέσα του 19ου αιώνα όσο και από τη συμμόρφωσή του με τις αντίστοιχες διεθνείς συμβάσεις.

Η γνώση και κατοχύρωση του ιδιοκτησιακού καθεστώτος αποτελεί κυρίαρχο ζήτημα για τον τρόπο διαχείρισης της ακίνητης περιουσίας σε κάθε πολεοδομική και χωροταξική πράξη και αποτελεί αντικείμενο των εκάστοτε κτηματολογικών συστημάτων. Συγκεκριμένα για τα πολιτιστικά ακίνητα, η σύνταξη ενός Κτηματολογίου πολιτιστικής αναφοράς – του Αρχαιολογικού – κρίνεται αναπόσπαστο τμήμα μιας ολοκληρωμένης χωρικής αναπτυξιακής προσέγγισης.

Συχνό ωστόσο είναι το φαινόμενο των συγκρούσεων που ανακύπτει από την ευαίσθητη πολλές φορές συνύπαρξη των πολιτιστικών αγαθών και του περιβάλλοντός τους με τις ανάγκες που αναπτύσσονται στον αστικό και εξωαστικό χώρο. Οι συγκρούσεις αυτές – τις οποίες βίωσα προσωπικά στα ανασκαφικά σκάμματα - αποτελούν το αντικείμενο της συγκεκριμένης εργασίας, με μελέτη περίπτωσης την ιστορικά πλούσια πόλη των Μεγάρων της Δυτικής Αττικής.

Ακολουθήθηκε μεθοδολογία έρευνας που περιλαμβάνει ανασκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας δευτερογενών κυρίως πηγών πληροφόρησης, συζητήσεις με στελέχη του Αρχαιολογικού Κτηματολογίου και του Μουσείου Μεγάρων, τη φωτοερμηνεία αεροφωτογραφιών με τη χρήση Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφοριών (ΓΣΠ) για τη δημιουργία χαρτών αναφοράς και την κατασκευή ψηφιακού μοντέλου εδάφους.

Η παρούσα μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία αποτελείται από συνολικά επτά κεφάλαια. Στο πρώτο επιχειρείται διασαφήνιση και ιστορική αναδρομή του θεσμικού πλαισίου προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς μέσα από τις διεθνείς συμβάσεις και την ελληνική νομοθεσία. Στο δεύτερο γίνεται λόγος για την προστασία των ακινήτων μνημείων όπου συναντώνται και οι περισσότερες συγκρούσεις. Έπειτα, στο τρίτο γίνεται αναφορά στην κατάρτιση του Εθνικού και Κτηματολογίου, απαραίτητου εργαλείου διοίκησης γης. Στο τέταρτο επιχειρείται η ιστορική, αρχαιολογική και πολεοδομική σκιαγράφηση της περιοχής μελέτης ενώ στο πέμπτο παρουσιάζεται η μεθοδολογία οριοθέτησης των κηρυγμένων αρχαιολογικών της χώρων με το αντίστοιχο καθεστώς προστασίας τους. Στο έκτο κεφάλαιο καταδεικνύεται η σημασία του Αρχαιολογικού Κτηματολογίου για την καταγραφή της αρχαιολογικής πληροφορίας και της Τηλεπισκόπησης - Φωτογραμμετρίας στην ανίχνευση, ανάδειξη και διαχείριση πιθανών χώρων αρχαιολογικού ενδιαφέροντος με τη δημιουργία ψηφιακού μοντέλου εδάφους από στερεοσκοπικό ζεύγος αεροφωτογραφιών της Βρέστιζας Μεγάρων. Τέλος, στο έβδομο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα συμπεράσματα.

ABSTRACT

The protection and promotion of cultural heritage is a prerequisite for people's historical continuity and formation of values. The effort put into preservation of national cultural goods is evident from the first pieces of legislation of the newly established Greek state in the 19th century and from its compliance with the relevant international conventions.

The knowledge and consolidation of ownership is a primary issue for the real estate administration in every urban and regional planning practice and is the subject of current cadastral systems. Specifically for cultural property, the preparation of a land registry of cultural reference - the Archaeological Cadastre- is an integral part of an integrated territorial development approach.

However, the conflicts arising from the often sensitive coexistence of cultural goods and their environment is frequent due to the growing urban and extra-urban area's needs. These conflicts - which were personally experienced by the author - are the subject of the assignment, using the historically rich city of Megara in West Attica, as a case study.

The research methodology that has been used includes a review of the existing literature of mainly secondary sources of information, discussions with officials of the Archaeological Cadastre and the Museum of Megara, the photo interpretation of aerial imagery with the use of Geographic Information Systems (GIS) to generate reference maps and the manufacture of a digital terrain model.

This paper consists of a total of seven chapters: (1) attempts to clarify and designate the history of the cultural heritage institutional protection scheme through the international conventions and the Greek legislation, (2) refers to the protection of the immovable monuments that face most of the conflicts, (3) refers to the setting up of the National Cadastre – a necessary land management tool, (4) undertakes the historical, archaeological and urban outline of the study area, (5) contains the methodology used in order to delimitate the proclaimed archaeological sites with their corresponding protection framework, (6) highlights the importance of the Archaeological Cadastre - necessary tool for the registration of any archaeological information and the importance of the Remote Sensing and Photogrammetry for the detection, promotion and management of possible archaeological sites with the creation of a digital terrain model (DTM) from a stereo pair of aerial imagery of Vrestiza in Megara, (7) contains the main findings concerning the conflicts.

1.1 Βασικοί ορισμοί Πολιτιστικής κληρονομιάς

Για να κατανοηθεί πληρέστερα η νομοθεσία και οι κείμενες διατάξεις που διέπουν την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς επιχειρείται διασαφήνιση των όρων και μια σύντομη ιστορική αναδρομή των προσπαθειών του Ελληνικού κράτους αλλά και του διεθνούς χώρου προς αυτή την κατεύθυνση.

1.1.1 Πολιτιστική κληρονομιά

Ως πολιτιστική κληρονομιά νοείται η κληρονομιά των φυσικών αντικειμένων και των άυλων χαρακτηριστικών μιας ομάδας ή κοινωνίας που κληρονομούνται από τις προηγούμενες γενιές, διατηρούνται στο παρόν και είναι κατοχυρωμένες για το όφελος των μελλοντικών γενεών². Σύμφωνα με το Άρθ. 1 της Σύμβασης Παγκόσμιας Κληρονομιάς το 1972³, η πολιτιστική κληρονομιά αναφέρεται σε μνημεία και ομάδες κτισμάτων και χώρων με ιστορική, αισθητική, αρχαιολογική, εθνολογική ή ανθρωπολογική αξία⁴. Συγκεκριμένα⁵:

- ως μνημεία αναφέρονται τα αρχιτεκτονικά έργα, έργα μνημειακής γλυπτικής και ζωγραφικής, στοιχεία ή δομές αρχαιολογικής φύσης, επιγραφές, κατοικίες σπηλαίων και συνδυασμών των χαρακτηριστικών αυτών, τα οποία έχουν εξαιρετική παγκόσμια αξία από την άποψη της ιστορίας, της τέχνης και της επιστήμης
- ως κτιριακές ομάδες αναφέρονται οι ομάδες κτιρίων ή ξεχωριστά κτίρια τα οποία συνδέονται, λόγω της αρχιτεκτονικής τους, την ομοιογένεια τους ή τη θέση τους στο τοπίο, και θεωρούνται να έχουν εξαιρετική παγκόσμια αξία από την άποψη της ιστορίας, της τέχνης και της επιστήμης
- ως τοποθεσίες θεωρούνται τα ανθρώπινα έργα ή τα συνδυασμένα έργα της φύσης και του ανθρώπου, καθώς και περιοχές συμπεριλαμβανομένων των αρχαιολογικών χώρων που έχουν εξαιρετική παγκόσμια αξία από την ιστορική, αισθητική, εθνολογική ή ανθρωπολογική άποψη

1.1.2 Πολιτιστικό περιβάλλον

Η οικειοποίηση του περιβάλλοντος από τις κοινωνίες στο πλαίσιο μιας διαλεκτικής με τη φύση ή ενός τρόπου παραγωγής, καθορίζεται με ιστορικούς όρους και αποτυπώνεται στο χώρο μετατρέποντάς τον σε ανθρωπογενές τοπίο ενέχοντας κάθε οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική δομή⁶. Έτσι, με το Ν. 1650/1986 «Για την προστασία του περιβάλλοντος», το περιβάλλον αποτελείται από το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση κι επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα ζωής και την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες. Μπορεί να είναι είτε φυσικό ή πολιτιστικό ενώ νομικά προσεγγίζεται σε δύο άξονες, τον οικολογικό και τον ανθρωποκεντρικό⁷.

2 <http://www.seos-project.eu/modules/heritage-conservation/heritage-conservation-c02-p01.gr.html>

3 Για την εφαρμογή της Διεθνούς Σύμβασης υπεύθυνες είναι: η Διεθνής Επιτροπή Κληρονομιάς (WHC) και η Διεθνής Επιτροπή Διαχείρισης της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς (ICAHM) (Γόγολου 2013, 27)

4 Γόγολου 2013, 18 – 19

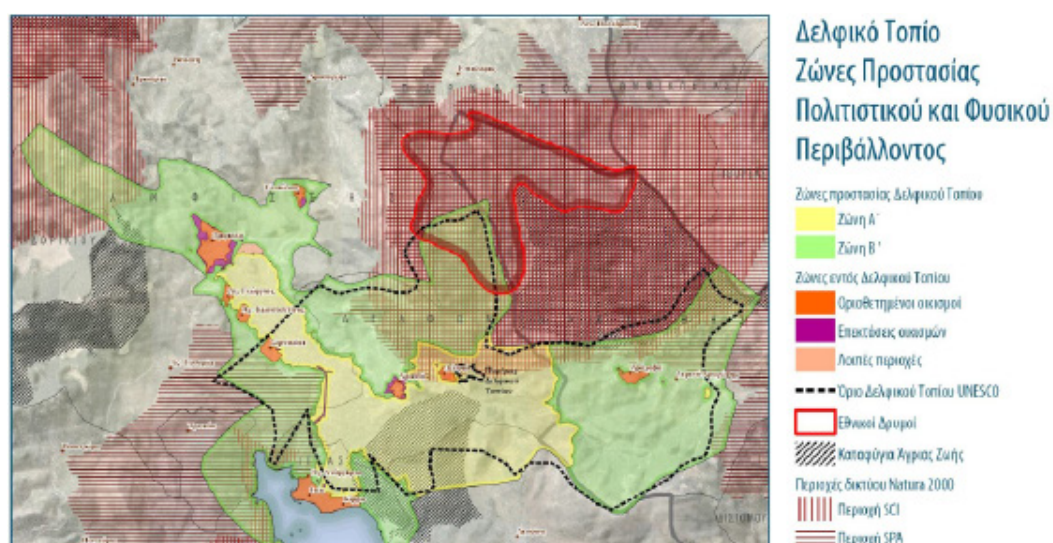
5 <http://www.seos-project.eu/modules/heritage-conservation/heritage-conservation-c02-p01.gr.html>

6 Γιώτη & Πούλου 2010, 1

7 Γόγολου 2013, 18

1.1.3 Πολιτιστικό τοπίο

Το τοπίο θεωρείται η υλοποίηση της μνήμης, η διαπραγμάτευση συλλογικών και ατομικών ιστοριών στον υπάρχοντα χώρο⁸. Το προϊόν που παράγεται από τη δραστηριότητα αυτή είναι το πολιτιστικό τοπίο (cultural landscape)⁹ το οποίο περιλαμβάνει τις ιστορικές θέσεις, τα κτήρια, και τους άλλους πολιτιστικούς δείκτες, μαζί με το ίδιο το φυσικό περιβάλλον¹⁰. Με λίγα λόγια, ο όρος πολιτιστικό τοπίο γεφυρώνει τη διάκριση μεταξύ της πολιτιστικής με τη φυσική κληρονομιά¹¹ και μαζί με την ανθρώπινη κατοίκηση («human habitation») έχει αποκτήσει πολιτιστική αξία¹². Σύμφωνα με τη Διακήρυξη της Στυμφαλίας, η κοινή και ολοκληρωμένη διαχείριση της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς θεωρείται κεντρική διαχειριστική προτεραιότητα¹³ με το πολιτιστικό τοπίο ως βασικό αναπτυξιακό πόρο¹⁴.

Ζώνες προστασίας του Πολιτιστικού και Φυσικού Περιβάλλοντος του Δελφικού Τοπίου (πηγή: ΑΚ)

Κατά την πρώην Γ.Γ. του Υπουργείου Πολιτισμού Λίνα Μενδώνη, «[στην Ελλάδα] η συνεχής κατοίκηση από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα έχει δημιουργήσει ένα εκτεταμένο αρχαιολογικό παλίμψηστο και ένα εξαιρετικά σύνθετο πολιτιστικό και φυσικό τοπίο»¹⁵. Γενικά είναι σημαντικό εκτός από τα μνημεία να προστατεύεται και ο περιβάλλοντάς τους χώρος καθώς έπαιξε ρόλο στην απόφαση χωροθέτησής τους¹⁶. Επιπλέον η πρόσληψη του πολιτιστικού τοπίου όσο

8 Τρατσέλα 2013, 71

9 Ο όρος πολιτιστικό τοπίο (cultural landscape) αναφέρθηκε για πρώτη φορά από τον πολιτισμικό γεωγράφο C. O. Sauer σε ομιλία του το 1925, όπου δήλωσε ότι ο πολιτισμός είναι το αίτιο, η φυσική περιοχή το μέσον και το πολιτισμικό τοπίο το αποτέλεσμα (Τρατσέλα 2013, 65)

10 Γιώτη & Πούλου 2010, 2

11 <http://www.kathimerini.gr/788288/article/epikairothta/ellada/politistika-topia-se-perioxes-natura>

12 Γιώτη & Πούλου 2010, 2

13 http://www.pior.gr/el/News/~media/Files/Diakiriksi_Stymfalia2014_.pdf

14 Θεωρώντας το τοπίο ως το ευρύτερο πεδίο ανάπτυξης της ανθρώπινης δραστηριότητας και διαμόρφωσης της πολιτισμικής ταυτότητας και κοινωνικής συνείδησης, η διαχείρισή του δεν θα έπρεπε να επικεντρώνεται μόνο σε ορισμένους χώρους με σημαντική αρχαιολογική και ιστορική αξία, αλλά να συμπεριλαμβάνει ευρύτερες γεωγραφικές ενότητες και περιοχές που διακρίνονται για την ακεραιότητα, τη δομή και τη συμβολική σημασία τους (Τρατσέλα 2013, 70)

15 <http://www.kathimerini.gr/788288/article/epikairothta/ellada/politistika-topia-se-perioxes-natura>

16 Κάτου 2006. Αυτό άλλωστε πρεσβεύει και το Άρθ. 6 § 2 του Ν. 3028/02 «ο χαρακτηρισμός ενός ακίνητου μνημείου είναι δυνατόν να αφορά και κινητά που συνδέονται με ορισμένη χρήση του ακινήτου, τις χρήσεις που είναι σύμφωνες με το χαρακτήρα του ως μνημείου, καθώς και τον περιβάλλοντα χώρο ή στοιχεία αυτού». Για παράδειγμα, η δενδροφύτευση του Έβανς γύρω από το ανάκτορο της Κνωσού έχει χαρακτηριστεί διατηρητέο μνημείο (Σολομών 2005, 86)

και η κατανόηση των αρχαιοτήτων που περιέχει μεταβάλλεται ανάλογα με την επανερμηνεία ή ανακατασκευή του τρόπου ενεργοποίησης της μνήμης¹⁷.

Ένα παράδειγμα πολιτιστικού τοπίου του 18ου και 19ου αιώνα είναι η κοιλάδα του Έλβα στη Δρέσδη της Γερμανίας. Καταγράφηκε το 2004 στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO αλλά αφαιρέθηκε τον Ιούνιο του 2009 επειδή κατασκευάστηκε μια γέφυρα τεσσάρων λωρίδων στην καρδιά του πολιτιστικού τοπίου που σήμαινε ότι η ιδιοκτησία απέτυχε να κρατήσει την «εξαιρετική της παγκόσμια αξία»¹⁸.

Στην Ελλάδα η UNESCO έχει συμπεριλάβει ως μεικτά πολιτιστικά τοπία (mixed sites) τα Μετέωρα και τον Άθω¹⁹. Ο ενδεικτικός κατάλογος της Ελλάδας (πολιτιστικά και φυσικά αγαθά τα οποία προορίζονται για υποβολή προς εγγραφή στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO) περιέχει²⁰:

- *πολιτιστικά αγαθά*²¹: το Ανάκτορο της Κνωσού, την Αρχαία Λαυρεωτική, ο αρχαιολογικός χώρος της Νικόπολης, ο αρχαιολογικός χώρος Φιλίππων
- *μικτά αγαθά*: η ευρύτερη περιοχή του όρους Όλυμπος, η περιοχή των Πρεσπών
- *φυσικά αγαθά*: δάσος Δαδιάς, φαράγγι Σαμαριάς

1.2 Προστασία της Πολιτιστικής κληρονομιάς

Η πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί απαραίτητο αναπτυξιακό εργαλείο μιας χώρας, αφού περιλαμβάνεται σε κάθε πολεοδομικό, χωροταξικό ή περιβαλλοντικό σχεδιασμό²². Η Σύμβαση του 1972 είναι η πρώτη προσπάθεια που ο όρος «πολιτιστική κληρονομιά» όριζε την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε διεθνές επίπεδο²³. Ωστόσο η πρώτη φορά που επιχειρείται διαφύλαξη των πολιτιστικών αγαθών συναντάται στη Σουηδία το 1666 για την προστασία των εθνικών της μνημείων²⁴.

1.2.1 Ιστορική αναδρομή στο διεθνή χώρο

Τα πρώτα βήματα της συστηματικής αρχαιολογίας έλαβαν χώρα στην Ευρώπη κατά την περίοδο του Διαφωτισμού τον 17ο και 18ο αιώνα²⁵, οπότε δημιουργούνται και οι πρώτες αρχαιολογικές εταιρείες και σχολές. Μέχρι το τέλος του 19ου αιώνα η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς ήταν εθνικό ζήτημα όπως ο κώδικας Lieber συντάσσεται στις Η.Π.Α. ο οποίος κωδικοποιεί τους κανόνες πολέμου και προβλέπει τη συνταγματική προστασία των πολιτιστικών αγαθών κατά τη διάρκεια ενόπλων συρράξεων²⁶.

17 Τρατσέλα 2013, 72

18 <http://www.seos-project.eu/modules/heritage-conservation/heritage-conservation-c02-p04.gr.html>

19 <http://whc.unesco.org/en/list>

20 http://www.icomoshellenic.gr/images/icomos_files/world_heritage/endeiktikos-up-po.pdf

21 Ως «πολιτιστικά αγαθά» νοούνται οι μαρτυρίες της ύπαρξης και της ατομικής και συλλογικής δραστηριότητας του ανθρώπου (Α.Κ.)

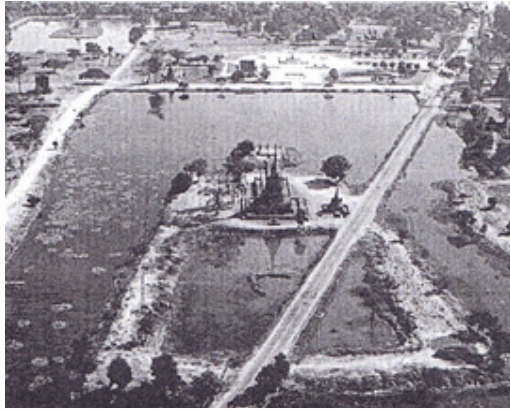
22 Γόγολου 2013, 19

23 http://en.wikipedia.org/wiki/UNESCO_Convention_on_the_Protection_of_the_Underwater_Cultural_Heritage

24 Γόγολου 2013, 20

25 Σύμφωνα με την ίδια πηγή, η πρώτη συστηματική ανασκαφή ήταν του Τόμας Τζέφερσον στη Βιρτζίνια των Η.Π.Α. το 1784 (<http://archaeology.about.com/cs/18th19thcentury/a/history2.htm>)

26 Γόγολου 2013, 20

Αεροφωτογραφία του Sukhothai στη Β. Ταϊλάνδη όπου ο δρόμος προς το αεροδρόμιο στα δεξιά διαπερνά μνημείο της εθνικής πολιτιστικής κληρονομιάς της. (πηγή: Wiseman & El-Baz 2007, 522)

Η διεθνοποίηση του πολιτιστικού ζητήματος ήταν απόρροια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου με την ίδρυση της «Κοινωνίας των Εθνών» το 1920 και κυρίως του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου με την ίδρυση το 1945 του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.) και της Εκπαιδευτικής Επιστημονικής και Πολιτιστικής Οργάνωσης των Ηνωμένων Εθνών (UNESCO)²⁷. Στιγμές της «Διεθνούς Κληρονομιάς» είναι το Συνέδριο της Αθήνας που διοργάνωσε το Διεθνές Γραφείο Μουσείων και αφορούσε στην αποκατάσταση των ιστορικών κτιρίων το 1931 και η έκδοση της «Χάρτας της Αθήνας» το 1943 που είχε συνταχθεί από τον Le Corbusier κατά τη διάρκεια των εργασιών του 4ου Διεθνούς Συνεδρίου Μοντέρνας Αρχιτεκτονικής (CIAM) το 1933²⁸.

Το 1946 ιδρύεται το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων (ICOM), το 1948 η Παγκόσμια Ένωση για τη Συντήρηση (IUCN) στο Gland της Ελβετίας ενώ το 1954 η Σύμβαση του Παρισιού ή αλλιώς «η Ευρωπαϊκή Πολιτιστική Σύμβαση» δεσμεύει τα μέλη της να συνεισφέρουν σε εθνικό επίπεδο στην κοινή πολιτιστική κληρονομιά της Ευρώπης, να προστατεύουν αντικείμενα ευρωπαϊκής πολιτιστικής αξίας και να εξασφαλίζουν λογική πρόσβαση σε αυτά²⁹. Το 1957 συγκαλείται στο Παρίσι το πρώτο Συνέδριο Αρχιτεκτόνων και Εμπειρογνομόνων Ιστορικών Κτιρίων και δύο χρόνια αργότερα, ιδρύεται στη Ρώμη το Διεθνές Κέντρο για τη Μελέτη της Διατήρησης και της Αναστήλωσης των Πολιτιστικών Αγαθών (ICCROM)³⁰.

Το 1964, κατά τις εργασίες του δεύτερου Συνεδρίου Αρχιτεκτόνων και Εμπειρογνομόνων Ιστορικών Κτιρίων στη Βενετία, υιοθετήθηκαν 13 ψηφίσματα, το πρώτο από τα οποία αφορά στη Διεθνή Χάρτα Αποκατάστασης, γνωστής και ως «Χάρτας της Βενετίας»³¹ ενώ το δεύτερο από αυτά, οδήγησε στην ίδρυση του Διεθνούς Συμβουλίου Μνημείων και Τοποθεσιών (ICOMOS) το 1965 στη Βαρσοβία με έδρα το Παρίσι^{32 33}. Το 1969 στις Η.Π.Α. ψηφίζεται το σχέδιο δράσης

27 <http://www.icomos.org/en/about-icomos/mission-and-vision/history>

28 Ο.π.

29 Την ίδια χρονιά συντάσσεται και η Σύμβαση της Χάγης που θέτει διεθνείς κανόνες προστασίας της πολιτιστικής περιουσίας σε περιόδους ενόπλων συρράξεων ([http://www.english-heritage.org.uk/professional/advice/hpg/coventionstreatiesandcharters/#\(2\)](http://www.english-heritage.org.uk/professional/advice/hpg/coventionstreatiesandcharters/#(2)))

30 Η ίδρυσή του είχε προαποφασιστεί από το 1956 (<http://www.iccrom.org/about/history/>)

31 Βασικά άρθρα της Χάρτας της Βενετίας όσο αφορά στην ένταξη των μνημείων στον αστικό ιστό είναι το άρθρο 5 που αναφέρει: «*Η συντήρηση των μνημείων ευνοείται πάντοτε από την καταλληλότητά τους να χρησιμοποιηθούν για κάποιο σκοπό ωφέλιμο στην κοινωνία...*», το άρθρο 6: «*Η συντήρηση του μνημείου συνεπάγεται και την διατήρηση του άμεσου περιβάλλοντός του...*» (Κάτου 2006)

32 Ο.π. Επίσης το ελληνικό τμήμα του ICOMOS ιδρύθηκε το 1972 αρχικά ως Επιστημονική Επιτροπή του Τεχνικού Επιμελητηρίου της Ελλάδας (ΤΕΕ) ενώ από το 1992 συνεχίζει τη δράση του ως ανεξάρτητο και αναγνωρισμένο επιστημονικό σωματείο (<http://www.icomoshellenic.gr/index.php>)

33 Το ICOMOS μαζί με τον WTO και άλλους 17 Διεθνείς Οργανισμούς εξέδωσαν τη Χάρτα Πολιτιστικού Τουρισμού το 1976 και το ICOMOS το 1999 τη Νέα Χάρτα Πολιτιστικού Τουρισμού στο Μεξικό (Αυγερινού – Κολώνια 2011)

NEPA (National Environmental Protection Act) το οποίο αξιολογούσε τις επιπτώσεις των δυνητικά αναπτυξιακών δραστηριοτήτων στο πολιτιστικό περιβάλλον, βάσει περιβαλλοντικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών³⁴. Το 1975 ψηφίζεται η Διακήρυξη του Άμστερνταμ που αφορά στην ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική κληρονομιά, όπου δηλώνεται πως ένας από τους κύριους σκοπούς του αστικού και περιφερειακού σχεδιασμού είναι η διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς³⁵. Συγκεκριμένα για την Ευρωπαϊκή Αρχιτεκτονική Κληρονομιά συντάσσεται το 1985 η Σύμβαση της Γρανάδας και για την Προστασία της Αρχαιολογικής η Σύμβαση της Βαλέτας το 1992³⁶.

Το Σεπτέμβριο του 1986 η Παγκόσμια Τράπεζα (World Bank Group) σε συνεργασία με το Διεθνή Οργανισμό Χρηματοδοτήσεων IFC ξεκίνησε το πρόγραμμα OPN 11.03 ώστε να θέσει τις βασικές αρχές και πρότυπα επιδόσεων πολιτιστικής προστασίας που πρέπει να διέπουν τα υποψήφια προγράμματα προς χρηματοδότηση³⁷. Το 1991 θεσπίστηκαν από το Συμβούλιο της Ευρώπης οι Ευρωπαϊκές Μέρες Πολιτιστικής Κληρονομιάς³⁸⁻³⁹. Το 2000, υπογράφεται η Σύμβαση της Φλωρεντίας που αφορά στην προστασία του Τοπίου⁴⁰ και το 2001 η Σύμβαση της UNESCO για την Προστασία της Ενάλιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς στο Παρίσι⁴¹. Μέσω της ψηφιακής πλατφόρμας του HEREIN (European Heritage Network) και με την υποστήριξη του Συμβουλίου της Ευρώπης διάφορες επαγγελματικές ειδικότητες μπορούν να ενημερωθούν σε θέματα που άπτονται των ευρωπαϊκών μνημείων (συντήρηση και αποκατάσταση) και τις εξελίξεις των αντίστοιχων ευρωπαϊκών συμβάσεων προστασίας. Τέλος, το 2014 στην Ευρώπη θεσπίζεται το «Σήμα Ευρωπαϊκής Πολιτιστικής Κληρονομιάς» (ΣΕΠΚ)⁴².

1.2.2 Ιστορική αναδρομή στον ελληνικό χώρο

Όσον αφορά στην ελληνική πραγματικότητα, η ελληνική αρχαιολογική νομοθεσία θεωρείται από τις μακροβιότερες στην ιστορία του σύγχρονου Ελληνικού Κράτους⁴³. Οι πρώτες προσπάθειες προστασίας και καταγραφής της πολιτιστικής κληρονομιάς ανάγονται πριν από την Ελληνική Επανάσταση ακόμα όταν ο Αδαμάντιος Κοραής σε υπόμνημά του προς το Οικουμενικό Πατριαρχείο προτείνει μέτρα για την καταγραφή των μνημείων και αρχαιοτήτων από

34 Γόγολου 2013, 100

35 <http://courses.arch.ntua.gr/112130.html>

36 Πρόκειται για αναθεώρηση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προστασία της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς του Λονδίνου (1969) (<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/066.htm>)

37 Η επόμενη εκδοχή των οδηγιών έλαβε χώρα το 2006 (2006 Performance Standard 8) και η τελευταία το 2012. (http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/topics_ext_content/ifc_external_corporate_site/ifc+sustainability/our+approach/risk+management/performance+standards/environmental+and+social+performance+standards+and+guidance+notes#pre2006)

38 http://www.yppo.gr/5/g5151.jsp?obj_id=1032

39 Επιπλέον το 1973 ιδρύεται η Διεθνής Επιτροπή για τη Διατήρηση της Βιομηχανικής Κληρονομιάς (TICCIH) και το 1993 ιδρύεται ο Οργανισμός Πόλεων της Παγκόσμιας Κληρονομιάς (OWHC) (Γόγολου 2013, 25)

40 «προστασία τοπίου» σημαίνει δράσεις με σκοπό τη διατήρηση και συντήρηση των σημαντικών ή ιδιαίτερων χαρακτηριστικών ενός τοπίου βάσει της κληροδοτημένης του αξίας που προέρχεται από τη φυσική του διαμόρφωση ή/και την ανθρώπινη δραστηριότητα (<http://www.monumenta.org/article.php?IssueID=7&lang=gr&CategoryID=5&ArticleID=809>)

41 http://en.wikipedia.org/wiki/UNESCO_Convention_on_the_Protection_of_the_Underwater_Cultural_Heritage

42 Το ΣΕΠΚ είναι μια νέα πρωτοβουλία της ΕΕ με στόχο την ανάδειξη τόπων που έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην ιστορία και τον πολιτισμό της Ευρώπης καθώς και στη δημιουργία και την ανάπτυξη της ΕΕ. Το σήμα συμβάλλει στην ενίσχυση του αισθήματος των πολιτών ότι ανήκουν στην ΕΕ, με βάση την κοινή ευρωπαϊκή ιστορία και πολιτιστική κληρονομιά, και με πρωταρχικό κοινό τους νέους. Ένας περαιτέρω στόχος είναι η αύξηση του πολιτιστικού τουρισμού και τα οικονομικά οφέλη στα οποία θα οδηγήσει αυτή (<http://www.naftemporiki.gr/story/735911/oi-prottoi-topoi-pou-tha-laboun-sima-europaikis-politistikis-klironomias>)

43 Γόγολου 2013, 22

τις κατά τόπους εκκλησιαστικές αρχές στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και το 1813 ιδρύεται η «Φιλόμουσος Εταιρεία»^{44 45}.

Κατά τη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης τα διατάγματα στις 10/2/1825 και 22/2/1826 ορίζουν την περισυλλογή και φύλαξη των αρχαιοτήτων σε σχολεία και προβλέπονται μέτρα για την εξασφάλιση των μνημείων των Αθηνών αντίστοιχα. Ο πρώτος κυβερνήτης της χώρας Ιωάννης Καποδίστριας θέσπισε μέτρα που απέβλεπαν στον περιορισμό της λαθραίας εξαγωγής αρχαιοτήτων⁴⁶ και το καλοκαίρι του 1829 η Δ' Εθνοσυνέλευση επικύρωσε το άρθρο ΙΗ της Γ' Εθνοσυνέλευσης της Τροιζήνας που απαγόρευε την πώληση και εξαγωγή αρχαιοτήτων⁴⁷. Το πρώτο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο ιδρύεται στην Αίγινα («Εθνικόν Μουσείον Αιγίνης»)⁴⁸ στις 21 Οκτωβρίου 1829 με μνημεία που συλλέγονται διάσπαρτα από την τότε ελεύθερη νότια Ελλάδα⁴⁹.

Μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια το 1831 η Διοικητική Επιτροπή διορίζει τον Κυριάκο Πιττάκη επιστάτη των αρχαίων στην Αθήνα⁵⁰ την ίδια εποχή που ο Σταμάτιος Κλεάνθης και ο Eduard Schaubert συντάσσουν το πολεοδομικό σχέδιο της Αθήνας. Η αρχαιολογική υπηρεσία ιδρύεται με το διάταγμα της 3/15.4.1833 ως μέρος του Υπουργείου Παιδείας και ο πρώτος αρχαιολογικός Νόμος ψηφίζεται το 1834⁵¹ από την Αντιβασιλεία του Όθωνος και ορίζει ρητά την ίδρυση και ανέγερση Εθνικού Δημόσιου Μουσείου στην Αθήνα⁵². Ο Νόμος τιτλοφορείται *Περί τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ τεχνολογικῶν συλλογῶν, περὶ ἀνακαλύψεως καὶ διατηρήσεως τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ τῆς χρήσεως αὐτῶν* και αφορά στην οργάνωση και διατήρηση των αρχαιοτήτων και στην απαγόρευση της εξαγωγής αρχαιολογικών ευρημάτων⁵³ ενώ παράλληλα ορίζει θέματα όπως την κρατική ιδιοκτησία των αρχαιοτήτων, της ανακάλυψης, ανασκαφής, διάθεσης και χρήσης των αρχαιοτήτων, της ίδρυσης μουσείων, τις αρμοδιότητες του Γενικού Εφόρου Αρχαιοτήτων και τα χρονικά όρια της προστασίας⁵⁴.

44 http://kenny.aitchison.typepad.com/discovering_the_archaeolo/outlines/OUTLINE_OF_ARCHAEOLOGY_AND_ARCHAEOLOGICAL_PROFESSION_IN_GREECE.pdf

45 *αφορμή της δημιουργίας... στάθηκε αναμφίβολα αφενός η πτώση του Ναπολέοντα, στον οποίον και είχαν αποθέσει πολλοί Έλληνες τις ελπίδες τους για ανεξαρτησία, όσο θεβαίως και στις καταστροφές των ελληνικών αρχαιοτήτων της υπαίθρου που συνέβαιναν, περισσότερο από αμάθεια* (http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A6%CE%B9%CE%BB%CF%8C%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%BF%CF%82_%CE%95%CF%84%CE%B1%CE%B9%CF%81%CE%B5%CE%AF%CE%B1)

46 Η διαταγή με αριθ. 2400/12.5.1828 απαγορεύει την εξαγωγή αρχαιοτήτων (http://kenny.aitchison.typepad.com/discovering_the_archaeolo/outlines/OUTLINE_OF_ARCHAEOLOGY_AND_ARCHAEOLOGICAL_PROFESSION_IN_GREECE.pdf)

47 *ο Διοικητής χρεωστεί να φροντίζη να μην πωλώνται ή να μην μεταφέρονται εκτός της Επικρατείας οι Αρχαιοότητες* (http://kenny.aitchison.typepad.com/discovering_the_archaeolo/outlines/OUTLINE_OF_ARCHAEOLOGY_AND_ARCHAEOLOGICAL_PROFESSION_IN_GREECE.pdf)

48 Πρώτος έφορος ήταν ο Ανδρέας Μουστοξύδης στον οποίον οφείλεται η εγκύκλιος αριθ. 953/23.6.1829 για τις αρχαιοότητες (8 άρθρα) στην ουσία προσχέδιο αρχαιολογικού Νόμου (http://kenny.aitchison.typepad.com/discovering_the_archaeolo/outlines/OUTLINE_OF_ARCHAEOLOGY_AND_ARCHAEOLOGICAL_PROFESSION_IN_GREECE.pdf)

49 <http://www.namuseum.gr/museum/images/eam.pdf>

50 Ο.π.

51 Έργο του G.L. von Maurer, νόμος πρωτοποριακός σε πανευρωπαϊκό επίπεδο (http://kenny.aitchison.typepad.com/discovering_the_archaeolo/outlines/OUTLINE_OF_ARCHAEOLOGY_AND_ARCHAEOLOGICAL_PROFESSION_IN_GREECE.pdf)

52 Το κτίριο βέβαια ολοκληρώνεται το 1889 (Ο.π.)

53 Γόγολου 2013, 22

54 http://kenny.aitchison.typepad.com/discovering_the_archaeolo/outlines/OUTLINE_OF_ARCHAEOLOGY_AND_ARCHAEOLOGICAL_PROFESSION_IN_GREECE.pdf

Η «εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία» ιδρύεται το 1837 το ανασκαφικό και εκδοτικό έργο της οποίας παραμένει σημαντικό. Το 1838 ο Έφορος του Μουσείου Κ. Σ. Πιττάκης με το έγγραφο 8894/ 18-02-1838 (υπογεγραμμένο από τον Γ. Γλαράκη - τον επί των εκκλησιαστικών κ.α. Γραμματέως της Επικρατείας) προτείνει: α) να προκαλεσθεί ΒΔ για να προσδιοριστούν τα λατομεία κάθε πόλης, β) οι χωροφύλακες να συλλαμβάνουν όσους βοηθούν στην καταστροφή αρχαίων ή και να λιθοτομούν εκτός των προσδιορισμένων λατομείων, γ) να μη δοθεί σε προικοδότηση κανένα μέρος με αρχαιότητες και γενικώς όπου φαίνονται ίχνη αρχαιοτήτων και δ) να διαταχθούν οι δασονόμοι να προσέχουν στα χωρία και τους έρημους τόπους όπου κατασκευάζεται άσβεστος ώστε να μη λαμβάνουν οι ασβεστοποιόι αρχαίες πέτρες από οικοδομές. Ο πρώτος αρχαιολογικός Ν. 10/22.5.1834 ίσχυσε για 65 χρόνια, μέχρι το 1899 οπότε ψηφίστηκε ο Ν. ΒΧΜΣΤ' (2646) «περί Αρχαιοτήτων», ο δεύτερος αρχαιολογικός Νόμος της χώρας οποίος όριζε την πλήρη ιδιοκτησία του Κράτους επί όλων των αρχαιοτήτων και την απαλλοτρίωση⁵⁵.

Η προστασία των ακινήτων μνημείων της περιόδου 1453-1830 ορίστηκε με νόμο του 1921 ενώ με το Ν. 5351/1932 - τρίτος κατά σειρά αρχαιολογικός Νόμος – αναγνωρίστηκε η αποκλειστική και διηνεκής κυριότητα του Δημοσίου επί των αρχαίων μνημείων αναγνωρίζοντας ωστόσο κάποια δικαιώματα κατοχής αρχαίων σε ιδιώτες⁵⁶. Επιπλέον απαγορεύει τη λατομική δραστηριότητα σε απόσταση 500 μέτρων από οποιοδήποτε αρχαίο μνημείο καθώς και την κατασκευή ασβεστοκαμίνου (Άρθ. 50, Ν. 5351/1932). Αργότερα, το 1950, με το Ν. 1469 προστατεύονται και τα πολιτιστικά αγαθά μεταγενέστερα του 1830. Τέλος, στο Σύνταγμα της Ελληνικής Δημοκρατίας το 1975, ορίζεται ότι ειδικοί όροι ιδιοκτησίας και διαθέσεως ισχύουν για τους αρχαιολογικούς χώρους και θησαυρούς (Άρθ. 18 § 1)⁵⁷ και με το Άρθ. 24 η πολιτιστική κληρονομιά κατοχυρώνεται συνταγματικά⁵⁸ μέχρι και την ψήφιση του τελευταίου αρχαιολογικού Ν. 3028/2002 με την τροποποίησή του το 2013⁵⁹.

Ανάμεσα στις διακρατικές συμφωνίες που έχει συνάψει η Ελλάδα είναι η Συμφωνία με τη Ρωσία το 1993 στον τομέα της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, η Ευρωμεσογειακή Συνεργασία για την Πολιτιστική Κληρονομιά το 1996, η Διακήρυξη της Αγκώνας για την ασφάλεια στην Αδριατική και το Ιόνιο το 2000 κ.α.⁶⁰

Τέλος, το πρώτο ξένο αρχαιολογικό ίδρυμα που ιδρύεται στην Ελλάδα είναι η Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή των Αθηνών το 1846, κι έπειτα ακολουθούν το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο το 1874, η Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών το 1881, η Βρετανική Αρχαιολογική Σχολή το 1886, το Αυστριακό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο το 1908 και το 1909 η Ιταλική

55 Ό.π.

56 Γόγολου 2013, 23. Δύο χρόνια αργότερα, το 1934, ψηφίστηκε ο Νόμος 6133 «περί χορηγήσεως αδειάς προς ενέργεια ανασκαφών, για την ανεύρεση θησαυρού» με Επιτροπή που θα ασκεί εποπτεία και παρακολούθηση των ερευνών. Απαγορεύει τη χρήση εκρηκτικών υλικών και οι καταδείκτες μοιράζονται συνήθως το 50% του θησαυρού ενώ επαναφέρουν το χώρο στην πρότερή του κατάσταση. Παρούσες είναι και οι κατά τόπους Εφορείες Αρχαιοτήτων οι οποίες παρεμβαίνουν και αναλαμβάνουν άμεσα αν εντοπιστεί αρχαιολογικό εύρημα.

57 http://kenny.aitchison.typepad.com/discovering_the_archaeolo/outlines/OUTLINE_OF_ARCHAEOLOGY_AND_ARCHAEOLOGICAL_PROFESSION_IN_GREECE.pdf

58 Γόγολου 2013, 23

59 Δεν είναι επιτρεπτή η χορήγηση από τις Υ.ΔΟΜ. οποιουδήποτε είδους άδειας που αφορούν ερειπωμένα κτίσματα τα οποία εμπίπτουν σε αρχαιολογικό χώρο/ ιστορικό τόπο και σε κοινόχρηστο χώρο του οικισμού ή του Ε.Ρ.Σ. (Άρθ. 4)

60 Ό.π.

Αρχαιολογική Σχολή τα οποία διενεργούν συστηματικές ανασκαφές⁶¹. Γνωμοδοτικά όργανα του πρώην Υπουργείου Πολιτισμού είναι το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο (ΚΑΣ), το Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων, τα Τοπικά Συμβούλια Μνημείων και το Συμβούλιο Μουσείων⁶² ενώ το Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων (Τ.Α.Π.Α.) συλλέγει τα έσοδα των αρχαιολογικών χώρων και κρατικών μουσείων και τα διαθέτει για απαλλοτριώσεις για αρχαιολογικούς σκοπούς⁶³.

1.2.3 Προστασία αρχιτεκτονικής κληρονομιάς

Η αρχιτεκτονική κληρονομιά προστατεύεται από το Νέο Οικοδομικό Κανονισμό⁶⁴ (ΝΟΚ) (Ν.4067/2012) ο οποίος κάνει χρήση των ορισμών περί Μνημείων, Αρχιτεκτονικών Συνόλων, Τόπων και Τοπίων όπως αναλύονται στη Σύμβαση της Γρανάδας και τη Σύμβαση της UNESCO⁶⁵. Σύμφωνα με αυτόν, εκτός από τα παραδοσιακά προστατευόμενα σύνολα, θεσπίζονται ειδικοί όροι δόμησης και χρήσεων γης σε ζώνες ιδιαίτερου κάλλους που περιβάλλουν τα στοιχεία αυτά⁶⁶ και οποιαδήποτε επέμβαση ή οικοδομική εργασία στο προς χαρακτηρισμό ακίνητο απαγορεύονται⁶⁷. Κτίρια που έχουν κριθεί διατηρητέα αλλά βρίσκονται σε κατάσταση ετοιμορροπίας, ανακατασκευάζονται σύμφωνα με την ακριβή αποτύπωσή τους αφού προηγηθεί η κατεδάφισή τους⁶⁸. Για οποιαδήποτε εργασία επί ακινήτου ανεγερθέντος προ 1955, είτε πρόκειται για κατεδάφιση, επισκευή κ.α. χρειάζεται η σύμφωνη γνώμη του οικείου Συμβουλίου Αρχιτεκτονικής⁶⁹.

Τα αρχιτεκτονικά σύνολα καταγράφονται στο Αρχείο Παραδοσιακών Οικισμών και Διατηρητέων Κτηρίων που τηρείται από το ΥΠΕΚΑ, το οποίο διαθέτει και ψηφιακή πύλη αναζήτησης και παρέχει πρόσβαση σε βασικά στοιχεία των προστατευόμενων αντικειμένων, όπως ΦΕΚ χαρακτηρισμού και γεωγραφικές πληροφορίες⁷⁰. Ακόμα υπάρχουν ακίνητα που ανήκουν στο Υπουργείο Εθνικής Αμύνης, όπως π.χ. κάστρα, φρούρια, στο Υπουργείο Μακεδονίας - Θράκης κ.α.

61 Νέες ξένες αρχαιολογικές Σχολές ιδρύθηκαν μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και ο αριθμός τους σήμερα ανέρχεται σε 18 (http://kenny.aitchison.typepad.com/discovering_the_archaeology/outlines/OUTLINE_OF_ARCHAEOLOGY_AND_ARCHAEOLOGICAL_PROFESSION_IN_GREECE.pdf)

62 Το ΚΑΣ και τα Τοπικά Συμβούλια Μνημείων γνωμοδοτούν στις περιπτώσεις που ορίζει ο Νόμος (file:///C:/Users/Nikolaos/Desktop/OUTLINE_OF_ARCHAEOLOGY_AND_ARCHAEOLOGICAL_PROFESSION_IN_GREECE.pdf)

63 Ό.π.

64 Ήδη από το Ν. 4030/2011 «Νέος τρόπος έκδοσης αδειών δόμησης, ελέγχου κατασκευών και λουιές διατάξεις» οι οικοδομικές παραβάσεις σε παραδοσιακούς οικισμούς, αρχαιολογικούς χώρους, ιστορικούς τόπους και μνημεία καθώς και σε περιοχές προστασίας της φύσης (όπως καθορίζονται από το Ν. 3937/2011 «Διατήρηση της βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις») επιφέρουν διπλάσιες κυρώσεις εις βάρος των μηχανικών (οι αρχιτεκτονικές μελέτες υπογράφονται αποκλειστικά από αρχιτέκτονες). Επιπλέον στο Γ' Κεφάλαιο καθορίζονται οι αρμοδιότητες και η σύνθεση των Συμβουλίων Αρχιτεκτονικής ενώ στο Άρθ. 9α (διάρθρωση της Διεύθυνσης Αρχιτεκτονικής του Υπουργείου Περιβάλλοντος) καθορίζονται ζώνες προστασίας των ιστορικών κέντρων των πόλεων (Τμήμα Ιστορικών Κέντρων) και των παραδοσιακών οικισμών, αρχαιολογικών χώρων και ιστορικών τόπων του Ν. 3028/2002 (Τμήμα Παραδοσιακών Οικισμών).

65 Άρθ. 6 - «Προστασία Αρχιτεκτονικής και Φυσικής Κληρονομιάς» (<http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=5nRUKLGI8E%3D&tabid=506&language=el-GR>)

66 Ο ιδιοκτήτης του ακινήτου μπορεί να εκφέρει αντιρρήσεις εντός προθεσμίας ενός μηνός από την ημερομηνία δημοσίευσης της απόφασης από τον οικείο Δήμο (Άρθ. 6 § 3α)

67 Προϋπόθεση για την Έγκριση Δόμησης και χορήγηση Άδειας Δόμησης για την ανέγερση οικοδομών ή προσθηκών σε υφιστάμενα κτίρια ή σε ακίνητα όμορα διατηρητέων κτιρίων αποτελεί η σύμφωνη γνώμη του οικείου Συμβουλίου Αρχιτεκτονικής (Άρθρο 6 § 5α)

68 Για όσα ακίνητα έχουν κατεδαφιστεί λόγω ανωτέρας βίας, ισχύουν οι διατάξεις του ΠΔ της 15.4.1988 (Δ' 317)

69 Αν μάλιστα το ακίνητο βρίσκεται κοντά σε αρχαιολογικό χώρο αυτό είναι απαραίτητο ακόμα και αν πρόκειται για μεταγενέστερο του 1955 (Ν. 4067/2012 «Νέος Οικοδομικός Κανονισμός» Άρθ. 6 § 8). Το Συμβούλιο πρέπει να γνωμοδοτήσει και να υποβάλει προτάσεις για τους τρόπους διατήρησης του επικινδύνως ετοιμορροπου ακινήτου μέσα σε 15 μέρες από την υποβολή της σύνταξης έκθεσης επικινδυνότητας (Ν. 4030/11)

70 Γόγολου 2013, 35

Η Γενική Γραμματεία Χωρικού Σχεδιασμού και Αστικού Περιβάλλοντος έχει αρμοδιότητα το χωροταξικό, πολεοδομικό και αστικό σχεδιασμό της χώρας. Γνωμοδοτικά Συμβούλιά της είναι το Κεντρικό Συμβούλιο Πολεοδομικών Θεμάτων και Αμφισβητήσεων (Άρθ. 36, Ν. 4030/2011) με αρμοδιότητα την έγκριση πολεοδομικών ρυθμίσεων και το Κεντρικό Συμβούλιο Αρχιτεκτονικής (Άρθ. 26 Ν. 4030/2011) με αρμοδιότητα την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς με επικεφαλής τον εκάστοτε Γενικό Γραμματέα. Στη Γενική Γραμματεία υπάγονται δύο Γενικές Διευθύνσεις: η Γενική Διεύθυνση Πολεοδομίας και η Γενική Διεύθυνση Χωρικού Σχεδιασμού⁷¹. Υπάρχουν τέλος τα Τοπικά Συμβούλια Αρχιτεκτονικής σε κάθε περιφέρεια με αρμοδιότητες ελέγχου εργασιών ανοικοδόμησης σε κτήρια ή γήπεδα που βρίσκονται σε ιστορικά κέντρα πόλεων, σε παραδοσιακούς οικισμούς και σε ιστορικούς τόπους⁷².

1.2.4 Προστασία ενάλιων αρχαιοτήτων

Για τον εντοπισμό, προστασία, ανάδειξη και συντήρηση των ενάλιων αρχαιοτήτων υπεύθυνη είναι η Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων που ανήκει στο πρώην ΥΠΠΟΤ και ιδρύθηκε το 1976⁷³. Οι ενάλιες αρχαιότητες μπορεί να αναφέρονται σε ναυάγια αρχαίων πλοίων, αρχαίων οικισμών κτλ. είτε εντός της θάλασσας ή σε λίμνες και ποταμούς. Επιπλέον, σύμφωνα με τη Σύμβαση του 1982 για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS) η προστασία της εθνικής ενάλιας πολιτιστικής κληρονομιάς ασκείται στα όρια της αιγιαλίτιδας ζώνης, δηλαδή τα δώδεκα ναυτικά μίλια⁷⁴.

Από το 2003 ως μνημεία κηρύσσονται και τα ναυάγια πλοίων και αεροσκαφών άνω των πενήντα ετών από την ημερομηνία ναυάγησής τους (ΦΕΚ 1701/Β/19-11-2003). Κατά το Άρθ. 15 του Ν. 3028/2002 στους ενάλιους αρχαιολογικούς χώρους απαγορεύεται η αλιεία, η αγκυροβολία, η υποβρύχια δραστηριότητα με αναπνευστικές συσκευές και η εκτέλεση κάθε μορφής λιμενικού έργου εκτός κι αν έχει χορηγηθεί άδεια. Ακόμα κατά το Άρθρο 11 του Ν. 3409/2005 «Καταδύσεις αναψυχής» (ΦΕΚ 273/Α/4-11-2005) η οριοθέτηση των κηρυγμένων ενάλιων αρχαιολογικών χώρων⁷⁵ πραγματοποιείται με ΚΥΑ των Υπουργών Πολιτισμού και Εμπορικής Ναυτιλίας, των Υπουργών Περιβάλλοντος, Χωροταξίας, Δημόσιων Έργων και Εμπορικής Ναυτιλίας ενώ κάποιои από τους χώρους μπορεί να χαρακτηρίζονται επισκέψιμοι ως υποβρύχια μουσεία, η πρόσβαση στα οποία μπορεί να επιτρέπεται με καθοδηγούμενη κατάδυση, συνοδεία δυτών φυλάκων αρχαιοτήτων ή αρχαιολόγων.

71 <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=571>

72 Γόγολου 2013, 38

73 ΦΕΚ 207/Α/10-8-1976 (http://www.yppo.gr/1/g1540.jsp?obj_id=91)

74 Η Διεθνής Σύμβαση της UNESCO για την Προστασία της Υποβρύχιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς αναγνωρίζει τη σημασία της υποβρύχιας πολιτιστικής κληρονομιάς αλλά δεν έχει τεθεί ακόμα σε ισχύ (Γόγολου 2013, 32)

75 Υπολογίζονται σε 120 κηρυγμένους χώρους (<http://www.environ-sustain.gr/index.php/άρθρα>)

2.1 Ορισμός Μνημείων

Ως μνημεία θεωρούνται τα πολιτιστικά αγαθά που ανήκουν στην πολιτιστική κληρονομιά της χώρας και διακρίνονται σε α) αρχαία (αν χρονολογούνται μέχρι το Πρωτόκολλο Ανεξαρτησίας του 1830⁷⁶), β) νεώτερα⁷⁷. Για τη γνωμοδότησή τους είναι υπεύθυνα τα μέλη του ΚΑΣ και του Συμβουλίου Νεωτέρων Μνημείων αντίστοιχα. Επιπροσθέτως, μπορούν να είναι είτε ακίνητα, κινητά και άυλα⁷⁸.

Η τακτική χρήσης των μνημείων για εκδηλώσεις ξεκίνησε το 1984 από την Γαλλία και θεσπίστηκε επίσημα το 1991 από το Συμβούλιο της Ευρώπης για τον εορτασμό των Ευρωπαϊκών Ημερών Πολιτιστικής Κληρονομιάς, που γίνεται κάθε χρόνο το τελευταίο Σαββατοκύριακο του Σεπτεμβρίου. Οι στόχοι των εκδηλώσεων είναι το άνοιγμα προς το πλατύ κοινό μνημείων και χώρων δύσκολα προσβάσιμων τον υπόλοιπο χρόνο και η ένταξη των μνημείων στην κοινωνική ζωή του τόπου.

Ο Δ. Ζήβας αναγνωρίζει την ανάγκη διατήρησης των μνημείων στον αστικό ιστό, θεωρεί όμως ότι η πλήρης αποκάλυψη των θραυσμάτων του παρελθόντος είναι αδύνατη, αλλά δεν έχει και κανένα νόημα για μια σύγχρονη πόλη⁷⁹. Καταρχήν έχουν διδακτική αξία και ικανοποιούν την ψυχική ανάγκη για σύνδεση με το παρελθόν, ενδυναμώνουν και διατηρούν την τοπική ταυτότητα και την συλλογική μνήμη (Πετρίδου, 2005 / Rossi,1995)⁸⁰.

2.2 Ακίνητα Μνημεία

Ακίνητα μνημεία θεωρούνται τα πολιτιστικά αγαθά τα οποία υπήρξαν ή είναι συνδεδεμένα με το έδαφος ή το βυθό της θάλασσας καθώς και το άμεσο περιβάλλον τους (Άρθ. 2 § γγ Ν. 3028/02). Σύμφωνα με το Άρθ. 7 του Ν. 3028/2002, τα αρχαία ακίνητα μνημεία που χρονολογούνται έως και το 1453 ανήκουν στο Δημόσιο κατά κυριότητα και νομή, είναι πράγματα εκτός συναλλαγής, ανεπίδεκτα χρησικτησίας⁸¹ και δεν υπόκεινται σε κατάσχεση. Για εκείνα

76 Με την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 20 του νόμου 3028/02. Στα αρχαία μνημεία συμπεριλαμβάνονται σπήλαια και παλαιοντολογικά κατάλοιπα για τα οποία υπάρχουν ενδείξεις ότι συνδέονται με την ανθρώπινη ύπαρξη (ΑΚ)

77 Ό.π.

78 *Ως άυλα πολιτιστικά αγαθά νοούνται εκφράσεις, δραστηριότητες, γνώσεις και πληροφορίες, όπως μύθοι, έθιμα, προφορικές παραδόσεις, χοροί, δρώμενα, μουσική, τραγούδια, δεξιότητες ή τεχνικές που αποτελούν μαρτυρίες του παραδοσιακού, λαϊκού και λόγιου πολιτισμού* (Ό.π.)

79 Θεωρεί ακόμα ότι είναι ζωτικής σημασίας η επιλογή μεταξύ του να διατηρήσουμε τα μνημεία σαν μουσειακά αντικείμενα / εκθέματα / εμπορεύματα ή σαν ζωντανούς οργανισμούς ενταγμένους στο ρυθμό και τις απαιτήσεις της σύγχρονης εποχής (Κάτου 2006)

80 Ό.π

81 Σύμφωνα με το Άρθρο 1041 του Α.Κ., τακτική χρησικτησία αποκτάται με την δεκαετή χρήση ακινήτου.

που αποκαλύφθηκαν ή αποκαλύπτονται μετά από ανασκαφές⁸² ή άλλη αρχαιολογική έρευνα ανήκουν κατά κυριότητα στο Δημόσιο, είναι εκτός συναλλαγής, ανεπίδεκτα χρησικτησίας και δεν υπόκεινται και αυτά σε κατάσχεση ενώ για τα μεταγενέστερα του 1453 το δικαίωμα κυριότητας ασκείται υπό όρους και προϋποθέσεις.

Το δικαίωμα κυριότητας των αρχαιοτήτων που αποκαλύπτονται σε ιδιότητα οικόπεδα παραμένει στον ιδιοκτήτη (με περιορισμούς στη χρήση και κάρπωση του ακινήτου) αν δεν απαλλοτριωθεί. Υποχρεούται να το προστατέψει (τυχόν δαπάνες για το σκοπό αυτό επιστρέφονται μετά την έκδοση της απόφασης από το κράτος) και να φροντίσει για την επισκεψιμότητά του υπό όρους έπειτα από γνωμοδότηση του ΚΑΣ.

Εικόνα του αρχαίου προτειχίσματος των Αθηνών στην οδό Ι. Ρώγων σε υπόγειο πολυκατοικίας (πηγή: Περιοδικό Πεζοπορία, Τ. 2, Μάρτιος 2012, 54)

Επιπλέον, κατά το Άρθ. 10 του Ν 3028/2002 απαγορεύεται κάθε ενέργεια σε ακίνητο μνημείο, η οποία είναι δυνατόν να επιφέρει με άμεσο ή έμμεσο τρόπο καταστροφή, βλάβη, ρύπανση ή αλλοίωση της μορφής του και αν δε συντρέχουν τέτοιου είδους κίνδυνοι τότε απαιτείται έγκριση του Υπουργού Πολιτισμού και του Κ.Α.Σ. . Το άρθρο αυτό απαγορεύει την εκμετάλλευση λατομείου, τον πορισμό οικοδομικών υλικών, τη διενέργεια κάθε μεταλλευτικής δραστηριότητας και τον καθορισμό λατομικών περιοχών χωρίς την έγκριση του Υπουργού⁸³. Ομοίως ισχύουν για κάθε βιομηχανική, βιοτεχνική ή οικοδομική δραστηριότητα. Για λόγους προστασίας των μνημείων μπορεί να επιβληθούν με προεδρικό διάταγμα ειδικοί όροι χρήσης ή δόμησης κατά παρέκκλιση από κάθε διάταξη και ύστερα από ΚΥΑ και γνώμη των οικείων γνωμοδοτικών οργάνων.

Επίσης σύμφωνα με το Άρθ. 6 του Ν. 3028/2002, η προστασία των μνημείων και χώρων που χρονολογούνται μέχρι το 1830 θεωρείται αυτοδίκαια χωρίς να απαιτείται η δημοσίευση οποιασδήποτε διοικητικής πράξης σε αντίθεση με τα νεώτερα μνημεία δηλαδή τα πολιτιστικά αγαθά που είναι μεταγενέστερα της προαναφερθείσας ημερομηνίας. Η εισήγηση του χα-

82 Το δικαίωμα κυριότητας των αρχαιοτήτων που αποκαλύπτονται σε ιδιότητα οικόπεδα παραμένει στον ιδιοκτήτη (με περιορισμούς στη χρήση και κάρπωση του ακινήτου) αν δεν απαλλοτριωθεί. Υποχρεούται να το προστατέψει (τυχόν δαπάνες για το σκοπό αυτό επιστρέφονται μετά την έκδοση της απόφασης από το κράτος) και να φροντίσει για την επισκεψιμότητά του υπό όρους έπειτα από γνωμοδότηση του ΚΑΣ. Απαγορεύεται οποιαδήποτε ενέργεια που θα μπορούσε να βλάψει άμεσα ή έμμεσα το ακίνητο ενώ η αρχαιολογική ομάδα φροντίζει για την τεκμηρίωση του αρχαίου και καταθέτει εκτενή έκθεση των ευρημάτων.

83 Απαιτείται σύμφωνη γνώμη του ΚΑΣ εντός 3 μηνών από την κατάθεση στο Υπουργείο Πολιτισμού της αίτησης και των σχεδιαγραμμάτων που προβλέπονται από τη μεταλλευτική και λατομική νομοθεσία. Εάν τυχόν παρέλθει άπρακτη η ως άνω προβλεπόμενη προθεσμία θεωρείται ότι δεν υφίστανται απαγορευτικοί λόγοι. Η έγκριση δε χορηγείται αν η προβλεπόμενη απόσταση από το μνημείο θεωρηθεί ακατάλληλη ή λόγω οπτικής επαφής ή μορφολογίας εδάφους.

ρακτηρισμού τους ως μνημείων κοινοποιείται απευθείας στον κύριο, το νομέα ή τον κάτοχο ο οποίος οφείλει να συνεργάζεται με την Υπηρεσία ενώ μπορεί να υποβάλει αντίρρηση εντός δυο μηνών από την κοινοποίηση. Η απόφαση για το χαρακτηρισμό αποστέλλεται στην αρμόδια Πολεοδομική Υπηρεσία, στον οικείο Δήμο ή Κοινότητα καθώς και στην Κτηματολόγιο Α.Ε.

Επιπλέον η κατεδάφιση νεότερων ακινήτων προγενεστέρων των εκάστοτε εκατό τελευταίων ετών ή η εκτέλεση οικοδομικών εργασιών, ακόμα και αν τα ακίνητα αυτά δεν έχουν χαρακτηρισθεί μνημεία, δεν επιτρέπεται χωρίς την έγκριση της Υπηρεσίας. Τέλος με απόφαση του Υπουργού και τη σύμφωνη γνώμη του ΚΑΣ κρίνεται αν είναι αναγκαία η ολική ή μερική, διαρκής ή προσωρινή άρση της προστασίας ενός ακινήτου μνημείου προκειμένου να προστατευτεί άλλο μνημείο.

Συνύπαρξη νεώτερων μνημείων (παραδοσιακής αρχιτεκτονικής) με αρχαία (αρχαιολογικός χώρος «Κρήνης Θεαγένους») στα Μέγαρα

Τα μνημεία καταγράφονται, τεκμηριώνονται και καταχωρούνται (μαζί με τις κηρύξεις προστασίας τους) στο Εθνικό Αρχείο Μνημείων (Αρθ. 4, Ν.3028/2002) που τηρείται στο Υπουργείο Πολιτισμού και συντάσσει από το 1993 τον «Διαρκή Κατάλογο των Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων της Ελλάδος»⁸⁴. Έχει δημιουργηθεί ένα ολοκληρωμένο πληροφοριακό σύστημα με εφαρμογή σε εθνική κλίμακα (έργο «ΠΟΛΕΜΩΝ»⁸⁵ με 20.000 χώρους και μνημεία) και με δυνατότητες ανάπτυξης ειδικών βάσεων δεδομένων που αποσκοπούν στην πολιτιστική τεκμηρίωση των μνημείων με επιστημονικό τρόπο, στη δημιουργία του Εθνικού Χάρτη Μνημείων με σύστημα γεωγραφικών πληροφοριών, στην κτηματολογική τεκμηρίωση της ευρύτερης περιοχής των μνημείων, κυρίως των αρχαιολογικών χώρων στο πλαίσιο του γεωδαιτικού και διοικητικού συστήματος αναφοράς του Εθνικού Κτηματολογίου και στην κατάρτιση προδιαγραφών τοπογραφικής αποτύπωσης των μνημείων.

84 Παρέχει μόνο περιγραφική πληροφόρηση για κάθε είδους μνημεία (οποιασδήποτε χρονικής περιόδου, φορέα προστασίας ή καθεστώτος ιδιοκτησίας) για τα οποία υπήρξε ανάγκη κήρυξης, ώστε είτε να χαρακτηρισθούν ως προστατευόμενα (νεώτερα μνημεία) είτε να οριοθετηθούν ζώνες προστασίας (προϊστορικά, κλασικά, βυζαντινά και μεταβυζαντινά) είτε να λυθεί οποιαδήποτε αμφισβήτηση για την υπαγωγή τους στις προστατευτικές διατάξεις του Νόμου (κυρίως στην περίπτωση των μεταβυζαντινών μνημείων). Στην παρούσα φάση έχουν καταχωρηθεί πάνω από 11.500 κηρύξεις που έχουν δημοσιευτεί μέχρι και το 2012. (<http://listed-monuments.culture.gr>)

85 «ΠΟΛΕΜΩΝ» - Συντονισμένες Υπηρεσίες Πληροφορικής για την Τεκμηρίωση, Διαχείριση και Ανάδειξη της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Ε.Π. Έρευνας και Τεχνολογίας σε συνεργασία με το ΙΤΕ – ΙΠ, Β' ΚΠΣ (1995-97) στα πλαίσια του INTERREG II. Στο ίδιο πρόγραμμα περιλαμβάνεται και ο «ΠΟΛΥΔΕΥΚΗΣ» - Θησαυρός όρων της Πολιτιστικής Κληρονομιάς (<http://archaeocadastre.culture.gr/el/parousiaseis/89-parousiasi-19-12-2013>)

2.2.1 Αρχαιολογικοί Χώροι

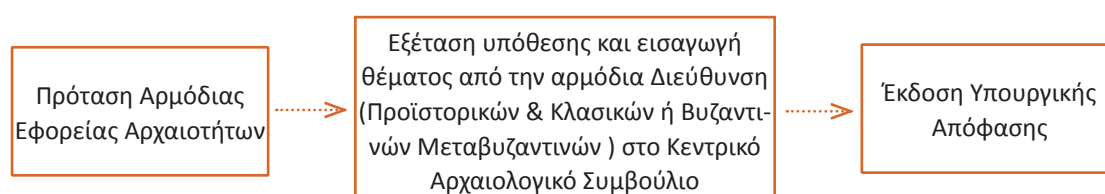
Σύμφωνα με το άρθρο 2, του Ν 3028/2002, ως αρχαιολογικοί χώροι νοούνται εκτάσεις στην ξηρά ή στη θάλασσα ή στις λίμνες ή στους ποταμούς, οι οποίες περιέχουν ή στις οποίες υπάρχουν ενδείξεις ότι περιέχονται αρχαία μνημεία ή αποτέλεσαν ή υπάρχουν ενδείξεις ότι αποτέλεσαν από τους αρχαιοτάτους χρόνους έως και το 1830 μνημειακά, οικιστικά ή ταφικά σύνολα. Οι αρχαιολογικοί χώροι περιλαμβάνουν και το απαραίτητο ελεύθερο περιβάλλον που επιτρέπει στα σωζόμενα μνημεία να συντίθενται σε ιστορική, αισθητική και λειτουργική ενότητα. Διακρίνονται σε α) χερσαίους και β) ενάλιους.

Κατά τη Μ. Κάτου, οι αρχαιολογικοί χώροι σήμερα αποτελούν θεσμοθετημένους δημόσιους χώρους που λόγω της ανάγκης «προστασίας» τους αποκόβονται από τον αστικό ιστό τόσο χωρικά όσο και νοητικά, με αποτέλεσμα να μην λειτουργούν ούτε ως μνημεία (φορείς μνήμης) ούτε ως δημόσιοι χώροι⁸⁶.

2.2.2 Κήρυξη Αρχαιολογικών Χώρων

Οι κηρυγμένοι αρχαιολογικοί χώροι, η σημασία των οποίων πρέπει δια της παιδείας να γίνεται αποδεκτή από τους σύγχρονους κατοίκους του τόπου, είναι οι κηρυγμένες αδόμητες ζώνες γύρω από τα μνημειακά σύνολα, οι οποίες διατηρούν και τη γεωγραφία του τοπίου, με προσπάθεια αναπαράστασης αυτού κατά τις εποχές που αντιστοιχούν στις υπό απόλυτη προστασία θεσμοθετημένες αδόμητες ζώνες⁸⁷.

Για να κηρυχθεί μια περιοχή ως αρχαιολογικός χώρος απαιτείται η έκδοση Υπουργικής Απόφασης με το αντίστοιχο τοπογραφικό διάγραμμα και δημοσιεύεται μαζί με αυτό στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Γενικά ακολουθείται το παρακάτω σχήμα⁸⁸:

Σε περίπτωση που σε περιοχές οι οποίες πρόκειται να συμπεριληφθούν σε ΓΠΣ ή ΣΧΟΟΑΠ (Αρθ. 12 Ν. 3028/02) δεν έχουν οριοθετηθεί αρχαιολογικοί χώροι αυτοί οφείλουν να οριοθετούνται προσωρινά (βάσει σχεδιαγράμματος κλίμακας τουλάχιστον 1:2.000) που καταρτίζεται από την Κεντρική Υπηρεσία του Υπουργείου, λαμβάνοντας υπόψη επαρκή επιστημονικά στοιχεία καθώς και ευρήματα που πιθανολογούν την ύπαρξη μνημείων. Αντίστοιχα, στην περίπτωση έλλειψης καθορισμένων ορίων νομίμως υφισταμένων οικισμών επιβάλλεται η προσωρινή οριοθέτησή τους ώστε να διασφαλιστεί η προστασία των αρχαιολογικών τους χώρων.

86 Ο όρος «δημόσιος χώρος» έχει λάβει πολλές ερμηνείες από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα και πάντα σε συνάρτηση με το ευρύτερο κοινωνικό, πολιτικό, οικονομικό και ιστορικό πλαίσιο: έχει οριστεί ως ο χώρος όπου ασκείται πολιτική δράση (αρχαία ελληνική πόλις, Η. Arendt), ως ο χώρος όπου εκτός από την συμμετοχή στα κοινά μπορούν να αναπτυχθούν συλλογικότητες και να δημιουργηθεί ένα κριτικό κοινό που ελέγχει την κρατική εξουσία (J. Habermas), ως ο χώρος όπου ελέγχεται και διοικείται από το κράτος κ.ά (Κάτου 2006)

87 Μαρκέτου 2005, 189-200

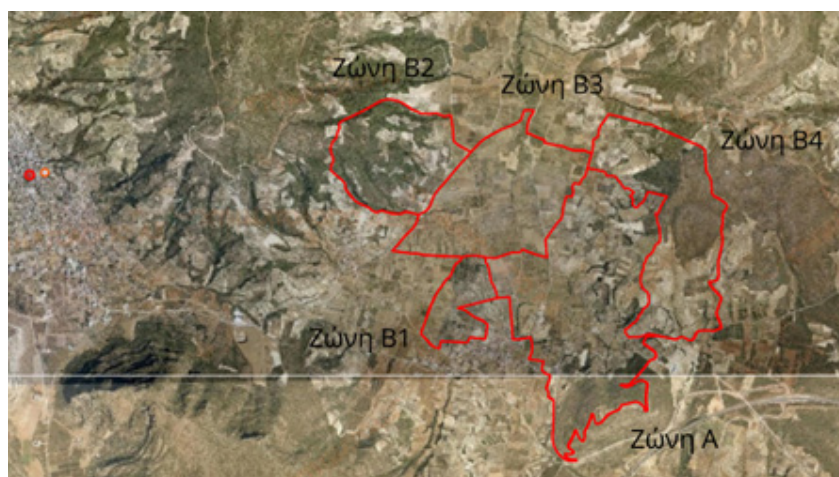
88 ΑΚ

2.2.3 Ζώνες Προστασίας Αρχαιολογικών Χώρων

Στους χερσαίους αρχαιολογικούς χώρους εκτός σχεδίου πόλεως (ή εκτός ορίων νομίμως υφισταμένων οικισμών), επιτρέπεται η άσκηση γεωργίας, κτηνοτροφίας, θήρας ή άλλων συναφών δραστηριοτήτων, οικοδομικής δραστηριότητας μετά από ΥΑ με τη σύμφωνη γνώμη του ΚΑΣ Μπορούν οι όροι άσκησης αυτών των δραστηριοτήτων να τίθενται και κανονιστικά με απόφαση του Υπουργού (Άρθ. 13 § 1 Ν. 3028/02).

Πρόσθετοι όροι προστασίας για τους σημαντικούς χερσαίους αρχαιολογικούς χώρους εκτός σχεδίου πόλης ή τα σημαντικά μνημεία αποτελούν οι ζώνες Προστασίας Α' και Β'. έπειτα από ΥΑ και διενέργεια αυτοψίας ειδικών επιστημόνων. Στην πρώτη περίπτωση (Ζώνη Προστασίας Α') απαγορεύεται εντελώς η δόμηση εκτός από την κατασκευή κτισμάτων ή προσθηκών σε υπάρχοντα κτίρια που είναι αναγκαία για την ανάδειξη των μνημείων ή χώρων καθώς και για την εξυπηρέτηση της χρήσης τους με ειδικά αιτιολογημένη ΥΑ και τη σύμφωνη γνώμη του ΚΑΣ (Άρθ. 13 § 2 Ν. 3028/02). Στη δεύτερη περίπτωση (Ζώνη Προστασίας Β') και με ΥΑ μπορεί να ισχύουν ειδικοί όροι δόμησης, χρήσεις γης ή επιτρεπόμενες δραστηριότητες σε μέρος ή στο σύνολο των αρχαιολογικών χώρων ειδικά αν οι οικισμοί αυτοί είναι εκτεταμένοι⁸⁹. Οι ειδικοί όροι δόμησης κτλ. καθορίζονται από κοινή απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού και του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργού (κυρίως Διεύθυνση Αρχιτεκτονικής και συγκεκριμένα το Τμήμα Παραδοσιακών Οικισμών)⁹⁰ μέσα σε τρεις μήνες από την αποστολή του σχεδίου.

Τα όρια των ζωνών αυτών μπορεί να ανακαθορίζονται ανάλογα με τα δεδομένα της αρχαιολογικής έρευνας και τις συνθήκες προστασίας των αρχαιολογικών χώρων ή μνημείων ενώ επέρχεται απαλλοτρίωση (με πλήρη αποζημίωση) στα ακίνητα που εντάσσονται στην πρώτη κατηγορία και στα οποία υπάρχουν ορατά αρχαία (ιδιότητα του ακινήτου ως μνημείου- Άρθ. 19 § 3).

Οριοθέτηση ζωνών προστασίας για τον αρχαιολογικό χώρο της Νεμέας (πηγή: ΑΚ)

Στους αρχαιολογικούς χώρους που βρίσκονται εντός σχεδίου πόλεως (ή εντός των ορίων ενεργών οικισμών), καθορίζονται ζώνες προστασίας ακριβώς όπως και στην προηγούμενη περίπτωση (Άρθ. 14 Ν. 3028/02). Αν πρόκειται για μη ενεργούς οικισμούς (ή σε τμήματά τους

⁸⁹ Επιτρέπονται π.χ. οι υφισταμένες αγροτικές δραστηριότητες χωρίς επέκταση της γεωργικής γης, ανόρυξη φρεατίων, βαθειά άροση, επιτρέπονται μόνο οι αγροτικές αποθήκες οριζόντιου τύπου, οι κατοικίες, κάθε αρχαιολογική εργασία, οι πολιτιστικές δραστηριότητες ενώ απαγορεύονται οι υπαίθριες εγκαταστάσεις αποθήκευσης – εμπορίας οικοδομικών υλικών (Αγγελίδης 2005, 62 – 63)

⁹⁰ Γνωστό ως «Τμήμα Παραδοσιακών Οικισμών και ζωνών προστασίας» κατά την τροποποίηση του ΠΔ 51/1988.

που βρίσκονται εντός σχεδίου πόλεως) επιτρέπεται η αποκατάσταση ερειπωμένων κτισμάτων ή η κατεδάφιση των ετοιμόρροπων αλλά απαγορεύεται η δόμηση.

Στους ενεργούς οικισμούς (ή σε τμήματά τους που αποτελούν αρχαιολογικούς χώρους) απαγορεύονται οι επεμβάσεις που αλλοιώνουν το χαρακτήρα και τον πολεοδομικό ιστό ή διαταράσσουν τη σχέση μεταξύ των κτιρίων και των υπαίθριων χώρων. Μετά από ΥΑ επιτρέπονται (Άρθ. 14 § 2 Ν. 3028/02):

- η ανέγερση νέων κτισμάτων εφόσον εντάσσονται στο περιβάλλον
- η αποκατάσταση νέων κτισμάτων εφόσον τεκμηριώνεται η αρχική τους μορφή
- η κατεδάφιση υφισταμένων κτισμάτων εφόσον δεν αλλοιώνεται ο χαρακτήρας του συνόλου ή θεωρούνται ετοιμόρροπα
- η εκτέλεση οποιουδήποτε έργου στα υφιστάμενα κτίσματα, στους ιδιωτικούς ακάλυπτους χώρους και τους κοινόχρηστους χώρους λαμβάνοντας υπόψη το χαρακτήρα του οικισμού
- η χρήση κτίσματος και των ελεύθερων χώρων του αν εναρμονίζεται με το χαρακτήρα και τη δομή τους.

Με ΥΑ και τη σύμφωνη γνώμη του ΚΑΣ καθορίζονται οι επιτρεπόμενες χρήσεις κτίσματος ή ελεύθερου χώρου αυτού ή κοινόχρηστου χώρου, οι όροι δόμησης κτλ. ώστε να εναρμονίζονται με το σύνολο.

2.2.4 Ιστορικοί τόποι

Με το Ν. 3028/ 2002, ως ιστορικοί τόποι νοούνται είτε εκτάσεις στην ξηρά ή στη θάλασσα ή στις λίμνες ή στους ποταμούς που αποτέλεσαν ή που υπάρχουν ενδείξεις ότι αποτέλεσαν το χώρο εξαίρετων ιστορικών ή μυθικών γεγονότων, ή εκτάσεις που περιέχουν ή στις οποίες υπάρχουν ενδείξεις ότι περιέχονται μνημεία μεταγενέστερα του 1830, είτε σύνθετα έργα του ανθρώπου και της φύσης μεταγενέστερα του 1830, τα οποία συνιστούν χαρακτηριστικούς και ομοιογενείς χώρους, που είναι δυνατόν να οριοθετηθούν τοπογραφικά, και των οποίων επιβάλλεται η προστασία λόγω της λαογραφικής, εθνολογικής, κοινωνικής, τεχνικής, αρχιτεκτονικής, βιομηχανικής ή εν γένει ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους.

Στους ιστορικούς τόπους ισχύουν όλες οι διατάξεις που αναφέρονται και στους αρχαιολογικούς χώρους (Άρθ. 16 Ν. 3028/02).

2.3 Απαλλοτριώσεις για αρχαιολογικούς σκοπούς

Όπως αναφέρθηκε, γύρω από μνημεία μπορεί να καθορίζεται Ζώνη Προστασίας Α' ή Β'⁹¹. Ο καθορισμός χώρου σε περιοχή εκτός σχεδίου πόλεως ή νομίμως υφισταμένων οικισμών ως Ζώνης Α' συνεπάγεται την αναγκαστική απαλλοτρίωσή του εάν αναιρείται η κατά προορισμό χρήση του. Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στις πρώτες απαλλοτριώσεις για αρχαιολογικούς σκοπούς στον ελληνικό χώρο καθώς και στις διατάξεις που τις διέπουν σήμερα.

⁹¹ Η οριοθέτηση και ο καθορισμός των όρων πρέπει να γίνονται εντός εξαμήνου από την υποβολή πρότασης της εκάστοτε Εφορείας (Άρθρο 91, Ν.1892/1990, «περιοχή δόμησης σε αρχαιολογικούς χώρους»)

2.3.1. Ιστορική αναδρομή των απαλλοτριώσεων για αρχαιολογικούς σκοπούς

Στο Αρχαιολογικό Δελτίο του 1929 (ΑΔ 1929) δημοσιεύεται η Σημείωσις Εκτιμήσεων της 16ης Οκτωβρίου 1833 (ένα περίπου έτος πριν την υπογραφή του Β. Δ. για τον καθορισμό των Αθηνών ως πρωτεύουσας) όπου γίνεται η εκτίμηση των ιδιοκτησιών εκείνων της Αθήνας που έπρεπε να απαλλοτριωθούν για να ανασκαφούν (πέριξ Ακροπόλεως), για το Παλάτι και για το σχέδιο πόλης των Κλεάνθη και Schaubert (οι κατοικίες των οποίων κρίθηκαν και αυτές απαλλοτριωτέες)⁹². Εκεί πληροφορούμαστε πως η αποζημίωση ήταν της τάξης των 20 λεπτών ανά τετράπλευρο πήχυ κατά το *Συνυποσχετικόν* της 3ης Ιουνίου 1833⁹³. Στην ίδια πηγή πληροφορούμαστε πως οι ιδιοκτήτες των απαλλοτριωτέων οικοπέδων γύρω από την Ακρόπολη θέλουν να αποζημιωθούν με 70 λεπτά ανά τετραγωνικό πήχυ ώστε να μπορούν να πληρώσουν τη νέα γη τους για τη «μετακόμιση της ύλης» τους, την αποζημίωση των αναγκαίων φρεάτων κ.α. Η αποζημίωση γινόταν είτε με εθνικές γαίες και κτήματα (εντός Αττικής) ή με χρηματικά ποσά. Είναι επίσης χαρακτηριστικό πως από τότε δε γνώριζαν ακριβώς την έκταση της δημόσιας περιουσίας⁹⁴.

2.3.2 Σύγχρονη εποχή των απαλλοτριώσεων για αρχαιολογικούς σκοπούς

Το πρώην Υπουργείο Πολιτισμού (νυν ΥΠΠΟΑΘ) έχει τη συνταγματική υποχρέωση προστασίας της πολιτιστικής μας κληρονομιάς (Άρθ. 24), έχοντας ως αποτέλεσμα τις αναπόφευκτες υποθέσεις δεσμεύσεων ακινήτων (εντός ή και εκτός σχεδίου πόλεων)⁹⁵. Με ΚΥΑ προβαίνει σε ολική ή μερική απαλλοτρίωση είτε στην απευθείας εξαγορά μνημείου ή οποιουδήποτε ακινήτου μέσα στο οποίο υπάρχουν μνημεία, καθώς και παρακείμενων ακινήτων ή μνημείων, αν αυτό κρίνεται απαραίτητο για την προστασία των μνημείων (Άρθ. 18 § 1 Ν. 3028/02). Ομοίως για λόγους προστασίας αρχαιολογικών χώρων ή ιστορικών τόπων ή για τη διενέργεια ανασκαφών.

Οι απαλλοτριώσεις είναι σύνηθες φαινόμενο στην ελληνική πραγματικότητα. Είναι επί το πλείστον αναγκαστικού χαρακτήρα (π.χ. για μεγάλα δημόσια έργα) και διέπονται από το Ν. 2882/2001⁹⁶ («Κώδικας Αναγκαστικών Απαλλοτριώσεων Ακινήτων»), την προσθήκη των

92 κατά την ανωτέρω καταγραφήν η ποσότης των εκτιμήσεων των εις το μέρος των ανασκαφών ευρισκομένων οικοδομών, υψούται εις 3,293,430 γρόσια (εν μιλιούνιον δεκατρείς χιλιάδας και τριακοσίας εξήκοντα τρεις και εν τρίτον δράχμας)[..] Εις την εκτίμησιν αυτήν συμπεριλαμβάνεται το εμβαδόν, τα φρέατα, οι λάκκοι (μεγάλων δηλαδή πύθων του ελαίου), οι φούρνοι κτλ. καθώς και αι οικοδομαί άπασαι, εξαηρουμένης μόνον της ακτίστου και ημικρεμισμένης ύλης.. (ΑΔ 1929, 2)

93 Αρχεία της Νεωτέρας Ελληνικής Ιστορίας, επιμ. Ι. Βλαχογιάννη, τόμος Α. Αθήνα 1901, σελ. 555

94 *Περί πλέον πληροφορούμε την Σεβαστήν Κυβέρνησιν ότι μεταξύ των περιί της Ακρόπολιν ερειπίων και περιί την πόλιν γαιών ευρίσκονται και πολλά δημόσια εθνικά* (ΑΔ 1929, 2)

95 ΑΚ

96 Αναγκαστική απαλλοτρίωση για έργα ενταγμένα στο Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (Π.Ε.Π.) και έχουν χρηματοδοτηθεί από τη Συλλογική Απόφαση της αντίστοιχης Περιφέρειας (ΣΑΕΠ) ανεξαρτήτως εμβαδού ή έργων μη ενταγμένων στο Π.Ε.Π. με έκταση μικρότερη των 100.000 τ.χμ. Από τα έργα αυτά εξααιρούνται αυτά του Εθνικού Οδικού Δικτύου (Διευρωπαϊκό) ή ανήκουν σε προστατευόμενες περιοχές (Ν. 2882/2001 Άρθ. 1 παρ. 1)

άρθρων του Ν 2985/2002, το Άρθ. 39, παρ. 3, Ν. 4024/ 2011⁹⁷ και τις τροποποιήσεις του Ν.4070/2012. Σύμφωνα με τον τελευταίο, η απαλλοτριούμενη έκταση⁹⁸ περιλαμβάνει κάθε ιδιωτική ιδιοκτησία που πιθανόν εμπεριέχει (Άρθ. 124 § 4). Η αξία της απαλλοτρίωσης υπολογίζεται από την αντικειμενική αξία των ομόρων ιδιοκτησιών, από τα τιμήματα σε συμβόλαια μεταβίβασης κυριότητας και από την πρόσοδο του απαλλοτριωμένου ακινήτου. Οι συχνές καθυστερήσεις στην καταβολή των αποζημιώσεων, οφείλεται στις συνεχείς εφέσεις στις δικαστικές αποφάσεις.

Η εξαγορά γίνεται κατά τη διαδικασία του Άρθ. 2 του Ν. 2882/2001 «Κώδικας Αναγκαστικών Απαλλοτριώσεων Ακινήτων»⁹⁹. Εξαιρούνται τα ακίνητα που ανήκουν σε ΟΤΑ ή άλλα ΝΠΔΔ, εκκλησία κτλ. (διατηρούνται και προστατεύονται με ευθύνη της Υπηρεσίας χωρίς το Δημόσιο να χρειάζεται να τα δεσμεύσει) διότι πολλές φορές η κατά προορισμό χρήση τους είναι η ανάδειξη των μνημείων (Άρθ. 19 § 8). Επιπλέον, επιτρέπεται η ανταλλαγή του απαλλοτριωμένου ακινήτου με ακίνητο ίσης αξίας του Δημοσίου αν το επιθυμεί και ο ιδιοκτήτης (Άρθ. 18 § 8).

Καταγραφή ακίνητης περιουσίας του πρώην ΥΠΠΟΤ στον αρχαιολογικό χώρο Βραυρώνας Αττικής. Με ροζ σημειώνονται οι αγορές και με πράσινο οι απαλλοτριώσεις. (πηγή: ΑΚ)

Είναι συχνό το φαινόμενο στις μέρες μας, λόγω οικονομικής αδυναμίας του Δημοσίου, να μην είναι δυνατή η απαλλοτρίωση ακινήτων που περιέχουν σημαντικά ευρήματα, ενώ κατά τα παλαιότερα έτη, υπήρχε περίπτωση η απαλλοτρίωση να αφορά και ακίνητα με μικρής σημασίας αρχαιολογικό ενδιαφέρον. Επιπλέον, μπορεί να υπάρξει ανάκληση απαλλοτρίωσης αν δε συντρέχει σκοπός δημόσιας ωφέλειας.

97 Με την τροποποίηση επέρχεται άρση αναγκαστικής απαλλοτρίωσης αυτοδικαίως εάν παρέλθουν 18 μήνες από τη δημοσίευση της απόφασης προσωρινού καθορισμού της αποζημίωσης και, σε περίπτωση απευθείας οριστικού καθορισμού αυτής, από τη δημοσίευση της σχετικής απόφασης. Επιπλέον, πριν παρέλθει χρονικό διάστημα 6 μηνών από την ανάκληση ή την άρση της αναγκαστικής απαλλοτρίωσης δεν επιτρέπεται - χωρίς συναίνεση του θιγόμενου ιδιοκτήτη - η κήρυξη νέας απαλλοτρίωσης του ίδιου ακινήτου για τον ίδιο σκοπό και αν η συζήτηση για τον πρώτο καθορισμό τιμής μονάδος αποζημίωσης ακινήτου απορριφθεί από το αρμόδιο Δικαστήριο ως απαράδεκτη (ο ιδιοκτήτης είναι άγνωστος ή δεν κλητεύθηκε νόμιμα), η απαλλοτρίωση συντελείται με την καταβολή ή παρακατάθεση της αποζημίωσης άλλων ομοειδών ακινήτων της ίδιας απαλλοτριωτικής πράξης, εφόσον ο δικαιούχος της αποζημίωσης υποβάλλει σχετικό αίτημα στην αρμόδια Αρχή εντός 10 ετών από την έκδοση της απόφασης.

98 Κατά της απόφασης απαλλοτρίωσης επιτρέπεται ένσταση εντός τριάντα ημερών από την κοινοποίησή της. Συγχρόνως αποδίδονται αποζημιώσεις στους ιδιοκτήτες των ακινήτων όταν αυτά δεσμεύονται

99 στη δε επιτροπή του άρθρου 15 του ίδιου Νόμου μετέχει αντί του εμπειρογνώμονα, υπάλληλος της Υπηρεσίας στην περίπτωση που πρέπει να εκτιμηθεί η αξία του μνημείου (Άρθ. 18 § 2 Ν. 3028/02)

2.4 Αποζημιώσεις λόγω στέρησης χρήσης ακινήτου

Αποζημιώσεις δίνονται στους ιδιοκτήτες των ακινήτων όταν αυτά δεσμεύονται για την προστασία μνημείων, αρχαιολογικών χώρων ή λόγω ανασκαφών (ΑΚ):

- από την ουσιώδη προσωρινή ή οριστική στέρηση της χρήσης αυτών
- από τον ουσιώδη προσωρινό ή οριστικό περιορισμό του προορισμού¹⁰⁰ του ακινήτου σε περίπτωση απαλλοτρίωσης (όπως περιγράφηκε νωρίτερα)
- όταν θεσπίζονται ζώνες αρχαιολογικές απολύτου προστασίας (Ζώνη Α')

Σε περίπτωση ουσιώδους προσωρινού περιορισμού ή ουσιώδους προσωρινής στέρησης της κατά προορισμό χρήσης του όλου ακινήτου η καταβαλλόμενη αποζημίωση υπολογίζεται βάσει της μέσης κατά προορισμό απόδοσης του ακινήτου (καθώς και της ιδιότητας του ακινήτου ως μνημείου). Σε περίπτωση προσωρινής στέρησης της κατά προορισμό χρήσης του όλου ή μέρους ακινήτου μέσα στο οποίο υπάρχουν μνημεία ή άλλων παρακείμενων ακινήτων, εάν κρίνεται απαραίτητο για την προστασία των μνημείων αυτών, κάθε θιγόμενος μπορεί να υποβάλει αίτηση για αποζημίωση.

Σε περίπτωση ουσιώδους οριστικού περιορισμού ή οριστικής στέρησης της κατά προορισμό χρήσης τμήματος του ακινήτου, η αποζημίωση καταβάλλεται για το τμήμα αυτό, εκτός εάν ο περιορισμός ή η στέρηση επιφέρει ουσιώδη οριστικό περιορισμό ή οριστική στέρηση της κατά προορισμό χρήσης του όλου ακινήτου. Σε αυτή την περίπτωση καταβάλλεται πλήρης αποζημίωση για όλο το ακίνητο όπως και στην περίπτωση ουσιώδους οριστικού περιορισμού ή οριστικής στέρησης της κατά προορισμό χρήσης του όλου ακινήτου. Σε περίπτωση κατά την οποία το προβλεπόμενο ποσό αποζημίωσης λόγω στέρησης ή περιορισμού χρήσης ακινήτου ισούται με την αξία του ακινήτου τότε αυτό κηρύσσεται απαλλοτριωτέο (Άρθ. 19 § 7).

2.5 Ανασκαφές

Τα βλέπαμε και αναρωτιόμαστε: τι θα γίνουν όλα αυτά; Ξέραμε πως σκάβαμε για τον κεντρικό σταθμό του μετρό. Αν δε γινόταν, ακυρωνόταν όλο το έργο. Και μήπως μπορούσες να απαλλοτριώσεις την πλατεία Συντάγματος; Η απόδοση του χώρου ήταν μονόδρομος. Κάναμε μια επιλογή: αποσπάσαμε τα σημαντικότερα¹⁰¹.

Οι ανασκαφές διακρίνονται σε συστηματικές, σωστικές (π.χ. κατά τον έλεγχο θεμελίων) και αναπτυξιακές¹⁰². Κατά το Άρθ. 36, συστηματικές ανασκαφές μπορούν να διενεργούν επιστημονικοί ή εκπαιδευτικοί οργανισμοί της ημεδαπής ή μη, με εξειδίκευση στον τομέα της αρχαιολογικής έρευνας. Σωστικές είναι οι ανασκαφές εκείνες για τη διάσωση μνημείων που αποκαλύπτονται κατά την εκτέλεση δημοσίων έργων, από τυχαία γεγονότα ή από παράνομη ανασκαφική ενέργεια.

¹⁰⁰ Όταν το ακίνητο βρίσκεται εκτός σχεδίου πόλεως η κατά προορισμό πρωτογενής χρήση του είναι η αγροτική, κτηνοτροφική ή δασοπονική εκμετάλλευση (κατ' εξαίρεση η δόμηση αυτού - δευτερογενής χρήση). Όταν το ακίνητο βρίσκεται εντός σχεδίου πόλεως τότε η κατά προορισμό πρωτογενής χρήση του είναι η δόμηση (ΑΚ)

¹⁰¹ Ζαχαριάδου 2010, 9

¹⁰² Η αναπτυξιακή ανασκαφή πραγματοποιείται σε περιοχές οικιστικής ανάπτυξης και συνήθως χρηματοδοτείται από την επικεφαλής εταιρεία που έχει αναλάβει κάποιο αναπτυξιακό πρόγραμμα στην περιοχή ενδιαφέροντος (Χρόνη 2011, 15)

Αν ένα αρχαίο μνημείο αποκαλυφθεί κατά τη διάρκεια σωστικών ανασκαφών διατηρείται είτε ορατό του ή συνηθέστερα σε κατάχωση¹⁰³ (που είναι και το πιο οικονομικό), ενώ το ΚΑΣ αποφασίζει αν θα ανατοποθετηθεί σε μουσείο ή αν προορίζεται για διάλυση. Αν αποφύγει τη διάλυση, η κυριότητα παραμένει στο κράτος το οποίο υποχρεούται να το διαφυλάττει όπως και όλα τα εμπράγματα δικαιώματα που απορρέουν από αυτήν¹⁰⁴. Ταυτόχρονα αυξάνεται ο χρόνος και ακολούθως το κόστος ολοκλήρωσης του τεχνικού έργου λόγω αναγκαστικής παραλλαγής της χάραξής του, περιορισμού επικίνδυνων κραδασμών κ.α.

Ανασκαφή σε οικόπεδο στα Μέγαρα το 2010. Αριστερά το ανασκαμμένο οικόπεδο και δεξιά το ίδιο μετά από κατάχωση (πηγή: Αρχαιολογικό Μουσείο Μεγάρων)

Επιτρέπονται οι σωστικές ανασκαφές περιορισμένης χρονικής διάρκειας σε ακίνητο που δεν έχει απαλλοτριωθεί, ύστερα από έγγραφη ειδοποίηση του ιδιοκτήτη από την Υπηρεσία¹⁰⁵. Η σωστική ανασκαφή χρηματοδοτείται από τον κύριο του έργου εφόσον πρόκειται για δημόσιο τεχνικό έργο υπό την έννοια του Ν. 1418/1984 «Δημόσια έργα και ρυθμίσεις συναφών θεμάτων», όπως αυτός ισχύει κάθε φορά, ή το ιδιωτικό έργο είναι προϋπολογισμού μεγαλύτερου των 587.000 €¹⁰⁶.

103 Η κατάχωση (προσωρινή ή μη) είναι μία επιστημονική μέθοδος για τη διατήρηση αρχαιολογικών καταλοίπων κατά τη διάρκεια σωστικών –κυρίως- ανασκαφών και σύμφωνα με αυτή τα αρχαία καταχώνονται με ιδιαίτερη επιμέλεια ακολουθώντας τις κατάλληλες τεχνικές προστασίας του μνημείου, ύστερα από τη λεπτομερή τους καταγραφή, καθώς και τη φωτογραφική και σχεδιαστική τους τεκμηρίωση (ΑΚ). Καταχώσεις γίνονται και πριν την ανασκαφή σε αστικούς χώρους λόγω αποσυμφόρησης κυκλοφοριακού φόρτου, επιδιόρθωση βλαβών σε υπερκείμενα δίκτυα κτλ.

104 Γόγολου 2013, 60

105 Ο ιδιοκτήτης υποχρεούται να επιτρέπει τη διενέργεια της ανασκαφής και δικαιούται αποζημίωση για την προσωρινή στέρηση της χρήσης του ακινήτου και για κάθε βλάβη που θα μπορούσε να προκύψει στο ακίνητο. Μετά την περάτωση της ανασκαφής και εφόσον τα ευρήματα δεν κρίνονται διατηρητέα στη θέση εύρεσης, ο φορέας που διενεργεί την ανασκαφή υποχρεούται να επαναφέρει το χώρο στην αρχική του κατάσταση (Άρθ. 36 § 15 Ν. 3028/02).

106 Το ποσό μπορεί να αναπροσαρμόζεται με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού. Επιπλέον, η χρηματοδότηση καλύπτει και το κόστος συντήρησης, μελέτης και δημοσίευσης των ευρημάτων.

Προκειμένου να γίνει κατανοητή η οποιαδήποτε σύγκρουση που παρατηρείται ανάμεσα σε πολιτιστικά αγαθά και τη σύγχρονη πόλη, είναι απαραίτητο να ορισθεί περαιτέρω σε αυτό το σημείο η ιδιοκτησία και η καταγραφή της ιδιωτικής ή μη ακίνητης περιουσίας στο Εθνικό Κτηματολόγιο.

3.1 Ορισμός ιδιοκτησίας

Η προσπάθεια απόκτησης ιδιοκτησίας συνδέεται άμεσα με την ανθρώπινη φύση¹⁰⁷ και κατοχυρώνεται συνταγματικά στο άρθρο 17¹⁰⁸. Σύμφωνα με αυτό, *η ιδιοκτησία τελεί υπό την προστασία του Κράτους, τα δικαιώματα όμως που απορρέουν από αυτή δεν μπορούν να ασκούνται σε βάρος του γενικού συμφέροντος*¹⁰⁹. Κανένας λοιπόν δε στερείται της ατομικής ιδιοκτησίας του παρά μόνο για λόγους δημοσίας ωφέλειας πλήρους αποζημίωσης¹¹⁰ το αργότερο μέσα σε ενάμισι έτος από τη δημοσίευση. Προβλέπεται επίσης, με σύμφωνη γνώμη του δικαιούχου, και αποζημίωση σε είδος¹¹¹. Οι εξουσίες που απορρέουν από την ιδιοκτησία είναι η χρήση και η κάρπωση, τις οποίες μπορεί να ασκεί ο ιδιοκτήτης ανεμπόδιστα και αποκλειστικά¹¹².

Ως ακίνητο πράγμα ή απλά ακίνητο ορίζεται το έδαφος με τα συστατικά του μέρη (κτίσματα, προϊόντα εδάφους, φυτά κ.α.) και τα παραρτήματα (τα μέρη που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για οικονομικούς σκοπούς)¹¹³. Σύμφωνα με τον Ζεντέλη¹¹⁴, τα ακίνητα χωρίζονται σε δυο κατηγορίες:

- *ακίνητα εντός συναλλαγής*, δηλαδή όσα αποτελούν αντικείμενα συναλλαγής και στα οποία μπορούν να εφαρμοστούν δικαιοπραξίες από φυσικά ή νομικά πρόσωπα
- *ακίνητα εκτός συναλλαγής*, δηλαδή κοινόχρηστοι χώροι, κοινοί σε όλους (Δημόσια Περιουσία) ακίνητα προορισμένα για την εξυπηρέτηση δημοσίων, δημοτικών, κοινοτικών ή θρησκευτικών σκοπών¹¹⁵ τα οποία δε δύνανται να καταστούν αντικείμενο συναλλαγής. Αποτελούν χώρους έμμεσης οικονομικής αξίας διότι ανάλογα με την έκταση και την κατάστασή τους επηρεάζουν την αξία των εντός συναλλαγής (σε αυτά συμπεριλαμβάνονται και οι χώροι αρχαιολογικού ενδιαφέροντος).

Η Ιδιωτική Περιουσία του Κράτους μπορεί να είναι είτε κινητή ή ακίνητη. Η δεύτερη περι-

107 *Το αίσθημα της ιδιοκτησίας θεωρείται σύμφυτο της ανθρώπινης φύσης* (Ζεντέλης 2001, 12)

108 Σύμφωνα με το ισχύον Σύνταγμα του 1975. Είχαν προηγηθεί το Σύνταγμα του 1822, 1844, 1864, 1907, 1911 και οι καταστατικοί χάρτες του 1925, 1926, 1927 και 1952 (Ζεντέλης 2001, 13)

109 Αναθεωρημένο Σύνταγμα της Ελλάδας της 27/5/2008 (<http://www.hellenicparliament.gr/User-Files/8c3e9046-78fb-48f4-bd82-bbba28ca1ef5/SYNTAGMA.pdf>)

110 και ανταποκρίνεται στην αξία που είχε το απαλλοτριούμενο κατά το χρόνο της συζήτησης στο Δικαστήριο (Ο.π.)

111 *Πριν καταβληθεί η οριστική ή προσωρινή αποζημίωση διατηρούνται ακέραια όλα τα δικαιώματα του ιδιοκτήτη και δεν επιτρέπεται η κατάληψη* (ό.π.)

112 Από αυτές απορρέουν και διάφοροι περιορισμοί που διασφαλίζουν το δημόσιο όφελος (Γόγολου 2013, 43)

113 Άρθρο 948 του Α.Κ. Τα συστατικά του μέρη ορίζονται από το Άρθρο 953 Α.Κ. και τα παραρτήματά του στο Άρθρο 956 Α.Κ.

114 Ζεντέλης 2011 Α', 10

115 Άρθρο 966 Α.Κ. *Πράγματα εκτός συναλλαγής*

πτωση (Ακίνητη Περιουσία Δημοσίου -ΑΠΔ- εξαιρουμένων ασφαλώς των πραγμάτων εκτός συναλλαγής του Άρθ.966 Α.Κ.) διακρίνεται σε «εντός ενεργού» και «εκτός ενεργού συναλλαγής»¹¹⁶. Στην «εντός ενεργού συναλλαγής» συγκαταλέγονται τα Δημόσια Κτήματα (ΔΚ) και τα Ανταλλάξιμα Κτήματα (ΑΚτ). Υπεύθυνη για τη διαχείριση και προστασία της ακίνητης περιουσίας του Δημοσίου είναι η Γενική Διεύθυνση Δημόσιας Περιουσίας και Εθνικών Κληροδοτημάτων (Διεύθυνση Δημόσιας Περιουσίας του Υπουργείου Οικονομικών) μέσω των Κτηματικών Υπηρεσιών (ΚΥ) ανά Νομό. Από το 2011, το Ταμείο Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου (ΤΑΙΠΕΔ), στοχεύει σε ένα σύνολο αποκρατικοποιήσεων στο πλαίσιο της εφαρμογής του Μεσοπρόθεσμου Προγράμματος Δημοσιονομικής Πολιτικής.

3.2 Εθνικό Κτηματολόγιο

Ένα Κτηματολόγιο ορίζεται ως ένα γενικό, με δημόσιο χαρακτήρα σύστημα καταγραφής χωρικών και περιγραφικών πληροφοριών με αμφιμονοσήμαντη αλληλεξάρτηση, σχετικών με όλα τα γεωτεμάχια ή γενικότερα τα ακίνητα της χώρας, κάθε κατηγορίας, μορφής ή χρήσης μετά των επ' αυτών νομικά αναγνωρισμένων και λοιπών εμπραγμάτων δικαιωμάτων κάθε ιδιωτικού ή δημοσίου προσώπου, κάθε μορφής ή κατηγορίας οι οποίες έχουν αποδεικτική ισχύ και είναι ελαστικές, κατάλληλες, επαρκείς, στη σωστή κλίμακα, αξιόπιστες, διαθέσιμες και ενημερες σε κάθε χρόνο, προκειμένου να εξυπηρετηθούν καλύτερα οι προκαθορισμένοι στόχοι σε κάθε επίπεδο διοίκησης της χώρας¹¹⁷.

3.2.1 Ιστορική αναδρομή

Πρώτοι οι Ενετοί περίπου το 1700 προσπάθησαν να χαρτογραφήσουν διάφορες περιοχές της Πελοποννήσου το 1700¹¹⁸. Το 1836 με το ΒΔ 70/02.12.1836 («Περί Κτηματολογίου») ο Όθωνας προσπάθησε να καταρτίσει το πρώτο κτηματολόγιο της ελεύθερης Ελλάδας. Είκοσι χρόνια αργότερα (1856) εφαρμόστηκε το γαλλικό σύστημα μεταγραφών και υποθηκών. Αργότερα σε συνέδριο του Τεχνικού Επιμελητηρίου το 1930 ο Ελευθέριος Βενιζέλος είχε δεσμευτεί για την έναρξη του έργου¹¹⁹. Ειδικά Κτηματολόγια είναι το «Σταφιδικό» του 1932, το Αγροτικό το 1943, το Δασικό το 1976, το ελαιοκομικό και αμπελουργικό μητρώο, το Κτηματολογικό Γραφείο Πρωτεύουσας (Ν. 4351/29) συγκεκριμένα για τις περιοχές της Καλλιθέας και του Π. Φαλήρου (από το 1986 υπάγεται στην Υπηρεσία Κτηματολογίου και Χαρτογραφήσεων Ελλάδος - Ν.1647/86)¹²⁰, αλλά το μόνο που εξακολουθεί να ισχύει είναι το «Αποδεικτικό Κτηματολόγιο Δωδεκανήσου» που χρονολογείται από την εποχή της Ιταλικής Κατοχής (1912-

116 Τα «εντός ενεργού συναλλαγής» ακίνητα περιλαμβάνουν κάθε μεταβίβαση από και προς το δημόσιο ενώ τα «εκτός» τα οποία δε μεταβιβάζονται ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις αλλάζουν κατηγορία (Ζεντέλης 2001, 17)

117 Ζεντέλης 2011, 630

118 Αργότερα, στα χρόνια της Τουρκοκρατίας εμφανίζονται σε διάφορα νησιά όπως στην Ύδρα, τη Νάξο και τη Μύκονο, βιβλία καταγραφής μεταβιβαστικών συμβάσεων (Ζεντέλης 2011, 958)

119 <http://www.michanikos.gr/topic/42141>

120 Ζεντέλης 2011, 960

1945)¹²¹. Οι Νόμοι Ν.2664/1998, Ν.2308/1995, Ν.2508/1997¹²², Ν.3208/2003, Ν.3127/2003, Ν.3212/2003, Ν.3481/2006 και Ν.4164/2013 διέπουν τη σύνταξη του σύγχρονου Εθνικού Κτηματολογίου¹²³. Το Εθνικό Κτηματολόγιο (στόχος είναι να έχει ολοκληρωθεί μέχρι το 2020) συντάσσεται και τηρείται από τον Οργανισμό Κτηματολογίου και Χαρτογραφίσεων Ελλάδας (ΟΚΧΕ)¹²⁴ καθώς και από την κρατική εταιρεία Κτηματολόγιο Α.Ε (ΦΕΚ/Β'/416/26-03-2007) εποπτευόμενα και τα δύο από το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής¹²⁵. Τα έμμισθα ή άμισθα Υποθηκοφυλακεία αντικαθίστανται σταδιακά από τα οικεία μεταβατικά Κτηματολογικά Γραφεία¹²⁶ σύμφωνα με το Άρθρο 23 του Ν.2664/1998. Τα πρώτα οριστικά Κτηματολογικά Γραφεία είναι αυτά του Πειραιά και της Θεσσαλονίκης¹²⁷.

Οι Διεθνείς Τάσεις του Κτηματολογίου περιλαμβάνουν το Κτηματολόγιο 2014 (Cadastre 2014) της Επιτροπής 7 της Διεθνούς Ομοσπονδίας Τοπογράφων (FIG), το σύστημα L.A.D.M., το ευρωπαϊκό E.U.L.I.S.¹²⁸, το FLOSS (Free Libre Open Source Software¹²⁹) του οργανισμού F.A.O. (Food and Agricultural Organization) των Ηνωμένων Εθνών από το 2007, το Τρισδιάστατο Κτηματολόγιο (που έχει πολλές εφαρμογές για τους πολιτιστικούς χώρους) και το Θαλάσσιο Κτηματολόγιο¹³⁰.

Οι αρχές που διέπουν το Κτηματολόγιο (Άρθ. 2, Ν.2664/1998) είναι οι ακόλουθες:

- Αρχή της κτηματοκεντρικής οργάνωσης των κτηματολογικών πληροφοριών (σύνταξη, τήρηση και διαρκή ενημέρωση των κτηματολογικών διαγραμμάτων)
- Αρχή του ελέγχου της νομιμότητας των τίτλων και των λοιπών αναγκαίων στοιχείων για την αποδοχή της αίτησης εγγραφής στα κτηματολογικά βιβλία
- Αρχή της διασφάλισης της τάξης των κτηματολογικών εγγραφών, ανάλογα με το χρόνο υποβολής της σχετικής αίτησης (αρχή της χρονική προτεραιότητας)
- Αρχή της δημοσιότητας των κτηματολογικών βιβλίων

121 Ζεντέλης 2011, 958

122 Εκτός των άλλων, σκοπός του νόμου αυτού ήταν η προστασία, ανάδειξη και περιβαλλοντική αναβάθμιση των κέντρων πόλεων, των πολιτιστικών πόλων και των παραδοσιακών πυρήνων των οικισμών, των χώρων πρασίνου και λοιπών στοιχείων φυσικού, αρχαιολογικού, ιστορικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος των πόλεων, των οικισμών και του περιαστικού χώρου (Άρθ. 1 – Σκοπός – Κατευθυντήριες Αρχές). Επιπλέον στο νόμο αυτό τίθενται οι βάσεις των ΓΠΣ, των ΣΧΟΟΑΠ - των «ΓΠΣ του εξωαστικού χώρου», της ΠΜΕΑ ενώ προβλέπεται η έγκριση πολεοδομικών σταθεροτύπων (ανώτατα όρια πυκνοτήτων και κορεσμού) τα οποία διαφοροποιούνται μεταξύ τους ανάλογα και με τα ιστορικά και αρχαιολογικά χαρακτηριστικά της κάθε πόλης, ειδικά για τη χωροθέτηση περιοχών που προορίζονται για τουριστική ανάπτυξη ή παραθερισμό (Απόφ. 10788/04 ΦΕΚ-285/Δ/5-3-04)

123 Με τις τροποποιήσεις έγινε προσαρμογή της νομοθεσίας για την εφαρμογή και λειτουργία του Κτηματολογίου στα πλαίσια της εναρμόνισης με το Ευρωπαϊκό Δίκαιο αλλά και στις απαιτήσεις της «πράξης» (Γόγολου 2013, 63)

124 Άρθ. 1 § 1 Ν. 2664/1998 και Ν. 1647/1986.

125 Πλέον Υπουργείο Παραγωγικής Ανασυγκρότησης, Περιβάλλοντος και Ενέργειας (ΥΠΑΠΕΝ)

126 Τα Κτηματολογικά Γραφεία είναι αρμόδια για τη διεκπεραίωση των αιτήσεων που αφορούν στην καταχώριση εγγραπτών πράξεων και την ενημέρωση των κτηματολογικών στοιχείων εκτός των κτηματολογικών διαγραμμάτων. Επίσης είναι υπεύθυνα για τη φύλαξη των τηρούμενων κτηματολογικών στοιχείων (ηλεκτρονικών και αναλογικών) καθώς και για τη χορήγηση αντιγράφων και αποσπασμάτων τους και για την πληροφόρηση και εξυπηρέτηση του κοινού (ΕΚ - http://www.ktimatologio.gr/aboutus/Documents/Pages/33/LqYgvusGBh2JgNdw/KG_USER_MANUAL_1.pdf)

127 <http://www.taxheaven.gr/news/news/view/id/20207>

128 Προς το παρόν, μέλη με πλήρη σύνδεση είναι 6: η Ισπανία, η Ιρλανδία, η Ολλανδία, η Αυστρία, η Λιθουανία και η Σουηδία (<http://eulis.eu/>)

129 Έχει ως βάση το μοντέλο δεδομένων OSCAR (Open Source Cadastral and Registry) (http://www.fig.net/pub/fao/floss_cadastre.pdf)

130 Ζεντέλης 2011, 711, 793, 867

- Αρχή της διασφάλισης της δημόσιας πίστης (προστασία συναλλασσόμενου)
- Αρχή της καταλληλότητας του Κτηματολογίου ως συστήματος δεκτικού καταχώρησης και πρόσθετων κατηγοριών πληροφοριών στο μέλλον (αρχή του ανοιχτού Κτηματολογίου)

Επιπλέον σύμφωνα με το άρθρο 3 του ίδιου Νόμου τα τηρούμενα στοιχεία¹³¹ από τα Κτηματολογικά Γραφεία είναι τα παρακάτω:

- Τα κτηματολογικά διαγράμματα για όλη την κινηματογραφημένη περιοχή
- Οι κτηματολογικοί πίνακες για τα ακίνητα που περιλαμβάνονται στα κτηματολογικά διαγράμματα. Οι κτηματολογικοί πίνακες περιέχουν τις πρώτες εγγραφές στα φύλλα του κτηματολογικού βιβλίου που τηρείται στο οικείο κτηματολογικό γραφείο
- Το κτηματολογικό βιβλίο, το οποίο αποτελείται από τα κτηματολογικά φύλλα στα οποία καταχωρίζονται ηλεκτρονικά ή και έντυπα οι κτηματολογικές εγγραφές
- Το ημερολόγιο στο οποίο καταχωρίζονται κατά τη σειρά της υποβολής τους όλες οι αιτήσεις εγγραφής στο κτηματολογικό βιβλίο (αρχή της χρονικής προτεραιότητας)
- Το αλφαβητικό ευρετήριο των δικαιούχων των δικαιωμάτων που έχουν εγγραφεί στο κτηματολογικό βιβλίο
- Το αρχείο τίτλων, διαγραμμάτων και λοιπών δικαιολογητικών που υποβάλλονται με την αίτηση εγγραφής στο κτηματολογικό βιβλίο
- Το αρχείο κτηματογράφησης που περιλαμβάνει όλα τα έγγραφα που συλλέχθηκαν κατά τη διάρκεια της κτηματογράφησης

Σε κάθε ακίνητο αντιστοιχεί ένα κτηματολογικό φύλλο στα κτηματολογικά διαγράμματα το οποίο αναγράφει τον αποκλειστικό Κωδικό Αριθμό Εθνικού Κτηματολογίου (ΚΑΕΚ) ως τμήμα εδάφους με τα συστατικά του μέρη και περιέχει όλη τη νομική του πληροφορία¹³². Εάν κατά τη διαδικασία κτηματογράφησης προκύψει ότι κάποιο ακίνητο έχει άγνωστο ιδιοκτήτη (αγνώστου ιδιοκτήτη), μετά την πρώτη εγγραφή θεωρείται ότι ανήκει στο Δημόσιο¹³³. Ένας Κτηματολογικός Δικαστής (καθώς και ο αναπληρωτής του) ορίζεται σε κάθε Πρωτοδικείο στην περιφέρεια του οποίου λειτουργεί Κτηματολογικό Γραφείο¹³⁴.

Για τον εντοπισμό και απεικόνιση των ιδιοκτησιών χρησιμοποιούνται ενιαία χαρτογραφικά υπόβαθρα έγχρωμων ψηφιακών ορθοφωτοχαρτών μεγάλης ακριβείας (Large Scale Orthophotos - LSO) με μέγεθος εικονοστοιχείου (pixel) της τάξεως των 20 εκατοστών για αστικές περιοχές και 50 εκατοστών για το υπόλοιπο. Τέλος, έχει αναπτυχθεί ένα σύστημα προσδιορισμού θέσης με υψηλή ακρίβεια βασισμένο στο Παγκόσμιο Δορυφορικό Σύστημα Εντοπισμού GPS, το «Ελληνικό Σύστημα Εντοπισμού HEPOS» (HEllenic POsitioning System) αποτελούμενο από 98 μόνιμους δορυφορικούς σταθμούς αναφοράς και ένα Κέντρο Ελέγχου στις εγκαταστάσεις της ΕΚΧΑ. Το HEPOS κάνει χρήση συστήματος αναφοράς του Hellenic

131 Η ενημέρωση των κτηματολογικών στοιχείων γίνεται σε τέσσερα στάδια: α) την παραλαβή της αίτησης για καταχώριση της εγγραπτέας πράξης του πολίτη από το Κτηματολογικό Γραφείο, β) τον έλεγχο της νομιμότητάς από τον Προϊστάμενο για καταχώριση ή μη, γ) την τελική καταχώριση της εγγραπτέας πράξης και δ) την έκδοση Κτηματολογικού Φύλλου και αντικατάσταση των παλιών στο Κτηματολογικό Βιβλίο. Παράλληλα γίνεται ενημέρωση του αλφαβητικού ευρετηρίου δικαιούχων και αρχειοθέτηση της πράξης και των συνοποβαλλόμενων εγγράφων (ΕΚ 2009)

132 Αν ένα ακίνητο υπάγεται στην τοπική αρμοδιότητα περισσότερων του ενός Κτηματολογικών Γραφείων, οι σχετικές με αυτό κτηματολογικές εγγραφές γίνονται σε όλα τα Κτηματολογικά Γραφεία, με τη σημείωση ότι τμήμα του ακινήτου εμπίπτει στην τοπική αρμοδιότητα και άλλου Κτηματολογικού Γραφείου (Αρθ. 4, Ν. 2664/1998)

133 Οι παραχωρήσεις προς το Δημόσιο ξεκινούν από 1η Αυγούστου 2015 (<http://www.iekemtee.gr>)

134 Άρθρο 16, Παράγραφος 6, Ν. 2664/1998

Terrestrial Reference System 2007 ή HTRS07 και είναι συμβατό με το Ευρωπαϊκό Επίγειο Σύστημα Αναφοράς 1989 (European Terrestrial Reference System 1989 - ETRS89¹³⁵).

3.2.2 Φορείς Κτηματολογίου

1) Η κρατική εταιρεία Κτηματολόγιο Α.Ε. είναι ΝΠΙΔ, ιδρύθηκε με την κοινή απόφαση των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας, Οικονομικών και Π.Ε.ΧΩ.ΔΕ (ΚΥΑ 81706/6085/06-10-1995/ΦΕΚ 872B/19-10-1995)¹³⁶ και κύρια αρμοδιότητά του είναι η μελέτη, σύνταξη και λειτουργία του Εθνικού Κτηματολογίου. Με το ΦΕΚ/Β'/416/26-03-2007 στο πλαίσιο της διαδικασίας των κτηματογραφήσεων του Ν. 2308/1995 και του Ν. 2664/1998 ανατίθενται στην εταιρεία διοικητικές και οικονομικές αρμοδιότητες από τον ΟΚΧΕ. Η εταιρεία αποτελείται από τις Διευθύνσεις Λειτουργούντος Κτηματολογίου, στην εποπτεία των οποίων βρίσκεται και η λειτουργία των Κτηματολογικών Γραφείων, Συστημάτων Πληροφορικής, Νομικού και Οικονομικού Τμήματος¹³⁷.

Το 2013 ψηφίστηκε και ο τελευταίος Νόμος Ν. 4164/2013 «Συμπλήρωση των διατάξεων περί Εθνικού Κτηματολογίου και άλλες ρυθμίσεις» (ΦΕΚ 156/Α'/09.07.2013)¹³⁸ ο οποίος *περιλαμβάνει σημαντικές ρυθμίσεις, που διασφαλίζουν τη δημόσια περιουσία και διευκολύνουν τις συναλλαγές των πολιτών στο πλαίσιο, τόσο των διαδικασιών κτηματογράφησης, όσο και της λειτουργίας του Κτηματολογίου*¹³⁹. Οι νέες ρυθμίσεις περιλαμβάνουν τη γρήγορη και απρόσκοπτη πρόοδο των απαραίτητων διαγωνισμών, τη σύνταξη και διόρθωση δασικών χαρτών¹⁴⁰, την ψηφιοποίηση των συναλλαγών με τα Κτηματολογικά Γραφεία (ηλεκτρονική υποβολή αιτημάτων για την καταχώρηση εγγραπτών πράξεων, έκδοση πιστοποιητικών, εξ' αποστάσεως έρευνα στα κτηματολογικά βιβλία), την οργάνωση και υλικοτεχνική υποστήριξη της λειτουργίας των Κτηματολογικών Γραφείων κ.α.

2) Ο Οργανισμός Κτηματολογίου και Χαρτογραφίσεων Ελλάδας (ΟΚΧΕ)¹⁴¹ (Ν.1647/86 «Οργανισμός Κτηματολογίου και Χαρτογραφίσεων Ελλάδας και άλλες σχετικές διατάξεις», τροποποίηση από τον Ν.3882/2010 «Εθνική Υποδομή Γεωχωρικών Πληροφοριών»¹⁴²) έχει έδρα την Αθήνα και διαρθρώνεται στις α) Διευθύνσεις Κτηματολογίου, β) Χαρτογραφίσεων, γ) Αεροφωτογραφίσεων, δ) Φωτογραμμετρίας, ε) Γεωδαισίας, στ) Γεωπληροφορικής καθώς

135 «Ελληνικό_Γεωδαιτικό_Σύστημα_Αναφοράς_1987» (<http://el.wikipedia.org/wiki>)

136 Πλέον έχει μετονομαστεί σε «Εθνικό Κτηματολόγιο και Χαρτογράφηση Α.Ε.»- ΕΚΧΑ Α.Ε. και λειτουργεί σύμφωνα με τους κανόνες της ιδιωτικής οικονομίας, διέπεται από τις διατάξεις του άρθρου 5 του Ν. 2229/1994, του Ν. 2190/1920, του Ν. 2308/1995 και του Ν. 2664/1998. Με το Ν. 3899/ 17-12-2010 εντάχθηκε στο πεδίο εφαρμογής του Κεφ. Α. του Ν. 3429/2005 «Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμοί ΔΕΚΟ». Μοναδικός μέτοχος της είναι το Ελληνικό Δημόσιο και εποπτεύεται από το Υπουργείο Παραγωγικής Ανασυγκρότησης, Περιβάλλοντος και Ενέργειας (<http://www.ktimatologio.gr/aboutus/Pages/qoQhyNCvtozm6ajS.aspx>)

137 Άλλοι συνεργαζόμενοι φορείς είναι το Υπουργείο Οικονομικών (καθορισμός του αιγιαλού), το Υπουργείο Δικαιοσύνης σε συνεργασία με τον Συμβολαιογραφικό Σύλλογο (ηλεκτρονική υποβολή των συμβολαιογραφικών εγγράφων - e-government), η Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης (ΕΕΤΑΑ) (Δημοτικό Κτηματολόγιο) και το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας (ΤΕΕ) (αυθαίρετη δόμηση) (Γόγολου 2013, 67)

138 Είχε προηγηθεί τροποποίηση με το Άρθ. 24 του Ν. 3983/2011

139 Κτηματολόγιο Α.Ε.

140 ο ρόλος των δασαρχείων παραμένει κυρίαρχος και η ΕΚΧΑ ΑΕ αξιοποιείται ως εργαλείο (Ο.π.)

141 Συνολικά οι Νόμοι που έχουν ψηφιστεί για τη λειτουργία του ΟΚΧΕ είναι οι: Ν. 1647/86, Ν. 2308/95, Ν. 2508/97, Ν. 2664.98, Ν. 3127/03, Ν. 3212/03, Ν. 3882/10 (<http://www.okxe.gr/el/arkiki-selida/nomothesia>)

142 Εναρμόνιση με την Οδηγία 2007/2/ΕΚ (INSPIRE) του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και του Συμβουλίου της 14ης Μαρτίου 2007 (τέθηκε σε ισχύ στις 15/05/07 με πλήρη εφαρμογή μέχρι το 2019) και άλλες διατάξεις. Έχει στόχο την εξασφάλιση της ισότιμης πρόσβασης στα γεωχωρικά δεδομένα και υπηρεσίες για όλους τους πολίτες και τη Δημόσια Διοίκηση, την εξοικονόμηση πόρων, την προστασία του περιβάλλοντος και την ενθάρρυνση των επενδυτικών πρωτοβουλιών, μέσω της δημιουργίας της Εθνικής Υποδομής Γεωχωρικών Πληροφοριών. (http://www.inspire.okxe.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=17&Itemid=31)

και σε δύο Διευθύνσεις Διοικητικής και Οικονομικής Λειτουργίας . Με το νόμο Ν. 3882/2010 τίθενται οι βασικές αρχές σε διοικητικό και τεχνολογικό επίπεδο που στόχο έχουν τη δημιουργία ομοιογενών πρακτικών διαχείρισης και διάχυσης της γεωχωρικής πληροφορίας και στην επέκταση της «Εθνικής Υποδομής Γεωχωρικών Πληροφοριών» (ΕΥΓΕΠ)¹⁴³. Σκοπός του είναι η α) σύνταξη, τήρηση και ενημέρωση του ενιαίου αποδεικτικού Κτηματολογίου, β) η γεωδαιτική κάλυψη και χαρτογράφηση της χώρας, γ) η απογραφή και χαρτογράφηση των φυσικών διαθεσίμων της, δ) η δημιουργία και τήρηση ψηφιακών γεωχωρικών δεδομένων και δεδομένων περιβάλλοντος και στ) η λειτουργία του συστήματος συντονισμού και διάχυσης γεωπληροφορίας¹⁴⁴. Αρμοδιότητές του Οργανισμού είναι¹⁴⁵:

- *Ο σχεδιασμός, η ανάπτυξη και οργάνωση της Εθνικής Υποδομής Γεωχωρικών Πληροφοριών (ΕΥΓΕΠ)*
- *Η μέριμνα για τη σύνταξη βασικών και παράγωγων τοπογραφικών χαρτών και διαγραμμάτων*
- *η ενημέρωση, τήρηση και αναθεώρησή τους*
- *Ο συντονισμός, η έγκριση και ο έλεγχος της εφαρμογής των κάθε είδους προγραμμάτων χαρτογραφήσεων και κτηματολογίου όλων των φορέων του δημόσιου τομέα, όπως αυτός επαναοριοθετήθηκε με το άρθρο 51 του ν. 1892/1990 (ΦΕΚ 101 Α')*
- *Ο προγραμματισμός, η εκτέλεση και ο έλεγχος των φωτογραμμετρικών και τηλεπισκοπικών εργασιών από τη λήψη αεροφωτογραφιών και δορυφορικών εικόνων έως και την τελική απόδοση για την κάλυψη των αναγκών και των αναπτυξιακών προγραμμάτων των κρατικών υπηρεσιών, δημοσίων οργανισμών, νομικών προσώπων δημοσίου Δικαίου και οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης και λοιπών δημοσίων αρχών*
- *Η συνεργασία με τους αρμόδιους φορείς για τη σύνταξη, ενημέρωση και πάσης φύσεως συνόλων γεωχωρικών δεδομένων και χαρτών*
- *Η σύνταξη, τήρηση και ενημέρωση του ΕΚ*
- *Η οργάνωση και τήρηση βάσεων ψηφιακών γεωχωρικών δεδομένων αρμοδιότητάς του*
- *Η σύνταξη τεχνικών προδιαγραφών, κανονισμών και τιμολογίων σχετικών με τις εργασίες του, σύμφωνα με την εθνική και κοινοτική νομοθεσία*
- *Η ανάπτυξη της έρευνας, τεχνολογίας και πληροφορικής σε θέματα σχετικά με το σκοπό του*
- *Η συγκρότηση αρχείου προϊόντων του οργανισμού και η διάθεσή τους σε κάθε ενδιαφερόμενο*
- *Η εκτέλεση κάθε άλλης εργασίας που είναι απαραίτητη για την πραγματοποίηση της αποστολής του.*

Υπολογίζεται πως στη χώρα μας υπάρχουν περίπου 38 εκατομμύρια δικαιώματα ενώ το 2014 είχε κτηματογραφηθεί το 20% περίπου του συνόλου¹⁴⁶. Κατά την πρώτη γενιά κτηματογράφησης (1995 - 1999) κτηματογραφήθηκαν 340 περιοχές (το 6,2% της επικράτειας). Η δεύτερη γενιά κτηματογράφησης η οποία ξεκίνησε το 2008 περιελάμβανε 22 μελέτες 107 περιοχών (το 2,31% του συνόλου της χώρας) ενώ η τρίτη γενιά η οποία ξεκίνησε το 2011 περιλαμβάνει 21 μελέτες (κυρίως τη Β. Ελλάδα και τη Θεσσαλία – το 26% της επικράτειας). Η τέταρτη και

143 Γόγολου 2013, 66

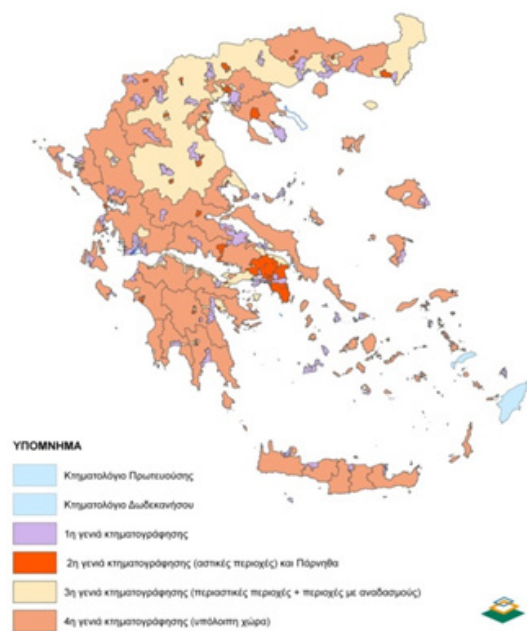
144 <http://www.okxe.gr/el/arxiki-selida/organismos>

145 Ό.π.

146 <http://www.tovima.gr/society/article/?aid=622023>

τελευταία γενιά κτηματογράφησης (2013) με 28 μελέτες οι οποίες αφορούν το 42% του συνόλου των εμπράγματων ή εγγραπτών δικαιωμάτων και θα καλύπτει το 65% της ελληνικής επικράτειας¹⁴⁷. Αναμένεται να ολοκληρωθεί σε τρεις φάσεις μέχρι τα μέσα του 2020. Εκτός από την καθυστέρηση του έργου, το Εθνικό Κτηματολόγιο αντιμετώπισε αντικαταστάσεις διοικήσεων και χρηματοδοτικό πρόβλημα¹⁴⁸.

Όσον αφορά στους δασικούς χάρτες¹⁴⁹ με το νέο Ν.4164/2013 (Άρθρο 6) τροποποιήθηκαν και συμπληρώθηκαν οι διατάξεις του Ν.3889/10¹⁵⁰. Μέχρι το Μάρτιο ωστόσο είχε κυρωθεί μόνο το 0,56% των δασικών χαρτών¹⁵¹ και αφορούν σε 435 προ Καποδιστριακούς ΟΤΑ¹⁵². Από το 2011 αναρτώνται στα γραφεία της αρμόδιας Διεύθυνσης Δασών, στα οικεία Δασαρχεία, στα δημοτικά και τοπικά διαμερίσματα, στην ιστοσελίδα του ΥΠΕΚΑ, στην ιστοσελίδα της Αποκεντρωμένης Διοίκησης και στην ιστοσελίδα της ΕΚΧΑ Α.Ε.¹⁵³. Τέλος, η ΕΚΧΑ Α.Ε. έχει αναλάβει την υλοποίηση του έργου «Ανάπτυξη υποδομής χωρικών δεδομένων μεγάλης κλίμακας (1:5000) για τις χερσαίες περιοχές δικτύου «Natura 2000» σε εθνική κλίμακα¹⁵⁴.

Μέχρι τον Ιούλιο 2015 αναμένεται να ολοκληρωθεί και το πρόγραμμα με τίτλο «GMES/Copernicus Initial Operations (GIO) Land monitoring 2011-2013», σε συγχρηματοδότηση του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Περιβάλλοντος (Ε.Ο.Π.) και αφορά την καταγραφή της κάλυψης/χρήσεων γης για τα έτη 2006 και 2012 και διόρθωση αυτών για το 2000¹⁵⁵. Τα δεδομένα θα διατεθούν δωρεάν.

Πορεία κτηματογράφησης στην Ελλάδα
(Πηγή: www.tovima.gr)

147 <http://www.tovima.gr/society/article/?aid=532775>

148 (<http://www.kathimerini.gr/802268/article/epikairothta/ellada/avevaih-h-xrhmatodothsh-toy-kthmatologioy>) και (<http://www.dikaiologitika.gr/eidhseis/dhmosio/52561/se-fasi-epanekkinisis-bainei-to-ktimatologio>)

149 Για τον προσδιορισμό των ορίων των δασικών εκτάσεων χρησιμοποιήθηκαν αεροφωτογραφίες του 1945 και 1960 της ΓΥΣ, οι αεροφωτογραφίες μεγάλης κλίμακας που δημιουργήθηκαν στα πλαίσια του Γ' ΚΠΣ, πρόσφατο αεροφωτογραφικό υλικό του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων καθώς και νέες λήψεις δορυφορικών δεδομένων (Γόγολου 2013, 70)

150 <http://www.ktimatologio.gr/forestmaps/Pages/MykMEalO3ec2zGj1.aspx>

151 Συνολικά, οι δασικοί χάρτες που έχουν καταρτιστεί αντιστοιχούν στο 22,5%, υπό κατάρτιση βρίσκεται το 32,1%, αναρτημένοι μόλις το 1,1% ενώ έχει κυρωθεί το 0,56% (το υπόλοιπο 45,2% δεν έχει ανατεθεί) (<http://www.kathimerini.gr/809251/article/epikairothta/ellada/apo-to-1995-sxediazoyme-toys-dasikoys-xartes-ths-xwras>). Στην Αττική έχουν αναρτηθεί δασικοί χάρτες για την Κηφισιά, Πεντέλη, Δροσιά, Μαραθώνα και Φυλή (Μαριάννα Τζάννε, Πρώτο Θέμα, business stories, 29/03/2015, σελ. 3)

152 Η ευθύνη για την κατάρτιση των δασικών χαρτών ανήκει στη Διεύθυνση Δασών της Περιφερειακής Ενότητας της εκάστοτε Αποκεντρωμένης Διοίκησης και μόνο σε περίπτωση αδυναμίας τους αναλαμβάνει η ΕΚΧΑ Α.Ε. (Ν.3889/2010) (<http://www.ktimatologio.gr/forestmaps/Pages/Tbt4iApPg790sEfr.aspx>)

153 Μέχρι τον Ιούνιο του 2013 έχουν αναρτηθεί 40 χάρτες ενώ η αρμοδιότητα για την ανάρτηση και την ορθότητα τους ανήκει στην αρμόδια Διεύθυνση Δασών (Ν.3889/2011)

154 Υπάρχει και το διαδικτυακό Σύστημα Γεωγραφικών Πληροφοριών (GIS) της ΕΕ (<http://natura2000.eea.europa.eu/>)

155 <http://www.ktimatologio.gr/Pages/News.aspx?id=231>

4.1 Εισαγωγή

Ως έρευνα πεδίου επιλέχθηκε η περιοχή των **Μεγάρων**. Αφορμή στάθηκε δημοσίευμα στον τύπο¹⁵⁶ όπου αναφέρεται πως 40.000 στρέμματα στη Μεγαρίδα ανακηρύσσονται αρχαιολογικός χώρος, έπειτα από πρόταση της Γ' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων (Γ' ΕΠΚΑ) (πλέον η περιοχή των Μεγάρων ανήκει στην Εφορεία Δυτικής Αττικής- ΕΦΑΔΥΑΤ και για τα αρχαία και τα βυζαντινά μνημεία με έδρα τον Πειραιά) και τη θετική γνωμοδότηση του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου (ΚΑΣ) – χωρίς να έχει εκδοθεί ακόμα ΥΑ - λόγω των πολυάριθμων και σημαντικών μνημείων της (εικόνα). Για το λόγο αυτό θέλησα να εξετάσω τους ειδικούς όρους που θα ισχύουν εις το εξής όσον αφορά στη δόμηση κ.ο.κ. Παρόμοια περίπτωση συναντούμε και για την πόλη του Άργους με την ΥΑ ΥΠΠΕ/ΑΡΧ/Α1/Φ03/20317/641/24-6-1981 (ΦΕΚ 660/Β/19-10-1981). Σύμφωνα με αυτήν, η σύγχρονη πόλη του Άργους καλύπτει την αρχαία (όπως ακριβώς και στα Μέγαρα) και για το λόγο αυτό κηρύσσεται αρχαιολογικός χώρος¹⁵⁷ για την αποτελεσματικότερη προστασία των αρχαιοτήτων του Άργους, είτε για τις ορατές και διάσπαρτες σε όλη την πόλη ή για αυτές που κρύβονται κάτω από τα σύγχρονα σπίτια.

Όριο κηρυγμένου αρχαιολογικού χώρου Μεγάρων (κατά προσέγγιση)
(πηγή: Αρχαιολογικό Μουσείο Μεγάρων)

Χάρτης της Αττικής και θέση Καλλικρατικού Δήμου Μεγαρέων

Η Μεγαρίδα είναι μια ορεινή περιοχή μεταξύ Κορινθίας, Βοιωτίας και Αττικής όπως φαίνεται και στο χάρτη (εικόνα). Η αρχική της έκταση -όταν τα σύνορά της έφταναν μέχρι τον Ισθμό- ήταν 650 χλμ.² ενώ από τα μέσα του 6ου αιώνα π.Χ., όταν οι Κορίνθιοι κατέλαβαν το δυτικό της τμήμα και οι Αθηναίοι προσάρτησαν τη Σαλαμίνα, η έκτασή της έφτασε τα 420 χλμ.² ¹⁵⁸. Τα δύο λιμάνια της ήταν οι Παγές (σημερινό Κάτω Αλεποχώρι) στον Κορινθιακό Κόλπο και η Νίσαια (σημερινή Πάχη και υποτιθέμενη θέση του τάφου του Λέλεγος¹⁵⁹) στο Σαρωνικό ενώ

156 <http://www.naftemporiki.gr/story/722441/arxaiologikos-xoros-kirussontai-ta-megara>

157 Οι υπάρχουσες επιμέρους κηρύξεις διατηρούνται κανονικά.

158 Μπαζιωτοπούλου- Βαλαβάνη 2008b, 206

159 Ζορίδης 2008, 200

άλλες σημαντικές κώμες αναφέρονται τα Αιγόσθενα (σημερινό Πόρτο Γερμενό), το Ηραίο, η Κυνόσουρα (μη ταυτοποιημένη¹⁶⁰), ο Τριποδίσκος¹⁶¹ (σημερινό Μάζι), η Πάνορμος (σημερινή Ψάθα), ο Ρους (μη ταυτοποιημένος), η Ερένεια¹⁶² κ.α. Η μισή της έκταση είναι πεδινή-ημιορεινή με εύφορο έδαφος ενώ το υπόλοιπο δυσπρόσιτο και άγονο¹⁶³ με εκτεταμένες δασικές εκτάσεις (όρη Γεράνεια – τα οποία είναι καταφύγιο άγριας ζωής 106 τ.χμ. – και Πατέρας 44 τ.χμ.) οι οποίες καταλαμβάνουν το μισό περίπου της έκτασης του Δήμου¹⁶⁴.

Τα χερσαία της όρια είναι τα Γεράνεια δυτικά, ο Κιθαιρώνας βόρεια, ο Πατέρας ανατολικά και τα Κέρατα (ή Τρικέρατος) νοτιοανατολικά, τα οποία χώριζαν το Μεγαρικό από το Ελευσινιακό πεδίο¹⁶⁵. Κατά τη Βαλαβάνη, ο ουσιαστικός ρόλος της Μεγαρίδας -εκτός των πόλεων και των οχυρωμένων οικισμών- τεκμηριώνεται από ένα ορεινό, πυκνό δίκτυο δρόμων που υποστηρίζονται και φυλάσσονται από πύργους ή οχυρωμένους οικισμούς¹⁶⁶. Κατά αυτόν τρόπο η επικοινωνία μεταξύ Βοιωτίας και Μεγαρίδας μπορούσε να γίνεται κρυφά από την Αθήνα. Ο βασικός δρόμος γνωστός ως «δρόμος των πύργων» διερχόταν από τα οροπέδια των Βαθυχωριών ο οποίος φρουρείται από σειρά πύργων σε επιτελικά σημεία. Αντίστοιχα, παρόμοιο πέρασμα συναντάται στα νοτιοανατολικά -γνωστό ως «πέρασμα Καντήλι»- και στα νότια συναντούμε την παραλιακή Σκιρωνία οδό. Κατέχει 40 χλμ. ακτογραμμής (33 χλμ. στο Σαρωνικό και 7χλμ. στον Κορινθιακό)¹⁶⁷. Οι ιδιαιτερότητες της Μεγαρίδας, μεταξύ δύο βουνών και δύο θαλασσών, εξηγούν και τη σημασία που έλαβε το εμπόριο σε σχέση με τη φτωχή αγροτική καλλιέργεια¹⁶⁸. Οι λόφοι της είναι από ασβεστόλιθο και κογχυλιάτη¹⁶⁹ ενώ ο κάμπος βόρεια και νότια καλύπτεται από παχύ στρώμα εύφορου χώματος¹⁷⁰. Ισχύει και στη Μεγαρίδα η «τριλογία Μεσογειακού τοπίου» (βουνό, πεδιάδα, θάλασσα)¹⁷¹.

4.2 Ιστορική ανάλυση

Η πόλη των Μεγάρων, ως πόλις-κράτος, δημιουργήθηκε κατά τον Πλούταρχο τον 8ο αι. π.Χ. από τη συνένωση των πέντε αρχαίων κωμών που αναφέρθηκαν νωρίτερα και αποτέλεσε την

160 Οι Φαράκλας και Σακελλαρίου την ταυτίζουν την Κυνόσουρα (Σταμπόλας 1928, 27) με τον ανώνυμο οικισμό στην είσοδο του φαραγγιού ανάμεσα στο Κανδήλι και τα Κέρατα που οδηγεί προς τα Κούντουρα όπου υπάρχουν λείψανα πυκνοχτισμένου οικισμού ο οποίος διέθετε οχυρωματικό περίβολο (σ.22). Επίσης αναφέρουν πως μετά την αρχαιότητα οι κώμες της Μινώας- Νισσίας, Τριποδίσκου και Κυνόσουρας δεν προσέλκυαν κατοίκους (Σακελλαρίου & Φαράκλας 1972, 12)

161 Σύμφωνα με την παράδοση, ιδρυτής του ήταν ο ήρωας Κόροιβος, όπου ο «τάφος» του βρισκόταν στην αγορά των Μεγάρων (Παυσανίας Α' 43, 7)

162 Η Ερένεια, αν και κατά τον Παυσανία είναι μεγαρική, φαίνεται να ανήκει στην αθηναϊκή κυριαρχία (Μπαζιωτοπούλου - Βαλαβάνη 2008b, 210)

163 Κουμπέτσος 2012, 8

164 Κουμπέτσος 2012

165 Στην ευρύτερη περιοχή τοποθετείται και η Οργάς –η ιερή πεδιάδα της Ελευσίνας- αμφισβητούμενη περιοχή και μία εκ των αφορμών του Μεγαρικού ψηφίσματος των Αθηναίων το 432 π.Χ. που οδήγησε κι αυτό στην έναρξη του Πελοποννησιακού Πολέμου (Μπαζιωτοπούλου – Βαλαβάνη 2008b, 211)

166 Μπαζιωτοπούλου – Βαλαβάνη 2008b, 207

167 Κουμπέτσος 2012

168 Muller 1984, 250. Είναι χαρακτηριστικά και τα επίθετα των αρχαίων για το έδαφός της: *λεπτόγειος, ψαφαρός παράλυπρος* (Σακελλαρίου & Φαράκλας 1972)

169 Γνωστό ως «πουρί» στα Μέγαρα από λατομείο στα Γεράνεια Όρη (Hellner 2009)

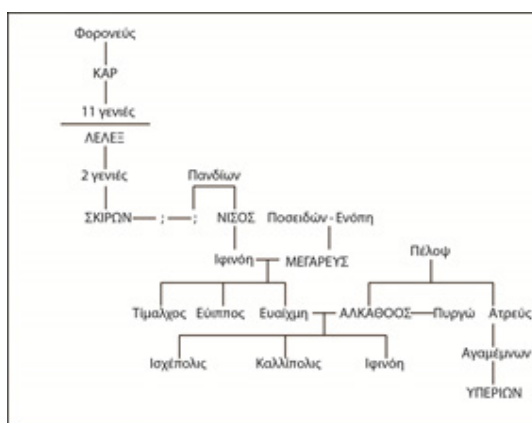
170 Σακελλαρίου & Φαράκλας 1972, 43

171 Δίβαρη Βαλάκου Νικολέτα από Μπαζιωτοπούλου – Βαλαβάνη 2008b

κυριότερη πόλη και το πολιτικό, οικονομικό και εμπορικό κέντρο της Μεγαρίδας¹⁷². Απέχει 43 χλμ. δυτικά της Αθήνας (σχεδόν στη μέση της απόστασης Αθηνών – Κορίνθου) και πρώτοι κάτοικοί της θεωρούνται οι Λέλεγες ενώ αργότερα εκεί εγκαθίστανται και Ίωνες πριν καταληφθούν από τους Δωριείς¹⁷³. Κατά τον Πausανία, ιδρυτής των Μεγάρων θεωρείται ο Κάρας (Καρ)¹⁷⁴, γιος του Φορονέως από το Άργος, και ο πρώτος που κατασκεύασε τα «μέγαρα», δηλαδή τους ναούς αφιερωμένους στη θεά Δήμητρα¹⁷⁵. Χάρη σε αυτόν, η ανατολική Ακρόπολη της πόλης ονομάστηκε «Καρία» (ύψους 70μ.), όπου βρισκόταν και το «Μέγαρον» της Δήμητρας. Μετά από έντεκα γενιές, βασιλιάς αναφέρεται ο Λέλεξ εξ Αιγύπτου, ο οποίος εγκαινιάζει νέα δυναστεία με τελευταίο τον βασιλιά Υπερίωνα, όπως φαίνεται και στο παρακάτω σχήμα¹⁷⁶:

Η Μεγαρίδα με τις αρχαίες κώμες της. Με πορτοκαλί περίγραμμα σημειώνονται τα όρια της κατά τον 8ο αι. π.Χ. και με γκρι η περιοχή ενδιαφέροντος

Γενεαλογία των Μεγαρέων βασιλέων

172 Μπαζιωτοπούλου - Βαλαβάνη 2008b, 206. Κατά τον E. L. Highbarger (1927, 9) τα Μέγαρα αποτελούν τυπικό Μυκηναϊκό κέντρο όπως η Κόρινθος και η Τίρυνθα.

173 Ζορίδης 2008, 200

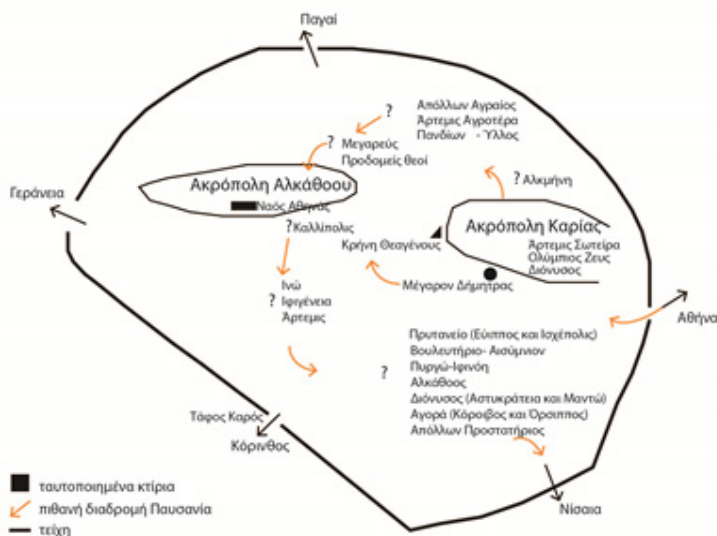
174 Πριν την επιρόηση του Καρός, ιδρυτής των Μεγάρων θεωρείτο ο Μέγαρος, γιος του Δία και μιας Σιθνίδος νύμφης (Muller 1984). Κατά άλλους ο Μέγαρος ήταν γιος του Ποσειδώνα από τη Βοιωτία.

175 Bohringer 1980, 5). Κατά τον Bérard Victor (1898, 372) ωστόσο η ονομασία «Μέγαρα» προήλθε από το σημαντικό «ηγυμ» (με'ρά = σπήλαιο). Ο M. Μπεναρδής (1936, 5) συμφωνεί κι εκείνος πως Μέγαρα σημαίνει ιερό σπήλαιο. Επίσης ο E. L. Highbarger (1927, 220), σε ένα παράρτημα του 3ου κεφ., αποδεικνύει πως το αρχικό όνομα των Μεγάρων δεν ήταν Νισαία και πως τα «Μέγαρα» δε σημαίνουν «παλάτια» αλλά η πόλη των «χασμάτων», ιερών σχισμών όπου πετούσαν χοίρους προς τιμήν της Δήμητρας της οποίας η λατρεία είναι από τις αρχαιότερες των Μεγάρων.

176 Ό.π.

Ο Βασιλιάς Αλκάθοος¹⁷⁷ ο οποίος ονομάτισε τη δυτική μεγαρική Ακρόπολη («λόφος Αλκάθου», ύψους 90μ.¹⁷⁸), σύμφωνα με την παράδοση έχτισε τα νέα τείχη της πόλης (τα οποία είχαν καταστρέψει οι Κρήτες) καθώς και το ιερό της Αρτέμιδος Αγροτέρας, του Απόλλωνος Αγραίου και της εστίας των «Προδόμων θεών». Μετά τον Υπερίωνα η βασιλεία καταργείται ενώ αρχίζουν να εκλέγουν άρχοντες και χτίζονται το Βουλευτήριο και το Πρυτανείο. Σημαντικοί ήρωες των Μεγάρων θεωρούνται ο μάντης Πολύειδος, στον οποίο οφείλεται ο ναός του «Διονύσου Πατρώου» και ο Όρσιππος, ολυμπιονίκης που πρώτος έτρεξε γυμνός στο στάδιο.

Τα περισσότερα στοιχεία που έχουμε στη διάθεσή μας για τα αρχαία Μέγαρα προέρχονται από το έργο «Ελλάδος περιήγησις» του Πausανία, και συγκεκριμένα στα «Αττικά» του (I 39, 4-44, 2). Από το έργο του μαθαίνουμε για την ύπαρξη της κρήνης του Θεαγένους, των ιερών της Αρτέμιδος Σωτείρας και του Ολυπιού Διός, του Μεγάρου της Δήμητρος στη νότια πλαγιά της Καρίας- σημερινού Προφήτη Ηλία (το οποίο εξερευνήθηκε το 1936 από τον αρχαιολόγο Θρεψιάδη¹⁷⁹), των τάφων της Αλκμήνης, του Ύλλου, των ναών του Αλκαθού, το ηρώον του Πανδίωνος, των τάφων της Ιπολύτης (βασιλίσσας των Αμαζόνων), του Τηρέα (βασιλιά των Παγών) και του Μεγαρέα, των ναών της Αθηνάς, Αθηνάς Νίκης και Αθηνάς Αιαντίδος, του Απόλλωνος Αρχηγέτη και της Δήμητρας Θεσμοφόρου κ.α. Ο Bohringer διακρίνει στη μεγαρική τοπογραφία μια χωρική μετάφραση της παράδοσης και μυθολογίας της¹⁸⁰. Οι πιθανές διαδρομές του Πausανία φαίνονται στο παρακάτω σχήμα¹⁸¹:

Σχήμα πιθανής διαδρομής Πausανία στα Μέγαρα

177 Το «ηρώον» του χρησιμοποιείτο ως αρχείο της πόλης επειδή ήταν στην Πύλη προς Κόρινθο (Ο.π.)

178 Ο λόφος αυτός -αν και οχυρώθηκε μετά από της Καρίας- είναι ο μόνος που διατηρεί τμήματα της αρχαίας οχύρωσής του (Μπεναρδής 1936, 117-8)

179 Muller 1984

180 η ηρωική φιγούρα, η φύση μιας λατρείας μπορούν να επηρεάσουν την τοποθεσία τους και αμοιβαίως. Για παράδειγμα, η αντίστιξη των δύο Ακροπόλεων, της Αλκάθου να συμβολίζει το νέο (την πολιτική λατρεία) και της Καρίας που συμβολίζει το παλιό ως «ιερή τοπογραφία» (Bohringer 1980, 12-15)

181 Ο.π. 21

Τα Μέγαρα σημείωσαν τη μεγαλύτερη ακμή τους κατά τον 8ο και τον 7ο αιώνα π.Χ. Ίδρυσαν αποικίες στη Ρόδο, τη Σικελία (τα φημισμένα «Μέγαρα Υβλαία» το 728 π.Χ. και αργότερα τον Σελινούντα) την Χαλκηδόνα το 645 π.Χ., το Βυζάντιο το 628 π.Χ.¹⁸², την Ηράκλεια (Ευξείνου Πόντου) το 559 π.Χ. κ.α., λόγω υπερπληθυσμού, ελευθέρου εμπορίου, έλλειψης γόνιμων εδαφών αλλά κυρίως λόγω της έντονης διαμάχης μεταξύ δημοκρατών και αριστοκρατίας¹⁸³. Κατά τους κλασικούς χρόνους, ο Ισοκράτης¹⁸⁴ μας πληροφορεί πως οι Μεγαρείς είχαν τα καλύτερα σπίτια στην Ελλάδα και ο Διογένης ο Κυνικός παρατηρεί πως οι Μεγαρείς τρώνε σαν να πρόκειται να πεθάνουν αύριο και χτίζουν σαν να μην πρόκειται να πεθάνουν ποτέ¹⁸⁵. Ίωνες, Κρήτες, και τέλος οι Δωριείς εγκαταστάθηκαν στις δύο Ακροπόλεις¹⁸⁶. Για το λόγο αυτό ανήκε από το 560 π.Χ. στην Πελοποννησιακή Συμμαχία ενώ συμμετείχε στους Περσικούς πολέμους με 20 τριήρεις¹⁸⁷. Ακόμα έχει διατυπωθεί η άποψη πως ο πληθυσμός της Μεγαρίδας κατά τους κλασικούς και ελληνιστικούς χρόνους ήταν πολλαπλάσιος από ό,τι το 1970¹⁸⁸. Η πόλη των Μεγάρων κατά τον 4ο αι. π.Χ. σημειώνει νέα βραχυχρόνια ακμή¹⁸⁹. Είχαν ήδη κατασκευαστεί τα Μακρά τείχη (457 π.Χ. από τους Αθηναίους, μήκους 1.200μ. κατά τον Θουκυδίδη¹⁹⁰)- και η έκτασή της ήταν 140 εκταρίων όπου τα 40-50 καταλαμβάνονται από δημόσιους χώρους κι εγκαταστάσεις ενώ ο πληθυσμός ήταν 35.000 συνολικά¹⁹¹. Ακόμα αναφέρεται σε επιγραφές η ύπαρξη ενός θεάτρου¹⁹². Ονομαστά προϊόντα κατά την αρχαιότητα ήταν το αλάτι από τις αλυκές της Νισαίας και τα σκόρδα. Για τη λίπανση των άγονων εδαφών οι Μεγαρείς χρησιμοποιούσαν ένα είδος λευκού χώματος (λευκάργιλος). Κύρια απασχόληση η κτηνοτροφία (εξαγόταν χοιρινό κρέας στην Αθήνα) και η γνωστότερη βιοτεχνική δραστηριότητα η εριουργία και η παραγωγή μάλλινων φθηνών ενδυμάτων (Μπαζιτωπούλου – Βαλαβάνη 2008α, 17). Διάσημοι Μεγαρείς κατά την αρχαιότητα υπήρξαν ο ποιητής Θέογνις, ο μηχανικός Ευπαλίνος, ο φιλόσοφος Στίλπων, ο πατέρας της κωμωδίας Σουσαρίων από τον Τριποδίσκο κ.α.

Κατά τον Muller, τα μνημεία των Αρχαίων Μεγάρων και η οχύρωσή τους κατά τους κλασικούς χρόνους είναι όπως εμφανίζονται στο παρακάτω σχήμα¹⁹³:

182 Από το μυθικό ήρωα Βύζαντα, γιο του Νίσου και της νύμφης Κερόεσσα.

183 Ίσως και λόγω της τυραννίας του Θεαγένους από το 620 π.Χ. (Highbarger 1927, κεφ. 6)

184 «Περί Ειρήνης», στίχος 117: *Μεγαρεῖς δέ, μικρῶν αὐτοῖς καὶ φαύλων τῶν ἐξ ἀρχῆς ὑπαρξάντων, καὶ γῆν μὲν οὐκ ἔχοντες οὐδὲ λιμένας οὐδ' ἀργυρεῖα, πέτρας δὲ γεωργοῦντες, μεγίστους οἴκους τῶν Ἑλλήνων κέκτηνται.*

185 Τραυλός Ι. «Μέγαρα», Εγκυκλοπαίδεια Νέα Δομή, Αθήνα, 1972, σ.202

186 Πριν από την εγκατάσταση Δωριέων ανατολικά του Ισθμού δεν υπήρχε το όνομα Μέγαρα ως ονομασία του οικισμού, μήτε Μεγαρείς ούτε Μεγαρίς (= γη των Μεγαρέων) αλλά ούτε κράτος αντίστοιχο με εκείνο των Μεγαρέων κατά το 1000/950 π.Χ. (Σακελλαρίου & Φαράκλας 1972)

187 Highbarger 1927, κεφ. 10

188 Υπολογίζονται στα 50.000 άτομα, εκ των οποίων οι 5.000 δούλοι. Άρα μιλάμε για πυκνότητα οίκησης 116 ατόμων/ τ.χμ. Αυτό εξηγείται διότι κατά την αρχαιότητα η περιοχή είχε περισσότερους πόρους, όπως περισσότερες καλλιέργειες, δάση κτλ. (Σακελλαρίου & Φαράκλας 1972, 30)

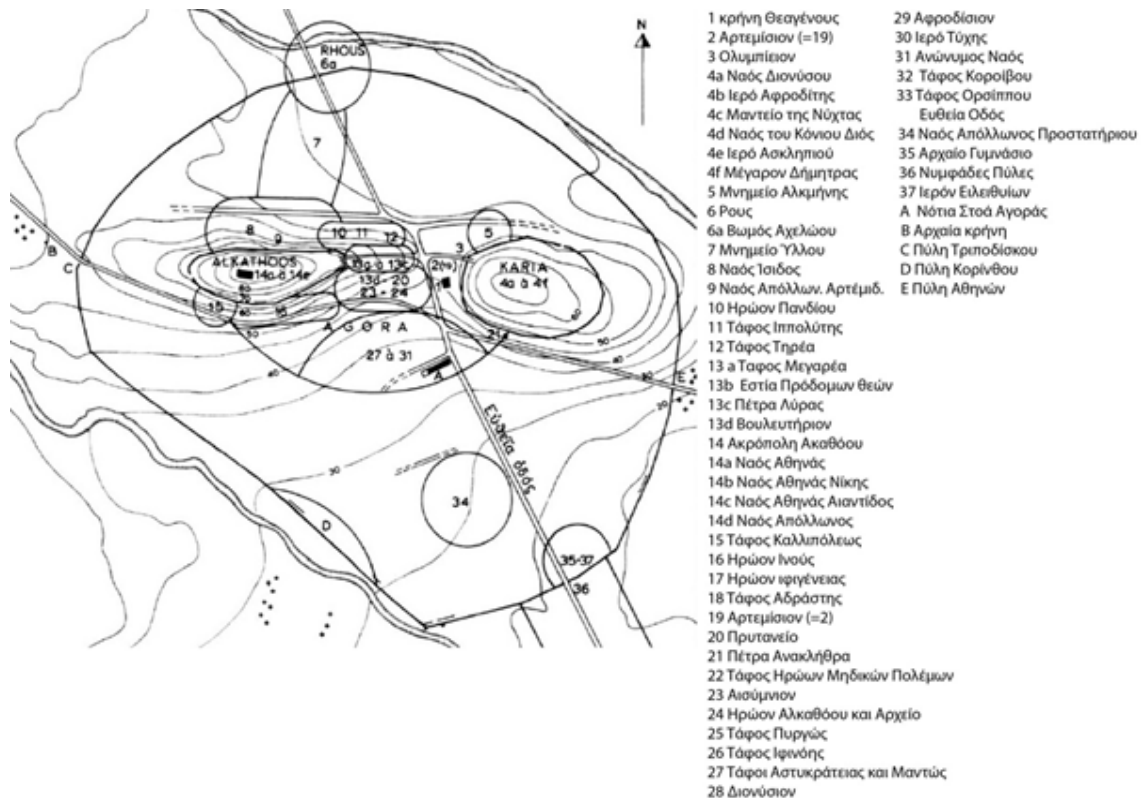
189 Κουμπέτος, 2012. Κατά το ίδιο έτος ιδρύεται και η φημισμένη Μεγαρική Φιλοσοφική Σχολή από τον Ευκλείδη τον Μεγαρικό (Αυγερινού 2012)

190 Σχήματος ελλειψοειδούς με μεγάλο άξονα 1.500 μ. και μικρό 1.100μ. κατά τον Τραυλό (Τραυλός 1972)

191 Σακελλαρίου & Φαράκλας 1972, 44

192 Σακελλαρίου & Φαράκλας 1972, 54

193 Muller 1984. Φαίνονται και οι 2 χείμαρροι των Μεγάρων: του Μαγκαφούρη ΝΔ και του Τριποδίσκου Β.

Τα μνημεία των Μεγάρων κατά τον Α. Muller (πηγή: Muller 1984)

Το 307 π.Χ., ο Δημήτριος ο Πολιορκητής απελευθερώνει τα Μέγαρα από τον Κάσσανδρο και μετά από την ημερομηνία αυτή παύει η σημασία της¹⁹⁴. Κατά τη ρωμαϊκή εποχή ήταν σε πλήρη αφάνεια παρά τις προσπάθειες του Αδριανού το 2ο αι. μ.Χ.¹⁹⁵, το 267 μ.Χ. εισβάλουν οι Ερούλοι ενώ το 395 μ.Χ. καταστρέφονται από τους Βησιγόθους του Αλάριχου¹⁹⁶. Κατά τους Φαράκλα και Σακελλαρίου, η Μεγαρίδα έχει συνολικά ένα μεσολιθικό οικισμό (σπήλαιο Ζαΐμη¹⁹⁷ από τον αυστριακό σπηλαιολόγο Άνταλπμπερτ Μάρκοβιτς), έναν νεολιθικό, δύο πρώιμους ελληνικούς, δύο μεσοελληνικούς, τρεις υστεροελληνικούς, επτά γεωμετρικούς, επτά αρχαϊκούς (ένας πιθανολογείται), οχτώ κλασικούς, οκτώ ελληνιστικούς (ένας πιθανολογείται) και οκτώ ρωμαϊκούς¹⁹⁸.

Στους βυζαντινούς χρόνους μαθαίνουμε πως τα Μέγαρα ήταν ένα «άθλιο χωριό με λίγες καλύβες», όπως και οι άλλες μεγάλες πόλεις της Αττικής¹⁹⁹ ενώ κατά το Μεσαίωνα έγιναν σλαβικές και φραγκικές επιδρομές και ιδρύθηκαν πολλές Εκκλησίες και Μονές²⁰⁰. Το 14ο αιώνα αποτελούν το δυτικό άκρο του Φραγκικού Δουκάτου²⁰¹, το 1456 καταλαμβάνονται κι αυτά

194 (Goette 2012). Ο Δημήτριος ο Πολιορκητής αποκατέστησε μεν την αυτονομία των Μεγάρων, ωστόσο στερησε το εργατικό δυναμικό τους αφού τους αφαιρέσε όλους τους δούλους. (Αυγερινού 2012)

195 Υποστηρίζεται ακόμα η άποψη πως τείχος δεν υπάρχει κατά τα ρωμαϊκά χρόνια (Σακελλαρίου & Φαράκλας 1972, 55)

196 Αυγερινού 2012

197 (<http://www.anthropology.med.uoa.gr/index.php/research/researchandhistory>). Το σπήλαιο αυτό στην Κακιά Σκάλα πλέον δεν υπάρχει.

198 Σακελλαρίου & Φαράκλας 1972

199 Μπεναρδής 1936, 207

200 Τα Μέγαρα είχαν Επισκοπή ήδη από τα μέσα του 4ου αι. μ. Χ. (Prakt 1934, 44). Οι παλαιότερες Μονές των Μεγάρων είναι του Αγ. Ιεροθέου (11ος αι.) και του Οσίου Μελετίου στη θέση Πάστρα του Κιθαιρών (12ος αι.) (<http://www.eie.gr/byzantineattica/view.asp?cgrp=490&xsl=detail&obpk=337&lg=el>)

201 Τα ανατολικότερα τμήματα των Μεγάρων ανήκαν στο Δεσποτάτο του Μωρέως (Μπεναρδής 1936, 173)

από τους Οθωμανούς, ενώ το 1683 τα Μέγαρα καταστρέφονται από τους Ενετούς²⁰². Το 1818 οι Μεγαρίτες χτίζουν το τείχος της Αγ. Τριάδας και το 1822 αντιμετωπίζουν τη στρατιά του Δράμαλη στα Γεράνεια Όρη²⁰³. Τα Μέγαρα καταστράφηκαν ολοσχερώς κατά τη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης. Μετά την απελευθέρωση, ο Ι. Κωλέττης είχε προτείνει τα Μέγαρα για πρωτεύουσα (υπήρξε για τέσσερις μήνες πρωτεύουσα της κυβέρνησης των συνταγματικών – από Δεκ. 1831 έως Απρ. 1832) αλλά τελικά προτιμήθηκε η Αθήνα λόγω της μεγαλύτερης απόστασής της από τη θάλασσα²⁰⁴. Το 1835 η επαρχία Μεγαρίδος συμπεριελάμβανε εκτός του Δ. Μεγαρέων και τη Σαλαμίνα, την Ελευσίνα και την Ειδυλλία²⁰⁵. Το 1835 ολοκληρώθηκε και το πολεοδομικό σχέδιο της πόλης από τον Schaubert²⁰⁶ ενώ το 1839 σχεδιάστηκε και ο δρόμος που ένωνε τα Μέγαρα με την Ελευσίνα. Το 1922 εγκαθίστανται πρόσφυγες από τη Μ. Ασία στην περιοχή Μελί νοτίως του ρέματος Μαυρατζά.

Πρώτο τοπογραφικό διάγραμμα της πόλης των Μεγάρων το 1835 από τον Schaubert (Μπεναρδής 1936, 187)

Ο πληθυσμός από το 1848 φαίνεται παρακάτω:

Πληθυσμός	1848	1856	1861	1879	1889	1907	1920	1928	1940	1951	1961
Μεγαρίδα	-	-	-	-	8.082	9.736	10.691	12.917	14.540		
Μέγαρα	3.011	3208	3.521	5.348	6.249	7.926	9.531	10.441	12.292		
Πάχη	-	-	-	-	-	54	86	118	178	169	312

Πηγή: Σακελλαρίου & Φαράκλας 1972, Πίκουλας 2002, 159

4.3 Αρχαιολογία Μεγάρων

Περπάτησα δύο μίλια από το λιμάνι ως την πόλη... με έναν καυτό ήλιο πάνω από το κεφάλι μου... αν και δεν υπάρχει τίποτα το αρχαίο πια, η ικανοποίηση και μόνο ότι βρίσκεσαι στα Μέγαρα... σε κάνει να μην αισθάνεσαι κόπο... κάθομαι στην άκρη της Κρήνης του Θεαγένη μετά από τόσο ψάξιμο κατάκοπος κι εξαντλημένος... η φαντασία μου εξασθένησε... γέμισα με τόσα που με ενθουσίασαν που δεν μπορώ πια να γευτώ άλλες εντυπώσεις²⁰⁷

202 Κατά των Οθωμανών (Ο.π.)

203 http://tamegara.blogspot.gr/2012/10/blog-post_182.html

204 Χωροταξική ανάλυση της περιοχής των Μεγάρων και εντοπισμός προβλημάτων (Κουμπέτος 2012)

205 Η Σαλαμίνα παρέμεινε ως το 1964 οπότε και προσαρτήθηκε στον Πειραιά. Η επαρχία καταργήθηκε το 1997 με το Σχέδιο Καποδίστριας (http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CF%80%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%AF%CE%B1_%CE%9C%CE%B5%CE%B3%CE%B1%CF%81%CE%AF%CE%B4%CE%B1%CF%82)

206 Το Σχέδιο δεν παρενέβαινε σημαντικά στον υπάρχοντα πολεοδομικό ιστό, αλλά πρότεινε τη δημιουργία νέων συνοικιών και οικοδομικών τετραγώνων στα νότια και ανατολικά των Μεγάρων καθώς και ενός περιφερειακού βουλευβάτου (Πίκουλας 2002, 159)

207 Xavier Scrofani, *Voyage en Grece, fait en 1794 et 1795*, traduit de l'italien par J.F.C.Blanvillain, Paris et Strasbourg, Treuttel et Wurtz, 1801, τ. II, σ. 152-155 από Πίκουλας 2002, 150

Κατά τον Ι. Τραυλό, το αρχαιολογικό ενδιαφέρον για τα Μέγαρα ξεκινά το 1825 με τις μονογραφίες του γερμανού Hermann Reinganum *Das Alte Megaris: Ein Beitrag zur Altertumskunde Griechenlands* και *De indole atque ingenio Megarensium* ενώ το 1853 στην Αρχαιολογική Εφημερίδα (Α.Ε.) στον 9ο τόμο ο Κ. Σ. Πιττάκης δημοσιεύει μεγαρικές επιγραφές. Εκεί πληροφορούμαστε πως στο λόφο της Αλκάθου βρέθηκε ένας θριγκός: τον θριγκόν τούτον η Ελληνική Κυβέρνησις κατά πρότασίν μου επεχειρίσθαι δυνάμει του υπ' αριθμόν 2450 Βασιλικού Διατάγματος της 21ης Σεπτεμβρίου 1838 να καθάριση και τους ιδιοκτήτας των παρακειμένων οικοπέδων να αποζημιώση δια να ανασκάψη το μέρος τούτο διότι ο μεν μακαρίτης Θεοχάρης ο Ρέντης το 1820 εκεί ανασκάψας ηύρε τρία αγάλματα καλής εργασίας²⁰⁸. Ακόμα στις 10 Αυγούστου του 1837 κάποιος Μεγαρίτης κατά την οικοδόμηση της οικίας του βρήκε ένα άγαλμα φυσικού αναστήματος που διατηρείτο στην «εν Μεγάροις Αρχαιολογική Σχολή»²⁰⁹ και στις 11 Μαρτίου 1841 ο Νικόλαος Μπίρης βρήκε και ένα λίθινο άγαλμα βρέφους πιθανώς στη θέση του αρχαίου Βουλευτηρίου²¹⁰. Τέλος βρέθηκαν επιγραφές στην Καρία το 1845 (αριθ. 1337), μian επιγραφή εντοιχισμένη σε οικία το 1835 (αριθ. 1338) και και μian άλλη στο σπίτι του Δημητρίου Ελευθερίου (αριθ. 1339).

Το 1887 ο Η. G. Lolling²¹¹ αναφέρει τις ανακαλύψεις του στα νότια της πόλης (μνημείο Καρός, Κουρμούλους, Αδριάνειος αμαξιτός, ναός Αφείσιου Διός – θέση Μάρμαρα²¹² (εικόνα), μνήμα Τηλεφάνους, σπήλαιο Πανός κ.α.), στις Σκιρωνίδες πέτρες παράλληλα του σιδηροδρόμου²¹³ τις οποίες ανέσκαψε το 1889-1890 ο Δ. Φίλιος²¹⁴. Σταθμός για τις ανασκαφές στα Μέγαρα ήταν η αποκάλυψη της «Κρήνη του Θεαγένους»²¹⁵ από τη Γερμανική Αρχαιολογική το 1898²¹⁶.

Ο Ναός του Αφείσιου Διός (γύρω στο 1890), σήμερα κατεστραμμένος (πηγή: Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο)

208 το τρίτον (άγαλμα) μετεκομίσθη υπό Αμερικανικής φρεγάτας εις Αμερικήν το 1825... (Δεσπίνης 2010, 13)

209 Αποτελεί μία από τις πρώτες συλλογές του Ελληνικού κράτους και συγκροτήθηκε από τον Δήμαρχο Μεγάρων το 1837 (Δεσπίνης 2010, 14)

210 ΑΕ 1853, 805

211 ΑΕ 1887, 201

212 Δεν έχει μείνει τίποτα πλέον από τις ανασκαφές του Φίλιου (Goette 2010)

213 Η σιδηροδρομική σύνδεση με την Κόρινθο είχε εγκαινιαστεί το 1885 από την εταιρεία Σιδηροδρόμων Πειραιώς-Αθηνών-Πελοποννήσου (Σ.Π.Α.Π.) επί Χαριλάου Τρικούπη (<http://www.lifo.gr/team/gnomes/50351>)

214 Ο Δ. Φίλιος αναφέρει εκτός των άλλων πως ο Δήμαρχος Γκίκας ήταν διάσημος τυμβωρύχος (Prakt 1889, 25 και ΑΕ 1890, 21). Γενικά τα Μέγαρα δοκιμάστηκαν πολύ από τους αρχαιοκάπηλους πολύ πριν η Αρχαιολογική Υπηρεσία μπορέσει να ελέγξει την κατάσταση (Δεσπίνης 2010)

215 Το σημαντικότερο έργο για την ύδρευση της πόλης. Παίρνει νερό από το βόρειο ρέμα (Ρους - κρήνη Σιθινιδών), 750 μ. Β Ακρόπολης Αλκάθου και με υδρομάστευση με αγωγούς που φθάνουν ως τα πόδια των Γερανείων καθώς και από άλλες κρήνες και δεξαμενές (Σακελλαρίου & Φαράκλας 1972, 43)

216 Τμήμα της κρήνης ήταν το μόνο αρχαίο στοιχείο συνεχώς ορατό από την αρχαιότητα (Legon 1981, 26) Το 1892 είχε προηγηθεί η ανακάλυψη αρχαίας κρήνης στη θέση του «Γιάννη Χορευταρά» (Τραυλός 1972, 202)

Κατά τα έτη 1934-1940 ανασκαφικό έργο στα Μέγαρα επιτέλεσαν οι αρχαιολόγοι Ι. Θρεψιάδης και Ι. Τραυλός²¹⁷ με χορηγία του Δήμου. Μεταξύ άλλων ανέσκαψαν την πλατεία Ι. Μεταξύ νοτιοδυτικά από τους πρόποδες της Καρίας και του Αλκάθου κατά τη διάρκεια εκσκαφών διαρρύθμισης (βρέθηκαν αρχαιότητες σε βάθος μόλις 0,60 μ. – εικόνα), στο σπήλαιο Μουρμούνη, το ναό της Αθηνάς του βου π.Χ. αιώνα στο λόφο Αλκάθου, στη Νισαία-Μινώα κ.α.

Άποψη της ανασκαπτόμενης πλ. Ι. Μεταξά (σημερινή πλ. Ηρώων η οποία ταυτίζεται με την αρχαία Αγορά) και στο βάθος ο λόφος της Καρίας το 1937

(πηγή: αριστερά Θρεψιάδης και δεξιά Ξυδιάς & Σπίνος 2005, 93)

Ο Philip J. Smith διακρίνει έτσι τέσσερις ανασκαφικές περιόδους στα Μέγαρα: α) τις ανασκαφές του Φίλιου και Η. G. Lolling το 1880, β) του Τραυλού και Θρεψιάδου το 1930, γ) της Ο. Αλεξανδρή και Νικοπούλου το 1960 και δ) του Π. Ζορίδη από το 1970 ως σήμερα²¹⁸.

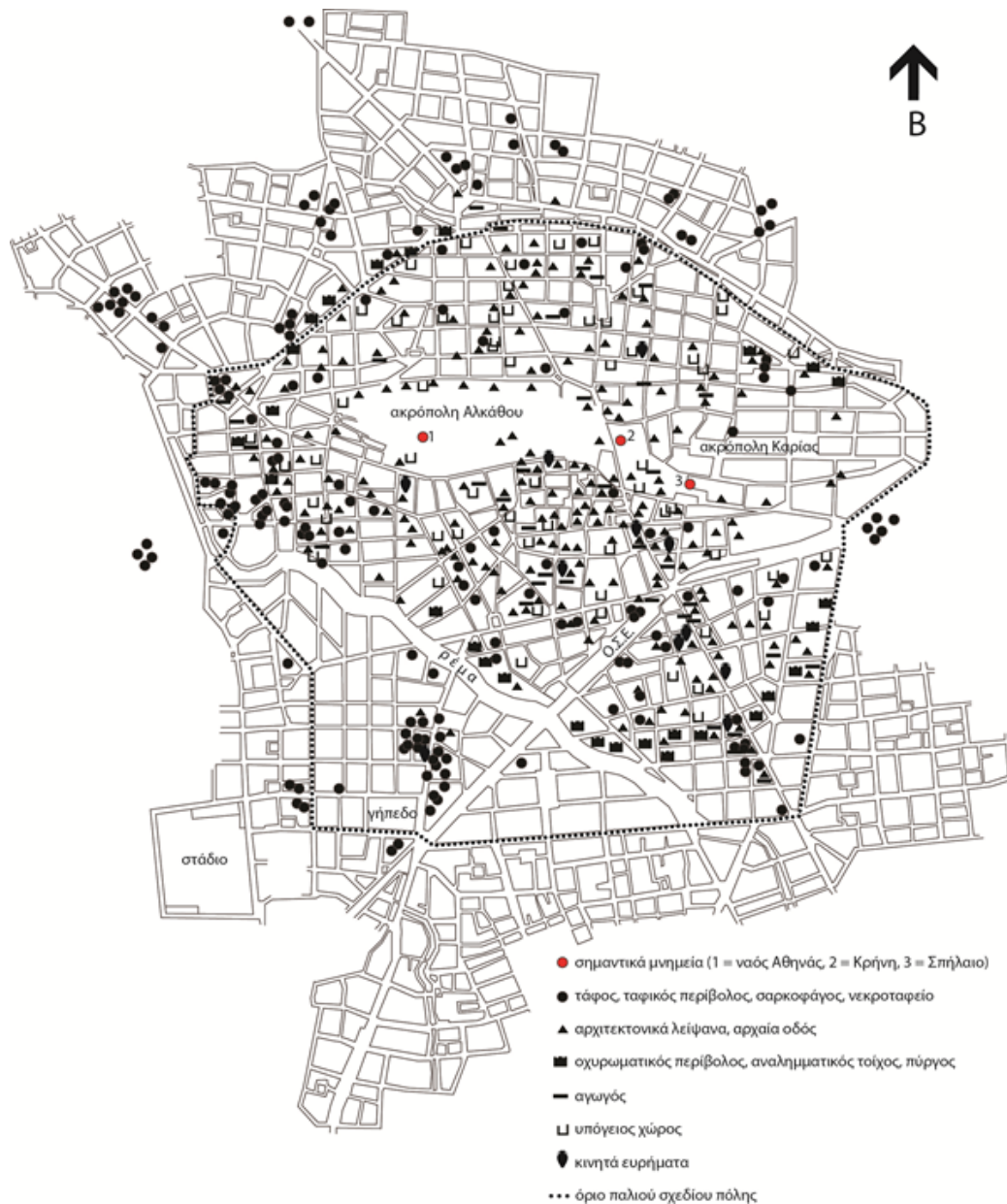
Γενικά παρατηρείται δυσκολία κατά το ανασκαφικό έργο στην περιοχή των Μεγάρων καθώς όπως αναφέρει και ο R. P. Legon: εκτεταμένες συστηματικές ανασκαφές στα Μέγαρα είναι αδύνατες διότι η νέα πόλη -που είναι ελαφρώς μόνο εκτενέστερη από τα αρχαία τείχη του 4ου π.Χ. αιώνα- κάθεται ακριβώς πάνω στην κλασική όπου ακόμα και το οδικό δίκτυο φαίνεται αμετάβλητο²¹⁹. Επιπλέον οι εχθρικές επιδρομές κατέστρεψαν τα περισσότερα μνημεία. Το Αρχαιολογικό Μουσείο της πόλης άνοιξε το 2000 στο παλαιό Δημαρχείο 19ου αιώνα (Goette 2012), το 2003 ενοικιάζεται η αποθήκη δίπλα του, ενώ κατά τα έτη 2007-09 εντάχθηκε στο υπόεργο 2 «Προστασία και ανάδειξη Μνημείων Μεγαρίδος» του έργου «Προστασία και Ανάδειξη Μνημείων Μεγαρίδος» στο Ε. Π. Πολιτισμός του Γ' ΚΠΣ με αυτεπιστασία από την Γ' ΕΠΚΑ προϋπολογισμού €230.000 (Μπαζιωτοπούλου – Βαλαβάνη 2008α).

Στο παρακάτω σχεδιάγραμμα, εμφανίζονται όλες οι ανασκαφικές θέσεις της πόλης των Μεγάρων βασισμένες στα Αρχαιολογικά Δελτία από το 1967 ως το 2006. Υπάρχουν τέλος, τουλάχιστον πέντε τμήματα της αρχαίας οχύρωσης ορατά κι επισκέψιμα στο υπόγειο ιδιοκτησιών καθώς κι ένας υπόγειος μεγαρικός χώρος ορατός και επισκέψιμος στο αίθριο πολυκατοικίας με σχέση δουλείας.

217 Το διάστημα 1965 – 1974 συνέταξε με ομάδα επιστημόνων το *Εύρετήριο των αρχαίων, μεσαιωνικών και νεωτέρων μνημείων Αττικής, Μεγαρίδος, Αίγινας και Σαλαμίνας*, ώστε να αποτελέσει το υπόβαθρο σύνταξης του Ρυθμιστικού Σχεδίου της Αττικής (Κόκκου 1991, 10)

218 (Smith 2008). Από τις αρχές του 2000 υπεύθυνη των ανασκαφών στα Μέγαρα είναι η Π. Αυγερινού (ΑΔ 2001 - 2003)

219 Legon 1981, 26

Σύμφωνα με την Γ' ΕΠΚΑ για την περίοδο 2000-2010 διεξήχθησαν 60 σωστικές ανασκαφές σε οικόπεδα ιδιωτών και περίπου 500 στο Δημόσιο Έργο του Βιολογικού Καθαρισμού²²⁰. Στις ανασκαφές που έλαβαν χώρα κατά την κατασκευή δικτύου ακαθάρτων για την πόλη των Μεγάρων (Δεκέμβριος 2006- Φεβρουάριος 2010²²¹) ήρθε στο φως εκτός των άλλων τμήμα του Νοτίου σκέλους του οχυρωματικού περιβάλλου όπου διαμορφώνεται μνημειακή πύλη που ταυτίζεται με τις Νυμφάδες Πύλες του Πausanias.

220 Έργο κοινής ωφέλειας ενταγμένο στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Περιβάλλον» (ΕΠ.ΠΕΡ) του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (2000-2006) που συγχρηματοδοτούνταν από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (http://www.yppo.gr/0/anaskafes/pdfs/C_ERKA.pdf) Σημειώνεται ότι τα έργα περιβαλλοντικών υποδομών στους τομείς της ύδρευσης και της διαχείρισης των αστικών λυμάτων (άξονας προτεραιότητας 2) και των απορριμμάτων, καθώς και άλλες περιβαλλοντικές παρεμβάσεις χρηματοδοτούνται κυρίως από το Ταμείο Συνοχής και τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ), ενώ δράσεις άμεσα ή έμμεσα περιβαλλοντικές, περιλαμβάνονται και σε άλλα Τομεακά Προγράμματα (http://3kps.epper.gr/documents/eppra4/proodos_efarmogis.doc)

221 Έργο γνωστό και ως «Βιολογικός Καθαρισμός Μεγάρων» (ΒΙΟ.ΚΑ). Επίσημη ονομασία του αρχαιολογικού υποέργου: «Αρχαιολογικές σωστικές ανασκαφές για την κατασκευή του έργου –κατασκευή δικτύου ακαθάρτων της πόλης των Μεγάρων– της ΣΑΕ 075/3» Γ' ΚΠΣ κατά τη διάρκεια του οποίου πραγματοποιήθηκε εκσκαφή ορυγμάτων συνολικού μήκους 40 χλμ. πλάτους 0,80 μ. και μέσου βάρους 3 μ. (Μηλιώνης 2009 – 2010, 129)

4.5 Αρχιτεκτονική κληρονομιά Μεγάρων

Για την αρχαία αρχιτεκτονική των Μεγάρων έχει γίνει ήδη αναφορά στα μεγάλα σπίτια, χτισμένα με ορθογώνιους πωρόλιθους κατά το ισοδομικό τρόπο με ένα βαθύ και στερεό υπόγειο. Η παραδοσιακή ωστόσο μεγαρίτικη κατοικία στα νεώτερα χρόνια ακολουθεί εκείνη της υπόλοιπης Αττικής, όπου το ξύλο²²² είναι σπάνιο και η πέτρα αφθονεί. Έτσι και στα Μέγαρα συναντάμε το ισόγειο πλατυμέτωπο αγροτικό σπίτι (ισόγειο «μακρυνάρι» αν έχει στάβλο και αποθήκη), το σπίτι με τον όροφο²²³ (με προσθήκη χαγιατιού ονομάζεται «πυργάκι») και το καμαρόσπιτο (πλατυμέτωπο ισόγειο μεγάλο σπίτι με καμάρα στη μέση²²⁴).

Χαρακτηριστικό μεγαρικό υπόγειο με πεσσό (β' μισό 4ου αι. π.Χ.) (Πηγή: Γ' ΕΠΚΑ)

«Πυργάκι» με πορτοσιά κοντά στην «Κρήνη του Θεαγένους»

Ωστόσο στα Μέγαρα κυριαρχούσε το διώροφο δωματωσκέπαστο σπίτι (ή σπίτι με «λιακό»²²⁵ όπως λέγεται στα Μέγαρα) που θυμίζει αιγαιοπελαγίτικη αρχιτεκτονική²²⁶. Το ισόγειο σε αυτά, σε αντίθεση με τους άλλους οικισμούς, δεν είναι πάντα βοηθητικός χώρος αλλά κατοικούν σε αυτόν το χειμώνα (εξού και το τζάκι) ενώ η επικοινωνία με τον όροφο πραγματοποιείται με εξωτερική πέτρινη σκάλα. Η κάτοψή τους είτε διαμορφώνεται σε ευθεία ή σε γωνία. Τα σπίτια περιβάλλονται από πέτρινο μαντρότοιχο, ο οποίος το απομονώνει από το δρόμο με μόνη πρόσβαση τη μεγάλη είσοδο – «πορτοσιά» (για τα κάρα και τα υποζύγια), με ξύλινες δίφυλλες πόρτες.

222 Κυρίως ξύλο κέδρου που φυτρώνει κατά συστάδες στα βουνά της Αττικής και αυξάνει την αντοχή του με τα χρόνια (Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική Αττικής 1985, 207)

223 Το λεγόμενο μονόσπιτο ανωγοκάτωγο (Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική Αττικής 1985, 212, 217) και προβάλλει την οικονομική κατάσταση ή μian αμυντική διάθεση του ιδιοκτήτη (220)

224 Δημιουργούνται έτσι τέσσερις ορθογώνιοι χώροι στον κεντρικό χώρο, τα «φουντιά» (<http://local.e-history.gr/pages/viewpage.action?pageId=12582924>)

225 Το λιακό στηρίζεται πάνω σε μια πυκνή σχάρα από ακατέργαστους κορμούς δένδρων που προμηθεύονταν από το όρος Πατέρα (εξού και «πατερά») της οποίας τα κενά κλείνονται με καλάμια και βρύα ή με φύλλες (σχίζες) δέντρων. Ένα παχύ στρώμα από αργιλόχωμα («βαρυκό») δημιουργεί μια στεγανή επιφάνεια με ελάχιστη κλίση (3%) για τα όμβρια ύδατα. Το χώμα συγκρατείται στις άκρες από μια σειρά πέτρες σαν προέκταση προς τα πάνω των εξωτερικών τοίχων, τα λεγόμενα «ξυστρακυλώματα» (Φιλιππίδης 1988, 234)

226 Μόνο ο παλιός οικιστικός πυρήνας των Μεγάρων που καλύπτει τους δύο λόφους του Προφ. Ηλία και του Αι-Δημήτρη διατηρεί σε μεγάλο ποσοστό αυτή την παράδοση (Φιλιππίδης 1988, 233)

Για λόγους τεχνικούς, το δώμα αντικαταστάθηκε από τον περασμένο αιώνα από στέγη με κεραμίδια λόγω μεγαλύτερης αντοχής και διάρκειας. Εκτός αυτού, από τα τέλη του 19ου αιώνα εμφανίζονται πολλά νεοκλασικά κτίρια ή κτίρια με νεοκλασικά χαρακτηριστικά. Πλήγμα για την παραδοσιακή αρχιτεκτονική στάθηκε ο σεισμός του Φεβρουαρίου του 1981²²⁷.

Αριστερά: Χαγιάτι στα Μέγαρα ενδιαφέρουσας ξυλοκατασκευής (Φιλιππίδης 1988, 223)

Δεξιά: Χαγιάτι στα Μέγαρα στηριγμένο σε δυο πέτρινα τόξα (ό.π.)

Αριστερά: το ανώγι με δώμα του Σταμπόλη στα Μέγαρα (Φιλιππίδης 1988, 235)

Δεξιά: εσωτερικό δωματοσκέπαστου σπιτιού στα Μέγαρα όπου φαίνονται τα «πατερρά» (ό.π.)

Σύμφωνα με το πρώην ΥΠΕΚΑ στα Μέγαρα δεν υπάρχει παραδοσιακός οικισμός. Διαθέτουν ωστόσο - κατά το Διαρκή Κατάλογο των κηρυγμένων Μνημείων - 8 διατηρητέα κτίρια και 13 κηρυγμένους διατηρητέους ναούς (ΥΑ ΥΠΠΕ/Α/Φ31/53883/5080/74/5-3-1976, ΦΕΚ 621/Β/7-5-1976 και ΥΑ ΥΠΠΟ/Β1/Φ26/37249/742/12-7-1984, ΦΕΚ 549/Β/9-8-1984).

4.6 Οικονομία

Η οικονομία του Δ. Μεγαρέων βασίζεται στη γεωργία αν και η πεδιάδα της είναι μικρής έκτασης. Ήδη από το 1910 ιδρύεται στα Μέγαρα ο Αμπελουργικός Συνεταιρισμός Μεγάρων, ο πρώτος Συνεταιρισμός τέτοιου είδους στην Ελλάδα. Δώδεκα χρόνια αργότερα ιδρύεται το πρώτο Συνεταιριστικό οινοποιείο στη Βαρέα το οποίο διανέμει την παραγωγή του μέσω του

²²⁷ Με το σεισμό «το μεγάλο γραφικό χωριό που όλοι οι περιηγητές της Αττικής των περασμένων αιώνων δεν παρέλειψαν να αναφέρουν, έχει δώσει τη θέση του σε μια εκσυγχρονισμένη και απρόσπλη πόλη» (Φιλιππίδης 1988, 236)

παρακείμενου λιμανιού της Πάχης. Από το 1911 έως το 1961 διπλασιάζονται τα αμπέλια όπως και οι αγροί με ετήσια φυτά²²⁸. Το 1917 – 1929 λειτούργησε το εργοστάσιο οινοπνευματοποιίας «Γ. Ησαΐας – Μεγαρίς» και το 1924 πρωτολειτούργει το Ηλεκτρικό εργοστάσιο «Μαυρουκάκη-Μπούσουλα»²²⁹. Κατά τα μέσα του 20ου αι. εγκαθίσταται σε περιοχή νοτιοδυτικά του σιδ. σταθμού το εργοστάσιο παραγωγής οινοπνεύματος και οινοπνευματοειδών «ΕΡΚΙΣ» που διατηρήθηκε μέχρι τα μέσα του 1990²³⁰. Ακολούθως παρουσιάζεται ο πληθυσμός του Δ. Μεγαρέων και της πόλης των Μεγάρων²³¹:

Μόνιμος πληθυσμός	1951	1961	1971	1981	1991	2001	2011*
Δ. Μεγαρέων	14.217	16.707	18.759	20.814	25.061	27.252	28.591
Μεταβολή	-	2.490	2.052	2.055	4.247	2.191	1.339
Μέγαρα	13.863	15.450	17.294	17.719	20.403	23.166	23.456
Μεταβολή	-	1.587	1.844	425	2.684	2.763	290

* χωρίς Ν. Πέραμο πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Παράγεται κρασί τυποποιημένο -εκτός από τον Οινοποιητικό Συνεταιρισμό- στο κτήμα Εύχαρις (στον Πευκενέα ή Μούρτζιζα), φιστίκια Αιγίνης στη Βαρέα και ελαιόλαδο. Υπάρχουν 9 οργανωμένες μονάδες πτηνοτροφείων²³² με τις περισσότερες να εντοπίζονται ως το 120 χιλιόμετρο Μεγάρων – Αλεποχωρίου με συστήματα αυτοματισμού για παροχή τροφής και νερού γεωτρήσεων²³³. Παρατηρήθηκε κατά τα χρόνια της Μεταπολίτευσης συρρίκνωση του αγροτικού τομέα σε όφελος του δευτερογενούς²³⁴. Υπήρχε επίσης λατομείο αδρανών υλικών 111,6 στρ. (Αφοί Ι. Σταμέλου Ο.Ε.) στη θέση «Ντόσκουρη Βράχο» μέχρι το 2006²³⁵. Υπάρχουν δύο βιομηχανικές περιοχές (Βιομηχανικό Πάρκο - ΒΙ.ΠΑ. – Βιοτεχνικό Πάρκο - ΒΙΟΠΑ²³⁶): μία στα βόρεια στους πρόποδες του όρους Πατέρα και άλλη στα νότια κοντά στον όρμο Βουρκάρι²³⁷. Επιπλέον στη θέση Σάκου – Λάκα υπάρχει Βιοτεχνικό Πάρκο²³⁸ Σήμερα παρατηρούνται τάσεις αποβιομηχάνισης²³⁹ με παράλληλη ανάπτυξη του τριτογενούς τομέα, όπως φαίνεται

228 Αποκλειστική αμπελοκαλλιέργεια στις θέσεις: Πρ. Ηλία, Σόρα, Άη Γιάννη Θεολόγο, Καμαράτσι, Μαυρατάς, Χάνι, Θεμονιές, Μούρτζιζα, Απογιούρισμα, Πευκενέας, Μάζι, Λούμπα, Βαθυχώρι, Καλκάνι (Σακελλαρίου & Φαράκλας 1972, 172)

229 Μπεναρδής 1936, 261-3

230 Σακερλή 2012

231 Σύμφωνα με την απογραφή του 2011 (στοιχεία ΕΛ.ΣΤΑΤ), στο Δήμο Μεγαρέων κατοικούσαν 3.727 αλλοδαποί (10,09% του συνολικού πληθυσμού) ενώ το 2001 είχε 2.981 άτομα (8,7% του συνολικού πληθυσμού). Όσον αφορά στους Ρομά, καταγράφηκαν 265 οικογένειες εκ των οποίων οι 161 πολύτεκνες (Στρατηγικός Σχεδιασμός Δήμου Μεγαρέων 2015 – 2019).

232 Υπολογίζεται πως τα μισά αυγά της χώρας παράγονται στα Μέγαρα (Διάλεξη). Ξεκίνησαν από το 1950 (Mendras Henri, Problèmes sociologiques du progrès agricole en Grèce στο *Économie rurale*, N.41, «Problemes de développement agricole en pays méditerranéen ou tropical» σελ. 55-61, 1959)

233 Κουμπέτσος 2012

234 Το 1981 ο δευτερογενής τομέας έφθασε να απασχολεί το μισό ενεργό πληθυσμό (Ο.π.)

235 Η εταιρεία πλέον λειτουργεί ως Μονάδα επεξεργασίας και ανακύκλωσης «Αποβλήτων Εκσκαφών, Κατασκευών και Κατεδαφίσεων» (Α.Ε.Κ.Κ.) σύμφωνα με την υπ' αρ. πρωτ. 5049 /Φ14. ΜΕΓ.2181/ 30-7-2013 και απαγορεύεται οποιαδήποτε επέμβαση στο λατομικό χώρο.

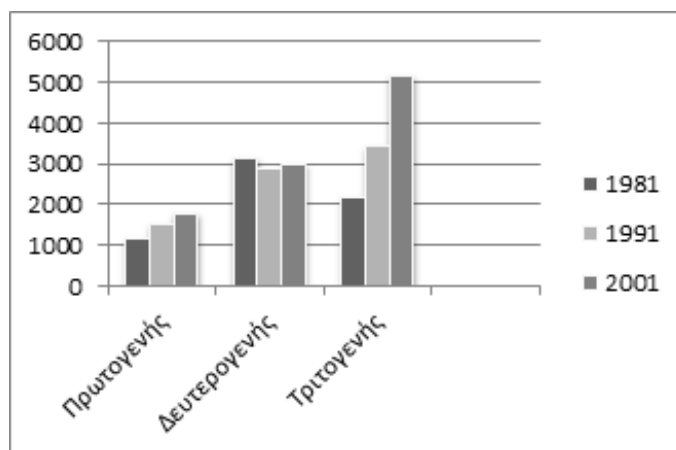
236 Σύμφωνα με το Άρθ. 1 του Ν. 2545/15-12-97 (ΦΕΚ-254 Α') «Βιομηχανικές και Επιχειρηματικές Περιοχές και άλλες διατάξεις» οι περιοχές ΒΙ.ΠΑ. αποτελούν χώρους υποδοχής δραστηριοτήτων μέσης και χαμηλής όχλησης ενώ οι περιοχές ΒΙΟ.ΠΑ. χαμηλής όχλησης κι επαγγελματικών εργαστηρίων.

237 Θεωρείται λανθασμένη επιλογή θέσεων καθώς στα βόρεια εδράζεται σε βραχώδη και έντονα επικλινή έκταση ενώ στα νότια γειτνιάζει με τον ευαίσθητο υδροβιότοπο Βουρκαρίου (Κουμπέτσος 2012)

238 Στρατηγικός Σχεδιασμός Δήμου Μεγαρέων 2015 – 2019, 22

239 Σύμφωνα με στοιχεία του Εμπορικού Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Πειραιώς (Φεβ. 2012), ο Δήμος Μεγαρέων είχε 739 βιοτεχνίες και 171 βιομηχανικές μονάδες το 2010 ενώ το 2012, 560 βιοτεχνίες και 130 βιομηχανικές μονάδες (πτώση 25%) (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Μεγαρέων 2012 – 2014)

και στον παρακάτω πίνακα:

Γράφημα παραγωγικών τομέων Δ. Μεγάρων για τα έτη 1981, 1991 και 2001 (Πηγή: Γιαννάκης 2010, 114)

Η τουριστική βιομηχανία δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένη και συγκεντρώνεται μόνο στις παραλιακές παραθεριστικές κατοικίες. Η βιομηχανία – βιοτεχνία είναι αισθητή στην είσοδο – έξοδο της πόλης κατά μήκος της παλιάς και νέας Εθνικής Οδού και διασκορπισμένες στη λεωφόρο Αλεποχωρίου και το Βλυχό (εκτός από τις διάσπαρτες στον ιστό της πόλης²⁴⁰). Υπάρχουν τέλος βιομηχανίες όπλων, οινοπνευματωδών και χημικών. Επιπλέον η εξέλιξη του οικονομικού και βιοτικού επιπέδου στα Μέγαρα παρουσιάζει δύο αντίρροπες τάσεις: τον επαρχιακό χαρακτήρα και την εγγύτητα στην Αθήνα²⁴¹.

Η κάλυψη γης στο Δ. Μεγαρέων φαίνεται στον παρακάτω πίνακα:

Δ. Μεγάρων	Καλλιέργειες	Βοσκότοποι		Δάση	Οικισμοί	Λοιπές	Σύνολο
		Δημόσιοι	Ιδιωτικοί				
Απογραφή 1981	136 χλμ ²	1,0 χλμ ²	47,0 χλμ ²	102,8 χλμ ²	12 χλμ ²	25,8 χλμ ²	324,6 χλμ ²
Ποσοστό %	41,9	0,3	14,5	31,7	3,7	7,9	100
Απογραφή 1991	140 χλμ ²	1,0 χλμ ²	45 χλμ ²	102,8 χλμ ²	14 χλμ ²	21,8 χλμ ²	324,6 χλμ ²
Ποσοστό %	43,1	0,3	13,9	31,7	4,3	6,7	100
Απογραφή 2011*	140 χλμ ²	46 χλμ ²		103 χλμ ²	19,3 χλμ ² 242	18,5 χλμ ²	330,33 χλμ ²
Ποσοστό %	42,39	13,93		31,18	5,84	5,60	100

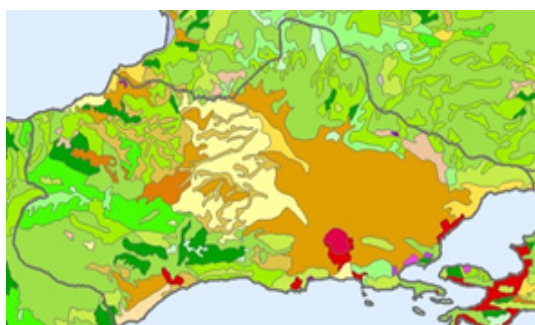
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 1981, 1991 και Τεχνική Υπηρεσία Καλλικρατικού Δήμου Μεγαρέων (*). Παρατηρείται αύξηση στους οικισμούς.

240 Στα Μέγαρα συνέβη ό,τι και στην υπόλοιπη Αττική: δημιουργία πολλών παράνομων μεταποιητικών επιχειρήσεων λόγω του ΠΔ 84/ 84 («Ίδρυση, επέκταση, εκσυγχρονισμός, συγχώνευση και μετεγκατάσταση βιομηχανιών, βιοτεχνιών και αποθηκών μέσα στα όρια του ηπειρωτικού τμήματος του Νομού Αττικής και των νησιών Σαλαμίνας και Αίγινας») και του Ν.2965/ 01 («Βιώσιμη ανάπτυξη Αττικής και άλλες διατάξεις») με τις περιοχές μη ιδιαίτερα οχλουσών εγκαταστάσεων (ΕΜ) σε περιοχές Γενικής Κατοικίας (ΤΕΕ, ημερίδα «Παράνομες Μεταποιητικές Δραστηριότητες στον Αστικό ιστό», Ν. Μπένου – Καπέλη, 2004). Επιπλέον, δεν έχει ακόμα δημιουργηθεί βάση δεδομένων (GIS) των χρήσεων γης και όρων δόμησης που αφορούν τις μεταποιητικές δραστηριότητες προσβάσιμη μέσω διαδικτύου σύμφωνα με το Ν.3982/11, Άρθ.20 § 8)

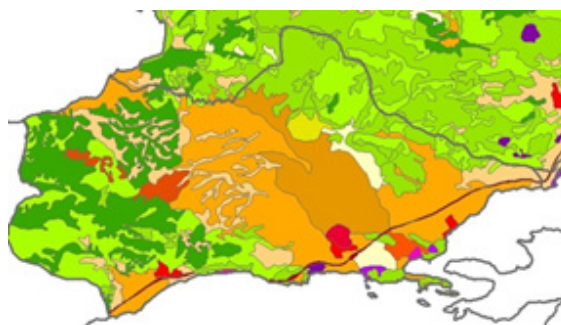
241 Κουμπέτσος 2012, 26

242 Από τους οικισμούς, οι ενταγμένοι στο σχέδιο πόλης είναι μόνο 12,5 χλμ², δηλαδή ένας σχεδόν στους τρεις οικισμούς είναι εκτός σχεδίου (όπως είναι και οι Εργατικές Κατοικίες των Μεγάρων στα βόρεια της πόλης). Επιπλέον προστέθηκαν τα 3.500 στρέμματα (1% συνολικών χρήσεων γης) των ΒΙΠΑ – ΒΙΟΠΑ (περιοχές Παπά Περιβόλι και Αλμύρες)(Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Μεγαρέων 2012 – 2014)

Μελετώντας την κάλυψη γης CORINE (αν και αμφίβολης αξιοπιστίας) για τη δεκαετία 1990 - 2000 για τον Καλλικρατικό Δήμο Μεγαρέων εμφανίστηκαν τα εξής αποτελέσματα:

Corine Land Cover_1990

Corine Land Cover_2000

- **Βιομηχανία:** οι βιομηχανικές μονάδες αυξήθηκαν σε ποσοστό 189% οι χώροι εξόρυξης ορυκτών κατά 100% και τα εργοτάξια κατά 83%
- **Αρδευόμενες εκτάσεις:** οι μη αρδευόμενες παρουσίασαν μείωση κατά 77%
- **Μόνιμες καλλιέργειες:** τα αμπέλια δεν παρουσίασαν καμία αλλαγή, αυξήθηκε σημαντικά η καλλιέργεια οπωροφόρων δέντρων ενώ οι ελαιώνες μειώθηκαν κατά 60% και συγκεντρώνονται κυρίως στα βόρεια της πόλης
- **Βοσκότοποι:** παρατηρείται σημαντική αύξηση
- **Ετερογενείς γεωργικές περιοχές:** τα πρότυπα σύνθετης καλλιέργειας αυξήθηκαν κατά 10 φορές καλύπτοντας παλαιότερες θέσεις ελαιώνα, η γη κατειλημμένη από τη γεωργία με σημαντικές εκτάσεις φυσικής βλάστησης παρουσίασαν αύξηση κατά 23% ενώ η αγροδασοπονία²⁴³ εξαφανίστηκε όπως και οι ετήσιες καλλιέργειες που συνδέονται με τις μόνιμες
- **Δασικές εκτάσεις:** τα κωνοφόρα σχεδόν τριπλασιάστηκαν ενώ τα μεικτά δάση εξαφανίστηκαν
- **Θαμνώδης/ ποώδης βλάστηση:** τα φυσικά λιβάδια μειώθηκαν κατά 14%, οι θαμνότοποι εξαφανίστηκαν, η σκληροφυλλική βλάστηση μειώθηκε κατά 55% και οι μεταβατικές δασώδεις προς θαμνώδεις εκτάσεις αυξήθηκαν κατά 70%
- **Ανοιχτοί χώροι με λίγη ή καθόλου βλάστηση:** οι εκτάσεις με αραιή βλάστηση εξαφανίστηκαν

Επιπλέον, με μια εικόνα Landsat 8 με ημερομηνία λήψης τον Απρίλιο του 2013 κι άλλη μία τον Αύγουστο του ίδιου έτους, δημιουργήθηκε multitemporal έγχρωμο σύνθετο RGB (R=εγγύς υπέρυθρο κανάλι λήψης Αυγούστου, G=εγγύς υπέρυθρο κανάλι λήψης Απριλίου και B=παγ-χρωματικό κανάλι Αυγούστου). Με τη διαδικασία αυτή, αναδεικνύονται με έντονες χρωματικές διαφοροποιήσεις (τραχεία υφή) οι αγροτικές περιοχές, λόγω της διαφορετικής φάσης της γεωπονικής διαδικασίας μεταξύ των τριών εποχών λήψης, ενώ οι δασικές και αστικές εκτάσεις εμφανίζουν ήπιες εναλλαγές χρωμάτων και εμφανίζονται ομοίμορφες. Με τον τρόπο αυτό αναδεικνύεται ξεκάθαρα η έκταση της καλλιεργήσιμης γης, όπως φαίνεται και

²⁴³ Ο όρος Αγροδασοπονία αναφέρεται στα αειφόρα εκείνα συστήματα διαχείρισης γης όπου δενδρώδη είδη συνδυάζονται με ποώδη φυτά με κάποια μορφή χωρική ρύθμιση ή με χρονική ακολουθία. Στα συστήματα αυτά είναι δυνατό να ασκείται και βόσκηση από αγροτικά ζώα. Ανάλογα με το βαθμό παρουσίας των συστατικών τους τα αγροδασικά συστήματα διακρίνονται σε: Δασογεωργικά, όπου υπάρχει συνδυασμός δέντρων και γεωργικών φυτών και σε Δασολιβαδικά, όπου υπάρχει συνδυασμός δέντρων και ποωδών λιβαδικών φυτών που βόσκονται από αγροτικά ζώα (<http://www.elet.gr/pages/category/special-issues/agroforestry/>)

στην παρακάτω εικόνα²⁴⁴:

Εικόνα Multi-temporal Landsat 8 όπου με κόκκινο περίγραμμα σημειώνονται οι καλλιέργειες

4.7 Πολεοδομική Εξέλιξη

Ο Δήμος Μεγαρέων είναι στην άμεση περιφέρεια της πρωτεύουσας με τα χαρακτηριστικά της παλιάς ιστορικής πόλης μεσαιού μεγέθους με αξιόλογη ενδοχώρα και πλήρη παραγωγική και οικονομική αυτοτέλεια ενώ επηρεάζεται άμεσα τους περισσότερους σχεδιασμούς που αφορούν στην πρωτεύουσα²⁴⁵. Συστάθηκε το 1835 με την εφαρμογή της πρώτης διοικητικής διαίρεσης του ελληνικού κράτους και παρέμεινε σχεδόν αμετάβλητος μέχρι το 1912, οπότε και το μεγαλύτερο μέρος του αποτέλεσε τη νεοσύστατη Κοινότητα Μεγάρων η οποία αναγνωρίστηκε σε δήμο το 1924. Το 1929 αποσπάστηκε από το δήμο η νέα Πέραμος που αποτέλεσε ξεχωριστή κοινότητα μέχρι και το 2010 οπότε με το Ν. 3852/ 2010 εντάχθηκε στον Καλλικρατικό Δήμο Μεγαρέων²⁴⁶.

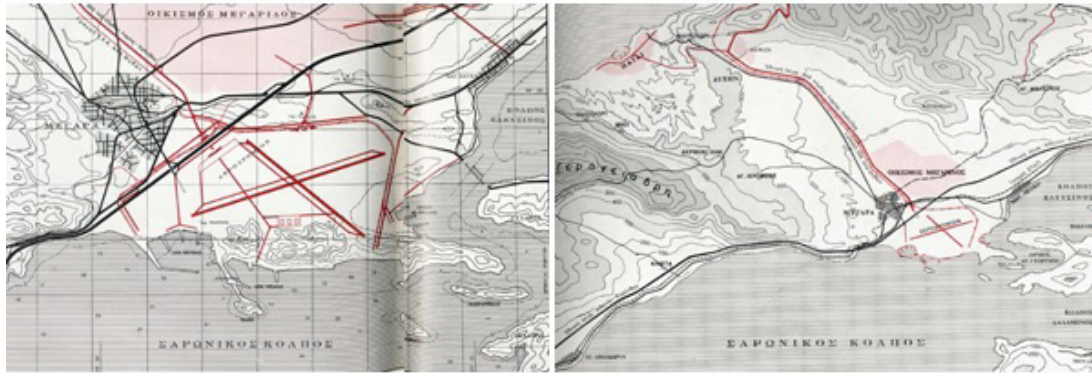
Το 1945, ο Διευθυντής της Πολεοδομικής Υπηρεσίας του Δ. Αθηναίων Κ. Μπίρης, στο σχέδιο ανασυγκροτήσεώς του για την πρωτεύουσα, προτείνει την ίδρυση ενός διοικητικού κέντρου της χώρας στην πεδιάδα των Μεγάρων (Σχέδιο «Μεγαρίς»)²⁴⁷ αφού η οδική μετάβαση από τη Στερεά Ελλάδα ή την Ήπειρο προς την Πελοπόννησο απαιτεί λιγότερα χιλιόμετρα μέσω Μεγάρων. Το 2005 εγκαινιάζεται η νέα σιδηροδρομική γραμμή του Προαστιακού, Αθηνών – Πειραιώς – Κορίνθου, με ενδιάμεσο σταθμό στα Μέγαρα, οπότε και καταργείται ο παλιός σιδηροδρομικός σταθμός του 1885, οποίος κηρύσσεται διατηρητέος.

244 Ενδεικτικά 120 χιλιάδες στρέμματα. Η έκταση αυτή δεν άλλαξε από το 1987, ύστερα από δοκιμή με εικόνα λήψης του έτους αυτού.

245 Κουμπέτσος 2012

246 Ζαφείρης 2012, 44

247 (<http://www.greekarchitects.gr/gr/αρχιτεκτονικες-ματιες/τα-ρυθμιστικά-σχέδια-αθηνών-και-οι-μεταβολές-των-πλασιών-τους-id3464>). Επίσης συζητήθηκε πολύ νωρίς η μεταφορά των ναυπηγείων των ιστοφόρων από τον Πειραιά στα Μέγαρα με στόχο την αποσυμφόρηση του κεντρικού λιμανιού της χώρας (Σακελλαρίου & Φαράκλας 1972, 159).

Σχέδιο «Μεγαρίς» (πηγή: www.greekarchitects.gr)

4.7.1 Πολεοδομικά Σχέδια

Η πρώτη έγκριση ρυμοτομικού σχεδίου της πόλης έγινε το 1934 και βασίστηκε στον υφιστάμενο κεντρικό πυρήνα της παλιάς πόλης (δύο λόφοι) και σε περιοχές περιμετρικά του πυρήνα ενώ για τις ανάγκες του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, ιδρύεται μικρή στρατιωτική βάση στην περιοχή της Πάχης (θέση Αρμύρες) με βοηθητικό αεροδρόμιο²⁴⁸.

Αργότερα, το 1985 με το Ν. 1515/85 «Ρυθμιστικό Σχέδιο και Πρόγραμμα Προστασίας περιβάλλοντος της ευρύτερης περιοχής της Αθήνας» (ΦΕΚ 18/Α/18-02-1985), θεσμοθετείται το πρώτο Ρυθμιστικό Σχέδιο της Αθήνας (Ρ.Σ.Α.) (βλ. Παράρτημα) με στόχο της ισόρροπης ανάπτυξης της Περιφέρειας της Αττικής. Τα Μέγαρα αποκτούν σημαντική θέση στη χωρική υποενοότητα της Δ. Αττικής αφού λαμβάνονται μέτρα για την ανάπτυξή τους σε αστικό κέντρο μεσαίου μεγέθους με χωροθέτηση κεντρικών λειτουργιών, με οργάνωση οικιστικών προγραμμάτων και ζωνών οικονομικής δραστηριότητας. Στο Ρυθμιστικό Σχέδιο τονίζεται η ανάγκη προστασίας της ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς (Άρθ. 2 § γ) ενώ θεσπίζονται τα Κλιμάκια Ελέγχου Ποιότητας Περιβάλλοντος (Κ.Ε.Π.Π.Ε.) για τον έλεγχο των περιοχών αρχαιολογικού, ιστορικού και παραδοσιακού ενδιαφέροντος (Άρθ. 11 § 12). Τέλος, στο Άρθ.12 «Μέτρα για την προστασία των αρχαιολογικών και ιστορικών τόπων» περιλαμβάνονται αυστηρότεροι όροι για την προστασία τους και ειδικότεροι περιορισμοί στην κυκλοφορία των οχημάτων ενώ τίθενται και τα πρώτα ψήγματα για τη μετέπειτα «Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων Αθήνας» (ΕΑΧΑ).

Έτσι, στο πλαίσιο του Ρ.Σ.Α. εγκρίνεται το 1991 το ΓΠΣ των Μεγάρων με το ΦΕΚ 409Δ/91 (βλ. Παράρτημα). Προβλέπεται μικρή επέκταση γύρω από το παλιό σχέδιο της πόλης (σε πυκνοδομημένες, αραιοδομημένες και αδόμητες εκτάσεις) αλλά δεν υπάρχει πρόβλεψη για το παραλιακό μέτωπο της πόλης²⁴⁹ (Βαρέα, Παπούτσι, Βαρδάρης, Στίκα). Οι λόφοι του Αγ. Δημητρίου (Αλκάθου), του Προφ. Ηλία (Καρίας), το ρέμα Μαυρατζά, η σιδηροδρομική γραμμή και οι βασικοί άξονες κυκλοφορίας διαιρούν την πόλη σε 10 πολεοδομικές γειτονιές (Αι-Γιάννης, έξω Βρύση²⁵⁰, Καμάρι, Προφ. Ηλίας - Γυμνάσιο, Μάνη - Αι-Δημήτρης, Κέντρο, Γήπεδο- πλ.

248 Πλέον βάση ελικοπτερίων αεροπορίας στρατού (Στρατόπεδο Δελαπόρτα). Λόγω Ολυμπιακών Αγώνων 2004 επεκτάθηκε σημαντικά η πίστα στάθμευσης ανατολικά (απειλώντας τον υγρότοπο του Βουρκαρίου) και έγινε εγκατάσταση κλιμακίου ΥΠΑ για VIP πτήσεις για τους αγώνες (Κουμπέτσος 2012). Για τη δημιουργία του απαλλοτριώθηκαν πολλές αγροτικές εκτάσεις.

249 Προτείνεται ωστόσο δημιουργία ζώνης αναψυχής με εγκαταστάσεις εξυπηρέτησης των επισκεπτών.

250 Το ρέμα της «Έξω Βρύσης» αποτελεί ένα φυσικό εμπόδιο πολεοδομικής ενοποίησης των περιοχών του παλαιού Σχεδίου Πόλεως και της επέκτασής του, δημιουργώντας ανισόρροπη ανάπτυξη των δύο περιοχών.

Λυτάρα, Μελί - Σάκκου Λάκκα, Αλώνια - Βλυχός, Γύφτικα²⁵¹) όπως φαίνεται και από τον παρακάτω πίνακα:

Πολεοδομική Ενότητα- Γειτονιά	Μέση πυκνότητα/ εκτάριο	Μέσος Συντελεστής Δόμησης
1) Άι Γιάννης	46,7	1,1
2) Έξω Βρύση	70,5	1,1
3) Καμάρι	61,5	1,0
4) Προφ. Ηλίας – Γυμνάσιο	53,7	1,0
5) Μάνη – Άι Δημήτρης	100,0	0,8
6) Κέντρο	94,3	1,6
7) Γήπεδο – Λυτάρα	58,7	1,6
8) Μελί – Σάκκου – Λάκα	54,2	1,1
9) Αλώνια - Βλυχός	91,2	2,0
10) Γύφτικα	44,0	0,8

Με την πρόταση τροποποίησης του 2005 η γειτονιά 9 μετονομάζεται σε «Αλώνια» και η 10 σε «Βλυχός» ενώ το Μελί (πυκνοδομημένη πολεοδομική ενότητα) αποχαρακτηρίζεται σε «Γενική Κατοικία» με την κατάργηση του προβλεπόμενου σε αυτό ΒΙΟ.ΠΑ. (Πηγή: ΦΕΚ 409Δ/91)

Το ΓΠΣ Μεγάρων του 1991 τροποποιείται το 1998 (ΦΕΚ 211Δ/98 βλ. Παράρτημα) με το οποίο εντάσσεται στο ΓΠΣ η πρώην περιοχή «μη ιδιαίτερα οχλουσών επαγγελματικών εγκαταστάσεων» (ΕΜ) στη θέση Άκρες - Παππά Περιβόλι (1400 στρ.) με χρήση ΒΙΠΑ-ΒΙΟΠΑ (ΠΔ 84/1984), όπως φαίνεται και παρακάτω:

Τοπογραφικό διάγραμμα του ΓΠΣ του Δ. Μεγαρέων το 1998. Σε κύκλο εμφανίζεται η θέση ΒΙΠΑ ΒΙΟΠΑ στις Άκρες (ΦΕΚ 211/Δ/01-04-1998)

Το 2005 προτείνεται μελέτη τροποποίησης του ισχύοντος ΓΠΣ (δηλαδή του '91 με την τροποποίηση του '98) από το μελετητικό γραφείο του Κ. Λιακόπουλου και Συνεργατών (2001 – 2005) η οποία υποβλήθηκε στις 23/08/05²⁵². Κατά τη μελέτη το σχέδιο πόλης επεκτείνεται με την προσθήκη τεσσάρων νέων γειτονιών με φυσικά όρια: νότια ως την Παλαιά Εθνική Οδό

251 Σε αυτή την πολεοδομική ενότητα 540 στρεμ. (μεταξύ των οδών Μινώας, Νίσσου και Παλαιάς Εθνικής Οδού) κατοικούν σχεδόν εξολοκλήρου Ρομά από το 1964 (Ακτύπης 2010, 120)

252 Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων του Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας/ Αττικής – ΡΣΑ – 2021

(γειτ. 11), δυτικά ως τη δυτική περιφερειακή οδό (γειτ. 12) και βορείως ως τη βόρεια περιφερειακή οδό (γειτ. 13 και 14) όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα:

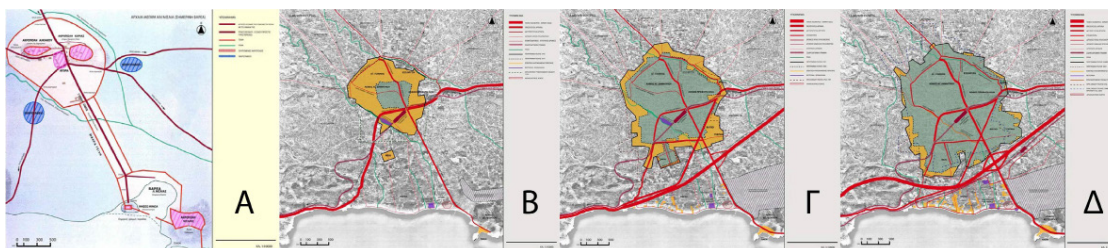
Πολεοδομική Ενότητα- Γειτονιά	Έκταση Ha	Πυκνότητα	Μέσος Σ.Δ.
11) Νισαία	80	40	0,8
12) Κοκκινογή	37	40	0,8
13) Δρόμος Χανίου – Εργατικές Κατοικίες	52	40	0,8
14) Φόρος – Έξω Βρύση – Β. Περιφερειακή	65	40	0,8

Προτείνεται η νότια – νοτιοανατολική επέκταση του ΒΙ.ΠΑ - ΒΙΟ.ΠΑ. (του εγκεκριμένου τροποποιημένου ΓΠΣ του 1998) στη θέση Παππά – Περιβόλι ώστε να συμπεριλάβει την εγκατάσταση του Βιολογικού Καθαρισμού Αστικών Λυμάτων (ΒΙΟ.ΚΑ.) της πόλης που ολοκληρώθηκε το 1999 στη θέση «Σχινέα Πηγάδι» αλλά λειτούργησε το 2010²⁵³.

Γενικά στη Μεγαρίδα υπάρχουν τρεις οικιστικοί υποδοχείς με έκταση 500 εκταρίων έκαστος: τα Μέγαρα, η Κινέττα και το Αλεποχώρι. Στα Μέγαρα (ο πιο συνεκτικός) συγκεντρώνονται 420 εκτάρια (220 στο παλιό σχέδιο και 200 από επεκτάσεις σύμφωνα με Ν.1337/83 – «Επέκταση των πολεοδομικών σχεδίων, οικιστική ανάπτυξη και σχετικές ρυθμίσεις»)²⁵⁴. Τα υπόλοιπα 80 εκτάρια καταλαμβάνουν μικρές οικιστικές συγκεντρώσεις σε μικρή απόσταση από την πόλη (με μεγαλύτερη τη Βλυχάδα με 50 εκτάρια). Επιπλέον δεν υπάρχει καμία Ζώνη Οικιστικού Ελέγχου (ΖΟΕ) ούτε Περιοχές Ειδικά Ρυθμιζόμενης Πολεοδόμησης (ΠΕΡΠΟ)²⁵⁵ ενώ η πόλη διαθέτει δικό της Πολεοδομικό Γραφείο ούτε έχει κτηματογραφηθεί.

Υπάρχουν τρεις βασικοί άξονες συγκοινωνιών: α) η Νέα Εθνική Οδός Αθηνών – Κορίνθου (ΝΕ-ΟΑΚ), β) η παλιά Εθνική Οδός Αθηνών – Κορίνθου (ΠΕΟΑΚ) και γ) ο προαστιακός σιδηρόδρομος υπερτοπικής σημασίας. Η ΝΕΟΑΚ απέχει περίπου ένα χιλιόμετρο από την πόλη των Μεγάρων και συνδέεται με αυτήν μέσω της παλιάς Εθνικής Οδού, καθορίζοντας έτσι και τα ανατολικά της όρια²⁵⁶.

Το Μάιο του 2014 θεσμοθετείται η τελευταία τροποποίηση του νέου ΓΠΣ Μεγάρων με το νέο

Πολεοδομική εξέλιξη των Μεγάρων: Α) αρχαία πόλη, Β) το 1945, Γ) το 1991 και Δ) το 2012 (πηγή: Σακερλή 2012)

253 Δημοτική επιχείρηση με δυναμικότητα 43.000 μονάδων ισοδύναμου πληθυσμού (μ.ι.π.), διαθέτει δευτεροβάθμια επεξεργασία με απονιτροποίηση ενώ αποδέκτης των επεξεργασμένων λυμάτων είναι η θαλάσσια περιοχή στη Χερσόνησο Αγίας Τριάδας του Σαρωνικού (Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων του Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας/ Αττικής – ΡΣΑ – 2021)

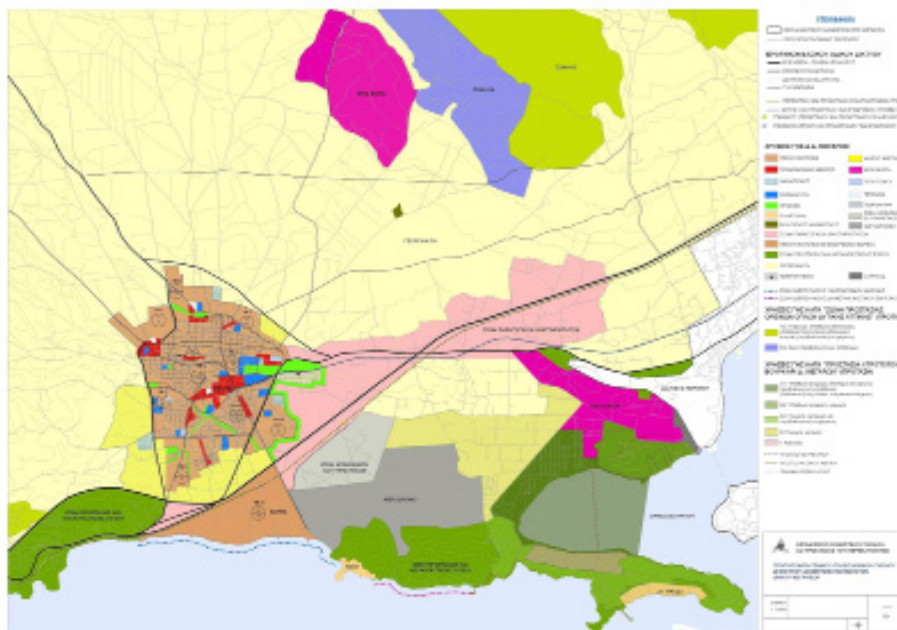
254 Κουμπέτσος 2012

255 Σύμφωνα με τις διατάξεις του Άρθ. 29 του Ν. 1337/83 (<http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=515>)

256 Γιαννάκης 2010, 120

Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας/ Αττικής 2021 (Ν.4277/14 ΦΕΚ 156/Α/01-08-2014) από μέρους της εκτελεστικής Επιτροπής του Οργανισμού Αθήνας, έχοντας μία από τις βασικές παραδοχές του τον πολιτισμό²⁵⁷. Φαίνεται ωστόσο πως βρίσκεται ακόμα σε διαδικασία τελικής υπογραφής²⁵⁸.

Στόχος του νέου Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας/ Αττικής 2021 είναι η κατά το δυνατόν ένταξη

Τροποποίηση ΓΠΣ Δ.Δ. Μεγάρων Δ. Μεγαρέων (Ο.Ρ.Σ.Α. Αθήνας/ Αττικής 2021)

όλων των αρχαιολογικών χώρων, ιστορικών τόπων, ιστορικών κέντρων, μνημείων κλπ. στο δίκτυο αστικού – περιαστικού πρασίνου όπως συμβαίνει στους κηρυγμένους αρχαιολογικούς χώρους του Πυργαρίου, μνημείου Τηλεφάνου και λόφου Αγ. Γεωργίου ενώ κρίνεται σκόπιμο να διερευνηθεί η δυνατότητα θεσμικής προστασίας των ιστορικών πυρήνων των Μεγάρων²⁵⁹ και της Ελευσίνας. Προτείνεται η δημιουργία αρχαιολογικού περιπάτου με αφητηρία την «Κρήνη του Θεαγένους» που θα διέρχεται από το Αρχαιολογικό Μουσείο, την υπόγεια Κρήνη επί της οδού Κοραή, τον απαλλοτριωμένο χώρο του Γεωργικού Συνεταιρισμού και τις Νυμφάδες Πύλες (οδός Μινώας και Λυσίου)²⁶⁰. Τέλος, προτείνεται η ανάπτυξη Τεχνολογικού Πάρκου με ερευνητικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες (έμφαση στον πρωτογενή τομέα),

257 «ως έννοια που διαπερνά και εμπεριέχει όλες τις επιμέρους εκφράσεις και συνιστώσες της κοινωνίας». Επιπλέον, τα Μέγαρα αποτελούν «Διαδημοτικό Κέντρο Ευρείας Ακτινοβολίας» της χωρικής ενότητας της Μεγαρίδας της Δ. Αττικής (Ο.Ρ.Σ.Α.). Επιπλέον προωθεί τη Βιώσιμη χωρική ανάπτυξη, την εξοικονόμηση πόρων, την αποτελεσματική προστασία του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς και προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή (Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων του Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας/ Αττικής – ΡΣΑ – 2021)

258 (https://el-gr.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1586847088259429&id=1404870206457119) και (<http://enimerosi-news.gr/g-marinakis-se-epikindinous-aktrapous-to-gps-megaron/>) και (<http://www.organismosathinas.gr/Katalogos%20gps.html>).

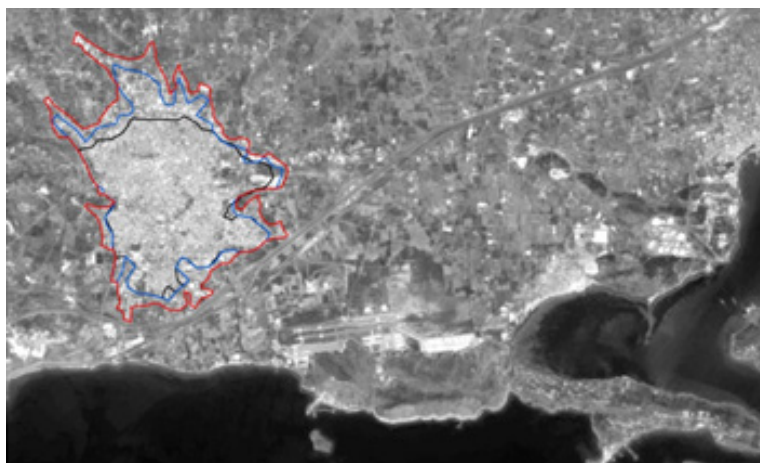
259 Προωθείται μελέτη οριοθέτησης του ιστορικού κέντρου των Μεγάρων με έργα προστασίας και ανάδειξης των μνημείων, των αρχαιολογικών χώρων, του αρχαίου τείχους και των Μακρών Τειχών, επέκτασης του δικτύου πεζοδρόμων που συσχετίζεται με τους αρχαιολογικούς χώρους και τα μνημεία. Επιπλέον προωθείται η θεσμοθέτηση όρων για την προστασία του πολεοδομικού ιστού, των αξιόλογων κτιρίων, των χώρων παραδοσιακών δραστηριοτήτων και των Ακροπόλεων της Αλκάθου και της Καρίας που συγκεντρώνουν μεγάλο αριθμό μνημείων της πόλης.

260 Επιπροσθέτως προτείνεται από την Εφορεία Αρχαιοτήτων η δημιουργία παραλιακού δικτύου αρχαιολογικών χώρων όπως το Παλαιόκαστρο, το λόφος του Αγ. Γεωργίου και τη χερσόνησο της Αγ. Τριάδας σε συνδυασμό με τον υγρότοπο του Βουρακάρου.

με εγκαταστάσεις υψηλής τεχνολογίας και αγροτουριστικές μονάδες και η επαναλειτουργία της παλαιάς γραμμής του ΟΣΕ ως προαστιακός ή ελαφρύ μετρό²⁶¹.

4.7.2 Αυθαίρετη δόμηση

Το φαινόμενο της άναρχης δόμησης και το σημερινό μοντέλο των αποσπασματικών χωροθετήσεων στην περιοχή των Μεγάρων έχει οδηγήσει σε αυθαιρεσίες στη δόμηση. Αναλύοντας τρεις δορυφορικές εικόνες Landsat με έτη λήψης το 1987, 2000 και 2013 αντίστοιχα μπορούμε να ανιχνεύσουμε την αστική διάχυση της πόλης των Μεγάρων όπως φαίνεται και στην παρακάτω εικόνα. Παρατηρείται η επέκταση της πόλης κυρίως στον άξονα Βορρά-Νότου:

Εικόνα λήψης Landsat 8 (30.04.2013) όπου με μαύρο περίγραμμα σημειώνεται η έκταση της πόλης των Μεγάρων το 1987, με μπλε το 2000 και με κόκκινο το 2013

Εκτενείς παράνομοι αυθαίρετοι οικισμοί βρίσκονται σε δασικές εκτάσεις στα Μέγαρα, οι δασικοί χάρτες των οποίων δεν έχουν κυρωθεί ακόμα. Συγκεκριμένα, τα Μέγαρα έχουν 23 τέτοιους οικισμούς με 1.005 σπίτια εντός τους σε έκταση 2.417,08 στρέμματα²⁶². Όσον αφορά στην πολιτιστική κληρονομιά, κάθε αυθαίρετη κατασκευή κρίνεται παράνομη αν βρίσκεται εκτός από δασικές/ αναδασωτέες περιοχές, και σε αρχαιολογικούς χώρους και ρέματα²⁶³.

Από τις αρχές της δεκαετίας του '80 περίπου 1.000 εκτάρια γεωργικής γης μετατράπηκαν σε οικιστική οικοδόμηση με μόνο 400 από αυτά να αποτελούν νόμιμη επέκταση με πρότυπα αραιοδόμησης κατοικιών και διάχυσης εγκαταστάσεων πρωτογενών μονάδων²⁶⁴.

Με το Νόμο 1337/83, προβλεπόταν πως όσα αυθαίρετα χτίστηκαν μετά τον Ιανουάριο του 1983 θα κατεδαφίζονταν αμετακλήτως, ανεξάρτητα αν βρίσκονταν εντός ή εκτός σχεδίου πόλης ή σε οικισμούς πριν από το 1923, και οι ιδιοκτήτες τους θα κατέβαλαν πρόστιμο ανέγερσης και διατήρησης αυθαιρέτου²⁶⁵. Αν μάλιστα, τα αυθαίρετα αυτά εντοπίζονται σε αρχαιο-

261 Τα κτίρια του Σταθμού διατηρούνται ως νεώτερα μνημεία και προστατεύονται με το Ν. 3028/02.

262 Ενώ η έκταση σχεδίου πόλης είναι μόλις 7.954,16 στρέμματα (Τζάννε 2015, 3). Πολλοί από τους οικισμούς αυτούς στηρίχτηκαν στην υπουργική απόφαση του ΥΠΕΧΩΔΕ, το 1994, όπου δινόταν το δικαίωμα χρήσης έργων υποδομής προσωρινού χαρακτήρα σε παλιννοστούντες κυρίως σε παραθεριστικές περιοχές (<http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=101729>)

263 «Που αποβαίνουν σε βάρος του πολιτιστικού ή φυσικού περιβάλλοντος» (όπως αρχιτεκτονική δυσαρμονία κτλ.) (Κεφ. Β', «Αυθαίρετες Κατασκευές», Άρθ. 15, Ν. 1337/83, ΦΕΚ 33 Α/ 4-3-83

264 Μπρουζιώτη 2011

265 Για τα αυθαίρετα που χτίστηκαν από τον Ιανουάριο του 2004 και έπειτα, το πρόστιμο θα είναι ανάλογο του εμβαδού, της χρήσης, του είδους και της ισχύουσας τιμής ζώνης του αυθαιρέτου (Απόφ. 9732/27-02-04, ΦΕΚ468/Β/5-3-04). Πάντως η ενσωμάτωση και αναβάθμιση των αυθαιρέτων στο επεκταμένο Σχέδιο πόλης ήταν ένας από τους στόχους του Ν.1515/85 «Ρυθμιστικό Σχέδιο και πρόγραμμα προστασίας περιβάλλοντος της ευρύτερης περιοχής της Αθήνας» (Άρθ. 3, § 6)

λογικούς χώρους οι ιδιοκτήτες τιμωρούνταν και με φυλάκιση τουλάχιστον 2 ετών με χρηματική ποινή από 10.000 ως 100.000 ευρώ²⁶⁶.

Με το νέο Ν. 4178/13 «Αντιμετώπιση της Αυθαίρετης Δόμησης – Περιβαλλοντικό Ισοζύγιο και άλλες διατάξεις», τονίζεται επιπλέον πως δεν εξαιρούνται από την κατεδάφιση αυθαίρετες κατασκευές που εντοπίζονται σε αρχαιολογικό χώρο Ζώνης Α' (με εξαίρεση εκείνες που πραγματοποιήθηκαν πριν την κήρυξη της αρχαιολογικής ζώνης και δεν απαγορευόταν η δόμηση), σε αρχαιολογικό χώρο εκτός Ζώνης Α' (εκτός αν δεν απαγορευόταν η εκτέλεση οικοδομικών εργασιών κατά το χρόνο εκτέλεσης της αυθαίρετης κατασκευής), σε ιστορικό τόπο, ιστορικό διατηρητέο οικισμό και περιοχή ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, σε παραδοσιακό οικισμό ή παραδοσιακό τμήμα πόλης, σε κηρυγμένο διατηρητέο κτίριο ή σε κτίριο που είναι αρχαίο μνημείο ή κηρυγμένο νεότερο μνημείο κατά τις διατάξεις του Ν. 3028/2000 (Α' 153) και σε επικινδύνως ετοιμόρροπο κτίριο το οποίο δεν μπορεί να αποκατασταθεί σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις μετά από την εκτέλεση εργασιών στατικής ενίσχυσης²⁶⁷.

Εκτός από τις αυθαίρετες κατασκευές που απειλούν δάση και χώρους πολιτιστικού ενδιαφέροντος, έρχονται να προστεθούν και οι οικοδομικοί συνεταιρισμοί. Περίπου 62 από όσους βρίσκονται στην Αττική απαντώνται στη Δυτική Αττική με μεγαλύτερη πυκνότητα στην παραλιακή ζώνη²⁶⁸. Ο Ν.4280/2014 «Περιβαλλοντική αναβάθμιση και ιδιωτική πολεοδόμηση – Βιώσιμη ανάπτυξη οικισμών Ρυθμίσεις δασικής νομοθεσίας και άλλες διατάξεις» που προέβλεπε ρύθμιση των συνεταιρισμών αυτών είναι σε διαδικασία αναθεώρησης²⁶⁹. Παρακάτω παρατηρείται πως οι οικοδομικές άδειες για το διάστημα 1991 – 1998 είχαν αύξηση 67,6%²⁷⁰.

Δήμος Μεγαρέων	1991	1998
Νέες Οικοδομές	97	121
Προσθήκες	13	42
Επισκευές	2	5
Κατεδαφίσεις- Περιτοιχίσεις	3	7
Νομιμοποιήσεις - Αναθεωρήσεις	11	58
Σύνολο	139	233

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

266 Επιπλέον κάθε δικαιοπραξία μεταβίβασης αυθαίρετου πριν την ισχύ του Νόμου, πρέπει να συνοδεύεται από υπεύθυνη δήλωση του Ν. Ν.1599/86 ότι το μεταβιβαζόμενο ακίνητο δε βρίσκεται σε αρχαιολογικό χώρο (Κεφ. Β', «Αυθαίρετες Κατασκευές», Άρθ. 17, Ν.1337/83, ΦΕΚ 33 Α/ 4-3-83 όπως τροποποιήθηκε από Ν-3212/03 ΦΕΚ-308/Α/31-12-03)

267 «Αντιμετώπιση της Αυθαίρετης Δόμησης – Περιβαλλοντικό Ισοζύγιο και άλλες διατάξεις» Ν.4178/13, Άρθ.2 «Απαγόρευση Υπαγωγής», Άρθ. 12 «Επιτροπή Ελέγχου αυθαιρέτων κατασκευών για λόγους προστασίας του πολιτιστικού περιβάλλοντος», Άρθ. 13 «Αυθαίρετες κατασκευές και χρήσεις σε παραδοσιακό οικισμό» και Άρθ.14 Άρθρο 14 «Αυθαίρετες κατασκευές σε διατηρητέο κτίριο»

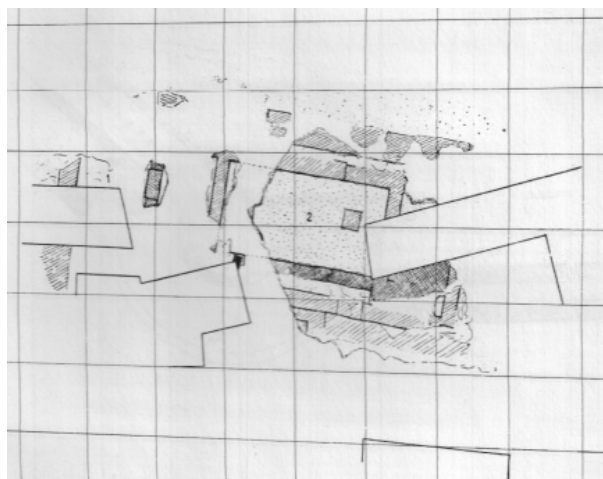
268 Τα περισσότερα δάση χαλεπίου πεύκης στην περιοχή της τέως επαρχίας Μεγαρίδας παραχωρήθηκαν κατά κυριότητα με το ΝΔ 17/18.10.23 στους κατοίκους της περιοχής, οι οποίοι ασκούσαν από πολλά έτη το περιορισμένο δικαίωμα της ρητινοσυλλογής. Αργότερα η παραλιακή κυρίως ζώνη - που συμπίπτει με τη ζώνη εξάπλωσης της χαλεπίου πεύκης - απέκτησε τουριστικό ενδιαφέρον και αυτό είχε σαν συνέπεια να μεταβιβαστούν ρητινευόμενα πευκοτεμάχια σε οικοδομικούς συνεταιρισμούς για δημιουργία παραθεριστικών ή εξοχικών κατοικιών, τουριστικών εγκαταστάσεων κλπ. (<http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=182728>)

269 (<http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26510&subid=2&pubid=113454259>). Επιπλέον απαγόρευε την πολεοδόμηση Περιοχών Περιβαλλοντικής Αναβάθμισης και Ιδιωτικής Πολεοδόμησης (ΠΠΑΙΠ) σε κηρυγμένους αρχαιολογικούς χώρους με γνωμοδότηση από τις αρμόδιες Υπηρεσίες του πρώην Υπουργείου Πολιτισμού με θεωρημένο τοπογραφικό διάγραμμα (Άρθ. 4, παρ. 1) ενώ οι Οικοδομικοί Συνεταιρισμοί που ήταν κύριοι αρχαιολογικών χώρων υπάγονταν στις διατάξεις ανταλλαγής της μη κατάλληλης έκτασής τους ή αντίστοιχης αποζημίωσής τους μέσω της Τράπεζας Γης (Άρθ. 12).

270 Κουμπέτσος 2012

5.1 Εισαγωγή

Οι σχέσεις των Μεγαριτών με την πολιτιστική τους κληρονομιά διαφαίνεται σε πολλά σημεία από τον τρόπο που διαχειρίστηκαν τη γη τους από την ίδρυση του νεοσύστατου ελληνικού κράτους και αποτελούν μικρογραφία του υπόλοιπου ελληνικού χώρου. Εκτός από το εκτεταμένο πρόβλημα της αρχαιοκαπηλίας που αναφέρθηκε νωρίτερα και εκείνο της κλοπής αρχαίου οικοδομικού υλικού – λιθοθηρίας, η συνύπαρξη του παρελθόντος με τις ανάγκες στέγασης και διαβίωσης των κατοίκων υπήρξε προβληματική²⁷¹. Ο Μ. Μπεναρδής αναφέρει πως το 1832 υπήρχε πισσουργείο δίπλα στο Παλαιόκαστρο ενώ το 1936 το καλύτερο σωζόμενο τμήμα της αρχαίας οχύρωσης του λόφου της Αλκάθου έχει είτε οικοδομηθεί ή επιχρισθεί²⁷². Ακόμα μας πληροφορεί πως και στο στάβλο και τον αχυρώνα των κληρονόμων Μπεναρδή μπορούσε κανείς να δει 15 τ.μ. από το τείχος. Το 1934 ο Ι. Θρεψιάδης και ο Ι. Τραυλός ανέσκαψαν το ναό της Αθηνάς (6ος αι. π.Χ) στο λόφο ανάμεσα από τρεις νέες κατοικίες (εικόνα²⁷³).

Κάτοψη του ναού της Αθηνάς (Αλκάθου) σε σχέδιο Θρεψιάδου-Τραυλού (Prakt 1934), όπου φαίνονται τα τρία υφιστάμενα κτίρια περιμετρικά του ναού (πηγή: Σακελλαρίου & Φαράκλας 1972)

Νοτιότερα στη Νισαία, αναφέρει πως σωζόταν τμήμα της οχύρωσής της (20 τ.μ.) μπροστά από το εργοστάσιο χημικών προϊόντων Κόμπολη, Δροσίου, Κυριακούλη και Σία²⁷⁴ ενώ τμήμα των τειχών βρέθηκε στον περίβολό του²⁷⁵. Επιπλέον σε απόσταση 70 βημάτων από τη νοτιοδυτική γωνία της μάνδρας του Οινοποιητικού Συνεταιρισμού²⁷⁶ στην Πάχη σώζονταν ίχνη αρχαίου τετράγωνου οικοδομήματος.

271 Ο πρώην Δήμαρχος Ι. Μαρινάκης στο Επιχειρησιακό πρόγραμμα του Δήμου 2012 – 2014 αναγνώριζε ως αδύνατο σημείο την ανεπαρκή ένδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς.

272 «Σώζεται μέχρι σήμερα εν Μεγάρους μέγα τμήμα της Αλκάθου ακάλυπτον εις έκτασιν 70 περίπου τ.μ. Επί του τμήματος αυτού έχει οικοδομηθεί η οικία Δ. Μωραϊτού συνεχίζεται δε τούτο επί της οικίας Σαραμαντίνου και των περιοίκων αλλ' έχει καλυφθεί δι' επιχρίσματος ή δια τοίχων» (Μπεναρδής 1936, 118). Για το ίδιο σημείο του τείχους ο Τραυλός αναφέρει πως το καλύτερο σωζόμενο τμήμα βρίσκεται στο σπίτι του Σαραμαντίνου, στην οδό Γρεβενών 48, μήκους 25 μέτρων και ύψους 4,5 μέτρων, δεν είναι παλαιότερο του 5ου αι. π.Χ. ενώ για πρώτη φορά δημοσιεύτηκαν φωτογραφίες του στη Δομή (Τραυλός 1972)

273 Από Φαράκλα, βασισμένο στα Prakt 1934, 45, σχ. 5

274 Ενός εκ των δύο εργοστασίων απόσταξης ρητίνης για τερεβινθέλαιο και κολοφώνιο (το άλλο ήταν του Ν. Λάγκη όπου κι εκεί είχε ανασκαφεί τάφος από τον Δ. Φίλιο) (Μπεναρδής 1936, 261-3)

275 Μπεναρδής 1936, 119

276 Ιδρύθηκε το 1922 (http://www.keosoe.gr/enoseiseas/megara/enosi_megara.html)

Είναι χαρακτηριστικό πως στις καλλιεργημένες εκτάσεις του μεγαρικού κάμπου συχνά ανευρίσκονται είτε όστρακα ή ακόμα και άλλα ευρήματα²⁷⁷ ή κατασκευές. Ακόμα και η ελεύθερη βόσκηση διακυβεύει την ύπαρξη τέτοιων κινητών ευρημάτων αφού η μεγαρική ύπαιθρος βρίθκει αρχαίων αγροικιών²⁷⁸.

Λόγω έλλειψης ζωνών προστασίας Α' στα Μέγαρα, επιτρέπονται οι χρήσεις και η δόμηση σύμφωνα με το Ν. 3028/02, και τις ειδικότερες ΚΥΑ κάθε αρχαιολογικού χώρου ή μνημείου. Επιτρέπονται π.χ. οι υφισταμένες αγροτικές δραστηριότητες χωρίς επέκταση της γεωργικής γης, η ανόρυξη φρεατίων, η βαθειά άροση, οι αγροτικές αποθήκες μόνο οριζόντιου τύπου (με περιορισμούς επιφανείας), οι κατοικίες, κάθε αρχαιολογική εργασία, οι πολιτιστικές δραστηριότητες ενώ απαγορεύονται οι υπαίθριες εγκαταστάσεις αποθήκευσης – εμπορίας οικοδομικών υλικών²⁷⁹. Καθορίζονται περιορισμοί δόμησης των επιτρεπομένων χρήσεων (κατώτατο όριο εμβαδού κατάτμησης, κατώτατο όριο αρτιότητας, παρεκκλίσεις ή μη για την αρτιότητα της εκτός σχεδίου δόμησης, μέγιστη καλυπτόμενη επιφάνεια, αριθμός κατοικιών ανά γήπεδο κ.α.) ενώ για την ανέγερση οιοδήποτε κτηρίου απαιτείται έγκριση της Αρχαιολογικής υπηρεσίας.

Αρχαία λαξεύματα που αποκαλύφθηκαν στο κτήμα του Π. Κορόγιαννη μετά από δυνατή νεροποντή (μέθοδος «ταφρεύειν» για παραγωγή οίνου)
(πηγή: Πίκουλας 2002, 46, πίν.12)

Κατά την εκτέλεση ωστόσο τεχνικών έργων (δημοσίων ή ιδιωτικών) είναι η σύγκρουση αυτή εμφανέστερη. Έτσι λόγω εκσκαφής βόθρων²⁸⁰ ή πεδίων επέκτασης κατοικιών, θεμελιώσεων²⁸¹, χανδάκων διανοίξεως αγωγών από το Δήμο ή από ΕΥΔΑΠ (ύδρευσης) ή ΟΤΕ, οικοδομι-

277 «Η καταστροφική πλημμύρα το 1931 έφερε στο φως πέντε τάφους στα κτήματα Ι. Σάβαινα, Κακκαλή και Αρκούδαρη» (ΑΕ 1933). Έπειτα στα Prakt 1934 διαβάζουμε πως ολόκληρο συγκρότημα παλαιοχριστιανικής οικίας βρέθηκε στα κτήματα του Κανέλλου Παπασταμάτη και Γ. Πέγκου αλλά η ανασκαφή διεκόπη λόγω αρνήσεως του ιδιοκτήτη Παπασταμάτη (39). Επιπλέον μετά από καταγγελία, 13 χλμ. ΒΔ των Μεγάρων βρέθηκαν παραβιασμένοι 5 τάφοι κατά τη διάρκεια άροσης (ΑΔ 1984)

278 Όπως η αγροικία στη θέση «Φυλάκιο της Ώρας» 6 χλμ. ΒΑ των Μεγάρων διαστάσεων 16,65*50,60 μ. και τρεις φάσεις κατασκευής (Πίκουλας 2002, 42). Ο Π. Ζοριδής αναφέρει πως είναι του 2ου -3ου αι. μ.Χ. και πως οι βοσκοί της περιοχής την κατέστρεψαν ώστε να φτιάξουν με το υλικό της ένα ποιμνιοστάσιο (Ζοριδής 2002, 112)

279 Αγγελίδης et al. 2005, 62 - 63

280 Χαρακτηριστικό παράδειγμα, ένας τάφος κατεστράφη ολοκληρωτικά από εκσκαφικό μηχάνημα και άλλοι μερικώς όταν η Αρχαιολογική Υπηρεσία δεν ειδοποιήθηκε κατά τη διάνοιξη βόθρου στις Εργατικές Κατοικίες Μεγάρων (ΑΔ 1996)

281 Όπως κατά τη θεμελίωση μικρής επέκτασης οικίας Γ. Τσολιάκου στα βόρεια των Μεγάρων όπου βρέθηκαν 6 τάφοι (ΑΕ 1933)

κών εργασιών, κατεδαφίσεων, αποχετεύσεων, κατασκευής δεξαμενών²⁸² (υγρών καυσίμων ή μη), εργασιών εκχωμάτωσης, επέκτασης νεκροταφείου, κατασκευής περίφραξης ή πλακόστρωσης, εργασιών κρασπέδων πεζοδρομίου, έργων άρδευσης κτημάτων, οι αρχαιότητες απειλούνται άμεσα²⁸³. Την απειλή αυτή εξάλλου καλούνται να αντιμετωπίσουν οι σωστικές ανασκαφές από τη μία²⁸⁴ και οι περιοχές ειδικής προστασίας (Π.Ε.Π.)²⁸⁵ από την άλλη.

5.2 Μεθοδολογία ανίχνευσης συγκρούσεων

Η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε για την περιοχή μελέτης των Μεγάρων στηρίζεται στην τηλεπισκοπική μέθοδο της φωτοερμηνείας πρωτογενών δεδομένων. Τα δεδομένα προς επεξεργασία αποτελούνται από ορθοφωτοχάρτες του ΟΚΧΕ (έτους λήψης 2012) καθώς και μια αναλογική αεροφωτογραφία (ασπρόμαυρο διαθετικό) από τη Γεωγραφική Υπηρεσία Στρατού (ΓΥΣ) του 1979 με ημερομηνίας λήψης 10/11/1979, ώρας 14.00, κλίμακας 1:15.000, μεγέθους 23 εκ. * 23 εκ., ύψους πτήσης 2.730 μ. και εστιακής απόστασης $f = 151,95$ χιλ. Το έτος λήψης επιλέχθηκε ώστε να προσεγγίζει το 1981 - έτος κήρυξης των περισσότερων αρχαιολογικών χώρων. Έπειτα από την ορθοαναγωγή²⁸⁶ της αεροφωτογραφίας σε λογισμικό PCI Geomatica 2014, η επεξεργασία των δεδομένων έγινε σε περιβάλλον Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφοριών (ΓΣΠ) ώστε να διαφανούν τυχόν υφιστάμενες συγκρούσεις.

Έτσι, από τον Διαρκή Κατάλογο των Κηρυγμένων Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων της Ελλάδος εντοπίστηκαν στην περιοχή των Μεγάρων επτά κηρυγμένοι αρχαιολογικοί χώροι με τα αντίστοιχα ΦΕΚ τους. Οι περισσότερες από τις κηρύξεις είναι περιγραφικές γεγονός που καθιστούσε απαραίτητη τη διασταύρωση των στοιχείων με το Αρχαιολογικό Μουσείο των Μεγάρων, καθώς η περιοχή δεν έχει ενταχθεί στο Ενδιάμεσο Διαχειριστικό Σύστημα του Α.Κ. ακόμα. Συγχρόνως με την οριοθέτηση των χώρων παρουσιάζονται τα ιστορικά και πολεοδομικά τους στοιχεία ύστερα από την ανάλογη βιβλιογραφική ανασκόπηση σε αρχαιολογικές βιβλιοθήκες και διαδικτυακές πηγές. Επιπλέον, εκτός από την υφιστάμενη κατάσταση όσον αφορά στην ασυμβατότητα ή μη των χρήσεων γης στους αρχαιολογικούς αυτούς χώρους, εντοπίζεται η οριοθέτησή τους σε υπόβαθρο του τελευταίου ΓΠΣ του Ο.Ρ.Σ.Α. 2021 ώστε να διαφανεί πιθανή μελλοντική σύγκρουση.

282 Κοντά στο ρέμα της Έξω Βρύσης στα βόρεια η κατασκευή σύγχρονης δεξαμενής κατέστρεψε το βορειοανατολικό τμήμα ενός μεγαρικού υπογείου (ΑΔ 1999)

283 Ειδικότερα στα Μέγαρα είναι χαρακτηριστικό το μικρό βάθος ανεύρεσης αρχαιοτήτων (από ανάλυση των ΑΔ 1967-2006)

284 Επιπροσθέτως, ακόμα και στο τελευταίο βήμα της διάσωσης ενός μνημείου, η σύγκρουση με τους ιδιοκτήτες είναι αναπόφευκτη: «Η ανασκαφή αυτή έγινε με πολλές πιέσεις και δυσκολίες από τον ιδιοκτήτη και για αυτό δεν μπορέσαμε να δουλέψουμε όπως θα θέλαμε» (ΑΔ 1973)

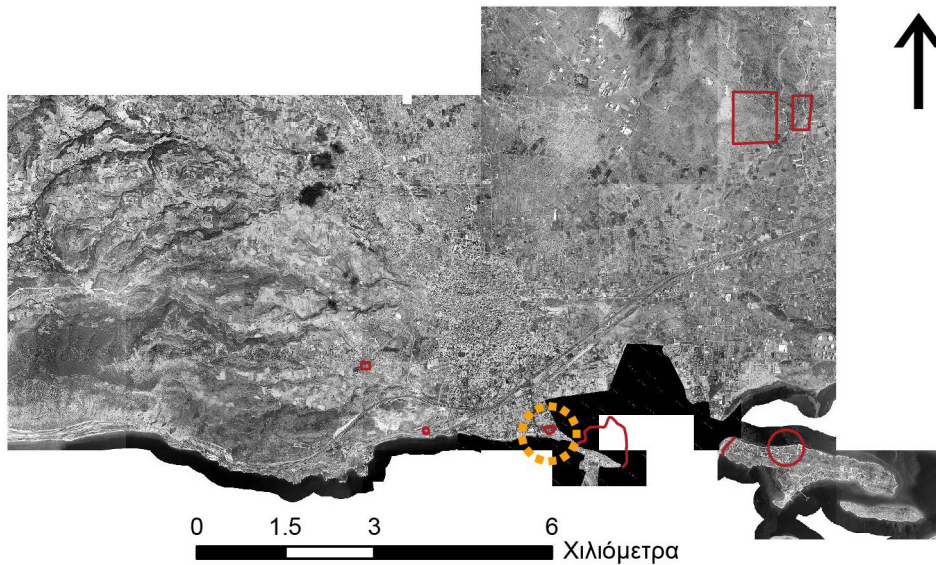
285 Καθορίζονται με το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο (ΓΠΣ) και είναι μη πολεοδομήσιμες (συνεχόμενες ή μη προς τις πολεοδομημένες ή τις προς πολεοδόμηση περιοχές) όπως χώροι αρχαιολογικού, αρχιτεκτονικού, ιστορικού ή λαογραφικού ενδιαφέροντος, παραθαλάσσιες ή παραποτάμιες ζώνες, βιότοποι και τόποι ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, δάση και δασικές εκτάσεις (Άρθ. 4 § 4 Ν. 2508/97 «Βιώσιμη οικιστική ανάπτυξη των πόλεων και οικισμών της χώρας και άλλες διατάξεις»). Επιπλέον επιτρέπεται να καθορισθούν ακόμα και αν δεν έχει παρέλθει πενταετία από την έγκριση του εκάστοτε ΓΠΣ (Άρθ. 4 § 7 Ν. 2508/97)

286 Απαραίτητη διαδικασία διότι ακόμα και με αυστηρά κατακόρυφη λήψη (ναυτικής απόστασης = 0) χρειάζεται οριζόντιο έδαφος μηδενικού αναγλύφου ώστε το αντίστοιχο φωτόγραμμα να θεωρηθεί οριζοντιογραφικός χάρτης του εδάφους. Για την ορθοαναγωγή χρησιμοποιήθηκε λογισμικό PCI Geomatica 2014 και ψηφιακό μοντέλο εδάφους αναφοράς.

5.3. Κηρυγμένοι αρχαιολογικοί χώροι Μεγάρων

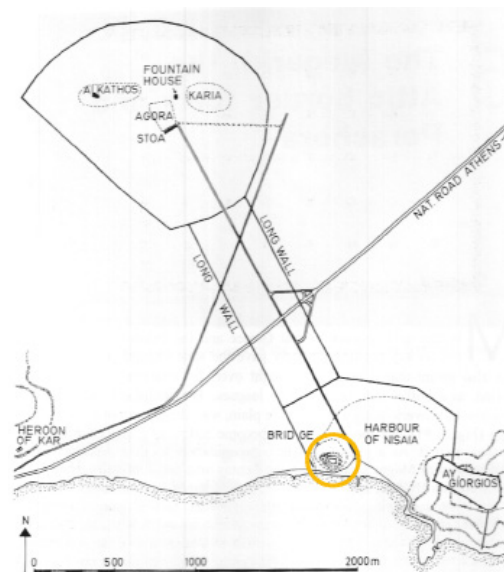
Ακολουθούν οι κηρυγμένοι αρχαιολογικοί χώροι με χρονολογική σειρά ανάλογα με το έτος κήρυξής τους. Όπως προαναφέρθηκε, κάθε χώρος ή μνημείο που χρονολογείται μέχρι το 1830 προστατεύεται αυτοδικαίως ενώ κηρύσσεται μόνο σε περίπτωση που απειλείται η ύπαρξή του.

5.3.1 Η αρχαία Μινώα

Ορθοφωτοχάρτης ΟΚΧΕ (2012) όπου με κόκκινο σημειώνονται οι κηρυγμένοι αρχαιολογικοί χώροι και με κίτρινο η αρχαία Μινώα.

Η αρχαία Μινώα (λόφος Παλαιοκάστρου²⁸⁷ ύψους 40 μ.) είναι ο πρώτος αρχαιολογικός χώρος που κηρύσσεται το 1957 με ΥΑ 25666/984/30-5-1957 - ΦΕΚ 184/Β/8-7-1957 «Περί Κηρύξεως Αρχαιολογικών Χώρων Αττικής» ενώ πρόκειται για το επίγειο των αρχαίων Μεγάρων όπως φαίνεται στο παρακάτω σχέδιο:

Σχέδιο των Μεγάρων και του επιπέδου τους βασισμένο σε σχέδιο του Τραυλού (Goette 2001, 308). Σε κύκλο εμφανίζεται η αρχαία Μινώα.

²⁸⁷ Επιπλέον προστατεύεται και από την ΥΑ 25666/984/30-5-1957, ΦΕΚ 265/Β/1-10-1957 (αναδημοσίευση). Άλλος χώρος στη Μεγαρίδα είναι ο λόφος των Αιγοσθενών παρά τον λιμένα "Πόρτο Γερμενό" μέχρι των προπόδων και την περιοχή προς δυσμάς τούτου μέχρι της θαλάσσης.

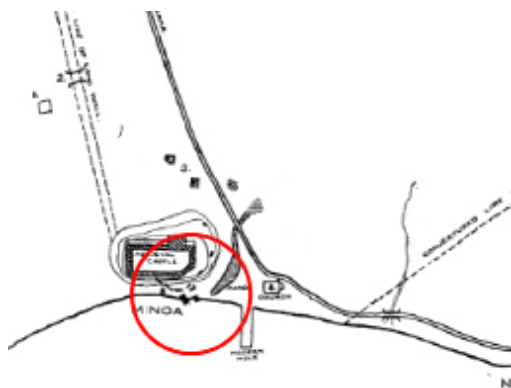
Πρώτος ο T. Spratt το 1838 ταύτισε το Παλαιόκαστρο με την αρχαία Μινώα²⁸⁸ η οποία προστατεύεται «μέχρι των προπόδων και της θαλάσσης» - λεκτική μόνο περιγραφή. Η αναφορά στη θάλασσα παραμένει δυσερμήνευτη, καθώς δε γνωρίζουμε πώς ήταν ο δρόμος το 1957 (έτος κήρυξης) αλλά γνωρίζουμε ωστόσο την ύπαρξη αρχαίων που έφθαναν ως τη θάλασσα²⁸⁹. Το 1934 οι Ι. Θρεψιάδης και Ι. Τραυλός είχαν κάνει μικρή ανασκαφή το 1934²⁹⁰ (όπως και στη γειτονική Νίσαια) όπου απέδειξαν - βασιζόμενοι στα ανασκαμμένα όστρακα από τις 2 τάφρους - πως ο λόφος κατοικείται συνεχώς από το 3.000 π.Χ. μέχρι και τα βυζαντινά χρόνια²⁹¹. Τέλος εκεί πιθανολογείται η θέση τεμένους του Ποσειδώνος²⁹².

Αεροφωτογραφία (1985;) υπό γωνία του λόφου του Παλαιοκάστρου (πηγή: Ζορίδης, 2012, 204)

Ο λόφος του Παλαιοκάστρου το 1927 (Πηγή: Highbarger 1927)

Το Παλαιόκαστρο με το μεσαιωνικό του οχυρό. Σε κόκκινο κύκλο φαίνονται οι κατασκευές μεταξύ θάλασσας και λόφου - τείχη 5ου αι. π.Χ. και πύργος. (πηγή: Casson 1912, 71)

Το όριο του κηρυγμένου χώρου (διαστάσεων 135 μ. * 180 μ. περίπου) μαζί με την απαλλοτρίωση στα ανατολικά (σύμφωνα με το Αρχαιολογικό Μουσείο Μεγάρων) είναι όπως παρακάτω:

288 (Spratt 1912, 205) Αργότερα συμφώνησε μαζί του και ο H. G. Lolling (Casson 1912, 70). Ωστόσο υπάρχουν πολλές διαφωνίες για την ταύτιση αυτή κυρίως στην προσπάθεια ερμηνείας του προσωνυμίου «νήσου Μινώας» (π.χ. ο Φαράκλας υποστήριζε πως η Μινώα βρισκόταν στη χερσόνησο της Αγ. Τριάδας - «του τείχους» - και πως το Παλαιόκαστρο είναι η Ακρόπολη της Νισαίας). Το ίδιο υποστηρίζει και ο A. J. Beattie (1960, 21-43) και ο E. L. Highbarger (Highbarger 1927, 220). Ο T. Spratt είχε παρατηρήσει δύο τετράγωνα βάρθρα στα βόρεια του λόφου που μπορεί να ανήκαν σε γέφυρα (Casson 1912, 74).

289 Ο Casson μας αναφέρει πως ο τοίχος του 5ου αι. π.Χ. συνέχιζε μέχρι τη θάλασσα (S. Casson, The Topography of Megara, The Annual of the British School at Athens, τόμος 19, 1912/ 1913, σελ. 74). Είναι αυτό που ο T. Spratt θεώρησε ως μώλο αλλά το 1970 είχαν χαθεί (Σακελλαρίου & Φαράκλας 1972)

290 Σακελλαρίου & Φαράκλας 1972, 56

291 De La Genière et al. 1983, 622

292 Ζορίδης 2008, 204

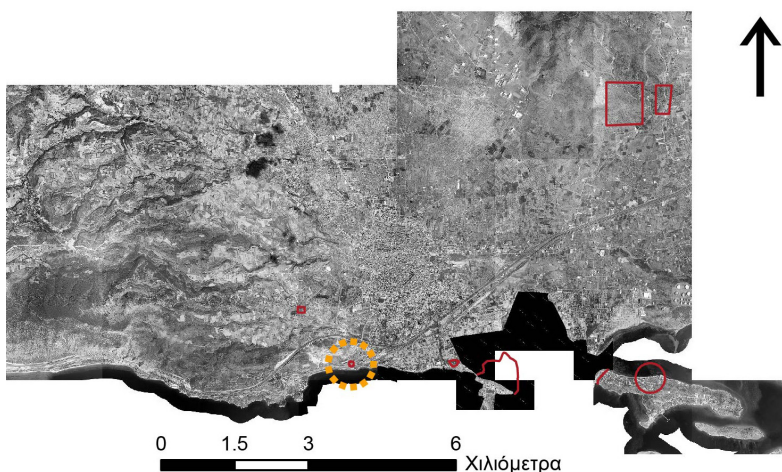
Με κόκκινο περίγραμμα φαίνεται το όριο του κηρυγμένου αρχαιολογικού χώρου σε υπόβαθρο ορθοφωτοχάρτη ΓΥΣ (1979, 1:15.000) και ΟΚΧΕ (2012). Η επέκταση πέρα από το όριο των προπόδων ανατολικά οφείλεται σε απαλλοτρίωση.

Τέλος, στο προτεινόμενο τροποποιημένο ΓΠΣ των Μεγάρων παρατηρούμε πως η αρχαία Μινώα ανήκει σε περιοχή Β' κατοικίας (Βαρέα).

Η θέση των αρχαιολογικών χώρων νότια των Μεγάρων στο τροποποιημένο ΓΠΣ των Μεγάρων. Παρατηρούμε πως το Παλιόκαστρο (πορτοκαλί κύκλος) ανήκει σε περιοχή Β' κατοικίας (Βαρέα).

5.3.2 Τάφος του Καρός

Ορθοφωτοχάρτης ΟΚΧΕ (2012) όπου με κόκκινο σημειώνονται οι κηρυγμένοι αρχαιολογικοί χώροι και με κίτρινο ο «Τάφος του Καρός».

Επόμενος αρχαιολογικός χώρος που κηρύσσεται με ΥΑ 36953/2178/11-4-1960 (ΦΕΚ 199/Β/11-5-1960) είναι αυτός των αρχαίων τάφων στη θέση «Τρύπα» (παρόδιο ταφικό μνημείο) δίπλα στην παλαιά Εθνική οδό Μεγάρων – Κορίνθου: «*χαρακτηρίζομεν ως αρχαιολογικόν χώ-*

ρον την παρά την οδόν Μεγάρων- Κορίνθου περιοχή κατά την θέσιν «Τρύπα» ένθα ανευρέθησαν αρχαίοι τάφοι και ιδία του Καρός του Φερενέως και εις ακτίνα 50 μέτρων απ' αυτών». Βρίσκεται μεταξύ των παλαιών σιδηροτροχιών του ΟΣΕ (σε απόσταση 20 μ.) στην αρχή της Σκιρωνίας οδού και του ανενεργού λατομείου του λόφου Στίκα²⁹³. Και πάλι εδώ έχουμε λεκτική κήρυξη, σημειακή (αρχαίοι τάφοι) με ακτινική ζώνη buffer των 50 μέτρων.

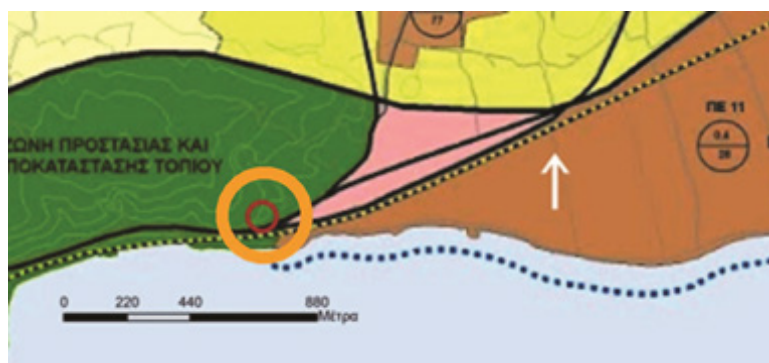

Ο «Τάφος του Καρός» και γύρω του σε ακτίνα 50 μ. ο κηρυγμένος χώρος (υπόβαθρο ορθοφωτοχάρτη ΟΚΧΕ, 2012)

Ο «Τάφος του Καρός του Φορονέως», ισόδομη τοιχοποιία από ντόπιο πωρόλιθο (πηγή: Μπαζιωτοπούλου – Βαλαβάνη 2008a)

Στο προτεινόμενο τροποποιημένο ΓΠΣ των Μεγάρων βρίσκεται μεταξύ των ζωνών προστασίας και αποκατάστασης τοπίου και ζώνης παραγωγικών δραστηριοτήτων²⁹⁴:

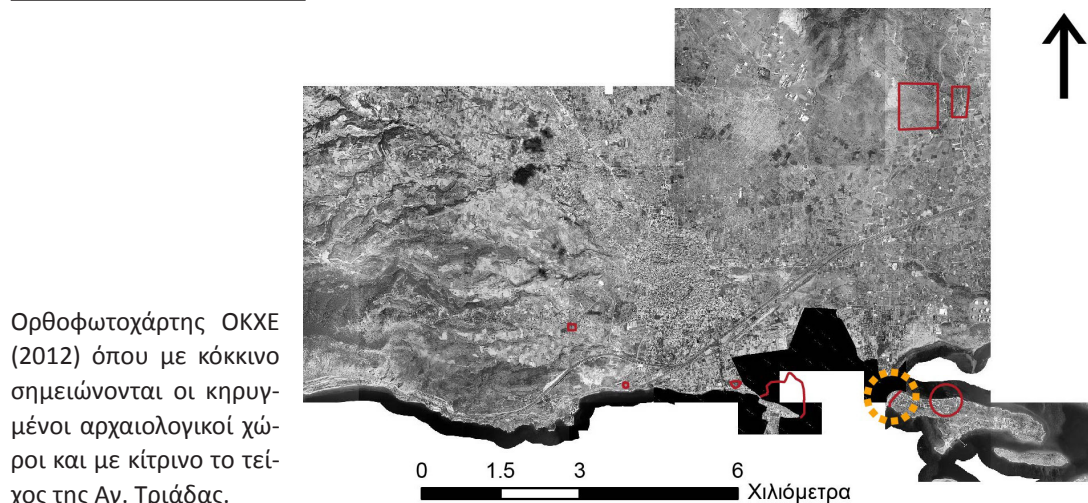

Η θέση του «Τάφου του Καρός» (πορτοκαλί κύκλος) στο τροποποιημένο ΓΠΣ των Μεγάρων. Παρατηρούμε πως ανήκει σε ζώνη προστασίας και αποκατάστασης τοπίου ενώ συνορεύει με τη ζώνη παραγωγικών δραστηριοτήτων.

²⁹³ Στο λόφο γίνονταν εναπόθεση μπαζών από τη διάνοιξη των συράγγων της Κακιάς Σκάλας. Το 2009 υπήρχε μελέτη εφαρμογής για την περιβαλλοντική αποκατάσταση του αποθεσιοθαλάμου του ΠΑΘΕ από την εταιρεία ΑΡΙΟΝ ΚΛΕΟΣ C.J.V (<http://www.nerco.gr/index.php/services/apokatastasi-topiou>)

²⁹⁴ Προηγουμένως ανήκε σε Περιοχή Ελέγχου και Περιορισμού της Δόμησης (ΠΕΠΔ) λόγω λατομικής ζώνης.

5.3.3 Τείχος Αγ. Τριάδας

Ορθοφωτοχάρτης ΟΚΧΕ (2012) όπου με κόκκινο σημειώνονται οι κηρυγμένοι αρχαιολογικοί χώροι και με κίτρινο το τείχος της Αγ. Τριάδας.

Τρίτος κηρυγμένος χώρος είναι το μεταβυζαντινό τείχος στην Αγ. Τριάδα²⁹⁵ με ΥΑ 15794/19-12-1961 (ΦΕΚ 35/Β/2-2-1962) μήκους 290 μ. ο οποίος κατασκευάστηκε σε δύο περιόδους:

- το 1818 με άδεια προς τους Μεγαρείς από τον Δερβέν – αγά για δημιουργία μάνδρας (ύψους 1-2 μ.) μεταξύ Μονής Φανερωμένης²⁹⁶ και Μεγάρων και
- το 1823 με την προσθήκη 7 κυκλικών τμημάτων. Κατά την έναρξη της Ελληνικής Επανάστασης προστέθηκαν οι επάλξεις.

Πάλι πρόκειται για λεκτική κήρυξη: *το εις θέσιν «Αγία Τριάς» τείχος, παρά την προ των Μεγάρων παραλίαν*. Σύμφωνα με τον Α. J. Beattie το βυζαντινό τείχος της Αγ. Τριάδας υπήρχε και στα αρχαία χρόνια (τείχος Νικία)²⁹⁷. Αργότερα, κατά την Τουρκοκρατία, προσέφερε ασφάλεια στους κατοίκους, διότι οι Οθωμανοί δεν μπορούσαν να αποβιβασθούν στη Σαλαμίνα²⁹⁸.

Με διάταγμα της 31ης Οκτωβρίου 1983 καθορίζονται οι ζώνες δόμησης στο Νέο Μελί Μεγάρων (χερσόνησος Αγ. Τριάδας) εκατέρωθεν του τείχους. Η ζώνη 1 είναι απολύτου προστασίας πλάτους (buffer) 10 (εξωτερικά) και 11 μέτρων (εσωτερικά). Μέσα στη ζώνη αυτή απαγορεύεται κάθε εκσκαφή, επιχωμάτωση, διαμόρφωση, εγκατάσταση καλωδιώσεων, αποχέτευση κτλ. Συγκεντρωτικά οι απαγορεύσεις φαίνονται στον κάτωθι πίνακα:

Άποψη του Τείχους της Αγ. Τριάδας (πηγή: Greece.com)

²⁹⁵ Αποτελεί κατά αυτόν τον τρόπο μέσο προστασίας του υγροτόπου Βουρκαρίου το οποίο ανακόπτει στο συγκεκριμένο σημείο την επέκταση των παρακείμενων οχλουσών δραστηριοτήτων. (<http://www.kathimerini.gr/811826/article/epikairothta/perivallon/ena-vhma-prin-xarakthristei-perifereiako-parko-to-voyrkari>)

²⁹⁶ Η πόρτα της κύριας πύλης του τείχους ανήκε στη Μονή στην οποία κι επέστρεψε το 1896 (Μπεναρδής 1936, 94)

²⁹⁷ Beattie 1960, 103

²⁹⁸ ο θαυμάσιος αυτός προμαχών επέτρεπε εις τους Μεγαρείς να εξέρχονται και καλλιεργούν τα κτήματά των κατά την ημέραν τοποθετούντες κατάλληλα καραούλια, το δε εσπέρας να εισέρχονται εις τον ασφαλή συνοικισμόν των (Μπεναρδής 1936, 89)

ΖΩΝΕΣ (buffer)	ΑΠΟΣΤΑΣΗ ΑΠΟ ΤΕΙΧΟΣ (μ.)		ΜΕΓΙΣΤΟ ΥΨΟΣ ΚΤΙΡΙΩΝ ²⁹⁹ (μ.)	Υπέργεια δίκτυα
	εσωτερικά	εξωτερικά		
1	11	10	0	Απαγορεύονται
2 (α,β)	18 (από 1)	30 (από 1)	3,80	Απαγορεύονται
3 (α,β)	43 (από 2α)	30 (από 2β)	5,80	Επιτρέπονται
4	30 (από 3α)	0	7,50	Επιτρέπονται

Απαγορεύονται σε όλες τις ζώνες οι βιοτεχνικές ή βιομηχανικές μονάδες καθώς και τα λατομεία ενώ για την έκδοση άδειας απαιτείται έγκριση από την αρμόδια Επιτροπή Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου (Ε.Ε.Α.Ε.)³⁰⁰. Μια εικόνα της ζώνης 1 έχουμε παρακάτω:

Με κόκκινο ορίζεται η Ζώνη 1. Σε κύκλο εντοπίζονται το παράνομο κτίσμα ($\delta < 10$)

Υπαρξη υπέργειων καλωδίων οπτικής όχλησης (Πηγή: Greece.com)

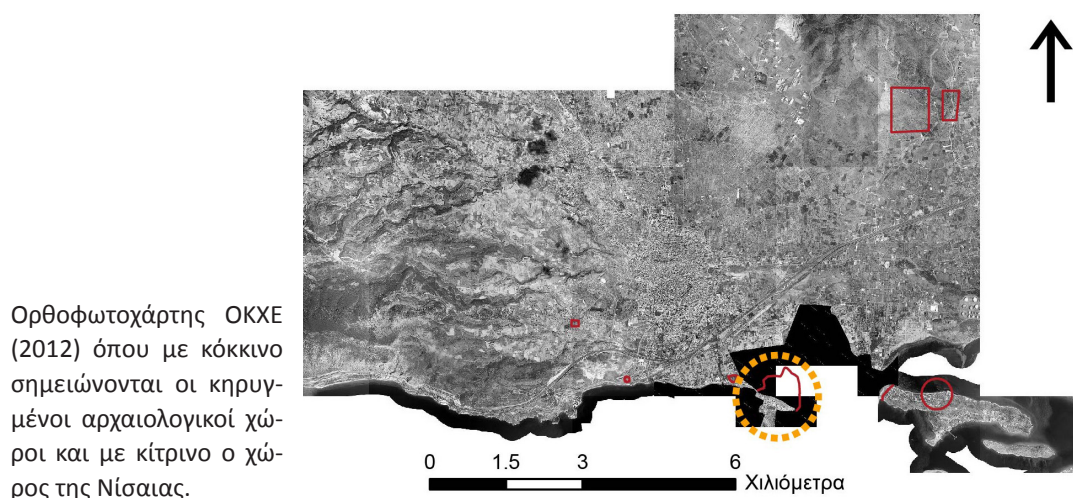
Η σύγκρουση εδώ εδράζεται εκτός των άλλων, στη διέλευση δρόμου μες από το τείχος (όπως φαίνεται και στην εικόνα) καθώς και στην επιχωμάτωση από όγκους μπαζών, απαλλαγή άχρηστων υλικών και απορροή υδάτων από το ρέμα «Καμάρας».

Εικόνα υποβάθρου ΟΚΧΕ (2012) όπου σε κύκλο σημειώνεται το άνοιγμα στο τείχος ώστε να επιτρέπεται η διέλευση αυτοκινήτων προς τον οικισμό.

²⁹⁹ Το μέγιστο ύψος υπολογίζεται από το φυσικό έδαφος, ενώ προσμετρούνται όλα τα κατασκευαστικά στοιχεία (Άρθ. 2 § 2)

³⁰⁰ Σύμφωνα με το Άρθ.80, ΓΟΚ 1973. Έπειτα μετονομάστηκε σε Επιτροπή Πολεοδομικού και Αρχιτεκτονικού Ελέγχου (Ε.Π.Α.Ε.) (Απόφ. 31252/1530/87 - ΦΕΚ 482Δ'/87) και πλέον έχουμε το Κεντρικό Συμβούλιο Πολεοδομικών Θεμάτων και Αμφισβητήσεων (Άρθ. 36, Ν. 4030/2011) και το Κεντρικό Συμβούλιο Αρχιτεκτονικής (Άρθ. 26 Ν. 4030/2011) ή τα Τοπικά Συμβούλια Αρχιτεκτονικής σε κάθε περιφέρεια. Εκείνη κρίνει και για την εγκατάσταση βιομηχανιών ή λατομείων σε απόσταση 200 μ. εκατέρωθεν του τείχους.

5.4.4 Νίσαια

Η επόμενη κήρυξη αναφέρεται στο λόφο του Αγ. Γεωργίου (Ακρόπολη Νισαίας) και το χώρο γύρω από το εκκλησάκι της Αγ. Τριάδας με την ΥΑ ΥΠΠΕ/ΑΡΧ/Α1/Φ03/20317/641/24-6-1981 (ΦΕΚ 660/Β/19-10-1981). Σε αυτή την περίπτωση διατίθεται και τοπογραφικός χάρτης για τα όρια των χώρων.

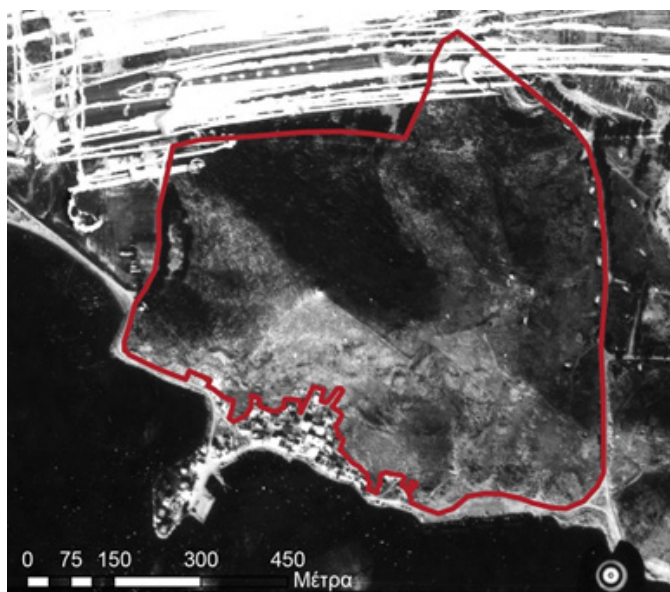
Ο κηρυγμένος χώρος του Αγ. Γεωργίου ορίζεται περιμετρικά μέχρι τους πρόποδες του και τα βόρεια όρια του οικισμού της Πάχης (όρια 1978³⁰¹) ενώ στην κορυφή του λόφου ύψους 80μ. διακρίνεται ακόμη και σήμερα μέρος του οχυρωματικού περιβόλου με τους πύργους του (βλέπε Παράρτημα). Επισημαίνεται πως η κήρυξη είναι αναγκαία για την προστασία του λόφου από την αυθαίρετη οικοδόμηση και από τις ιδρυόμενες εκεί νέες βιομηχανικές εγκαταστάσεις. Σε αυτά ήρθε να προστεθεί και η επεκτατική τάση του παρακείμενου αεροδρομίου³⁰² καθώς και η προσπάθεια εκ μέρους του Δήμου δημιουργίας περιμετρικών δρόμων στα ανατολικά τους οποίους διέκοψε εγκαίρως η Αρχαιολογική Υπηρεσία.

301 Ο οικισμός είναι προϋφιστάμενος του 1923 με κυρωμένα όρια 90 στρεμμάτων (ημερομηνίας 27.09.1977) της πολεοδομικής απόφασης ΦΕΚ 654/Δ/08-12-1978 (βλ. Παράρτημα).

302 Ειδικότερα αν αναλογιστεί κανείς πως περιμετρικά του λόφου εικάζεται η ύπαρξη του περιτειχίσματος του Δημοσθένη το 424 π.Χ. (Casson 1912, 71)

Σε μια πρώτη προσπάθεια, ορίζεται το όριο των προπόδων μέχρι τα βόρεια όρια της Πάχης. Για το λόγο αυτό, χρησιμοποιήθηκε η αεροφωτογραφία του 1979³⁰³ ώστε να προσεγγίζεται το έτος της κήρυξης (1981).

Ο οριοθετημένος αρχαιολογικός χώρος του λόφου του Αγ. Γεωργίου με τα όρια του οικισμού της Πάχης σε υπόβαθρο αεροφωτογραφίας ΓΥΣ 1979.

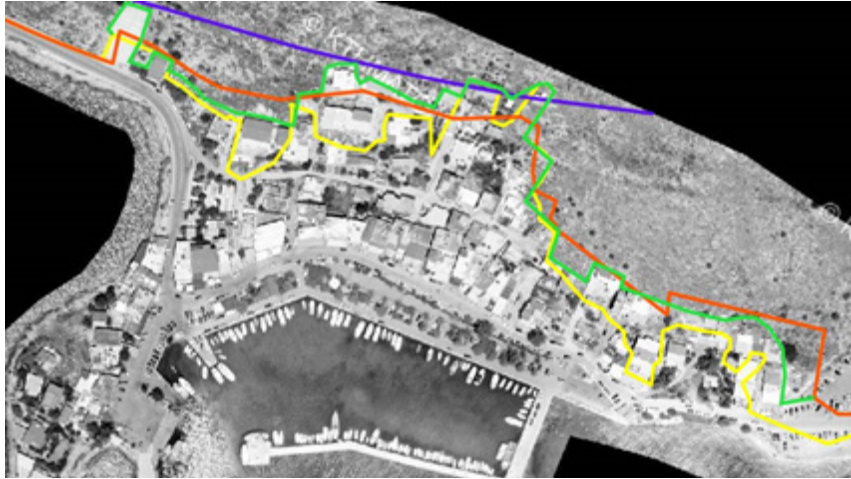
Έπειτα από σύγκριση των κυρωμένων ορίων του 1978, των ορίων του 1979 και των ορίων του οικισμού το 2012 (υπόβαθρο ΟΚΧΕ) παρατηρήθηκε μικρή επέκταση πέρα του επιτρεπόμενου ορίου επέκτασής του³⁰⁴.

Τα κυρωμένα όρια (1977) του οικισμού της Πάχης με ΦΕΚ 654/Δ/08-12-1978 (υπόβαθρο ΓΥΣ 1979). Με μαύρο ορίζεται το όριο επέκτασης.

303 Το υπόβαθρο του ΟΚΧΕ δεν περιλαμβάνει το βόρειο τμήμα του λόφου αν και δεν πρόκειται για διαβαθμισμένη περιοχή αφού το στρατιωτικό αεροδρόμιο ορίζεται περιμετρικά του λόφου.

304 Με την πρόταση εξάλλου του τροποποιημένου ΓΠΣ Μεγάρων το 2005 είχε προταθεί αναθεώρηση με μικρή επέκταση των σχεδίων του οικισμού της Πάχης που είχε κηρυχθεί παραδοσιακός.

Σύγκριση των ορίων του οικισμού της Πάχης το 1979 (κίτρινη γραμμή) με τα κυρωμένα όρια του ΦΕΚ του 1978 (πορτοκαλί γραμμή). Η μπλε γραμμή υποδηλώνει τα κυρωμένα όρια επέκτασης σύμφωνα με το ΦΕΚ 1978 ενώ η πράσινη τα όρια του 2012 σε υπόβαθρο ορθοφωτοχαρτών ΟΚΧΕ.

Ακολούθως υπήρξε σχέδιο πρότασης κήρυξης αρχαιολογικών ζωνών Α' και Β' από το Αρχαιολογικό Μουσείο Μεγάρων - πρώτη φορά για την περιοχή των Μεγάρων - η οποία δεν ίσχυσε ποτέ. Κατ' αυτόν τον τρόπο παρατηρείται πως η επέκταση του οικισμού βορείως λαμβάνει χώρα εντός ζώνης Β' και πως προφανώς πριν από την κήρυξη υπήρχε ιδιωτική ακίνητη περιουσία στον αρχαιολογικό χώρο όπως σημειώνεται και στις εικόνες:

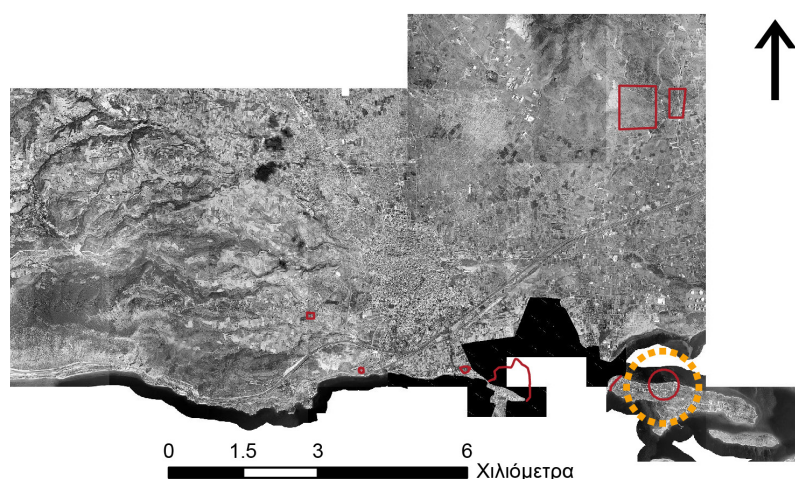

Με κόκκινο σημειώνεται η ζώνη Α' (αμιγούς προστασίας), με σκούρο γκρι η ζώνη Β' (όπου επιτρέπεται η δόμηση υπό προϋποθέσεις) και με μπλε διακεκομμένη η ιδιοκτησία Δ. Μιχαλάκη (πηγή: Αρχαιολογικό Μουσείο Μεγάρων). Η επεξεργασία έγινε σε υπόβαθρο παγκόσμιου χάρτη της ESRI (basemap imagery).

Ο λόφος του Αγ. Γεωργίου στο προτεινόμενο τροποποιημένο ΓΠΣ Μεγάρων ανήκει σε ζώνη προστασίας και αποκατάστασης τοπίου.

5.4.5 Χώρος γύρω από την Αγ. Τριάδα

Ορθοφωτοχάρτης ΟΚΧΕ (2012) όπου με κόκκινο σημειώνονται οι κηρυγμένοι αρχαιολογικοί χώροι και με κίτρινο ο χώρος γύρω από την Αγ. Τριάδα.

Επόμενος χώρος, όπως προαναφέρθηκε, είναι αυτός γύρω από το εκκλησάκι της Αγ. Τριάδας στην ομώνυμη χερσόνησο (Μινώα άκρα)³⁰⁵. Ορίζεται σημειακά (εκκλησίδιο Αγ. Τριάδας) και δίνεται ακτινική ζώνη (buffer) 300 μέτρων διότι ανατολικά του σώζονται κατάλοιπα αρχαίων και μεσαιωνικών εγκαταστάσεων. Οι ανασκαφές στον οικισμό διενεργήθηκαν από τον Π. Ζορίδη ενώ βρέθηκαν τρία κτίσματα τα οποία ανάγονται από τον 5ο αι. π.Χ. μέχρι τη ρωμαϊκή εποχή (ΑΔ 1988). Και εδώ επισημαίνεται πως η κήρυξη είναι απαραίτητη για την προστασία των αρχαίων από την οικοδόμηση και κάθε άλλη βλαπτική για αυτά δραστηριότητα³⁰⁶.

Ο οικισμός «Νέο Μελί», μέσα στον οποίο εντοπίζεται ο αρχαιολογικός χώρος, δημιουργήθηκε από πρόσφυγες της Μ. Ασίας το 1922 σε διανομές για αποκατάσταση ακτημόνων και προσφύγων του Υπουργείου Γεωργίας για τη δόμηση του οποίου εφαρμόζονται οι διατάξεις του ΒΔ της 25.08.1969 (ΦΕΚ 164/Δ/1.9.69). Το 1998, με την τροποποίηση του ΓΠΣ, επιτρέπεται η έγκριση νέου ρυμοτομικού σχεδίου που θα ταυτίζεται με αυτό της αρχικής διανομής με μικρές βελτιώσεις και ανώτατο Σ.Δ. 0,5 ενώ απαγορεύεται η κατάτμηση. Αργότερα, με απόφαση της Εκτελεστικής Επιτροπής (Ε/Ε) του Ο.Ρ.Σ.Α., αποφασίστηκε ο χαρακτηρισμός του υγροτόπου Βουρκάρι Μεγάρων – βορείως του οικισμού - ως περιοχής προστασίας της φύσης και του τοπίου και για το λόγο αυτό καταργούνται στον οικισμό οι ισχύουσες παρεκκλίσεις αρτιότητας, το μέγιστο ποσοστό κάλυψης ορίζεται σε 40%, εφαρμόζεται το πανταχόθεν ελεύθερο οικοδομικό σύστημα με μέγιστο αριθμό ορόφων τους 2, μέγιστου ύψους 6 μ. με υπεράνω επιβαλλόμενη στέγη μέγιστου ύψους 1,5 μ. Επιπλέον, οι αρχιτεκτονικές μελέτες εγκρίνονται από την οικεία Επιτροπή Πολεοδομικού και Αρχιτεκτονικού Ελέγχου (ΕΠΑΕ) που γνωμοδοτεί για τη θέση των κτισμάτων στο οικόπεδο ώστε να μην αλλοιωθεί η κορυφογραμμή

305 Βόρεια της χερσονήσου βρίσκεται ο όρμος Βουρκάρι, σημαντικότερος υγρότοπος της Αττικής ο οποίος απειλείται κι αυτός από τη ρύπανση της βιομηχανικής ζώνης και την οικιστική ανάπτυξη. Έχει υπογραφεί από το 2014 Προεδρικό Διάταγμα για το χαρακτηρισμό του ως Περιφερειακού Πάρκου με περιορισμό της θερμοθετημένης βιομηχανικής ζώνης εντός του το οποίο έλαβε το Φεβρουάριο του 2015 θετική γνωμοδότηση από το Ε' τμήμα του Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου του Συμβουλίου της Επικρατείας. (<http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=785&snid=3275&language=el-GR>)

306 Το 2015, με Υπουργική Απόφαση του Υπουργού Οικονομικών, εγκρίθηκε η νομιμοποίηση των εγκαταστάσεων της εταιρείας «ΕΛ.ΠΕ. Α.Ε.» στις παραλίες Πάχης και Αγίας Τριάδας παρ' ότι η Εφορεία Ενάλιων Αρχαιοτήτων δεν έχει απαντήσει ακόμα (ΑΠ ΥΠΟΙΚ 98/ 05-01-2015) αν και υπάρχει έγκριση περιβαλλοντικών όρων λειτουργίας των εγκαταστάσεων παραλαβής (προβλήτες) των ΕΛ.ΠΕ. διάρκειας 10 ετών στις εν λόγω περιοχές (ΑΠ ΥΠΕΚΑ 10158/23-02-2012)

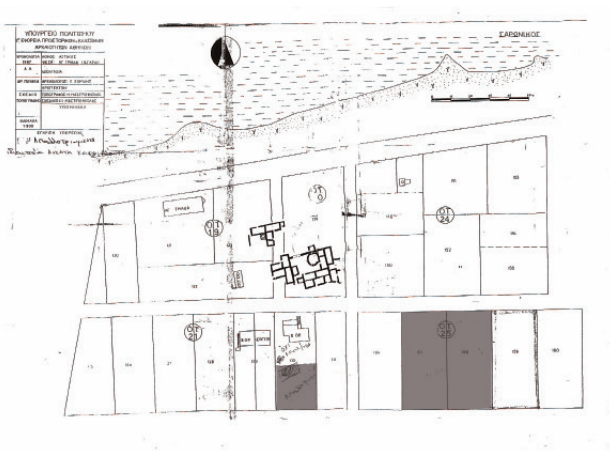
μή και το φυσικό περιβάλλον³⁰⁷.

Επιπλέον, από τα βορειοανατολικά του κηρυγμένου αυτού χώρου πέρασε ο αγωγός φυσικού αερίου της ΔΕΣΦΑ όπως σημειώνεται και στο νέο ΓΠΣ των Μεγάρων οπότε διενεργήθηκαν και οι κατάλληλες σωστικές ανασκαφές³⁰⁸.

Ο οριοθετημένος αρχαιολογικός χώρος της Αγ. Τριάδας (υπόβαθρο Ο.Κ.Χ.Ε. 2012). Ο εντοπισμός της εκκλησίας έγινε με τη βοήθεια του Αρχαιολογικού Μουσείου Μεγάρων.

Επιπλέον, στο παρακάτω τοπογραφικό σχέδιο, εμφανίζονται τα απαλλοτριωμένα οικόπεδα του οικισμού γύρω από τον κηρυγμένο αρχαιολογικό χώρο:

Τοπογραφικό σχέδιο με σημειωμένα τα απαλλοτριωμένα οικόπεδα (σκούρο γκρι) (πηγή: Αρχαιολογικό Μουσείο Μεγάρων)

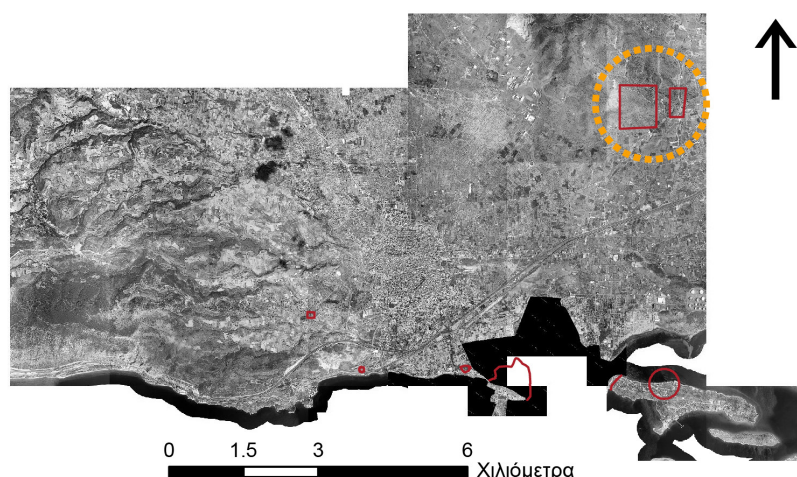

Η θέση της Αγ. Τριάδας και του τείχους στο τροποποιημένο ΓΠΣ Μεγάρων. Ανήκουν στη ζώνη προστασίας υγροτόπου Βουρκαρίου (γεωργία, αναψυχή, κατοικία).

307 <http://www.organismosathinas.gr/userfiles/file/Sinedriaseis/ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ/2011/10η3%20Βουρκαρι%20Μεγάρων.pdf>

308 Ο αγωγός ξεκινά από τον εγκατεστημένο τερματικό σταθμό Υδροποιημένου Φυσικού Αερίου (ΥΦΑ) στη νήσο Ρεβυθούσα στον κόλπο της Πάχης Μεγάρων (www.desfa.gr – βλ. Παράρτημα). Ομοίως και κατά τη διάνοιξη εκσκαφών για τον αγωγό φυσικού αερίου στον κάμπο Μεγάρων, νοτίως του βυζαντινού ναού Σωτήρος Χριστού, όπου βρέθηκαν κατάλοιπα βυζαντινού οικισμού.

5.4.6 Πυργάρι

Ορθοφωτοχάρτης ΟΚΧΕ (2012) όπου με κόκκινο σημειώνονται οι κηρυγμένοι αρχαιολογικοί χώροι και με κίτρινο ο χώρος γύρω από το Πυργάρι.

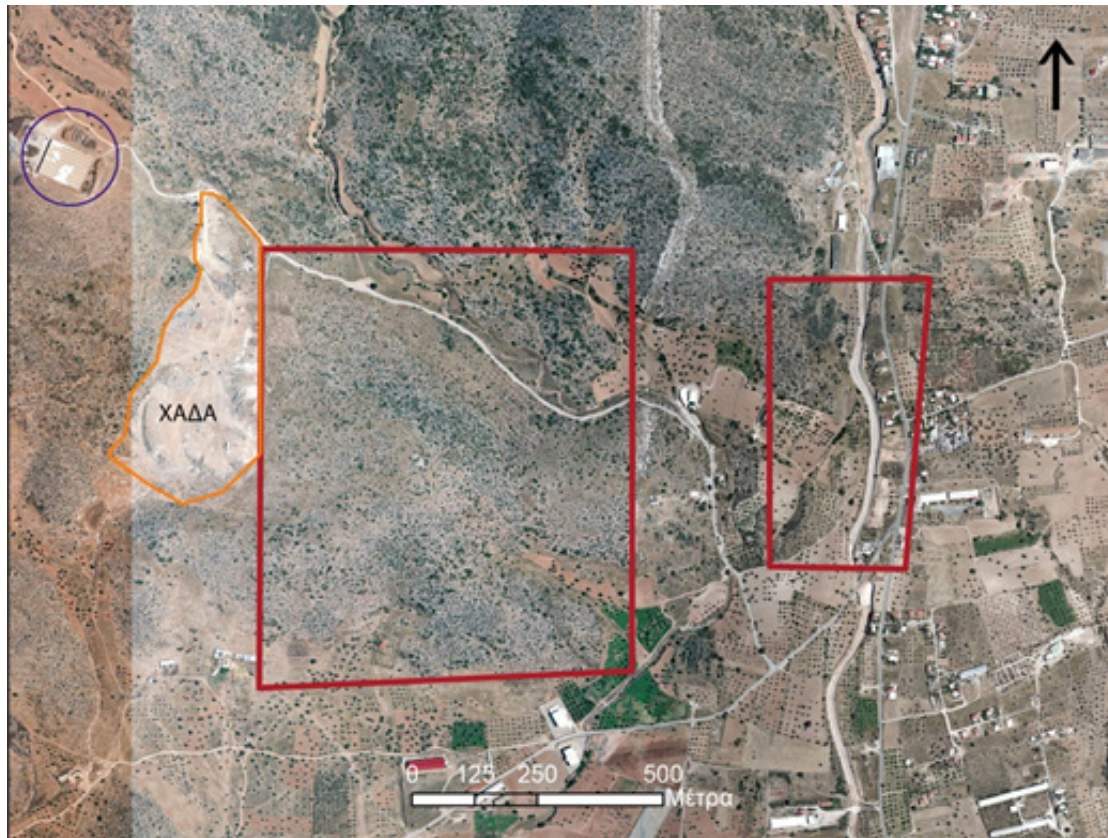
Το 1991 με την ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ43γ/10087/527/7-3-1991 (ΦΕΚ 305/Β/8-5-1991) κηρύσσονται άλλοι 3 χώροι στα Μέγαρα: 2 στη θέση Πυργαρίου και άλλος ένας στη θέση Ντάμι του Μουχλίζ. Είναι η πρώτη φορά που περιλαμβάνονται γεωγραφικές συντεταγμένες. Η αιτιολόγηση κι εδώ είναι για τη διάσωση και προστασία των εκεί σημαντικών αρχαίων οικοδομικών καταλοίπων.

Το Πυργάρι πήρε την ονομασία του από έναν κυκλικό πύργο παρατήρησης διαμέτρου 6,17 μ. στην κορυφή του ομώνυμου λόφου σε υψόμετρο 216 μ.³⁰⁹ όπως φαίνεται και στην εικόνα. Κύριος ρόλος του ήταν η επιτήρηση του δρόμου προς το Κανδήλι στα βόρεια, τον γερμανικό δρόμο στα νότια και τμήμα της παραλιακής οδού προσφέροντας έγκαιρη ειδοποίηση προς τα Μέγαρα σε περίπτωση κινδύνου (φрукτώριο). Η ανασκαφική έρευνα στην περιοχή έλαβε χώρα μεταξύ των ετών 1988 – 1990 όπου εντοπίστηκαν πολλές αγροικίες η κατασκευή των οποίων ανάγεται στα μέσα του 4ου αι. π.Χ.

Άποψη του κυκλικού πύργου στην κορυφή του λόφου και της αγροικίας στη θέση 2 του τοπογραφικού χάρτη του Πυργαρίου (πηγή: Ζορίδης 2002, 94, 96)

309 Ζορίδης 2002, 93

Οι οριοθετημένοι αρχαιολογικοί χώροι στο Πυργάρι (υπόβαθρο Ο.Κ.Χ.Ε. 2012). Σε κύκλο σημειώνεται μια αυθαίρετη οικία που υπήρχε στο ΦΕΚ του 1991 (οπότε πραγματοποιήθηκε πριν την κήρυξη της αρχαιολογικής ζώνης και δεν απαγορευόταν η δόμηση). Στο μικρότερο παραλληλόγραμμο, παρατηρούνται αυθαίρετες κατοικίες (που δεν υπήρχαν στο συνημμένο χάρτη του ΦΕΚ) καθώς και καλλιέργειες. Άμεση απειλή του μεγάλου Πυργαρίου αποτελεί ο παράνομος ΧΑΔΑ στα δυτικά. Επιπλέον, στον μπλε κύκλο σημειώνονται οι εγκαταστάσεις της «ΜΕΓΑ – ΕΟ Α.Ε.».

Στα δυτικά, ακριβώς στα όρια του μεγάλου Πυργαρίου, έχει αναπτυχθεί ο ΧΑΔΑ (Χώρος Ανεξέλεγκτης Διάθεσης Αποβλήτων) των Μεγάρων (θέση Καμπία) η οποία καταλαμβάνει δημοτική έκταση και απέχει από την Εθνική Οδό Αθηνών – Κορίνθου 2,3 χλμ.³¹⁰. Σύμφωνα με τον Ειδικό Διαβαθμιδικό Σύνδεσμο Νομού Αττικής (ΕΔΣΝΑ) η έκταση του χώρου είναι 121 στρέμματα με μέγιστο ύψος απορριμματικού ανάγλυφου περί των 20 μέτρων ενώ βρίσκεται εντός της «ζώνης προστασίας των ορεινών όγκων Δυτικής Αττικής»³¹¹ του ΟΡΣΑ.

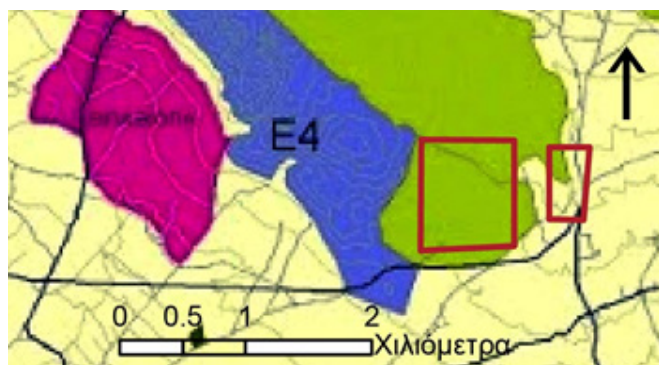
Το 2012 είχε διεξαχθεί διαγωνισμός αποκατάστασης του ΧΑΔΑ με χρηματοδότηση από το ΠΕΠ Αττικής 2007-2013 χωρίς ωστόσο να έχουν λάβει χώρα σχετικές ενέργειες. Κατά το ίδιο έτος, δεν εγκρίνεται η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (Μ.Π.Ε.) για το έργο «Τοπικός Σταθμός Μεταφόρτωσης Απορριμμάτων Μεγάρων» του Δ. Μεγάρων στην περιοχή λόγω πιθανής έμμεσης βλάβης³¹². Εκτός από την οπτική όχληση και την αισθητική ρύπανση που προκαλεί στον κηρυγμένο χώρο, ο τελευταίος απειλείται και από τη διάβρωση του εδάφους της

310 (<http://www.edsna.gr/index.php/apokatatastaseis/apokatastasi-xada-megaron>). Επιπλέον, ο Π. Ζορίδης αναφέρει πως στην Καμπία, το διάστημα 1988-1990, διαπιστώθηκε η ύπαρξη τμήματος περιβόλου και άλλου αγροκτήματος, εκεί που λειτουργούσε μονάδα παραγωγής λιπασμάτων του Δήμου (Λάκκα Αρβανίτη) (Ζορίδης 2002, 102).

311 Συγκεκριμένα στη ζώνη αναψυχής, υπαίθριου αθλητισμού, υπαίθριων πολιτιστικών εκδηλώσεων και ιστορικής περιβαλλοντικής ενημέρωσης.

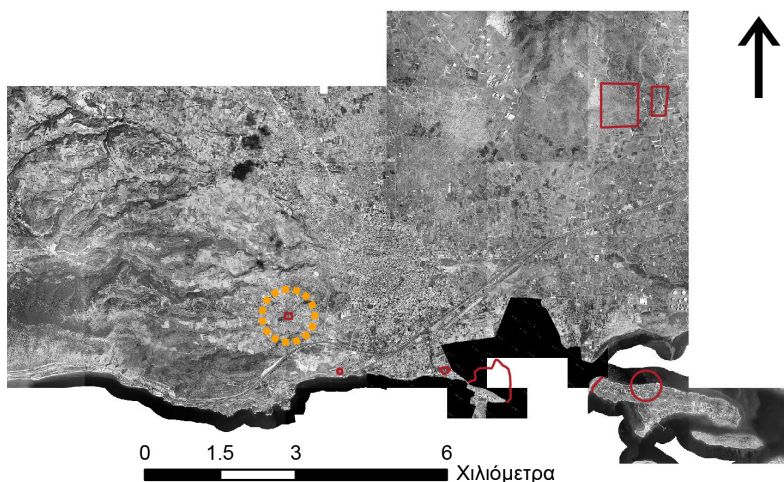
312 (Αρ. Πρωτ.: ΥΠΑΙΘΠΑ/ΓΔΑΠΚ/ΔΙΠΚΑ/ΤΑΧ/Φ03/ 122462/35632/7064/5531, Αθήνα, 13/ 11/ 2012)

παράνομης αυτής χωματερής, η οποία σύμφωνα με τη δημοτική αρχή είναι ανενεργή από το 2010³¹³. Επιπλέον, βορειοδυτικά του ΧΑΔΑ (θέση Λάκκα Αρβανίτη) εντοπίζονται οι εγκαταστάσεις της «ΜΕΓΑ – ECO Α.Ε.»³¹⁴.

Η θέση του αρχαιολογικού χώρου του Πυργαρίου στο τροποποιημένο ΓΠΣ των Μεγάρων. Το μεγάλο Πυργάρι βρίσκεται εξολοκλήρου στη ζώνη Α' 2 (αναψυχή, υπαίθριος αθλητισμός, υπαίθριες πολιτιστικές εκδηλώσεις, ιστορική περιβαλλοντική ενημέρωση) των ορεινών όγκων Δ. Αττικής ενώ το μικρό Πυργάρι ανήκει εν μέρει και σε γεωργική γη.

5.4.7 Ντάμι του Μουχλίζ

Ορθοφωτοχάρτης ΟΚΧΕ (2012) όπου με κόκκινο σημειώνονται οι κηρυγμένοι αρχαιολογικοί χώροι και με κίτρινο ο χώρος γύρω από το «Ντάμι του Μουχλίζ».

Η θέση «Ντάμι του Μουχλίζ», όπως φαίνεται και στην εικόνα, βρίσκεται πλησίον μικρών μονάδων ορνιθοτροφείων. Το 2013 εγκρίνεται η Μ.Π.Ε. του έργου «Γραμμή Μεταφοράς 400 KV του Κέντρου Υπερυψηλής Τάσης της ΔΕΗ (ΚΥΤ) Κουμουνδούρου-ΚΥΤ Κορίνθου» στους Δήμους Ασπροπύργου, Π.Ε. Δυτικής Αττικής, Περιφέρειας Αττικής, καθώς και των Δήμων Λουτρακίου-Αγ. Θεοδώρων και Κορινθίων, Π.Ε. Κορίνθου, Περιφέρειας Πελοποννήσου», η οποία περνά κοντά από τους αρχαιολογικούς χώρους του Πυργαρίου και «Ντάμι του Μουχλίζ»³¹⁵. Στο προτεινόμενο τροποποιημένο ΓΠΣ των Μεγάρων βρίσκεται σε ζώνη γεωργικής γης.

313 http://megaratv.gr/index.php?page=11&article_id=2533

314 Βιομηχανία παραγωγής οργανοχουμικών λιπασμάτων από επεξεργασία πτηνοτροφικών αποβλήτων και άλλων οργανικών μη επικινδύνων αποβλήτων, υλικού εδαφοκάλυψης με τη μέθοδο της θερμοφιλικής αερόβιας σταθεροποίησης και υλικού εδαφοκάλυψης με τη μέθοδο επεξεργασίας οργανικών αποβλήτων με ασβέστη (<http://www.megaeco.gr/profile/our-company/>)

315 Εφόσον κάθε εργασία θα πραγματοποιείται υπό την επίβλεψη της των αρμόδιων Εφορειών και σε περίπτωση που εντοπιστούν αρχαιότητες, οι εργασίες θα διακοπούν, προκειμένου να διεξαχθεί σωστική ανασκαφική (άρθρο 37 του Ν.3028/2002) από τα αποτελέσματα της οποίας θα εξαρτηθεί η συνέχιση η μη των εργασιών κατόπιν γνωμοδότησης ΚΑΣ (Αρ. Πρωτ.:ΥΠ.ΠΟ.Α/ΓΔΑΠΚ/ΔΙΠΚΑ/ΤΑΧ/Φ40/55077/25728/3713/1867 της 19/9/2013)

5.4.8 Κρήνη του Θεαγένους

Εκτός από τους κηρυγμένους αυτούς χώρους, υπάρχουν αρχαία μνημεία σε ενεργούς οικισμούς που προστατεύονται αυτοδίκαια, χωρίς κάποια υπουργική απόφαση κήρυξης δηλαδή. Το σημαντικότερο από αυτά τα μνημεία - το οποίο είναι και το μοναδικό επισκέψιμο σήμερα - είναι η λεγόμενη «Κρήνη του Θεαγένους»³¹⁶ πλάτους 13,7 μ. και μήκους 19 μ. Οι μεγάλες διαστάσεις της την καθιστούν τη μεγαλύτερη και καλύτερα διατηρημένη κρήνη στον ελλαδικό χώρο. Βρίσκεται σε ύψος 41 μ. πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας και αποτελεί τον κόμβο υδρομαστευτικού αγωγού (συγκέντρωση υδάτων από γειτονικές πηγές). Είναι κατασκευασμένος από τον τοπικό κογχυλιάτη λίθο (το λεγόμενο «πουρί») ενώ συγκέντρωνε και υπόγεια νερά από τις πλαγιές του λόφου³¹⁷. Είχε διπλό ρόλο για την πόλη, αφού λειτουργούσε ως λεκάνη απορροής αλλά και ως τόπος άντλησης πόσιμου νερού. Η βόρεια και η ανατολική πλευρά της είναι λαξευμένες στο φυσικό βράχο ενώ η δυτική θεμελιώνεται στο φυσικό έδαφος. Αποτελείται από δύο διαχωριστικά τοιχεία: ένα μεσαίο και ένα νότιο (λεκάνες άντλησης) με δύο λεκάνες συλλογής. Περιείχε 35 οκταγωνικούς στύλους σε 5 σειρές των 7 στύλων ενώ χρειαζόταν επτά ώρες ώστε να γεμίσει πλήρως.

Όπως έχει προαναφερθεί, το 1898, ο W. Dörpfeld εντόπισε πρώτος τα λείψανα της κρήνης στα θεμέλια των κατοικιών τα οποία ανασκάφηκαν ένα χρόνο αργότερα από τους γερμανούς R. Delbrück και K.G.Vollmöller³¹⁸ (βλέπε Παράρτημα). Στο διάστημα από 10/5 - 10/6/1958, διενεργήθηκε ανασκαφή του μνημείου από τον Β. Πετράκο υπό τη Διεύθυνση της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας (Ι. Παπαδημητρίου) ενώ ακολούθησε η αρχιτεκτονική του μελέτη από τον Gottfried Gruben³¹⁹. Η θέση του μνημείου αυτού στην καρδιά του πυκνοδομημένου ιστού της πόλης δημιουργεί προβλήματα όσον αφορά στην περαιτέρω ανασκαφή και ανάδειξή του. Ήδη από το 1960 ο χώρος είχε διαμορφωθεί και περιφραχθεί³²⁰ ενώ υπήρχε η απαίτηση να απαλλοτριωθούν οι κατοικίες δυτικά και νότια του μνημείου οι οποίες υπάρχουν ακόμα. Παρ' όλα αυτά το 2002 διαμορφώνεται ο αρχαιολογικός χώρος της Κρήνης με την κατεδάφιση της απαλλοτριωμένης οικίας Παπασταμάτη στα νοτιοανατολικά, την κατασκευή τοίχων αντιστήριξης, τοποθέτησης κιγκλιδωμάτων και τον ευπρεπισμό της όμορης οικίας Πιτιλή³²¹.

316 Δεν είναι δυνατόν να ήταν έργο της εποχής του Θεαγένη διότι έχει χρονολογηθεί τον 5ο αι. π.Χ. Προφανώς αποτελούσε λάθος εκτίμηση του Πausanias.

317 Hellner 2009, 15

318 (Delbrück & Vollmöller 1900). Δεκατέσσερα χρόνια νωρίτερα έλαβε χώρα η αντικατάσταση του υδρευτικού δικτύου της πόλης με χυτοσίδηρους σωλήνες επί Δημαρχίας Σ. Σχινά (πηγή: Μπεναρδής)

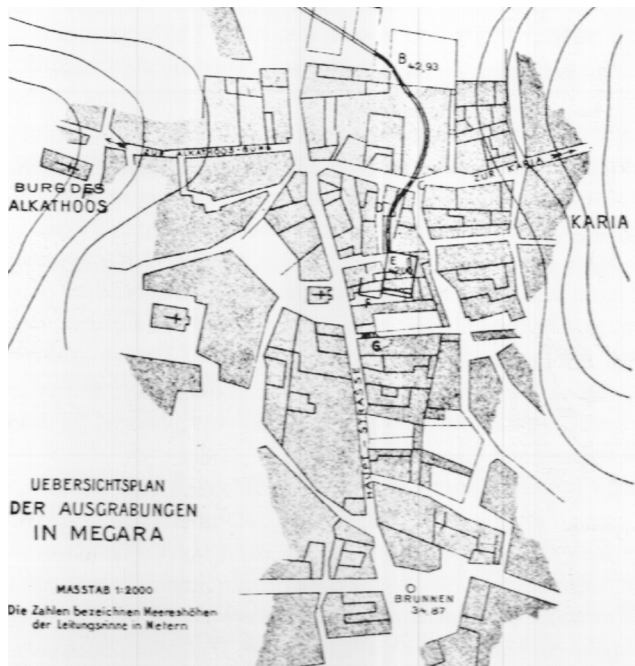
319 Hellner 2009, 21

320 ΑΔ 1960

321 ΑΔ 2003. Υπάρχει ακόμα πρόταση δημιουργίας χώρου πληροφόρησης για την Κρήνη στην οικία Πιτιλή.

Εικόνα του 1927 όπου φαίνεται ίχνη της κρήνης πριν από την ανασκαφή κάτω από τα θεμέλια των παρακείμενων κατοικιών (πηγή: Highbarger 1927) τα οποία κατέστρεψαν την πρόσοψή της στα νοτιοανατολικά.

Κάτοψη της «Κρήνης του Θεαγένους» το 1900 από τους R. Delbrück και K.G.Vollmöller στην «καρδιά» της πόλης (πηγή: Hellner 2009, 19)

Εικόνα από την ανασκαφή του Β. Πετράκου το 1958. Ο χώρος έχει «καθαρίσει» σημαντικά από τις παρακείμενες κατοικίες (πηγή: Hellner 2009, 22)

Η θέση του μνημείου και αρχαιολογικού χώρου της «Κρήνης του Θεαγένους» στην πόλη των Μεγάρων. Στην ΝΑ γωνία σημειώνεται το απαλλοτριωμένο ακίνητο της Παπασταμάτη (υπόβαθρο ΟΚΧΕ 2012)

5.4.9 Οικόπεδο Γεωργικού Συνεταιρισμού

Παρόμοιος αρχαιολογικός χώρος, που αυτοδίκαια κήρυξη, είναι το οικόπεδο του Γεωργικού Συνεταιρισμού (Ο.Τ. 56) όπου βρέθηκε ο αρχαίος περίβολος της πόλης του 4ου αι. π.Χ. στις αποθήκες του εν λόγω Συνεταιρισμού. Η ανασκαφή έλαβε χώρα την περίοδο 18 – 30/ 12/ 1965³²². ενώ το πάχος του τείχους είναι 3,90 μ. με μέγιστο ύψος τα 0,96 μ. και εδράζεται επί σκληρών επιχώσεων σε βάθος 1.15 μ. από το σημερινό έδαφος. Στο ίδιο οικοδομικό τετράγωνο, αποκαλύφθηκε και νέο τμήμα³²³. Είναι πλέον απαλλοτριωμένος.

Στην πάνω αριστερή γωνία φαίνονται τα όρια του αρχαίου περιβόλου της πόλης των Μεγάρων όπου με κόκκινο σημειώνεται η θέση του Γεωργικού Συνεταιρισμού (Ο.Τ. 56) (πηγή: ΑΔ 1975). Στην κάτω αριστερή εικόνα σημειώνεται ο απαλλοτριωμένος χώρος του οικοπέδου (υπόβαθρο ορθοφωτοχάρτη ΟΚΧΕ 2012).

322 Υπήρξε και άλλη ανασκαφή στο παρακείμενο οικόπεδο, την περίοδο 15/1 – 15/ 2/ 1966 (ΑΔ 1967)

323 (ΑΔ 1970). Από το 1933 γνώριζαν ωστόσο για τον εκεί περίβολο της πόλης (ΑΕ 1933). Επιπλέον αποκαλύφθηκε βάση κλιμάκων ή αναβασμών που οδηγούσαν πάνω στον περίπατο του μεσοπυργίου από κίτρινο πωρόλιθο (ΑΕ 1985).

5.4.10 Σπήλαιο Μουρμούνη

Τέλος, παρόμοιο χώρο αποτελεί το Σπήλαιο Μουρμούνη, το οποίο εντάσσεται στο γενικότερο περιβάλλοντα χώρο του Αρχαιολογικού Μουσείου Μεγάρων.

Το σπήλαιο Μουρμούνη³²⁴ -το παλαιότερο ιερό των Μεγάρων- το 1936 και το 2015

324 Κατά τον Muller πρόκειται για την «Ανακλήθραν πέτρα» (Muller 1980, 89)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο-ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

Στο κεφάλαιο αυτό θα αναλυθούν δύο συστήματα που αποτελούν απαραίτητα εργαλεία προς επίλυση πιθανών συγκρούσεων (καταπατήσεις κτλ.) ανάμεσα σε προστατευτές περιοχές πολιτιστικού περιβάλλοντος και των υφιστάμενων χρήσεων γης. Πρόκειται από τη μία για το Αρχαιολογικό Κτηματολόγιο (Α.Κ.) και από την άλλη για τα Συστήματα Παρατήρησης και Παρακολούθησης της γης, αρωγοί στην ανίχνευση πιθανών σημείων αρχαιολογικού ενδιαφέροντος και στη διαχρονική παρακολούθηση (monitoring) του καθεστώτος προστασίας των αρχαιολογικών χώρων.

6.1 Αρχαιολογικό Κτηματολόγιο

Η επιτακτική ανάγκη της καταγραφής και αποτύπωσης της αρχαιολογικής πληροφορίας που αυτά συνεπάγονται οδήγησε στην κατάρτιση του Αρχαιολογικού Κτηματολογίου³²⁵ από το Υπουργείο Πολιτισμού το 2010³²⁶ που ακόμα δεν έχει ολοκληρωθεί³²⁷. Η εύκολη πρόσβαση στην ψηφιακή τεκμηρίωση της πολιτιστικής πληροφορίας³²⁸ αποτελεί ένα εύχρηστο εργαλείο για τον πολίτη³²⁹. Η σημασία υλοποίησης ενός τέτοιου συστήματος διοίκησης γης απορρέει και από το Άρθ. 3 του Ν. 3028/2002, καθώς η προστασία των μνημείων, αρχαιολογικών χώρων και ιστορικών τόπων περιλαμβάνεται στους στόχους οποιουδήποτε επιπέδου χωροταξικού, αναπτυξιακού, περιβαλλοντικού και πολεοδομικού σχεδιασμού ή σχεδίων ισοδύναμου αποτελέσματος ή υποκατάστατών τους. Τα χαρακτηριστικά μιας ιδιοκτησίας με πολιτιστικό ενδιαφέρον στο Αρχαιολογικό Κτηματολόγιο αντικατοπτρίζει αυτά που αρμόζουν σε ένα Κτηματολόγιο, δηλαδή στον τρόπο απόκτησης, τα δικαιώματα, τους περιορισμούς και τις υποχρεώσεις των ιδιοκτητών³³⁰.

Περίπτωση καταπάτησης ακίνητης περιουσίας του Δημοσίου στην περιοχή της Πλάκας. (πηγή: ΑΚ)

325 Γόγολου 2013

326 <http://www.tovima.gr/culture/article/?aid=481844> Σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα του Αρχαιολογικού Κτηματολογίου (<http://archaeocadastre.culture.gr/>) το έργο ξεκίνησε τα τέλη του Ιουνίου 2011.

327 Αναφερόταν ότι μέσα σε τρία χρόνια θα είχε ολοκληρωθεί (Μάρτιος 2013) (<http://archaeocadastre.culture.gr/>)

328 Όπως οι ψηφιακές δράσεις (βλ. διαδικτυακή πύλη «ΟΔΥΣΣΕΥΣ») για την υλοποίηση του Εθνικού Ιστού Πολιτισμικής Γνώσης στο πλαίσιο του μέτρου 1.3.-«Τεκμηρίωση, Αξιοποίηση και Ανάδειξη του Ελληνικού Πολιτισμού» με κεντρική θέση το έργο «Ψηφιοποίηση και Ψηφιακή Τεκμηρίωση Συλλογών Μνημείων του Υπουργείου Πολιτισμού» από το 2008 (http://www.yppo.gr/5/g5151.jsp?obj_id=38334)

329 Γόγολου 2013

330 Ο.π. 14

Το Αρχαιολογικό Κτηματολόγιο (Α.Κ.)³³¹ καταρτίζεται από το Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων υπό την επίβλεψη της Διεύθυνσης Απαλλοτριώσεων και Ακίνητης Περιουσίας (ΔΑΑΠ - τμήμα Κτηματολογίου και διαχείρισης Ακινήτων - Ομάδα Φορέων Α - φορέας υλοποίησης και λειτουργίας)³³² με εμπλεκόμενους φορείς τη Γενική Γραμματεία Πολιτισμού, τη Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς (ΓΔΑΠΚ), τη Γενική Διεύθυνση Αναστήλωσης, Μουσείων και Τεχνικών Έργων (Ομάδα Φορέων Ε)³³³ καθώς και περισσότερες από εκατό Υπηρεσίες του πρώην Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού (ΥΠΠΟΤ). Ξεκίνησε τα τέλη Ιουνίου 2011³³⁴ και αναμένεται να ολοκληρωθεί μέχρι το τέλος του 2015³³⁵ (καθυστερήση δύο ετών) ενώ σε αυτό απασχολείται εξειδικευμένη ομάδα Αρχαιολόγων, Τοπογράφων και Αρχιτεκτόνων Μηχανικών.

Σύμφωνα με την ιστοσελίδα του Α.Κ., ως Αρχαιολογικό Κτηματολόγιο εννοούμε τη με επιστημονική μεθοδολογία, συστηματική συλλογή, ολοκληρωμένη διερεύνηση, κωδικοποίηση, εισαγωγή και καταγραφή δεδομένων και μεταδιδόμενων, χωρικό εντοπισμό και απεικόνιση, αποθήκευση και διαχείριση σε σύστημα διαχείρισης βάσεων δεδομένων, ανάκτηση δεδομένων, επεξεργασία και ανάλυση δεδομένων, όλων των γεωτεμαχίων και ακινήτων που έχουν αποκτηθεί από το ΥΠΠΟΤ, κυρίως για αρχαιολογικούς σκοπούς, με την οποιαδήποτε διοικητική πράξη η δικαιοπραξία, τα οποία ανήκουν στη δημόσια ή ιδιωτική περιουσία του Δημοσίου, καθώς και όλων των θεσμοθετημένων αρχαιολογικών χώρων, τόπων και λοιπών περιοχών προστασίας του πολιτιστικού περιβάλλοντος, όπως επίσης και όλων των μνημείων από την απώτερη αρχαιότητα έως σήμερα, σε όλη την επικράτεια και αρμοδιότητας του ΥΠΠΟΤ, και με τελικό στόχο την κάθε στιγμή ολοκληρωμένη μετρητική, ποσοτική και ποιοτική απόδοση της φυσικής, νομικής και κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας του παραπάνω πολιτιστικού αποθέματος³³⁶.

Η καταγραφή των Μνημείων γινόταν και παλαιότερα μέσω του Αρχείου Μνημείων (ψηφι-

331 Ως Αρχαιολογικό έργο ορίζεται σύμφωνα με το ΠΔ 99/92 "Μελέτη και Εκτέλεση Αρχαιολογικών εν Γένει Έργων" (Παράρτημα Ι) και η επιστημονική, τεχνική, λειτουργική, διοικητική και διαχειριστική υποστήριξη του έργου, σύμφωνα με την παρ.10 Αρθ-10 του Ν 3207/03 (ΦΕΚ 302/Α/24-12-03) όπως τροποποιήθηκε με το Άρθ-35 του Ν 3773/09 (ΦΕΚ 120/Α/21-7-09). Στην έννοια αυτή επίσης περιλαμβάνονται και οι ενέργειες τεκμηρίωσης, ψηφιοποίησης, παραγωγής περιεχομένου, σχεδιασμού ηλεκτρονικών εφαρμογών ανάδειξης αρχαιολογικού περιεχομένου στο διαδίκτυο, σύμφωνα με τον Νόμο 4049/12 (ΦΕΚ 35/Α/23-2-2012). Επιπλέον, χρηματοδοτείτο από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ψηφιακή Σύγκλιση» του ΕΣΠΑ 2007-2013 (ημερομηνία έναρξης 8/2/2011) με κωδικό οριζόντιας πράξης ΟΠΣ 300571 (<http://archaeocadastre.culture.gr/el/shetika-me-to-ergo/orismoι>)

332 Η Διεύθυνση είναι επίσης αρμόδια για τις διαδικασίες απόκτησης ακινήτων (αγορών, απαλλοτριώσεων, κλπ) για αρχαιολογικούς σκοπούς και για την προστασία των νεωτέρων μνημείων και των ιστορικών τόπων καθώς και για την καταβολή του αντίστοιχου τιμήματος ή της αποζημίωσης εξαιτίας της στέρησης χρήσης ακινήτων (Τμήμα Απαλλοτριώσεων, Απόκτησης Ακινήτων και Αποζημιώσεων) σύμφωνα με το Άρθρο 13, ΠΔ 191/03, ΦΕΚ 146/Α/2003 του Υπουργείου Πολιτισμού (<http://archaeocadastre.culture.gr/el/shetika-me-to-ergo/orismoι>)

333 Στην Ομάδα Φορέων Γ υπάγονται η Διεύθυνση Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων (ΔΙΠΚΑ- με τις αντίστοιχες Εφορείες) και η Διεύθυνση Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Αρχαιοτήτων (ΔΒΜΑ- με τις αντίστοιχες Εφορείες), ενώ στην Ομάδα Φορέων Β υπάγονται η Διεύθυνση Τοπογραφίσεων, Φωτογραμμετρίας και Κτηματολογίου (ΔΤΦΚ), η Διεύθυνση Εθνικού Αρχείου Μνημείων (ΔΕΑΜ) και το Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων (ΤΑΠΑ) (https://conferences.ellak.gr/opendata2011/files/2011/12/opendata_hackathon_03-12-11_final.pdf)

334 Η ωρίμανση του έργου ξεκίνησε υπό την επίβλεψη του Αντώνη Γιουρούση, Προϊστάμενου της ΔΑΑΠ (Ιούλιος 2008 έως Δεκέμβριος 2009) πρωτοβουλία του οποίου ήταν και το Ενδιάμεσο Διαχειριστικό Σύστημα. Αρχικά συλλέχτηκαν τα διαθέσιμα στοιχεία Ακίνητης Περιουσίας από τις Περιφερειακές Υπηρεσίες του ΥΠΠΟΤ μέσω καταλλήλων απογραφικών εντύπων. Έπειτα αναγκαία κρίθηκε η πρόσληψη εξειδικευμένου έκτακτου προσωπικού (Μάρτιος 2009 έως Δεκέμβριος 2009) (<http://archaeocadastre.culture.gr/el/shetika-me-to-ergo/orimotoita>)

335 <http://www.newsbeast.gr/greece/arthro/801792/eos-ta-teli-tou-2015-to-arhaiologiko-ktimatologio/>

336 <http://archaeocadastre.culture.gr/el/shetika-me-to-ergo/orismoι>

οποίηση σχεδίων, φωτογραφίες κτλ.) αλλά η δυσκολία έγκειται στην οριοθέτηση παλαιών κηρύξεων αρχαιολογικών χώρων και ζωνών προστασίας η οποία γινόταν λεκτικά ενώ με το Α.Κ. γίνεται πλέον αδιάβλητα με τη χρήση συντεταγμένων³³⁷.

Αποτελεί την πρώτη προσπάθεια στον ελληνικό χώρο οργανωμένης, ενιαίας, συστηματικής και διαρκώς επικαιροποιούμενης ψηφιακής καταγραφής, τεκμηρίωσης και διαχείρισης των Δημοσίων Ακινήτων (αλλά και ιδιωτικών ακινήτων που τελούν υπό καθεστώς ελέγχου λόγω αρχαιολογικού ενδιαφέροντος) που διαχειρίζεται το πρώην ΥΠΠΟΤ αλλά και των μνημείων, αρχαιολογικών χώρων και ιστορικών τόπων, καθώς και το καθεστώς προστασίας τους³³⁸. Εκτιμάται πως με αυτόν τον τρόπο θα σημειωθεί σημαντική μείωση στο χρόνο διαδικασιών που διαχειρίζεται το Υπουργείο³³⁹. Αποτελεί κατά αυτόν τον τρόπο ένα πρόσθετο εργαλείο ολοκλήρωσης του Εθνικού Κτηματολογίου . Οι τρεις μεγάλες κατηγορίες προς καταγραφή είναι α) οι περιοχές προστασίας Πολιτιστικού Περιβάλλοντος (αρχαιολογικοί χώροι, ιστορικοί τόποι, ζώνες προστασίας, περιφερειακές ζώνες, περιβάλλοντες χώροι κτλ.) (β) τα ακίνητα μνημεία όλων των ιστορικών περιόδων (προϊστορικά, κλασικά, βυζαντινά κτλ.) και γ) η ακίνητη περιουσία του πρώην ΥΠΠΟΤ (γεωτεμάχια, επικείμενες κατασκευές κτλ. με έμφαση στην καταγραφή του Αριθμού Βιβλίου Καταγραφής τους - ΑΒΚ)³⁴⁰.

Οριοθέτηση κηρυγμένου χώρου
Ζώνη προστασίας Unesco
Ακίνητα
Αρχαίο μνημείο (αρχαίο θέατρο)
Ιστορικοί τόποι και τοπία
ιδιαιτέρου φυσικού κάλλους

Παράδειγμα σύνθετης καταγραφής στο Πυθαγόρειο της Σάμου.
(πηγή: ΑΚ)

Οι πηγές δεδομένων προέρχονται από:

- ΔΑΑΠ/ ΤΑΠ/ ΔΤΦΚ (για τα γεωχωρικά δεδομένα σε έντυπη/ αναλογική μορφή)
- ΔΙΠΚΑ/ ΔΒΜΑ/ ΔΕΑΜ/ Εφορείες Αρχαιοτήτων (για τα αρχαιολογικά, ιστορικά και

337 <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=256742>

338 Στα προαναφεθέντα ακίνητα περιλαμβάνονται οι θέσεις και οι περιοχές κατάχωσης αρχαίων μνημείων που έχουν πραγματοποιηθεί σε ιδιωτικούς και δημόσιους χώρους, καθώς και οι θέσεις και οι περιοχές για τις οποίες έχει συσταθεί δουλεία παντός τύπου επί ιδιωτικού ακινήτου. Επίσης περιλαμβάνονται τα ακίνητα της πρώην ΕΤΑ Α.Ε. («Ελληνικά Τουριστικά Ακίνητα») καθώς και τα ακίνητα των εποπτευόμενων φορέων του ΥΠΠΟΤ όπως π.χ. της Εθνικής Πινακοθήκης (ΕΠΜΑΣ), του Εθνικού Θεάτρου, των Μουσείων κ.α. (<http://archaeocadastre.culture.gr/el/ypoeργa/ypoeργo2>)

339 Συγκεκριμένα γίνεται λόγος για μείωση από 4 σε 3 έτη του χρόνου απόκτησης ακινήτων για απαλλοτριώσεις, αγορές, κ.α., από 12 σε 8 μήνες για γνωμοδότηση από ΚΑΣ, τουλάχιστον 25% μείωση στο χρόνο δέσμευσης ακινήτων, από 6 σε 3 μήνες για οριοθέτηση ΠΠΠ, μείωση χρόνου στην παροχή στοιχείων που αφορούν τη σύγχρονη και ακριβή τοπογραφική τεκμηρίωση Ακινήτων, Μνημείων και Αρχαιολογικών Χώρων και μείωση του χρόνου έκδοσης πιστοποιητικών κήρυξης Μνημείων (http://archaeocadastre.culture.gr/images/presentations/AK_presentation_YPOT_3-2-2012.pdf)

340 Το διάστημα 1990-2009 δαπανήθηκαν €390.000.000 για την απόκτηση 1.640 ακινήτων (<http://archaeocadastre.culture.gr/el/parousiaseis>)

πολιτιστικά δεδομένα)

- ΔΑΑΠ/ ΤΑΠ/ ΔΤΦΚ/ ΔΙΠΚΑ/ ΔΒΜΑ (για τα νομικά και διοικητικά έγγραφα)
- Από πρώην ΥΠΠΟΤ και εποπτευόμενους φορείς (για το υπόλοιπο υφιστάμενο ψηφιακό κι έντυπο υλικό)
- Δημόσιο Τομέα όπως Κτηματολόγιο Α.Ε. (ορθοφωτοχάρτες 2007-2009), Υδρογραφική Υπηρεσία Στρατού (ενιαίο χαρτογραφικό υπόβαθρο για χερσαίες και ενάλιες αρχαιότητες αντίστοιχα – εκτός εμπιστευτικών)

Χωρίζεται σε τρία υποέργα:

- **Υποέργο 1:** Ενέργειες Υποστήριξης και Καταχώρησης Δεδομένων (εκτελείται απολογιστικά και με Αρχαιολογική Αυτεπιστασία 20 υπαλλήλων – κυρίως περιγραφική και τεχνική τεκμηρίωση). Χωρίζεται σε δύο περιόδους: η Α΄ ξεκίνησε τον Ιανουάριο του 2011 και αφορούσε κυρίως σε διαδικασίες ένταξης και παρακολούθησης, προσλήψεις προσωπικού, συγκέντρωση και καταλογοποίηση υλικού, ανάπτυξη ενδιάμεσων υποστηρικτών συστημάτων, εισαγωγή δεδομένων στο Ενδιάμεσο Διαχειριστικό Σύστημα (Ηλεκτρονικά Απογραφικά Δελτία), τυποποίηση διαδικασιών σύμφωνα με το πρότυπο e-GIF, συγγραφή τευχών δημοπράτησης διαγωνισμών. Η Β΄ περίοδος ξεκίνησε τον Ιανουάριο του 2012 που αφορά σε μετάπτωση και διαχείριση δεδομένων στο Ολοκληρωμένο Πληροφοριακό Σύστημα και σε νομοπαρασκευαστικές μελέτες και δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί.
- **Υποέργο 2:** Ολοκληρωμένο Πληροφοριακό Σύστημα (ΟΠΣ) Αρχαιολογικού Κτηματολογίου (ανάθεση σε εξωτερικό ανάδοχο – ένωση εταιρειών πληροφορικής «VELTI - TELENAVIS HELLAS A.E. - IKNOWHOW»³⁴¹). Στις 20 Μαρτίου 2015 παρουσιάστηκε σε ημερίδα του Μουσείου Ακρόπολης το ΟΠΣ και η διαδικτυακή πύλη (portal) «Γαία»³⁴² (αρχικά με στοιχεία από Αττική και Βοιωτία μόνο), οπότε και έπαυσε να λειτουργεί ο διαδικτυακός τύπος του Α.Κ. Αναμένεται να ολοκληρωθεί μέχρι το τέλος του 2015.
- **Υποέργο 3:** Υλοποίηση Αρχαιολογικού Κτηματολογίου - Ψηφιοποίηση αναλογικών αρχείων³⁴³ και παραγωγή γεωχωρικών δεδομένων (σάρωση, γεωαναφορά, διανυσματοποίηση) – Εργασίες εντοπισμού ακινήτων/ Χώρων/ Μνημείων (για όλα τα αντικείμενα πολιτιστικού ενδιαφέροντος για τα οποία υπάρχει απογραφικό δελτίο) και Τοπογραφικές Εργασίες Πεδίου (εκτός Περιφέρειας Αττικής και Βοιωτίας) και γραφείου (για τα ανεντόπιστα απογραφικά δελτία) με τελικό στόχο την εισαγωγή τους στο ΟΠΣ και ποιοτικούς ελέγχους (με ανάθεση σε εξωτερικό ανάδοχο³⁴⁴). Χωρίζεται σε εννέα φάσεις και η μέγιστη διάρκειά του είναι 10 μήνες από την υπογραφή της σύμβασης.

341 VELTI ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΛΟΓΙΣΜΙΚΟΥ και ΣΥΝΑΦΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ και ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ - ΑΪΝΟΟΥΧΑ-ΟΥ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ Α.Ε. - ΤΕΛΕΝΑΒΙΣ ΕΛΛΑΣ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΑΡΟΧΗΣ ΤΗΛΕΜΑΤΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ και ΕΙΔΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ (<http://archaeocadastre.culture.gr/el/ypoerga>)

342 <http://www.newsbeast.gr/greece/arthro/801792/eos-ta-teli-tou-2015-to-arhaiologiko-ktimatologio/?relBtm>

343 Το αρχειακό υλικό θα είναι διαθέσιμο στις έδρες των κεντρικών διευθύνσεων του ΥΠΠΟΑ (ΤΑΠ, ΔΤΦΚ, ΔΑΑΠ, ΔΕΑΜ, ΔΙΠΚΑ, ΔΒΜΑ, ΔΙΝΕΣΑΚ) (<http://archaeocadastre.culture.gr/el/prokirixeis/ypoergo3-perilipsi-sep-2014-m>)

344 Η προκήρυξη του διεθνούς ανοιχτού ηλεκτρονικού διαγωνισμού δημοσιεύθηκε το Σεπτέμβριο του 2014 έπειτα από ματαίωση της ίδιας προκήρυξης το Δεκέμβριο του 2013 (<http://archaeocadastre.culture.gr/el/prokirixeis/ypoergo3-perilipsi-sep-2014-m>)

6.1.1 Ενδιάμεσο Διαχειριστικό Σύστημα

Προπαρασκευαστικό στάδιο για το ΟΠΣ του ΑΚ ήταν το Ενδιάμεσο Διαχειριστικό Σύστημα (ΕΔΣ) που αναπτύχθηκε το 2012 με βάση το Ελεύθερο Λογισμικό και Λογισμικό Ανοιχτού Κώδικα³⁴⁵ (ΕΛ/ΛΑΚ) για λόγους κεντρικής διαχείρισης και άμεσης διάθεσης, απομακρυσμένης διαδικτυακής πρόσβασης και για λόγους ελαχιστοποίησης του κόστους³⁴⁶. Το σύστημα αποτελεί τη μετάπτωση των έντυπων απογραφικών δελτίων που συντάχθηκαν κατά την Α' Φάση του Υποέργου 1 (που βασίστηκαν στην παλαιά Βάση Δεδομένων του πρώην ΥΠΠΟΤ και της ψηφιακής καταγραφής του 2009) και αποτελείται από:

- Βάση Δεδομένων και Εφαρμογή Διαχείρισης για τις Περιοχές Προστασίας Πολιτιστικού Περιβάλλοντος
- Βάση Δεδομένων και Εφαρμογή Διαχείρισης για τα Ακίνητα Μνημεία
- Βάση Δεδομένων και Εφαρμογή Διαχείρισης για την Ακίνητη Περιουσία που διαχειρίζεται το ΥΠΠΟΤ
- Βάση Δεδομένων και Εφαρμογή Διαχείρισης για την Ακίνητη Περιουσία που τελεί υπό καθεστώς ελέγχου λόγω αρχαιολογικού ενδιαφέροντος

Οι δυσκολίες που ανέκυψαν ήδη κατά την πρώτη προσπάθεια δημιουργίας βάσης δεδομένων αφορούσαν σε:

- ασαφή ή ελλιπή στοιχεία του σημερινού χρήστη κάθε ακινήτου,
- ασυμφωνίες στα δεδομένα ή ελλιπή συμπλήρωση των εντύπων καταγραφής,
- σύγχυση της παραχώρησης κυριότητας/χρήσης ακινήτων από το Ελληνικό Δημόσιο προς το πρώην ΥΠΠΟΤ και της παραχώρησης ακινήτου από το πρώην ΥΠΠΟΤ για χρήση από τρίτους,
- συμβόλαια αγοράς σε παλαιότερες καταγραφές απόκτησης απαλλοτριωμένου ακινήτου,
- ελλιπή καταγραφή της κατάστασης των επικειμένων κατασκευών,
- χρονοβόρα διαδικασία ελέγχου του φακέλου κι ελλείψεις σε αυτόν κάθε ακινήτου που καταγράφεται από το έντυπο αρχείο της ΔΑΑΠ,
- τυχόν ελλείψεις τοπογραφικών / κτηματογραφικών διαγραμμάτων,
- έλλειψη φωτογραφικής τεκμηρίωσης (κυρίως στα εξωαστικά/αγροτικά ακίνητα)
- διαφορετικά συστήματα αναφοράς (όπως στην Ισαπέχουσα Αζιμουθιακή προβολή του ΝΑΤΤ) σε παλιά διαγράμματα με αμφίβολη γεωαναφορά τους στο ΕΓΣΑ'87 ή με μη δυνατότητα γεωαναφοράς
- μεγάλο όγκο συνοδευτικής πληροφορίας για κάθε ακίνητο (π.χ. φωτογραφίες, σαρωμένα διαγράμματα, χαρτογραφικά υπόβαθρα κ.λπ.)

Συγκεκριμένα για τους αρχαιολογικούς χώρους, τα κυριότερα προβλήματα που ανέκυψαν αφορούν σε ζητήματα κηρύξεων (κήρυξη χώρων όχι ως αρχαιολογικών αλλά ως τοπίων ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, τοπωνύμια μη ανιχνεύσιμα, λεκτικές κηρύξεις κτλ.), για τα αρχαία μνημεία απαντάται σύγχυση με αρχαιολογικούς χώρους, περιγραφική ζώνη προστασίας ή/

³⁴⁵ Η ανάπτυξη των βάσεων δεδομένων έγινε με χρήση PHP, MySQL και η ανάπτυξη των γραφικών διεπαφών με γλώσσα Javascript από τον Ιωάννη Σοφό, Τοπογράφο της ομάδας αρχαιολογικής αυτεπιστασίας. Επιπλέον χρησιμοποιήθηκε λογισμικό διαχείρισης περιεχομένου Joomla! και λογισμικό OpenKM που φιλοξενούνται σε εξυπηρετητές της Διεύθυνσης Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών του ΥΠΠΟΤ. Η προσωρινή διαχείριση των εγγράφων του έργου έγινε με Google Documents (<http://archaeocadastre.culture.gr/el/shetika-me-to-ergo/technologies-ergou>)

³⁴⁶ http://archaeocadastre.culture.gr/images/presentations/AK_presentation_YPPOT_3-2-2012.pdf

και ασαφή όρια, χωρική επικάλυψη κηρύξεων κτλ. και για τα νεώτερα μνημεία προβλήματα προς επίλυση αναφέρονταν σε χαρακτηρισμούς θερινών κινηματογράφων, μονομερείς κηρύξεις από ΥΠΕΧΩΔΕ, χαρακτηρισμούς χρήσης κτιρίου, περιπτώσεις χαρακτηρισμού υπόστεγων, διαφορετικές χρήσεις ανά όροφο και κατά τη διάρκεια ζωής κ.α. Σε πολλές περιπτώσεις μάλιστα δεν καταγράφεται η πλήρης διεύθυνση του μνημείου (κυρίως σε μη αστικές περιοχές) καθιστώντας τη διαδικασία χωρικού εντοπισμού χρονοβόρα και συχνά ατελέσφορη³⁴⁷.

Σύμφωνα με τον διαδικτυακό τόπο του Α.Κ., οι συνολικές εγγραφές στο σύστημα είναι 33.510 με 12.425 χωρικά εντοπισμένες εγγραφές. Ο αριθμός περιοχών προστασίας πολιτιστικού περιβάλλοντος (ΠΠΠΠ) στο σύστημα είναι 4.288 εκ των οποίων 3.819 είναι χωρικά εντοπισμένες. Τα ακίνητα μνημεία υπολογίζονται σε 17.322 εκ των οποίων 6.853 είναι χωρικά εντοπισμένα³⁴⁸. Τέλος, οι εγγραφές ακίνητης περιουσίας ανέρχονται σε 11.900 με 1.753 από αυτές εντοπισμένες. Η εισαγωγή δεδομένων και η διαχείριση του συστήματος γίνονται από τους τομείς α) Περιοχών Προστασίας Πολιτιστικού Περιβάλλοντος και Αρχαίων Ακινήτων Μνημείων, β) Ακίνητης Περιουσίας, Φυσικού και Πολεοδομικού Περιβάλλοντος, γ) Νεωτέρων Μνημείων και δ) Οργάνωσης Ηλεκτρονικών Απογραφικών Δελτίων, Διαχείρισης Περιγραφικής Πληροφορίας και Υλικού Τεκμηρίωσης. Η καταγραφή της αρχαιολογικής πληροφορίας γινόταν με βάση το ΦΕΚ της κήρυξης του χώρου οπότε ακολουθούσε ο γεωγραφικός εντοπισμός του, όπου ήταν δυνατό. Αν υπήρχε λεκτική κήρυξη (αναφορά μόνο στο τοπωνύμιο) τότε αφορούσε σε σημειακή γεωμετρία στο σύστημα, σε διαφορετική περίπτωση (π.χ. περιγραφική κήρυξη με ή χωρίς διάγραμμα ή οριοθέτηση μετά συντεταγμένων) το αποτέλεσμα ήταν πολυγωνικής γεωμετρίας.

6.1.2 Ολοκληρωμένο Πληροφοριακό Σύστημα

Το ΟΠΣ του Αρχαιολογικού Κτηματολογίου βασίζεται σε ένα ενιαίο και ολοκληρωμένο συνδυαστικό Γεωγραφικό Σύστημα Πληροφοριών (ΓΣΠ - GIS) γεωχωρικών και περιγραφικών δεδομένων (και μεταδεδομένων³⁴⁹) και αποσκοπεί στη διάχυση και διαλειτουργικότητα (μέσω ανοιχτών προτύπων³⁵⁰) των δεδομένων αρχαιολογικού ενδιαφέροντος. Θα χρησιμοποιείται αποκλειστικά από τα στελέχη των υπηρεσιών του υπουργείου Πολιτισμού για την εισαγωγή στοιχείων στη βάση δεδομένων³⁵¹. Η διαλειτουργικότητα ορίζεται σε τέσσερα σημεία: τη σημασιολογική (καταγραφή ορολογίας³⁵²), τη θεσμική, την οργανωσιακή και τέλος την τεχνική. Τα δεδομένα θα είναι προσβάσιμα μέσω κατάλληλων γεωχωρικών διαδικτυακών υπηρεσιών και μορφοτύπων (WMS, WFS, GML) καθώς και κατάλληλης προγραμματιστικής διεπαφής (Application Programming Interface - API).

347 http://archaeocadastre.culture.gr/images/presentations/ak_presentation_YPPOT_3-2-2012.pdf

348 Οι ΠΠΠΠ μαζί με τα ακίνητα μνημεία καταλαμβάνουν το 35% περίπου της συνολικής αδόμητης επιφάνειας της ελληνικής επικράτειας (http://archaeocadastre.culture.gr/images/presentations/ak_presentation_hellasgis_17-5-2012.pdf)

349 Τα μεταδεδομένα και οι θησαυροί όρων για την περιγραφική τεκμηρίωση ακολουθούν την ορολογία της Διεύθυνσης Εθνικού Αρχείου Μνημείων (ΔΕΑΜ), την Dublin Core Metadata Initiative, το Getty Research Institute Art & Architecture Thesaurus και το Gemet Thesaurus ενώ αυτά για τα γεωχωρικά σύνολα ακολουθούν τον Κανονισμό ΕΚ αριθ. 1205/2008, το Inspire Spatial Data Themes, το EN ISO 19115, το EN ISO 19119 και το N.3882/2010 (<http://archaeocadastre.culture.gr/el/parousiaseis/82-parousiasi-12-12-2012>)

350 Παρόμοια λειτουργία προσφέρει και η διαδικτυακή υπηρεσία geodata.gov.gr που αναπτύχθηκε από το Ινστιτούτο Πληροφοριακών Συστημάτων του Ερευνητικού Κέντρου «Αθηνά» (ΙΠΣΥ/ ΕΚ «Αθηνά») από το 2010 και προσφέρει ελεύθερα γεωχωρικά δεδομένα (http://geodata.gov.gr/geodata/images/geodatagovgr_info_el.pdf)

351 <http://www.tovima.gr/culture/article/?aid=687532>

352 Για το λόγο αυτό χρησιμοποιείται και το εννοιολογικό μοντέλο αναφοράς CIDOC-CRM (CRM-Conceptual Reference Model) για την επιστημονική τεκμηρίωση της πολιτιστικής κληρονομιάς που ξεκίνησε το 1996 από τη Διεθνή Επιτροπή Τεκμηρίωσης (CIDOC) του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων (ICOM) και έχει λάβει επίσημη αναγνώριση ως διεθνές πρότυπο από το 2006 (ISO 21127) (Γόγολου 2013, 101).

Οι πολίτες ή οι δημόσιοι φορείς (ως εξωτερικοί χρήστες – web clients) θα έχουν πρόσβαση στα δεδομένα (ανοιχτά δεδομένα - μέσα στο πλαίσιο που καθορίζει το εκάστοτε ισχύον θεσμικό πλαίσιο για χορήγηση δεδομένων³⁵³) με σκοπό την ενημέρωση σχετικά με το πολιτιστικό απόθεμα της ελληνικής επικράτειας, την προώθηση μελετών βέλτιστης διαχείρισης καθώς και για προσωποποιημένη πληροφόρηση³⁵⁴ (όρια αρχαιολογικών χώρων, αναοριοθετήσεις, χρήσεις γης, όρους δόμησης, απαλλοτριώσεις, εναλλακτικός Τουρισμός κτλ.) μέσω της διαδικτυακής πύλης – αποθετηρίου δεδομένων (data repository) «Γαία» - η οποία επιπλέον επιτρέπει το χωρικό εντοπισμό και απεικόνιση των δεδομένων - του Ελληνικού Πλαισίου Παροχής Υπηρεσιών Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης (e-GIF ή Πλαίσιο Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης ή ΠΗΔ³⁵⁵), την Ευρωπαϊκή Οδηγία INSPIRE (η Ελλάδα δε διαθέτει ακόμα επίσημη ιστοσελίδα³⁵⁶) και της Πύλης «Ερμής» (Εθνική Πύλη Δημόσιας Διοίκησης³⁵⁷).

Επιπροσθέτως, προωθείται η δυνατότητα μεταφοράς σε περιβάλλον εικονικών μηχανών (Cloud Computing και Data Centres) και η προσβασιμότητα από κινητές κι έξυπνες συσκευές (πολυκαναλική διάθεση³⁵⁸). Ακόμα στοχεύει τη συγκρότηση μίας συνολικής «Τράπεζας Γης» στην οποία θα συμπεριλαμβάνονται ακίνητα διαθέσιμα προς οικονομική αξιοποίηση καθώς και Δημόσια Ακίνητα προερχόμενα από δωρεές χωρίς αρχαιολογικό ενδιαφέρον³⁵⁹. Συγκεκριμένα για τους αρχαιολογικούς χώρους βοηθά στη διαμόρφωση του κατάλληλου υποβάθρου για τη σύνταξη ενός Εθνικού Στρατηγικού Σχεδίου Σήμανσης των διαδρομών προς αυτούς αλλά και ενός Εθνικού Σχεδίου Προστασίας τους από φυσικές καταστροφές. Μελλοντικά το ΑΚ θα μπορεί να ενσωματώσει και άλλες πληροφορίες όπως τα αποτελέσματα αρχαιολογικών ερευνών πεδίου, αρχαιολογικά ευρήματα από ανασκαφές εντός αρχαιολογικών χώρων και ακινήτων του Δημοσίου³⁶⁰.

Η παροχή Ηλεκτρονικών Υπηρεσιών διαχωρίζεται σε δύο σκέλη³⁶¹:

- τις βασικές ηλεκτρονικές υπηρεσίες που θα είναι διαθέσιμες προς τους δημόσιους φορείς και θα περιλαμβάνουν α) την παροχή όλων των διαθέσιμων πληροφοριών για την Ακίνητη Περιουσία, τις ΠΠΠΠ, τα Ακίνητα Μνημεία στις Ειδικές και Περιφερειακές Υπηρεσίες του πρώην ΥΠΠΟΤ και β) την παροχή όλων των διαθέσιμων πληροφοριών σχετικά με ακίνητα

353 Εσωτερική/ Εξωτερική Διαλειτουργικότητα (<http://archaeocadastre.culture.gr/el/parousiaseis/82-parousiasi-12-12-2012>)

354 Μέσω εγγραφής στο ΥΠΟΠΑΙΘ με κωδικούς εγγραφής ή με Α.Φ.Μ. κτλ. (ΣΜ)

355 Το ΠΗΔ είναι η εθνική εξειδίκευση του Ευρωπαϊκού Πλαισίου Διαλειτουργικότητας (European Interoperability Framework) με βάση το ευρωπαϊκό σχέδιο δράσης 2011-2015 (ICT for Government and Public Services - Action plan 2011-2015) (<http://www.e-gif.gov.gr/portal/page/portal/egif/>)

356 Ν.3882/2010 περί «Καλώς ήλθατε στην ιστοσελίδα του ΟΚΧΕ που αποτελεί το επίσημο σημείο ενημέρωσης και επικοινωνίας για την Εθνική Υποδομή Γεωχωρικών Πληροφοριών (ΕΥΓΕΠ) Ν. 3882/2010 ΦΕΚ 166Α και την Οδηγία 2007/2/ΕΚ (INSPIRE) <http://inspire.ec.europa.eu/index.cfm/pageid/182>

357 <http://www.ermis.gov.gr/portal/page/portal/ermis/>

358 Μέσω Εφαρμογών Mobile GIS και WEB GIS θα υπάρχει η δυνατότητα δημιουργίας πολυγώνων μέσω έξυπνης συσκευής (ΣΜ)

359 Η «Τράπεζα Γης» αποτελεί θεσμό με τον οποίο καθιερώνεται ηλεκτρονική διαδικασία καταγραφής και διαχείρισης τίτλων δικαιώματος – συντελεστή δόμησης. Η Τράπεζα Γης αγοράζει – πουλάει – μεταβιβάζει – ανταλλάσσει – διαχειρίζεται δικαιώματα (μεταφορά συντελεστή), αξίες και ακίνητα, δημιουργεί κοινόχρηστους χώρους και καλύπτει στεγαστικές ανάγκες και καθορίζει ζώνες συγκέντρωσης δικαιωμάτων δόμησης και ακινήτων υποδοχής συντελεστή δόμησης. Ο θεσμός αυτός έχει περιγραφεί στις βασικές τους αρχές (Ν.4178/13 «Αντιμετώπιση της Αυθαίρετης Δόμησης – Περιβαλλοντικό Ισοζύγιο και άλλες διατάξεις») αλλά δεν έχει θεσπιστεί με λεπτομέρεια ο τρόπος λειτουργίας του. (<https://alphacadblog.wordpress.com/2015/02/06/xwrotaksia-poleodomia-se-ekremotita-plithos-thesmikwn-paremvasewn/#more-3747>)

360 http://archaeocadastre.culture.gr/images/presentations/ak_presentation_hellasgis_17-5-2012.pdf

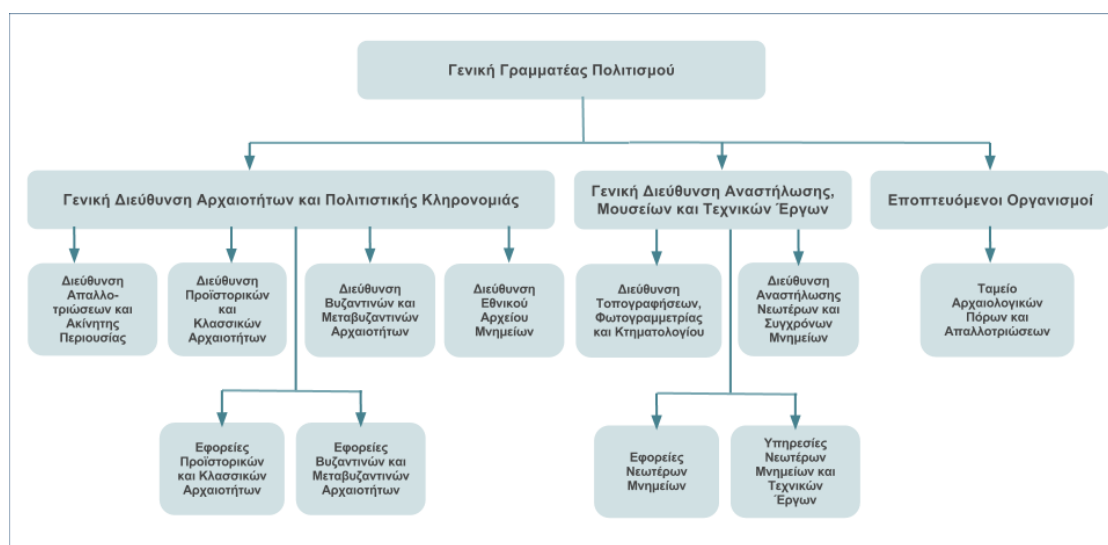
361 Σχέδιο Τεύχους Διαγωνισμού Υποέργου 3 ΑΚ

του πρώην ΥΠΠΟΤ προς τις ενδιαφερόμενες υπηρεσίες εκτός του Υπουργείου όπως π.χ. τις Κτηματικές Υπηρεσίες. Θα ακολουθηθεί Πολιτική Ασφάλειας.

- τις βασικές ηλεκτρονικές υπηρεσίες (τύπου G2C, G2G και G2B) που θα παρέχονται προς τους πολίτες, φυσικά και νομικά πρόσωπα και θα περιλαμβάνουν α) την έκδοση πιστοποιητικού για την κήρυξη ακινήτου μνημείου, β) τη συνεχή παρακολούθηση της πορείας απόκτησης ακινήτου από το Υπουργείο, γ) την έκδοση βεβαίωσης σχετικά με το αν εμπύπτει εντός οριοθετημένου αρχαιολογικού χώρου και γενικά ΠΠΠΠ και δ) τη διάθεση των θέσεων και ορίων των αρχαιολογικών χώρων και γενικά των ΠΠΠΠ καθώς και των Ακινήτων Μνημείων της Ελλάδος ως ανοικτά γεωχωρικά δεδομένα μέσω κατάλληλης διαδικτυακής διεπαφής.

Η δομή του είναι η εξής:

1. Υποσύστημα Διαχείρισης Βάσης Περιγραφικών Δεδομένων Ακινήτων και Περιοχών Προστασίας Πολιτιστικού Περιβάλλοντος
2. Υποσύστημα Διαχείρισης Γεωχωρικών Δεδομένων Ακινήτων και Περιοχών Προστασίας Πολιτιστικού Περιβάλλοντος - Εφαρμογή Διαρκούς Ενημέρωσης Γεωχωρικών Δεδομένων
3. Εφαρμογή Σύνταξης Τελικών Χαρτογραφικών Προϊόντων σε έντυπη και ψηφιακή μορφή
4. Εφαρμογή Διαχείρισης και Παρουσίασης Ακίνητης Περιουσίας που διαχειρίζεται το ΥΠΠΟΤ
5. Εφαρμογή Διαχείρισης και Παρουσίασης Περιοχών Προστασίας Πολιτιστικού Περιβάλλοντος και Ακινήτων Μνημείων (ΠΠΠΠ)
6. Υποσύστημα Διαχείρισης Βάσης Δεδομένων Συνοδευτικών Εγγράφων και Ροής Εργασιών
7. Εφαρμογή Διαχείρισης και Διάθεσης Χαρτογραφικού Υποβάθρου και Διαδικτυακών Υπηρεσιών
8. Εφαρμογή Διαχείρισης Χρηστών
9. Πύλη Αρχαιολογικού Κτηματολογίου: Εφαρμογή Παρουσίασης και Διάθεσης Πολιτιστικών και Ιδιοκτησιακών Δεδομένων και Ηλεκτρονικών Υπηρεσιών μέσω του Διαδικτύου

Οργανόγραμμα Εμπλεκόμενων Φορέων ΑΚ (πηγή: ΑΚ)

6.2 Συστήματα Παρατήρησης και Παρακολούθησης της Γης

Η γνώση των πιθανών περιοχών αρχαιολογικού ενδιαφέροντος – ιδιαιτέρως του εξωαστικού χώρου - αποτελεί απαραίτητη βάση για την εκπόνηση ενός ΓΠΣ που θα λαμβάνει υπόψη τις εκάστοτε Περιοχές Ειδικής Προστασίας (Π.Ε.Π.)³⁶². Επιπλέον γνωρίζοντας πώς μεταβάλλονται τα τοπία διαχρονικά (αρχαιολογία τοπίου – landscape archaeology)³⁶³ λόγω κλιματικών, τεκτονικών και ανθρωπίνων επιρροών, θα οδηγήσει στην εκπόνηση ολοκληρωμένου πλαισίου προστασίας αυτών των μη ανανεώσιμων πόρων. Πολλοί από τους αρχαιολογικούς χώρους στην Ελλάδα βρίσκονται υπό έρευνα και δεν έχουν ούτε κηρυχθεί ή οριοθετηθεί ενώ δεν έχουν ορισθεί χρήσεις και όροι δόμησης σε αυτούς με αποτέλεσμα να απειλούνται από την τουριστική και οικιστική ανάπτυξη.

Τη γνώση αυτή προσφέρουν οι επιστήμες της «παρατήρησης της γης» (Earth observation) δηλαδή της Τηλεπισκόπησης και Φωτογραμμετρίας, σε συνδυασμό με τα Συστήματα Γεωγραφικών Πληροφοριών μέσω της συλλογής των δεδομένων προς χαρτογράφηση, μέτρηση, έλεγχο, οπτικοποίηση και τελική διαχείρισή τους³⁶⁴. Με τη βοήθεια λοιπόν των εργαλείων που αυτές προσφέρουν, επιχειρήθηκε η ανίχνευση μιας αρχαιολογικής τοποθεσίας στην περιοχή της Βρέστιζας Μεγάρων ώστε να συμπεριληφθεί σε μελλοντική μελέτη προστασίας και αναπτυξιακή πολιτική του Δ. Μεγαρέων.

6.2.1 Τηλεπισκόπηση

Η επιστήμη της Τηλεπισκόπησης (Remote Sensing) - η επιστήμη και τεχνική που ασχολείται με τις αρχές, τις μεθόδους και τα όργανα με τα οποία επιτυγχάνεται από μακριά η συλλογή, επεξεργασία και ανάλυση πλήθους ποιοτικών και μετρητικών πληροφοριών για τη γη, τους ωκεανούς, την ατμόσφαιρα και το περιβάλλον γενικότερα, αλλά και για οποιοδήποτε αντικείμενο, φαινόμενο, γεγονός και συμβάν, ή και για οποιαδήποτε διαδικασία μεταβολής τους³⁶⁵ - έχει συμβάλει κατά πολύ στην ανίχνευση και αποκάλυψη κρυμμένων αρχαιολογικών καταλοίπων³⁶⁶, τόσο στην αναλογική όσο και στην ψηφιακή τηλεπισκοπική απεικόνιση (αναλόγως δηλαδή με το είδος των αισθητήρων) καθώς και στον τρόπο διαχείρισης των πολιτισμικών μνημείων. Μάλιστα, το πρώτο συνέδριο για την Τηλεπισκόπηση στην Αρχαιολογία διοργανώθηκε το 1984 από τη NASA με τη συμμετοχή 22 επαγγελματιών αρχαιολόγων³⁶⁷.

Το απλούστερο εργαλείο που πρώτα χρησιμοποίησαν οι αρχαιολόγοι ήταν η αεροφωτογραφία πριν από έναν αιώνα περίπου³⁶⁸ ο άξονας λήψης των οποίων μπορεί να είναι είτε κατακό-

362 Δηλαδή τις εκτάσεις με ιδιαίτερη οικολογική, αισθητική και πολιτιστική αξία. Είναι προφανές ότι ένας νέος αρχαιολογικός χώρος που δεν είναι γνωστός σήμερα θα προστατευθεί από την εθνική νομοθεσία ακόμα και εάν ανακαλυφθεί σε μη προστατευόμενη από το ΓΠΣ περιοχή (Αγγελίδης et al 2005, 36)

363 Τα δεδομένα InSAR (Συμβολομετρικό Ραντάρ Συνθετικού Διαφράγματος - Interferometric Synthetic Aperture Radar) βοηθούν κατά πολύ στην ανάλυση τέτοιων τοπίων και την αξιολόγηση επικινδυνότητάς τους με τη δημιουργία παγκοσμίου μοντέλου εδάφους - GDEM (Wiseman & El-Baz 2007, 91 – 98). Ακόμα για την αρχαιολογία τοπίου μπορούν να χρησιμοποιηθούν δορυφορικές λήψεις Landsat, SPOT και ραντάρ συνθετικού ανοίγματος (SAR) (Clark et al. 1998)

364 Bridgwood et al. 2008

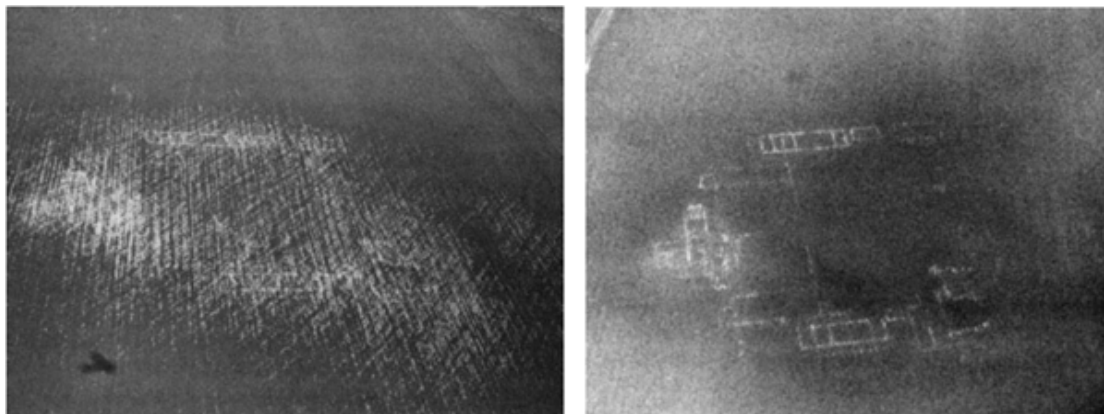
365 Ρόκος 1988, 1 από Χρόνη 2011, 33

366 Αρχικά ήταν πολύ αποτελεσματική με την ανίχνευση επίγειων καταλοίπων (το υπερκείμενο σε αυτά χρώμα είναι διαφορετικό από τα περιβάλλοντα, στο χρώμα, την υφή, την υγρασία κ.α. – ειδικά αν το χρώμα ήταν οργανωμένο) οπότε δημιουργούνταν ανωμαλίες στην ανάπτυξη και διανομή της βλάστησης ή διαφορές στο ύψος (αρνητικό ή θετικό ίχνος), το χρώμα κτλ. των καλλιεργειών. Έτσι, τα κατάλοιπα ανιχνεύονται με αλλαγές στη θερμική εκπομπή και τα φασματικά χαρακτηριστικά/ υπογραφές τους. Πλέον, μπορούν να ανιχνευθούν με υπερφασματικές απεικονίσεις και υπόγεια κατάλοιπα. (Kelong et al. 2007)

367 Wiseman & El-Baz 2007, 1

368 Ό.π.

ρυφος ή κεκλιμένος (ιδιαίτερα χρήσιμος στην αρχαιολογία) ή πλάγιος. Επιπλέον, κάθε προβολικό κέντρο που αντιστοιχεί σε μια αεροφωτογραφία οφείλει να βρίσκεται στην ιδανική θέση και υψόμετρο που προσδιορίστηκε αρχικά³⁶⁹ (βλ. Παράρτημα).

Αεροφωτογραφία ρωμαϊκής βίλλας (Roman Villa) σε χωράφι στην Grivenes (Γαλλία) αριστερά πριν από βροχή και δεξιά μετά από βροχή. (πηγή: Orlando & Villa 2011, 148)

Η πρώτη εφαρμογή της Τηλεπισκόπησης ήταν η φωτοερμηνεία (*photointerpretation*), η μεθοδολογία δηλαδή απόκτησης πληροφοριών από *φωτογράμματα* ή *στερεοράματα*. Με τον όρο *φωτόγραμμα* εννοούμε την ειδικά ληφθείσα φωτογραμμετρική εικόνα, η οποία κατά την εγγύτερη ισοδυναμία αποτελεί τη *δισδιάστατη προοπτική απεικόνιση ενός αντικειμένου, ενός φαινομένου ή συμβάντος, αλλά και της συγκεκριμένης φυσικής και κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας μιας περιοχής και των αλληλεξαρτήσεων και αλληλεπιδράσεών τους*³⁷⁰.

Το στερεόραμα είναι η *τρισδιάστατη εικόνα που παρέχουν δύο συζυγή φωτογράμματα κατά το επικαλυπτόμενο τμήμα τους, όταν ιδωθούν, κατάλληλα διευθετημένα, κάτω από ένα απλό, κατοπτρικό ή πρισματικό στερεοσκόπιο*³⁷¹, ή *κατάλληλα προσανατολισμένα σε ένα διεικονικό φωτογραμμετρικό αποδοτικό όργανο*³⁷². Το ανθρώπινο μάτι έχει την ικανότητα να παρατηρεί στερεοσκοπικά, όπως και κάθε ανώτερο θηλαστικό, χάρη στη διόφθαλμη όραση, δηλαδή την ταυτόχρονη όραση και από τους δύο οφθαλμούς. Τη φυσική δυνατότητα αυτή επιτυγχάνει η τεχνητή στερεοσκοπική όραση μέσω της ύπαρξης παράλλαξης³⁷³ ανάμεσα στα ομόλογα σημεία των φωτογραφιών ενός στερεοζεύγους³⁷⁴. Το στερεοζεύγος λοιπόν παρουσιάζει ένα ποσοστό επικάλυψης (P) το οποίο τις περισσότερες φορές είναι της τάξης του 70%³⁷⁵.

369 Το λεγόμενο «καλιμπράρισμα».

370 Ρόκος 1988, 1 από Χρόνη 2011, 33

371 Με τον όρο στερεοσκόπιο, εννοούμε το όργανο εκείνο με το οποίο μπορούμε να εξαναγκάσουμε το κάθε μάτι ανεξάρτητα να δει κατακόρυφα κάτω του, μέσα από τον αντίστοιχο φακό του συζυγείς περιοχές στο κοινό τμήμα των επικαλυπτόμενων αεροφωτογραφιών (Ρόκος 1988, 62 από Χρόνη 2011, 33). Πλέον έχει αντικατασταθεί από σύγχρονα μέσα.

372 Ρόκος 1988, 2 από Χρόνη 2011, 33

373 Με τον όρο παράλλαξη εννοούμε τη *φαινόμενη μετατόπιση ενός αντικειμένου που προκαλείται από την αλλαγή του σημείου παρατήρησής του* (παράλληλα στην κατεύθυνση πτήσης) (Ρόκος 1988, 43 από Χρόνη 2011, 17) και ισούται με το άθροισμα των αποστάσεων των συζυγών εικονοσημείων (tie points) των ομόλογων σημείων των δύο φωτογραμμάτων από τα αντίστοιχα εικονοκέντρα τους.

374 Πατιάς 1991, 107

375 Αντίστοιχα, η κατά πλάτος επικάλυψη (α) είναι συνήθως της τάξης του 20 – 30%

6.2.2 Φωτογραμμετρία

Η επιστήμη που ασχολείται με τη χρήση των στερεοζευγών³⁷⁶ και γενικότερα με τη συλλογή γεωμετρικών δεδομένων είναι η Φωτογραμμετρία και συγκεκριμένα η Στερεοφωτογραμμετρία, πατέρας της οποίας είναι ο γερμανός φυσικός C. Pulfrich³⁷⁷. Η Φωτογραμμετρία είναι η *τέχνη, επιστήμη και τεχνολογία για την απόκτηση αξιόπιστης πληροφορίας σχετικά με φυσικά αντικείμενα και το περιβάλλον μέσα από διαδικασίες καταγραφής, μέτρησης και ερμηνείας φωτογραφικών εικόνων αλλά και προτύπων ηλεκτρομαγνητικής ακτινοβολίας*³⁷⁸ όπου η διαδικασία των παρατηρήσεων και η διαδικασία των μετρήσεων είναι χρονικά και τοπικά διακεκριμένες (βλ. Παράρτημα). Κύριος σκοπός της είναι ο μετασχηματισμός της κεντρικής προβολής (εικόνας) σε ορθή (χάρτης) επιλύοντας το πρόβλημα της τρίτης διάστασης. Ανάλογα με το σημείο λήψης οι φωτολήψεις διακρίνονται σε επίγειες, εναέριες και δορυφορικές.

Οι πρώτες αεροφωτογραφίες με μπαλόνι λαμβάνονται το 1858 από τον G. H. Tournachon («Nadar»)³⁷⁹ ενώ το ίδιο έτος ο γερμανός αρχιτέκτονας Albrecht Meydenbauer εμπνεύστηκε τη χρήση της φωτογραφίας για την πολιτιστική τεκμηρίωση³⁸⁰. Τα στάδια εξέλιξης της Φωτογραμμετρίας είναι τρία: η αναλογική Φωτογραμμετρία (δηλαδή με αναλογικά φωτογραφικά όργανα), η αναλυτική³⁸¹ (πρώτη χρήση Η/Υ – αναλυτικών στερεοαναγωγών - προς επίλυση του φωτογραμμετρικού προβλήματος³⁸²) και η ψηφιακή (όπου όλες οι διαδικασίες διενεργούνται σε ψηφιακό περιβάλλον).

6.2.3 Δορυφορικές λήψεις

Οι αρχαιολόγοι και γενικότερα οι πολίτες μπορούσαν να έχουν στη διάθεσή τους δορυφορικές εικόνες από τη δεκαετία του 1960 έπειτα από την εκτόξευση της αποστολής Apollo της Εθνικής Υπηρεσίας Αεροναυτικής και Διαστήματος των Η.Π.Α. (National Aeronautics and Space Administration – NASA) και αργότερα, το 1972, με την εκτόξευση του πρώτου δορυφόρου Landsat (πρώτη ονομασία: Earth Resources Technology Satellite)³⁸³. Ωστόσο μόνο από τα μέσα του 1980 άρχισαν οι αρχαιολόγοι να χρησιμοποιούν και να επεξεργάζονται τα δορυφορικά δεδομένα.

376 Σε ένα στερεοσκοπικό ζεύγος, ένα ίχνος που δεν διακρίνεται στην κατακόρυφη λήψη στο κέντρο του ζεύγους, μπορεί να είναι ευδιάκριτο στο άκρο του γειτονικού ζεύγους. Για το λόγο αυτό η φωτογραφική κάλυψη πρέπει να πραγματοποιείται με ευρυγώνιο φακό, ενώ είναι απαραίτητο η στερεοσκοπική μελέτη της περιοχής να συμπληρώνεται και από μονοοπτική μελέτη. (Χρόνη 2011, 69)

377 Κατασκεύασε το 1901 τον πρώτο στερεοσυγκριτή (ZEISS) (Πατιάς 1991, 6)

378 American Society Photogrammetry and Remote Sensing (ASPRS) από Πατιάς 1991, 12

379 Πατιάς 1991, 6

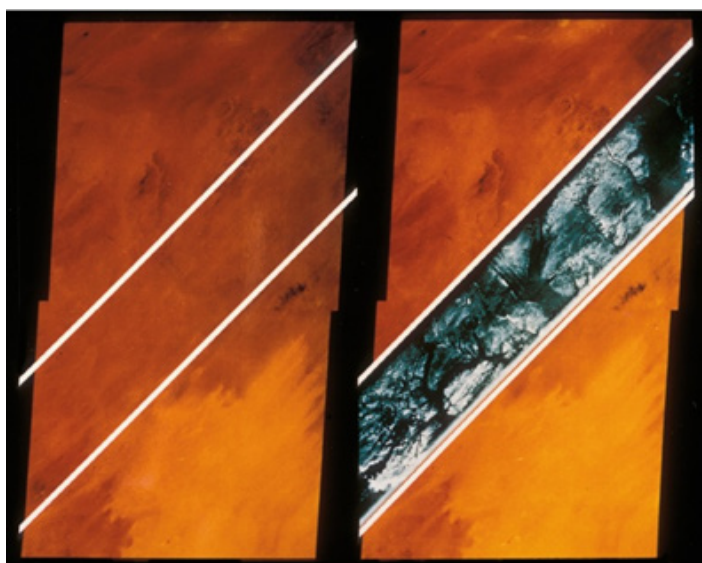
380 http://www.ipet.gr/digitech2/index.php?option=com_content&task=view&id=73&Itemid=54

381 Οι δύο βασικές συνθήκες που πρέπει να ισχύουν για τους υπολογισμούς είναι η συνθήκη συγγραμμικότητας (κάθε σημείο, το προβολικό κέντρο και η εικόνα του σημείου είναι συνευθειακά) και συνθήκη συνεπιπεδότητας (τα δυο κέντρα προβολής ενός στερεοσκοπικού ζεύγους, κάθε σημείο και η εικόνα του στις δυο φωτογραφίες, βρίσκονται στο ίδιο επίπεδο) (Βαβιάς 2011, 29-30) (βλ. Παράρτημα). Απαραίτητη κρίνεται και η ατμοσφαιρική διόρθωση λόγω ατμοσφαιρικής διόρθωσης. Ο πρώτος αναλυτικός στερεοαναγωγέας δημιουργήθηκε το 1957 στο Εθνικό Συμβούλιο Έρευνας του Καναδά (National Research Council – NRC) από τον Helava (Πατιάς 1991, 199)

382 Δηλαδή της «τομής των ομόλογων ακτίνων» (Βαβιάς 2011, 28)

383 (Wiseman & El-Baz 2007, 1). Άλλοι δορυφόροι που χρησιμοποιούνται πλέον για αρχαιολογικούς σκοπούς είναι οι: IKONOS, CORONA, QUICKBIRD, WORLDVIEW-2, SPOT (ο πρώτος δορυφόρος με δυνατότητα στερεοσκοπικής κάλυψης, αργότερα προστέθηκαν οι αισθητήρες ASAR, ASTER, IRS, IKONOS, QUICKBIRD, RADARSAT και WorldView-1.), SOYUZ, MOS κ.α.

Οι ψηφιακές απεικονίσεις μπορεί να είναι παγχρωματικές (με τη μεγαλύτερη διακριτική ικανότητα³⁸⁴), πολυφασματικές (1-7 κανάλια), υπερφασματικές³⁸⁵ (hyperspectral), θερμικές υπέρυθρες (thermal infrared - από θερμικούς υπέρυθρους σαρωτές όπου ανιχνεύουν την εκπεμπόμενη θερμοκρασία) (όλα παθητικά συστήματα λήψης – χρήση του ήλιου ως πηγής ηλεκτρομαγνητικής ακτινοβολίας), απεικονίσεις radar³⁸⁶ και τις πολύ χρήσιμες για αρχαιολογικούς σκοπούς απεικονίσεις LiDAR³⁸⁷ (Light Detection and Ranging) (τα δύο τελευταία ενεργητικά συστήματα λήψης). Με κατάλληλη λήψη τηλεπισκοπικών απεικονίσεων αναλογικών (αεροφωτογραφίες) ή ψηφιακών μπορούμε να πετύχουμε στερεοσκοπική παρατήρηση και εξαγωγή τρισδιάστατης πληροφορίας με κατάλληλες διαδικασίες³⁸⁸. Ειδικά οι απεικονίσεις LiDAR μας δίνουν απευθείας πληροφορία τρίτης διάστασης (υψομετρική). Αντίστοιχα, για τον εντοπισμό των ενάλιων αρχαιοτήτων χρησιμοποιούνται τα ηχοεντοπιστικά συστήματα SONAR (*SOund Navigation And Ranging*) ενσωματωμένα στα τηλεχειριζόμενα υποβρύχια οχήματα (*Remotely Operated underwater Vehicles - ROVs*)³⁸⁹.

Εικόνα Landsat MSS (στα αριστερά) και ζώνη επάλληλα τοποθετημένη από το SIR-A (*Spaceborne Imaging Radar* – στα δεξιά) από την περιοχή του Νταρφούρ στο ΝΔ Σουδάν το Νοέμβριο του 1981. Το ραντάρ κατάφερε να διαπεράσει τη στεγνή άμμο (αλλούβια πρόσχωση χαμηλής διηλεκτρικής σταθεράς) και να αποκαλύψει τις ροές τριών στεγνών ποταμών (πηγή: Wiseman & El-Baz 2007, 19)

Ένα κλασικό παράδειγμα ανακάλυψης αρχαιολογικού χώρου με τη χρήση ραντάρ είναι η πόλη Άνγκορ της Καμπότζης. Η εν λόγω ανακάλυψη οδήγησε στο σχέδιο προστασίας των απειλούμενων παγκόσμιων μνημείων της Άνγκορ (*Angkor's Zoning and Environmental Management Plan - ZEMP*) από την UNESCO με εφαρμογή ζωνών προστασίας (buffer) το οποίο χρησιμο-

384 Η ικανότητα δηλαδή ενός οργανικού ή μη τηλεπισκοπικού δέκτη / συστήματος να μπορεί να αντιληφθεί δύο ελάχιστα απέχοντα μεταξύ τους αντικείμενα, ως διαχωρισμένα και διακριτά στη συγκεκριμένη αντίστοιχη τηλεπισκοπική τους απεικόνιση (Ρόκος 1988, 111 από Χρόνη 2011, 16). Για παράδειγμα, στη δορυφορική λήψη του IKONOS, η διακριτική ικανότητα των παγχρωματικών απεικονίσεων είναι στο 1 μ. και των πολυφασματικών στα 4 μ. ενώ στο Landsat 7 η διακριτική ικανότητα των παγχρωματικών απεικονίσεων είναι στα 15 μ.

385 Ενδεικτικά, ο δορυφορικός αισθητήρας FTHSI έχει 256 κανάλια, ο Hyperion 220 ενώ ο αερομεταφερόμενος (airborne) AVIRIS έχει 224 και ο HYDICE 210. (Αδάμος 2006, 24)

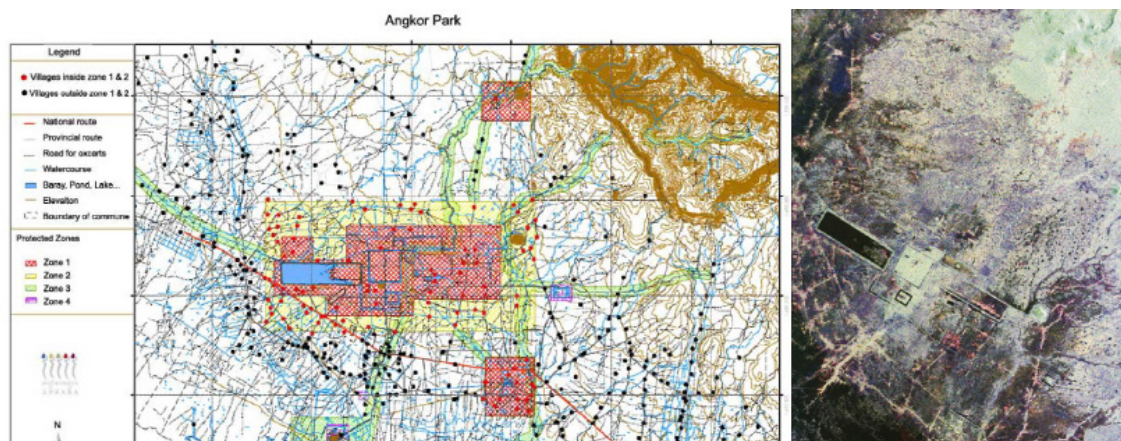
386 Το Radar είναι μικροκυματικό ενεργητικό σύστημα τηλεπισκόπησης που λειτουργεί στην περιοχή του ηλεκτρομαγνητικού φάσματος 0,3-300cm, ανεξάρτητα από τις συνθήκες φωτισμού και, σε μεγάλο βαθμό, και από τις καιρικές συνθήκες που επικρατούν στο χώρο του προς απεικόνιση αντικειμένου (Χρόνη 2011, 34). Όσο μεγαλύτερο είναι το μήκος κύματος τόσο βαθύτερα εισχωρεί στο έδαφος ή τη βλάστηση (Wiseman & El-Baz 2007, 27)

387 Ενεργητικό σύστημα τηλεπισκόπησης που αποτελείται, σε πολύ γενικές γραμμές, από μία συσκευή laser η οποία αναδημιουργεί το «προφίλ» της γήινη επιφάνειας. (Χρόνη 2011, 34). Καθίσταται ιδιαίτερα χρήσιμο λόγω της ικανότητάς του να διαπερνά τη βλάστηση και να παράγει ευκρινή τρισδιάστατα μοντέλα εδάφους.

388 Θεωρητικά η στερεοσκοπική θεώρηση δύο επικαλυπτόμενων Landsat απεικονίσεων είναι δυνατή πλευρικά, κάτω από τους δεδομένους περιορισμούς της γεωμετρίας της τροχιάς του δορυφόρου (Ρόκος 1988, 91, 94 από Χρόνη 2011, 71).

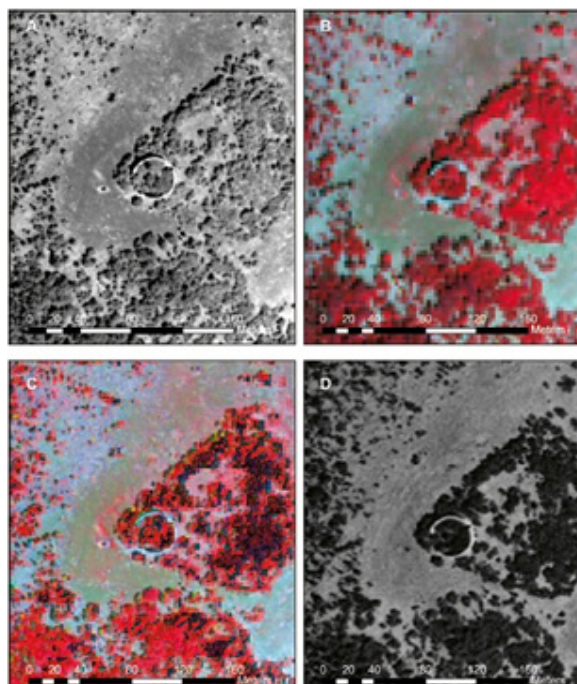
389 Wiseman & El-Baz 2007, 275 (βλ. Παράρτημα)

ποίησε απεικονίσεις SPOT σε περιβάλλον Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφοριών (Γ.Σ.Π.) ενώ επιπλέον μετονομάστηκε σε *Οικο-σημείο* (Eco-site). Το σχέδιο περιλαμβάνει την περιοχή παγκόσμιας κληρονομιάς της Άνγκορ (*Angkor World Heritage Area – AWhA* έτους ένταξης 1992), μέσα στην οποία συγκαταλέγονται τα αρχαιολογικά της πάρκα, μεμονωμένα μνημεία καθώς και περισσότερες από 500 *Ειδικές Περιοχές Αρχαιολογικής Μέριμνας* (*Special Areas of Archaeological Concerns - SAACs*) ενώ ορίζει τις οικολογικά ευαίσθητες ζώνες (*Ecologically Sensitive Zones – ESZs*) και τις ζώνες αστικής ανάπτυξης (*Urban Development Zones – UDZs*). Χαρακτηριστικό είναι πως στο νέο Σύνταγμα του Βασιλείου της Καμπότζης (1993) περιλαμβάνονται ειδικά άρθρα (69, 70, 71) καθιστώντας τα μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς κρατική ευθύνη και προστατευμένα από οποιοσδήποτε συρράξεις³⁹⁰.

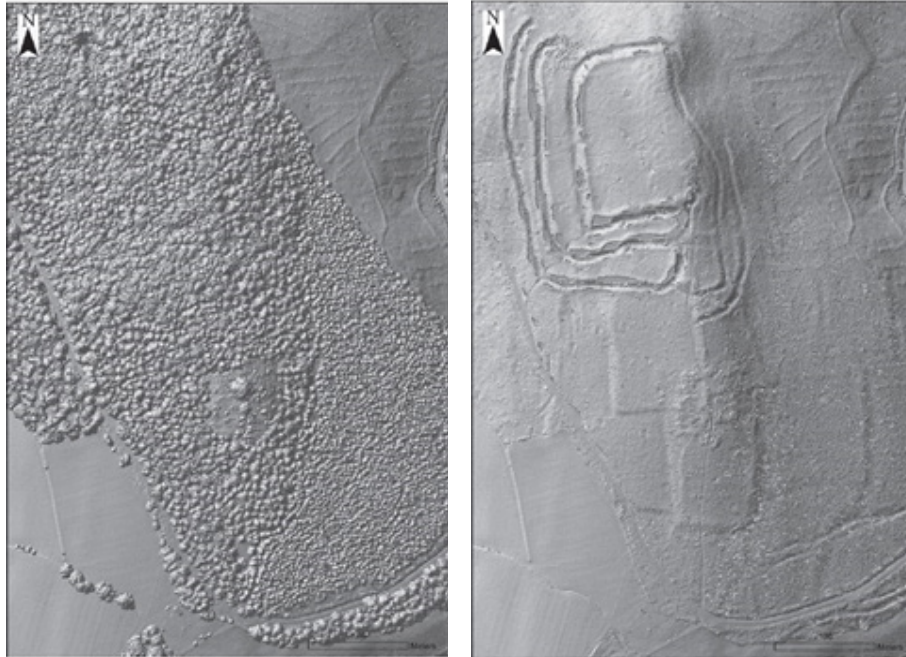

Οι ζώνες προστασίας του αρχαιολογικού πάρκου της Άνγκορ στην αριστερή εικόνα και δεξιά η SIR-C/X-SAR απεικόνιση της πόλης από την αποστολή του Space Shuttle Endeavour (μικροκυματικής ακτινοβολίας 3 διαφορετικών μηκών κύματος) τον Οκτώβριο του 1994 (<http://www.jpl.nasa.gov/radar/sircxsar/sc-angko.gif>) (πηγή: Wiseman & El-Baz 2007, 524)

Εικόνα σύγκρισης διακριτικής ικανότητας του αισθητήρα του QuickBird σε συσχέτιση με τα κάστρα της Moscona. Α) Δορυφορική παγχρωματική απεικόνιση διακριτικής ικανότητας 0.70 μ. Β) Έγχρωμο σύνθετο 4-3-2 πολυφασματικής δορυφορικής απεικόνισης διακριτικής ικανότητας 2.80 μ. C) Δορυφορική απεικόνιση παγχρωματικής ενίσχυσης (*διαδικασία συγχώνευσης δεδομένων – data fusion process*) διακριτικής ικανότητας 0.70 μ. και D) Αεροφωτογραφία διακριτικής ικανότητας 1 μ. (πηγή: Wiseman & El-Baz, 2007)

390 <http://whc.unesco.org/en/soc/1717>

Απεικόνιση στα αριστερά από δεδομένα LiDAR σε δάσος (πρώτη επιστροφή σήματος). Στη δεξιά απεικόνιση, τα δένδρα έχουν απομακρυνθεί ενώ εντοπίζονται ίχνη ανθρώπινης κατασκευής. (πηγή: Crow et al. 2015)

Οι σχέσεις των επιστημών της Τηλεπισκόπησης, Φωτογραμμετρίας και των Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφοριών (ΓΣΠ – G.I.S.) είναι ιστορικές και λειτουργικές. Κατά τον Π. Πατιά³⁹¹, τα όρια ανάμεσα στη φωτογραμμετρία και την Τηλεπισκόπηση είναι ασαφή ενώ η εξέλιξη της Τηλεπισκόπησης άρχισε με την αυτοματοποίηση της φωτοερμηνείας και συμβαδίζει στις μέρες μας με την ψηφιακή φωτογραμμετρία. Επιπλέον, οι πρώτες εφαρμογές ΓΣΠ (G.I.S.) αναπτύχθηκαν γύρω από τη διαχείριση δεδομένων από αεροφωτογραφήσεις. Με λίγα λόγια θα μπορούσαμε να πούμε πως η Φωτογραμμετρία δανείζει την επεξεργασία της γεωμετρικής πληροφορίας στις άλλες επιστήμες ενώ δανείζεται τη θεματική από τις άλλες δύο.

Τα αποτελέσματα που προκύπτουν αποτελούν ένα χρήσιμο εργαλείο για τον αρχαιολόγο³⁹² – ο οποίος αποκτά μια πληρέστερη εποπτεία του αρχαιολογικού χώρου που οι συμβατικές μέθοδοι δεν μπορούν να προσφέρουν - αλλά και για όλες τις ειδικότητες που σχετίζονται με την αναπτυξιακή πολιτική μιας περιοχής.

Οι συγκρούσεις που εντοπίστηκαν προηγουμένως (δημόσια και ιδιωτικά έργα, καλλιέργειες κτλ.) μπορούν να αποφευχθούν έγκαιρα με την κατάλληλη διερεύνηση του εδάφους πριν από την έναρξη οποιασδήποτε εν δυνάμει καταστρεπτικής ενέργειας και τη σύνταξη της ανάλογης Μ.Π.Ε. Με τον τρόπο αυτό, εκτός από την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, επιτυγχάνεται και μείωση του χρόνου εκτέλεσης οποιασδήποτε εργασίας, αφού οι αρχαιολογικές θέσεις είναι είτε γνωστές ή πιθανολογείται η ύπαρξή τους, οπότε αποφεύγονται κατά το σχεδιασμό και τη χάραξη των έργων. Αυτό συνακολούθως μεταφράζεται και σε μείωση των δαπανών.

391 Πατιάς 1991, 245

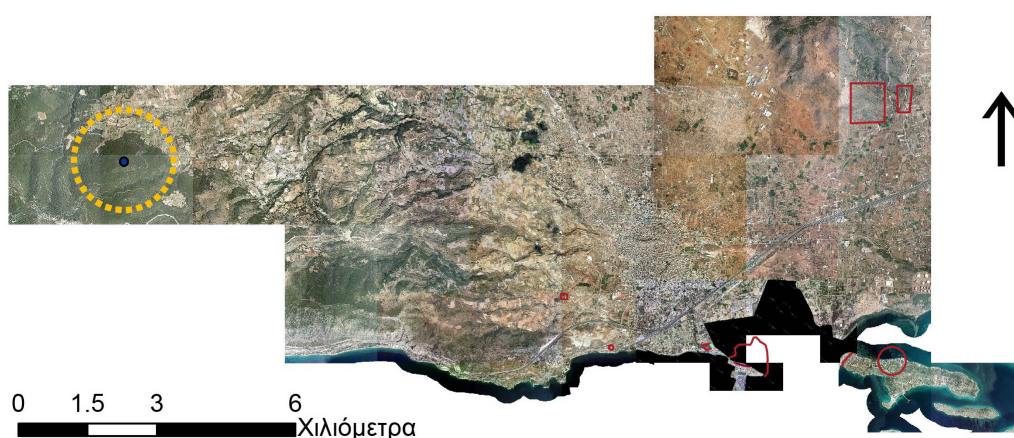
392 Εξάλλου σύμφωνα με το Άρθ. 35 «Έννοια αρχαιολογικής έρευνας πεδίου» του Ν. 3028/02, ως αρχαιολογική έρευνα πεδίου νοείται και η επιστημονική έρευνα που διενεργείται με γεωφυσικές ή άλλες μεθόδους. Επιπλέον η Α. Χρόνη κρίνει απαραίτητη τη δημιουργία ενός φακέλου πριν από την έναρξη οποιασδήποτε αρχαιολογικής μελέτης που να περιλαμβάνει το ιστορικό/ αρχαιολογικό πορτραίτο της περιοχής, τα γεωλογικά της δεδομένα, τη χλωρίδα της, τις κατάλληλες τηλεπισκοπικές απεικονίσεις, παλαιότερες φωτογραφίες, χαρτογραφικό υλικό και μετεωρολογικά δεδομένα (Χρόνη 2011, 37)

6.3 Ανίχνευση πιθανής περιοχής αρχαιολογικού ενδιαφέροντος

Στο σημείο αυτό επιχειρείται ο εντοπισμός αρχαίων καταλοίπων στην περιοχή μελέτης με την αρωγή των επιστημών της παρατήρησης της γης.

6.3.1 Μεθοδολογία

Έπειτα από υπόδειξη του Αρχαιολογικού Μουσείου Μεγάρων επιλέχθηκε η Βρέστιζα Μεγάρων ως περιοχή ανίχνευσης πιθανών σημείων ύπαρξης αρχαίων καταλοίπων. Βρίσκεται κοντά σε μια από τις σπουδαιότερες από τις αρχαίες κώμες που συνοίκησαν τα Μέγαρα, τον Τριποδίσκο³⁹³ πλάι στον αρχαίο δρόμο που ένωνε τα Μέγαρα και την κώμη τους στους πρόποδες των Γερανείων με την Κόρινθο (είναι το μοναδικό πέρασμα που επιτρέπεται γεωμορφολογικά στα Γεράνεια στα δυτικά όρια του μεγαρικού οροπεδίου).

Εντοπισμός της περιοχής της Βρέστιζας σε υπόβαθρο ορθοφωτοχαρτών ΟΚΧΕ (2012)

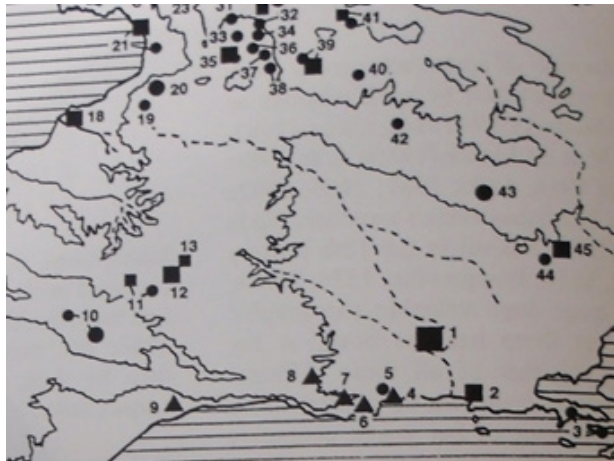
Κατά τον P. J. Smith βρίσκεται κοντά στη θέση 11 (12 χλμ. ΒΔ της πόλης των Μεγάρων) όπως σημειώνεται στον παρακάτω χάρτη. Ο ίδιος ονομάζει το σημείο αυτό Τριποδίσκο Β' ή Παλαιόπυργο³⁹⁴ (ύψους 250 μ. από το οροπέδιο) το οποίο βρίσκεται σε άμεση συσχέτιση με τον Τριποδίσκο Α' (12) και Τριποδίσκο Γ' (13) στο Χάνι Δερβένι³⁹⁵. Ονομάστηκε Παλαιόπυργος επειδή εκεί έχουν βρεθεί τα κατάλοιπα ενός κυκλικού πύργου (από χαλίκια και ασβεστοκονίαμα) τα οποία εντόπισαν οι Φαράκλας και Σακελλαρίου και θεώρησαν ως βυζαντινό ή νεώτερο. Επιπλέον βρέθηκε πληθώρα αρχαίων οστράκων ενώ η θέση του υποδηλώνει τη χρήση του ως αμυντικού πύργου σε αναλογία με τους υπόλοιπους που συναντούμε στη Μεγαρίδα. Επιπροσθέτως η Νικοπούλου εκεί είχε ανασκάψει συστάδα τάφων (παρά τη θέση Χάνι³⁹⁶).

393 Rigsby 1987, 93 - 102

394 Smith 2008, 31

395 ΒΑ από το Χάνι Δερβένι πιθανολογείται η θέση του αρχαίου Τριποδίσκου (εμφανίζεται από τους πρωτογεωμετρικούς - κλασικούς χρόνους) (Smith 2008, 81). Ο Τραυλός επίσης αναφέρει πως στη θέση Χάνι σώζονται πολλά ερείπια αρχαίου οικισμού και ολόκληρος οχυρωματικός περίβολος πάχους 3 μέτρων (Τραυλός 1972, 202). Από εκεί ξεκινούσε και ο δρόμος προς τα Βαθυχώρια (Μπαζιωτοπούλου - Βαλαβάνη 2008α, 31)

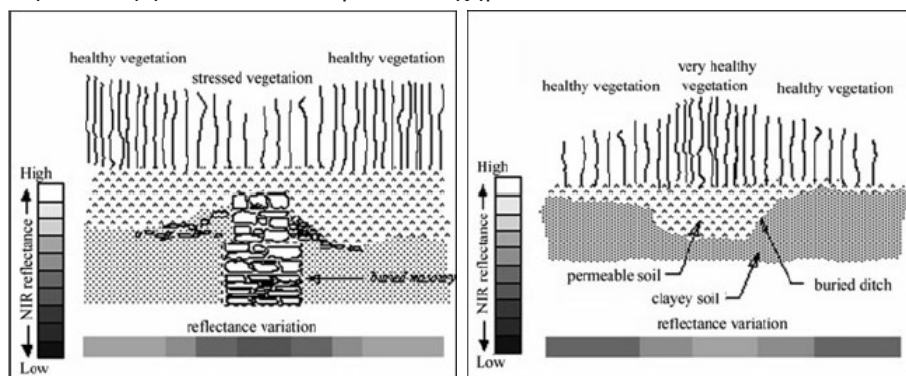
396 ΑΔ 1970, 105 - 106

Γενική διανομή και τυπολογία των σημείων αρχαιολογικού ενδιαφέροντος Μεγαρίδος. Η περιοχή ανίχνευσης βρίσκεται στη θέση 11 (Τριποδίσκος Β' ή Παλαιόπυργος) σε άμεση συσχέτιση με τις θέσεις 12 (Τριποδίσκος Α') και 13 (Τριποδίσκος Γ') (Smith 2008, Σχ. 4)

Κατά τους Οθωμανικούς χρόνους, ο Σουλτάνος εκτίμησε τη στρατηγική σημασία της ευρύτερης περιοχής των εκεί στενών, ώστε τους έδωσε την ονομασία Δερβανοχώρια³⁹⁷. Με την αληθινή έννοια του όρου, τα Δερβανοχώρια των Μεγάρων δημιουργήθηκαν το 1676³⁹⁸. Το Χάνι Δερβένι πιθανολογείται να χτίστηκε εκείνη την περίοδο ως περιοχή στάθμευσης των καραβανιών (χάνι) αφού βρισκόταν στο δρόμο από Κων/πολη προς την Τρίπολη (Τριπολιτσά)³⁹⁹.

Το πλεονέκτημα που προσφέρουν εδώ οι επιστήμες παρατήρησης της γης είναι πως παραγκωνίζουν τη δυσχερή και απαγορευτική προσπελασιμότητα του εδάφους⁴⁰⁰ (περιοχή πυκνής βλάστησης) και είναι ταχύτερη έναντι των επίγειων μετρήσεων. Η γεωμορφολογία ωστόσο της περιοχής κρίθηκε ακατάλληλη για τη χρήση δορυφορικών τηλεπισκοπικών απεικονίσεων ενώ η δυνατότητα ανίχνευσης επηρεάζεται άμεσα από τις επικρατούσες καιρικές συνθήκες κατά τη λήψη και κυρίως της υγρασίας⁴⁰¹ η οποία δε θα επέτρεπε διαφοροποιήσεις στην ανακλαστικότητα όπως φαίνεται στα παρακάτω σχήματα:

Διαφορές στην ανακλαστικότητα της βλάστησης στο εγγύς υπέρυθρο κανάλι λόγω θαμμένης κατασκευής (μη υγιής βλάστηση) και λόγω θαμμένης τάφρου (πολύ υγιής βλάστηση) (πηγή: Lasaronara & Masini 2006, 5)

397 Εκ του περσικού «ντερ – μπεντ»: μικρό φρούριο στα μεθόρια, στενό μεταξύ δύο ορέων, κλεισούρια. (Μουζάκης 1994, 61)

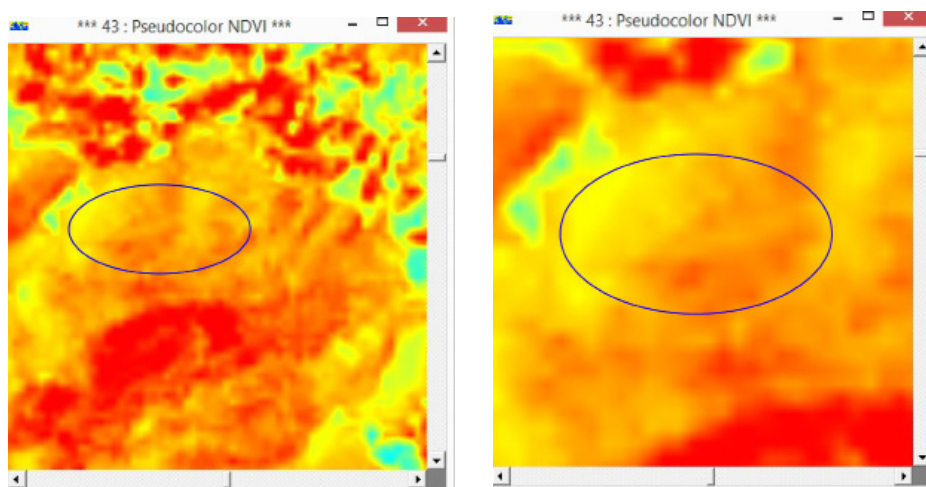
398 Μουζάκης 1994, 73

399 Σώζονται ακόμα τα θεμέλια και μέρος των ερειπίων του δίπλα στην ομώνυμη στέρνα στο πατητήρι του Δημ. Καστάνη (Μπεναρδής 1936, 31). Ο ίδιος αναφέρει ακόμα πως την απόσταση αυτή τη διέσχισαν οι τότε ταχυδρόμοι Τάταροι σε 5 ημέρες.

400 Για το λόγο αυτό ο Φαράκλας περιγράφει τον Τριποδίσκο ως «ανοιχτή εγκατάσταση» (open settlement), χωρίς οχύρωση αλλά τους κλασικούς χρόνους αποκτά πύργο και ταφές (Σακελλαρίου & Φαράκλας 1972). Επιπλέον, για τη δύσβατη αυτή περιοχή, ο Μπεναρδής αναφέρει πως ποτέ δεν κατάφεραν να ανεγείρουν πύργους διότι δεν μπορούσαν να ξεριζώσουν ούτε τα πεύκα (Μπεναρδής 1936, 40)

401 Για το λόγο αυτό, είναι απαραίτητη η γνώση της μέσης ημερήσιας σχετικής και απόλυτης υγρασίας, της μέσης ημερήσιας θερμοκρασίας και του ύψους βροχής για τις ημέρες πριν, κατά και μετά τη διάρκεια λήψης των τηλεπισκοπικών απεικονίσεων. (Χρόνη 2011, 27)

Επιχειρήθηκε η χρήση του δείκτη Βλάστησης Κανονικοποιημένης Διαφοράς (NDVI⁴⁰²) με την πεποίθηση πως θα υπήρχε διαφορά στην ανάκλαση εκεί που εντοπίζεται εδαφική ανωμαλία λόγω ύπαρξης επίγειου αρχαιολογικού καταλοίπου. Η απουσία διαφορών στην ανακλαστικότητα της βλάστησης ενίσχυσε την ανάγκη δημιουργίας ψηφιακού μοντέλου εδάφους:

Χρήση δείκτη Βλάστησης Κανονικοποιημένης Διαφοράς (NDVI) με χρήση του λογισμικού ER Mapper 7.1. Σε έλλειψη σημειώνεται η περιοχή ενδιαφέροντος αριστερά και δεξιά (μεγαλύτερη κλίμακα)

Για τη δημιουργία του ψηφιακού μοντέλου εδάφους (DEM) (βλ. Παράρτημα) της πιθανολογούμενης αρχαιολογικής τοποθεσίας χρησιμοποιήθηκε ένα στερεοζεύγος⁴⁰³ ασπρόμαυρων διαθετικών (θετικά αντίγραφα αρνητικών) αναλογικών κατακόρυφων αεροφωτογραφιών⁴⁰⁴ του 2005 (16 Αυγούστου) της περιοχής ενδιαφέροντος με την επωνυμία *Καπαρέλλιον* από τη ΓΥΣ κλίμακας 1:15.000⁴⁰⁵. Κατόπιν ψηφιοποιήθηκαν έπειτα από σάρωση κατάλληλης ανάλυσης (1600 dpi) ώστε να μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας στο λογισμικό PCI Geomatica 2014. Τα βήματα που ακολουθήθηκαν φαίνονται παρακάτω⁴⁰⁶:

- Επιλογή του κατάλληλου μαθηματικού μοντέλου ώστε να συσχετιστούν τα εικονοστοιχεία (pixel) της εικόνας με τα σωστά σημεία του εδάφους που αντιπροσωπεύουν γνωστές παραμορφώσεις τη στιγμή της λήψης (στη συγκεκριμένη περίπτωση επιλέγεται το μαθηματικό μοντέλο αεροφωτογραφίας – Standard Aerial)
- Ορισμός της προβολής (projection) του ψηφιακού μοντέλου εδάφους (Greek Grid – D400) και των φωτοσταθερών από γεωκωδικοποιημένη⁴⁰⁷ πηγή (ορθοεικόνες ΟΚΧΕ)
- Εισαγωγή στοιχείων βαθμονόμησης (εστιακή απόσταση – σταθερά φωτομηχανής «c», ακτινική διαστροφή «Δr», εικονοσήματα⁴⁰⁸ κ.α.) της μετρητικής κάμερας (calibration) για

402 Ο λόγος δηλαδή της διαφοράς του εγγύς υπέρυθρου καναλιού με το ορατό κόκκινο προς το άθροισμά τους.

403 Το ζεύγος των εικόνων που με το κατάλληλο στερεοσκοπικό όργανο αποδίδεται η τρίτη διάσταση – βάθος (Χρόνη 2011, 18)

404 Ένα στερεοζεύγος από δεδομένα ραντάρ ποτέ δε δίνει ένα ακριβές στερεομοντέλο όπως οι αεροφωτογραφίες λόγω κηλίδας θορύβου (*speckle noise*) αν και αυτά που ανακτώνται από LiDAR ακόμα μεγαλύτερης ακρίβειας (Wiseman & El-Baz 2007, 16)

405 Κρίνεται απαραίτητο η αντίθεση (contrast) των αεροφωτογραφιών να είναι τέτοια ώστε να αποτυπώνονται ορθά τα φωτεινά και σκοτεινά σημεία. Επιπλέον, το ύψος του αεροσκάφους στα 2.700 μ. και η εστιακή απόσταση του φακού στα 153,12 χιλ. και διαστάσεις 23 εκ. * 23 εκ.

406 PCI Geomatica OrthoEngine, Course Exercises, Version 2013

407 «Γεωκωδικοποίηση» (Geocoding) ονομάζεται η συσχέτιση σημείων με γεωγραφικές συντεταγμένες

408 Με τη βοήθειά τους υπολογίζουμε το πρωτεύον σημείο της λήψης (principal point) και είναι είτε 4 ή 8.

υπολογισμό του εσωτερικού της προσανατολισμού (interior orientation) και διόρθωση των παραμορφώσεων⁴⁰⁹

- Εισαγωγή των δυο αεροφωτογραφιών και συλλογή των εικονοσημάτων τους
- Συλλογή κατάλληλων⁴¹⁰ φωτοσταθερών – τουλάχιστον δύο ανά εικόνα⁴¹¹ - από τις ορθοεικόνες ΟΚΧΕ (2012) και για τον άξονα z από το ψηφιακό μοντέλο εδάφους
- Συλλογή κατάλληλων συζυγών εικονοσημείων (*tie points*) του στερεοζεύγους
- Υπολογισμός του εξωτερικού προσανατολισμού (σχετικός ή απόλυτος) (*exterior orientation - έξι παραμέτρων*) μέσω των σημείων επίγειου ελέγχου/ φωτοσταθερών (*Ground Control Points - GCPs*) και των συζυγών εικονοσημείων (*tie points*).
- Έλεγχος ορθότητας και διόρθωση του μαθηματικού μοντέλου μέσω των εναπομεινάντων σφαλμάτων (*residual errors*)
- Δημιουργία επιπολικών εικόνων (τοποθέτηση στερεοζεύγους έτσι ώστε η αριστερή και δεξιά εικόνα να έχουν κοινό προσανατολισμό και τα συζυγή σημεία να εμφανίζονται στον κοινό άξονα x) με παράγοντα δειγματοληψίας (*down sampling factor*) 2
- Δημιουργία ψηφιακού μοντέλου εδάφους (DEM) - μέσω των επιπολικών εικόνων - των επιπολικών ψηφιακών μοντέλων εδάφους του ομολόγου τμήματος (*epipolar DEM*) και γεωκωδικοποίησή τους προς δημιουργία ενός κοινού DEM στο προβολικό σύστημα (Greek Grid) ανάλυσης 2 (διάστημα δειγματοληψίας εικονοστοιχείου - *pixel sampling interval*), μέσης λεπτομέρειας (*medium detail*) και διορθωμένων περιοχών (*fill holes and filter*)

Δημιουργία Ψηφιακού Μοντέλου Εδάφους και ορθοαναγωγή του στερεοζεύγους των αεροφωτογραφιών.

- Τέλος, διόρθωση του τελικού ψηφιακού μοντέλου εδάφους και ορθοαναγωγή του στερεοζεύγους (orthorectification):

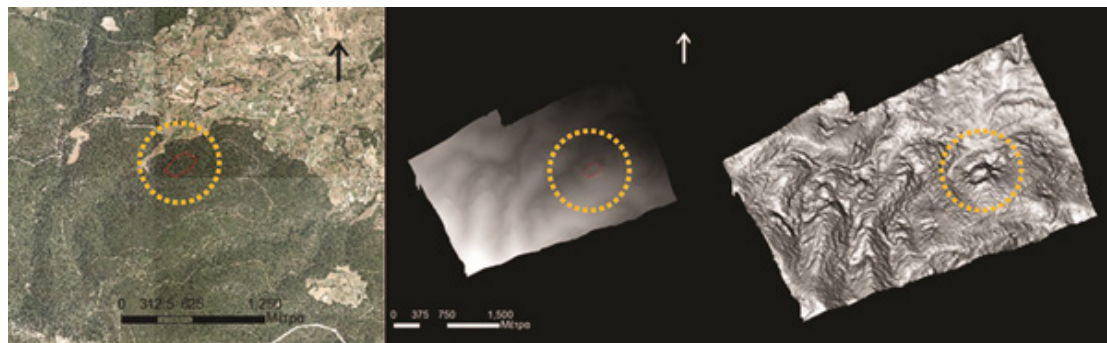
409 Λόγω καμπυλότητας της γης, ατμοσφαιρικής διάθλασης, ακτινικής διαστροφής, θέσης πρωτεύοντος σημείου, συρρίκνωσης κ.α.

410 Η καταλληλότητα έγκειται στην ευκρίνειά τους, σε στοιχεία κοντά στο έδαφος, μη ύπαρξη σκιών, εναλλαγή στοιχείων, διανομή κτλ. και μπορεί να είναι είτε φυσικά ή τεχνητά.

411 Για τη δημιουργία του στερεομοντέλου αυθαίρετου χώρου και αυθαίρετης κλίμακας δεν απαιτούνται γνωστά φωτοσταθερά (οι εικόνες στη σχετική θέση τους κατά την ώρα της λήψης - σχετικός προσανατολισμός – διαδικασία «απαλοιφής γ παράλλαξης») ενώ για τον προσανατολισμό του χρειάζονται (για να γίνουν γνωστά η κλίμακα, ο προσανατολισμός και η θέση του - απόλυτος προσανατολισμός) (Βαβιάς 2011, 32). Κατά τον απόλυτο προσανατολισμό χρειάζονται επτά άγνωστες παράμετροι: κλίμακα στερεομοντέλου, οι 3 μεταθέσεις και οι 3 γωνίες στροφής του ενώ κατά τον σχετικό 5 (στοιχεία σχετικού προσανατολισμού Gruben) (Πατιάς 1991, 136)

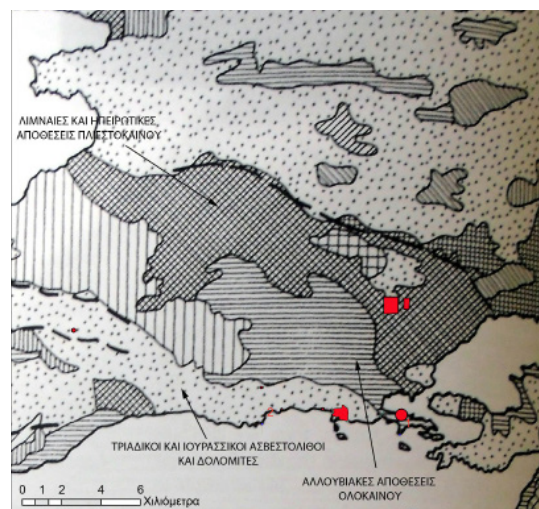
6.3.2 Αποτελέσματα

Κατά αυτόν τον τρόπο εντοπίστηκαν ίχνη⁴¹²/ σκιάσεις γραμμικής διεύθυνσης στο μικροαναγλυφο του στερεομοντέλου⁴¹³ που υποδηλώνουν την ύπαρξη κάποιας αδικαιολόγητης ανωμαλίας του εδάφους - την οποία ούτε η κλίση του εδάφους τη δικαιολογεί - ή πιθανότερα την ύπαρξη ανθρώπινης κατασκευής:⁴¹⁴

Η θέση του πιθανού σημείου αρχαιολογικού ενδιαφέροντος στη Βρέστιζα σε υπόβαθρο ορθοφωτοχάρτη ΟΚΧΕ (2012) και στο ψηφιακό μοντέλο εδάφους. Στη δεξιά εικόνα σκιάσεις πλάγιου τεχνητού φωτισμού (*artificial shaded relief*) χαμηλής ηλιακής γωνίας (*low sun angle*) του DEM σε περιβάλλον ER Mapper 7.1 (αζιμουθίο 269, υψόμετρο 86) για τη δημιουργία χάρτη βάθους⁴¹⁴.

Όπως φαίνεται και στην εικόνα, η θέση εντοπίζεται σε ασβεστολιθικό έδαφος⁴¹⁵ και πρόκειται για σχεδόν ελλειψοειδή κατασκευή μεγάλου άξονα διαστάσεων 250μ. και μικρού 100 μ. περίπου συντεταγμένων $X = 430.223,135$ μ. $Y = 4.207.606,800$ μ. προβολικού συστήματος ΕΓΣΑ '87.

Γεωλογικός χάρτης της περιοχής των Μεγάρων (Υποπελαγονική ζώνη⁴¹⁶) με τις κηρυγμένες αρχαιολογικές θέσεις (πηγή: Smith 2008, 8, Σχ.3). Η Βρέστιζα είναι κοντά σε μεγάλο πιθανολογούμενο ρήγμα.

412 Τα ίχνη μπορούν να διακρίνονται σε διαρκή και φευγαλέα (Χρόνη σελ. 40 – 41). Επίσης κατά την ίδια συγγραφέα, θα έπρεπε τα ίχνη που οφείλονται σε ανωμαλίες μικροαναγλύφου να φωτογραφίζονται σε δύο διαφορετικές περιόδους ώστε να έχουμε δύο διαφορετικές κατευθύνσεις φωτισμού. Γενικά απαραίτητο κρίνεται να λαμβάνονται οι εικόνες περιοδικά.

413 Συγκεκριμένα λόγω των ασπρόμαυρων αεροφωτογραφιών σε αντίθεση με τις έγχρωμες, η ανωμαλία αυτή υποδηλώνεται από την τονική διαφορά του γκριζού εκτός από τα υπόλοιπα φωτοαναγνωριστικά στοιχεία όπως το σχήμα, το χρώμα, το μέγεθος, ο τύπος, η θέση, η υφή του αντικειμένου και η σχέση του με το περιβάλλον.

414 Ένας “χάρτης βάθους” αποτελεί μία απεικόνιση στην οποία κάθε εικοστοιχείο (pixel) παίρνει μια χρωματική τιμή από τις διαβαθμίσεις του γκρι. Η χρωματική τιμή υποδηλώνει την απόσταση του σημείου της σκηνής από τον οπτικό αισθητήρα στον τρισδιάστατο χώρο (http://www.eln.teilam.gr/sites/default/files/lesson09_0.pdf)

415 Τα ασβεστολιθικά εδάφη και τα εδάφη με χαλίκι παράγουν εδαφικά και φυτικά ίχνη σχεδόν οποιαδήποτε χρονιά (Χρόνη 2011, 58)

416 http://www.geo.auth.gr/courses/ggg/ggg871y/ch3/sxima_17.jpg

Η θέση του σημείου στη Βρέστιζα σύμφωνα με το τροποποιημένο ΓΠΣ των Μεγάρων είναι όπως φαίνεται στο παρακάτω διάγραμμα:

Εδράζεται στα όρια της ζώνης προστασίας Α' 1 (αναψυχή, περίπατος, πεζοπορία, υπαίθριες πολιτιστικές δραστηριότητες) και της ζώνης Α' 2 (αναψυχή, υπαίθριος αθλητισμός, υπαίθριες πολιτιστικές εκδηλώσεις, ιστορική περιβαλλοντική ενημέρωση) των ορεινών όγκων Δ. Αττικής. Απαιτείται επομένως προηγούμενη ενημέρωση της οικείας δασικής αρχής (Γερανείων) για την αρχαιολογική έρευνα και ανασκαφή του (N. 4280/ 14, Άρθ. 54). Επομένως ακόμα και αν βρίσκεται εκτός του προτεινόμενου κηρυγμένου αρχαιολογικού

χώρου, βρίσκεται σε περιοχή Ειδικής Προστασίας.

Ασφαλώς απαραίτητος κρίνεται ο επίγειος έλεγχος ή η γεωφυσική διασκόπηση⁴¹⁷ (βλ. Παράρτημα) του συγκεκριμένου σημείου ώστε να επιβεβαιωθεί η παρουσία ή μη αρχαιολογικών καταλοίπων. Σε κάθε περίπτωση η αρμόδια εφορεία αρχαιοτήτων έχει ενημερωθεί για τις ακριβείς συντεταγμένες του σημείου ώστε να μπορεί να προβεί σε ανασκαφή.

⁴¹⁷ Μη παρεμβατική για το περιβάλλον μέθοδος με κυριότερες μεθόδους την ηλεκτρική τομογραφία (*electric tomography*), το γεω-ραντάρ (*geo-radar*) και το μικροκυματικό ραντάρ (GPR – *Ground Penetrating Radar*)

Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς όπως αναλύθηκε νωρίτερα αποτελεί κυρίαρχη επιταγή των σύγχρονων κοινωνιών. Συγκεκριμένα στον ελληνικό χώρο που βρίθει πολιτιστικού πλούτου και χαίρει ενός ενδιαφέροντος παλίμψηστου, η νομοθεσία - αρκετές φορές πρωτοπόρα - κινήθηκε προς αυτή την κατεύθυνση ήδη από τα πρώτα χρόνια της ανεξαρτησίας του ελληνικού κράτους. Η έλλειψη ωστόσο σαφούς πολεοδομικού πλαισίου και η ύπαρξη οικιστικών πιέσεων εντείνουν τις συγκρούσεις που δημιουργούνται αναπόφευκτα από τη συνύπαρξη της σύγχρονης ελληνικής πόλης με τα μνημεία της. Επιπλέον, η απουσία Εθνικού ή Αρχαιολογικού Κτηματολογίου το οποίο θα όριζε το καθεστώς ιδιοκτησίας και το πλαίσιο οριοθέτησης των συμβατών χρήσεων γης σε όλη την επικράτεια προκαλεί μεγαλύτερη συχνότητα των συγκρούσεων αυτών κι επιφέρει επικαλύψεις ζωνών επιρροής.

Η περιοχή μελέτης δεν απέχει από το πρότυπο χωρικής οργάνωσης που παρατηρείται και στις υπόλοιπες ελληνικές πόλεις. Η ανοργάνωτη πολεοδομική εξέλιξη κυρίως μέσω της αστικής διάχυσης που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια, η έλλειψη παραγωγικού μοντέλου και η παρατεταμένη καθυστέρηση στην έγκριση και εφαρμογή του προτεινόμενου ΓΠΣ (στο οποίο διαφαίνεται η προσπάθεια οριοθέτησης και διαφύλαξης των Περιοχών Ειδικής Προστασίας) δυσχεραίνει την κατάλληλη διαχείριση των πολιτιστικών αγαθών της. Επιπροσθέτως, η έλλειψη ζωνών προστασίας Α' έχουν ως αποτέλεσμα την ασυμβατότητα των χρήσεων γης σε πολλές περιοχές πολιτιστικού περιβάλλοντος ενώ γενικά η ύπαρξή τους δεν έχει λειτουργήσει αποτελεσματικά.

Από τον έλεγχο συμβατότητας χρήσεων στους κηρυγμένους αρχαιολογικούς χώρους των Μεγάρων διαπιστώνεται πως όπου εμφανίζεται ασυμβατότητα, αυτή οφείλεται κυρίως στην έλλειψη διαχρονικής παρακολούθησης (monitoring). Η σχετικά απλή και χαμηλού κόστους εφαρμογή της φωτοερμηνευτικής διαδικασίας με χρήση αεροφωτογραφιών είναι αποτελεσματικό εργαλείο για την ανίχνευση τυχόν καταπατήσεων την καταπάτηση αρχαιολογικών χώρων, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις δυσπρόσιτων και εκτεταμένων αρχαιολογικών χώρων, όπως των Μεγάρων (40.000 στρεμμάτων). Επιπλέον, οι δορυφορικές λήψεις (π.χ. Landsat) μετρούν ήδη 40 χρόνια ζωής και μπορούν να αποτελέσουν σημείο αναφοράς στις αλλαγές χρήσεων που παρατηρούνται στις περιοχές πολιτιστικής προστασίας.

Συγκεκριμένα, οι επιστήμες της Τηλεπισκόπησης, Φωτογραμμετρίας με την αρωγή των Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφοριών, μπορούν να προσφέρουν πέρα από τον τομέα της διαχείρισης και της προστασίας των ακινήτων μνημείων, και στην ανίχνευσή τους. Με τη δημιουργία ενός ψηφιακού μοντέλου εδάφους από στερεοζεύγη αεροφωτογραφιών μεγάλης κλίμακας ή τη χρήση απεικονίσεων Radar ή LiDAR και γνωρίζοντας ασφαλώς τη γεωμορφολογία και την πυκνότητα βλάστησης της περιοχής, δημιουργείται το υπόβαθρο που θα αποτελέσει τη βάση εκπόνησης οποιουδήποτε ΓΠΣ ή ΣΧΟΟΑΠ κατάλληλων προβλεπόμενων χρήσεων ή χάραξης αναπτυξιακών έργων. Επιπλέον, η χρησιμότητα των αποτελεσμάτων αυτών κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική για την οριοθέτηση ή επαναοριοθέτηση των χώρων που χρήζουν προστασίας. Με τον τρόπο αυτό θα αποφευχθούν οι συγκρούσεις στον εξωαστικό κυρίως χώρο, αφού στις δομημένες περιοχές έχουν ήδη διαφανεί και είναι αναπόφευκτες. Είναι χαρακτηριστικό άλλωστε πως η περιοχή μελέτης – όπως όλα σχεδόν τα ιστορικά κέντρα των ελληνικών πόλεων – είναι δομημένη στα όρια της αρχαίας πόλης.

Τα αποτελέσματα από την ανίχνευση συγκρούσεων στους κηρυγμένους αρχαιολογικούς χώρους των Μεγάρων έδειξαν πως οι συγκρούσεις είναι μεγαλύτερες όταν υπάρχει διασπορά των χώρων αυτών και επομένως αδυναμία παρακολούθησής τους σε βάθος χρόνου (περίπτωση Πυργαρίου). Η απουσία ζώνης προστασίας Α' όπως προαναφέρθηκε, αποκλείει τη διαβάθμιση των επιτρεπόμενων χρήσεων ενώ τα ασαφή όρια των υφισταμένων ζωνών προστασίας – που οφείλονται ακριβώς στην απουσία ολοκληρωμένων κτηματολογικών συστημάτων - εντείνουν τα φαινόμενα καταπάτησης.

Στο σημείο αυτό να τονιστεί πως θα ήταν ιδιαίτερα εποικοδομητικό να ερευνηθούν παραδείγματα καλών πρακτικών προστασίας πολιτιστικού περιβάλλοντος και από άλλες χώρες καθώς στην εν λόγω εργασία έγινε αναφορά μόνο στο παράδειγμα της Άνγκορ της Καμπότζης. Επιπλέον, απαραίτητη κρίνεται η χρήση αεροφωτογραφιών σε διαφορετικές ημερομηνίες λήψεως ώστε να διαφανεί η διαχρονική εξέλιξη των πιθανών οχλήσεων και αυθαιρεσιών στις οριοθετημένες ζώνες προστασίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αγγελίδης 2005: Ι. Αγγελίδης, Γιαννάκου Α., Μαμούνη Γ. Σ., *Σχεδιασμός ζωνών χρήσεων γης σε περιοχές ΓΠΣ*, Πρώτη Έκθεση, Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας, ΤΕΕ, Θεσσαλονίκη 2005
- Αδάμος 2006: Α. Αδάμος, *Αλγόριθμοι ταξινόμησης δεδομένων υπερφασματικής απεικόνισης για την ανίχνευση, τμηματοποίηση και ταυτοποίηση χαρακτηριστικών διαγνωστικής σημασίας*, Διπλωματική Εργασία, Πολυτεχνείο Κρήτης, Χανιά 2006
- Αρχαιολογικά Δελτία 1967 - 2006
- ΑΚ : Αρχαιολογικό Κτηματολόγιο, ΥΠΟΠΑΙΘ (<http://archaeocadastre.culture.gr/el/>)
- Ακτύπης 2010: Ι. Ακτύπης, *Μελέτη των Στεγαστικών Συνθηκών των Ρομά - Εφαρμογή στο Δήμο Μεγαρέων*, Διπλωματική Εργασία ΣΑΤΜ, ΕΜΠ, Αθήνα 2010
- Αυγερινού 2012: Π. Αυγερινού, Ενημερωτικό φυλλάδιο Αρχαιολογικού Μουσείου Μεγάρων, ΤΑΠ 2012
- Αυγερινού – Κολώνια 2011: Σ. Αυγερινού – Κολώνια, *Ευνοϊκοί και Περιοριστικοί παράγοντες του Σχεδιασμού με όρους αειφορίας: Τουρισμός – Πολιτισμός*, ΔΠΜΣ Αρχιτεκτονικής – Σχεδιασμός του Χώρου, Κατεύθυνση: Πολεοδομία – Χωροταξία, ΕΜΠ, Αθήνα 2011
- Βαβιάς 2011: Σ. Βαβιάς, *Φωτογραμμετρικές και Τηλεπισκοπικές Μέθοδοι σε Θέματα Παράκτιων Περιοχών*, Διπλωματική Εργασία, ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη, 2011, σελ. 29 – 30
- Beattie 1960: A. J. Beattie, *Nisaea and Minoa*, Rheinisches Museum für Philologie, 103. Βόννη 1960
- Bérard 1898: V. Bérard, *Topologie et toponymie antiques : Mégare* στο Annales de Géographie, τ. 7, ν. 34, Παρίσι 1898
- Βλαχογιάννης 1901: Ι. Βλαχογιάννης (επιμέλεια), *Αρχαία της Νεωτέρας Ελληνικής Ιστορίας*, Τόμος Α. Αθήνα 1901
- Bohringer 1980: F. Bohringer, *Mégare: traditions mythiques, espace sacré et naissance de la cite*, L' antiquité classique, T. 49, 1980
- Bridgwood et al. 2008: Ι. Bridgwood, *Automatic Detection of Archaeological sites using a hybrid process of Remote Sensing, GIS Techniques and a shape detection algorithm*, 3ο Διεθνές Συνέδριο στις Τεχνολογίες Πληροφορίας κι Επικοινωνίας (ICT): από τη θεωρία στις εφαρμογές, Δαμασκός 2008
- Casson 1912: S. Casson, *The Topography of Megara*, The Annual of the British School at Athens, τόμος 19, Αθήνα 1912/ 1913
- Γιαννάκης 2010: Κ. Γιαννάκης, *Σενάρια αξιοποίησης ακινήτου ΟΣΕ στο Δήμο Μεγάρων*, Διπλωματική Εργασία ΣΑΤΜ, ΕΜΠ, Αθήνα 2010

- Γιώτη & Πούλου 2010: Στ. Γιώτη & Στ. Πούλου, *Ο χώρος ως στοιχείο διαμόρφωσης της πολιτιστικής ταυτότητας. Τα ειδικά μουσεία και οι νέες τεχνολογίες ως μέσα προβολής της*, 6ο Διεπιστημονικό Διαπανεπιστημιακό Συνέδριο του ΕΜΠ και του ΜΕ.Κ.Δ.Ε. του ΕΜΠ «Η ολοκληρωμένη ανάπτυξη των ορεινών περιοχών», Μέτσοβο 2010
- Clark et al. 1998: C. D. Clark, S. M. Garrod, M. Parker Pearson, *Landscape archaeology and remote sensing in southern Madagascar*, International Journal of Remote Sensing, Taylor & Francis, T. 19, v. 8, 1461 – 1477, 1998
- Γόγολου 2013: Γόγολου Χ., *Σχεδιασμός Μοντέλου για το Αρχαιολογικό Κτηματολόγιο με βάση διεθνή πρότυπα*, Διπλωματική Εργασία, ΣΑΤΜ, ΕΜΠ, Αθήνα 2013
- Crow et al. 2015: P. Crow, S. Benham, B. J. Devereux, G. S. Amable, *Woodland vegetation and its implications for archaeological survey using LiDAR*, <http://forestry.oxfordjournals.org/>, 2015
- Goette 2001: H. R. Goette, *Athens, Attica and the Megarid: An Archaeological Guide*, Routledge, Λονδίνο 2001
- De La Genière et al. 1983: J. De La Genière, A. Muller, C. Vatin, Bérard C., G. Vallet, H. Broise, M. Gras, H. Tréziny, *Chronique d'une journée mégarienne*, Mélanges de l'Ecole française de Rome, Antiquité 95, N°2 (1983), 617 - 650
- Delbrück & Vollmöller 1900: R. Delbrück & K. G. Vollmöller, *Das Brunnenhaus des Theagenes*, DAI, Αθήνα, 1900
- Δεσπίνης 2010: Γ. Δεσπίνης, *Μεγαρικά*, Δημοτική Βιβλιοθήκη Μεγάρων, Μέγαρο 2010
- Εθνικό Κτηματολόγιο, Εγχειρίδιο Λειτουργίας, ΥΠΑΠΕ, Αθήνα 2009
- Ζαφείρης 2012: Β. Ζαφείρης, *Πρότυπος Πολεοδομικός Σχεδιασμός στην περιοχή «Αεροδρόμιο» του Δήμου Ελευσίνας*, Διπλωματική Εργασία ΣΑΤΜ, ΕΜΠ, Αθήνα 2012
- Ζαχαριάδου 2010: Ο. Ζαχαριάδου, συνέντευξη στη Ν. Κοντράρου – Ρασισιά, Σαββατιάτικη Ελευθεροτυπία, 3/7/2010
- Ζεντέλης 2001: Π. Ζεντέλης, *Real Estate*, Εκδ. Παπασωτηρίου, Αθήνα 2001
- Ζεντέλης 2011: Π. Ζεντέλης, *Περί Κτημάτων Λόγος και Κτηματολόγιο*, Τόμος 'Α, σελ. 10, Εκδ. Παπασωτηρίου, Αθήνα 2011
- Ζορίδης 2010: Π. Ζορίδης, *Αγροικίες στην ευρύτερη περιοχή Πυργαρίου της Ανατολικής Μεγαρίδας*, Ανάτυπο από το Αρχαιολογικό Δελτίο, Μέρος Α' Μελέτες, Τόμος 57 (2002), Αθήνα 2010
- Ζορίδης 2008: Π. Ζορίδης, *Μέγαρο*, Εύβοια και Στερεά Ελλάδα, εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 2008
- Hellner 2009: N. Hellner, *Η «Κρήνη του Θεαγένους» στα Μέγαρο: ιστορία και αρχιτεκτονική ενός μνημείου του 5ου αι. π.Χ.*, Δημοτική Βιβλιοθήκη Μεγάρων, Μέγαρο, 2009

- Highbarger 1927: E. L. Highbarger, *The history and civilization of ancient Megara*, Johns Hopkins Press, Baltimore 1927
- Κάτου 2006: Μ. Κάτου, *Αρχαιολογικοί χώροι σε αστικά τοπία*, Μεταπτυχιακή Εργασία, Δ.Π.Μ.Σ. Αρχιτεκτονική – Σχεδιασμός του χώρου Κατεύθυνση: Πολεοδομία – Χωροταξία, ΕΜΠ, Αθήνα 2006
- Kelong et al. 2007: T. Kelong, W. Yuqing, Y. Lin, Z. Riping, C. Wei, M. Yaobao, *A new archaeological Remote Sensing Technology*, China 2007
- Κουμπέτσος 2012: Γ. Κουμπέτσος, *Χωροταξική ανάλυση της περιοχής των Μεγάρων και εντοπισμός προβλημάτων*, Διάλεξη, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχ., ΕΜΠ, Αθήνα 2012
- Lasaponara & Masini 2006: R. Lasaponara & N. Masini, *Evaluation of the spectral capability of Quickbird imagery for the detection of archaeological buried remains*, From Space to Place: 2nd International Conference on Remote Sensing in Archaeology, British Archaeology Reports, Οξφόρδη 2006
- Legon 1981: R. P. Legon, *The political history of a Greek city-state to 336 B.C.*, Ithaca, N.Y. 1981
- Lolling 1887: H. G. Lolling, *Συμβολαί εις τήν τοπογραφίαν τῆς Μεγαρίδος*, Αρχαιολογική Εφημερίς, περίοδος III, Αθήνα 1887
- Μαρκέτου 2005: Σ. Μαρκέτου, *Τα μεγάλα έργα, η ανάπτυξη του τόπου, οι εξετάσεις των αρχαιολόγων και οι αρχαιότητες*, περιοδικό Κριτική Διεπιστημονικότητα, Κριτικές παρεμβάσεις, Τεύχος 1ο, Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα 2005
- Μηλιώνης 2010: Χ. Ν. Μηλιώνης, *Σημειώσεις από τα Χαρακώματα, Σχετικά με την Αρχαιολογική Επίβλεψη εκσκαφών σε Δημόσια Έργα*, Αθήνα 2009 – 2010
- Μουζάκης 1994: Σ. Α. Μουζάκης, *Το χωριό Μάζι του Μεγάλου Δερβενίου της Μεγαρίδος : χρονικός και τοπογραφικός εντοπισμός του κατά τους μέσους χρόνους και την Τουρκοκρατία*, εκδ. Δόμος, Αθήνα, 1994
- Μπαζιωτοπούλου – Βαλαβάνη 2008a: Ε. Μπαζιωτοπούλου – Βαλαβάνη, *Μεγαρίς: τόποι, μνημεία, διαδρομές*, ΥΠΠΟΤ, Γ' ΕΠΚΑ, 2008
- Μπαζιωτοπούλου – Βαλαβάνη 2008b: Ε. Μπαζιωτοπούλου – Βαλαβάνη, *Μεγαρίδα*, Εύβοια και Στερεά Ελλάδα, Εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 2008
- Μπεναρδής 1936: Μ. Μπεναρδής, *Ψήγματα Μεγαρικών Β', Μεγαρείς και Δερβενοχωρίται*, Μέγαρο 1936
- Σταμπόλας 1928: Σταμπόλας Π. Γ., *Ιστορία των Μεγάρων*, 1928
- Μπρουζιώτη 2011: Κ. Δ. Μπρουζιώτη, *Σχόλια πάνω στο υπό έγκριση "Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο Δήμου Μεγάρων"*, Σπουδαστική Εργασία, ΔΠΜΣ Αρχιτεκτονική και Σχεδιασμός του Χώρου / Κατεύθυνση Β', ΕΜΠ, Αθήνα 2011

- Muller 1980: A. Muller, *Megarika : La caverne de Mourmouni* στο Bulletin de correspondance hellénique, Τόμος 104, livraison 1, Αθήνα 1980
- Muller 1981: A. Muller, *Megarika* στο Bulletin de correspondance hellénique, Τόμος 105, livraison 1, Αθήνα 1981
- Ξυδιάς & Σπίνος 2005: Ξυδιάς Μ. & Κ. Σπίνος, *Το μεγάλο ταξίδι*, Δημοτική Βιβλιοθήκη Μεγάρων, Μέγαρα 2005
- Orlando & Villa 2011: P. Orlando & B. Villa, *Remote Sensing Applications in Archaeology*, Archeologia e Calcolatori, Ap. 22, Φλωρεντία 2011
- Πατιάς 1991: Π. Πατιάς, *Εισαγωγή στη Φωτογραμμετρία*, Εκδ. Ζήτη, Θεσσαλονίκη 1991
- Παυσανίας, *Ελλάδος περιήγησις 1: Αττικά*, Εκδ. Κάκτος, Αθήνα 1992
- Πίκουλας 2002: Γ. Α. Πίκουλας (επιμέλεια), *Μεγαρίς, η αμπελοοινική της ιστορία* στο Οίνον ιστορώ II: Αθήνα, Κτήμα Εύχαρις, Μουρτζίζα 2002
- Πιττάκης 1853: Κ. Σ. Πιττάκης, *Αρχαιολογική Εφημερίς*, Περίοδος Ι, Τ.9, Αθήνα 1853
- Πρακτικά της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας (Prakt), Αθήνα 1934
- Rigsby 1987: K. J. Rigsby, *Megara and Tripodiscus*, GRBS, Duke University, Durham 1987
- Ρόκος 1988: Δ. Ρόκος, *Φωτοερμηνεία - Τηλεπισκόπηση*, Εργαστήριο Τηλεπισκόπησης, Τομέας Τοπογραφίας, Τμήμα Αγρονόμων - Τοπογράφων Μηχανικών, ΕΜΠ, Αθήνα 1988
- Σακελλαρίου & Φαράκλας 1972: Μ. Σακελλαρίου & Ν. Φαράκλας, *Μεγαρίς, Αιγόσθενα, Ερένεια*, Αθηναϊκό Κέντρο Οικιστικής, Αθήνα 1972
- Σακερλή 2012: Μ. Σακερλή, *Ανάπλαση Παραλιακής Ζώνης στην περιοχή των Μεγάρων*, Διπλωματική Εργασία, Σχολή Αρχ. Μηχ., ΕΜΠ, Αθήνα 2012
- Smith 2008: P. J. Smith, *The archaeology and epigraphy of Hellenistic and Roman Megaris, Greece*, John and Erica Hedges Ltd., Οξφόρδη 2008
- Σολομών 2005: Ε. Σολομών, *Το αρχαιολογικό μνημείο ως τοπίο: Ανθρωπολογικές προσεγγίσεις μιας γεωγραφικής έννοιας*, Κριτική Διεπιστημονικότητα 1: Διεπιστημονικότητα, πολιτισμικές αντιστάσεις, επιμέλεια: Σωτήρης Δημητρίου, Σαββάλας, Αθήνα 2005
- Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων του Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας/ Αττικής – ΡΣΑ – 2021
- Στρατηγικός Σχεδιασμός Δήμου Μεγαρέων, Μέγαρα 2015 – 2019
- Τζάννε 2015: Μ. Τζάννε, *Γόρδιος δεσμός τα αυθαίρετα σε 145 οικισμούς της Αττικής*, Πρώτο Θέμα, business stories, 29/03/2015
- Toumazet et al. 2014: J. P. Toumazet, F. Vautier, E. Roussel, M. Flores & B. Dousteysier,

Automatic detection and characteristics extraction of archaeological structures using coupled Geographic Information System software and Scilab, ScilabTec, Παρίσι 2014

Τρατσέλα 2013: Μ. Τρατσέλα, *Ιστορικότητα και Τοπίο: Σύγχρονοι προβληματισμοί για τον σχεδιασμό αρχαιολογικών χώρων*, Ανασκαφικό Περιοδικό «Ανάσκαμμα», Τ. 6, σελ. 63 – 78, Θεσσαλονίκη 2013

Τραυλός 1972: Ι. Τραυλός, *Μέγαρα*, Εγκυκλοπαίδεια Νέα Δομή, Αθήνα, 1972

Φίλιος 1889: Δ. Φίλιος, *Άνασκαφαι έν Μεγάροις*, Πρακτικά, Αθήνα 1889

Φίλιος & Lolling 1890: Φίλιος Δ. & Lolling H. G., *Άνασκαφαι παρά τὰ Μέγαρα*, Αρχαιολογική Εφημερίδα, Αθήνα 1890

Φιλιππίδης 1988: Δ. Φιλιππίδης (επιμέλεια), *Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική, Πελοπόννησος Β΄ – Στερεά Ελλάδα*, Επιμέλεια σειράς: Γ. Ραγιάς, Εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 1988

Χρόνη 2011: Α. Μ. Χρόνη, *Εφαρμογές της Φωτοερμηνείας και Τηλεπισκόπησης στην Αρχαιολογία*, Διδακτορική Διατριβή, ΣΑΤΜ, ΕΜΠ, Αθήνα 2011

Wiseman & El-Baz 2007: Wiseman J. & El-Baz F., *Remote sensing in archaeology*, Εκδ. Springer, Νέα Υόρκη 2007, σελ. 91 – 98

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

<http://www.seos-project.eu/modules/heritage-conservation/heritage-conservation-c02-p01.gr.html>

http://en.wikipedia.org/wiki/UNESCO_Convention_on_the_Protection_of_the_Underwater_Cultural_Heritage

<http://archaeology.about.com/cs/18th19thcentury/a/history2.htm>

<http://www.kathimerini.gr/788288/article/epikairothta/ellada/politistika-topia-se-perioxes-natura>

http://www.piop.gr/el/News/~media/Files/Diakiriksi_Stymfalia2014_.pdf

<http://www.kathimerini.gr/788288/article/epikairothta/ellada/politistika-topia-se-perioxes-natura>

<http://www.seos-project.eu/modules/heritage-conservation/heritage-conservation-c02-p04.gr.html>

http://www.icomoshellenic.gr/images/icomos_files/world_heritage/endeiktikos-up-po.pdf

<http://www.icomos.org/en/about-icomos/mission-and-vision/history>

[http://www.english-heritage.org.uk/professional/advice/hpg/coventionstreatiesandcharters/#\(2\)](http://www.english-heritage.org.uk/professional/advice/hpg/coventionstreatiesandcharters/#(2))

<http://www.iccrom.org/about/history/>

<http://www.icomoshellenic.gr/index.php>

<http://courses.arch.ntua.gr/112130.html>

<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/066.htm>

http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/topics_ext_content/ifc_external_corporate_site/ifc+sustainability/our+approach/risk+management/performance+standards/environmental+and+social+performance+standards+and+guidance+notes#pre2006

http://www.yppo.gr/5/g5151.jsp?obj_id=1032

<http://www.monumenta.org/article.php?IssueID=7&lang=gr&CategoryID=5&ArticleID=809>

<http://www.naftemporiki.gr/story/735911/oi-protoi-topoi-pou-tha-laboun-sima-europaikis-politistikis-klironomias>

http://kenny.aitchison.typepad.com/discovering_the_archaeolo/outlines/OUTLINE_OF_ARCHAEOLOGY_AND_ARCHAEOLOGICAL_PROFESSION_IN_GREECE.pdf

http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A6%CE%B9%CE%BB%CF%8C%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%BF%CF%82_%CE%95%CF%84%CE%B1%CE%B9%CF%81%CE%B5%CE%AF%CE%B1

<http://www.namuseum.gr/museum/images/eam.pdf>

<http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/8c3e9046-78fb-48f4-bd82-bbba28ca1ef5/SYNTAGMA.pdf>

<http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=5nRUKLGIL8E%3D&tabid=506&language=el-GR>

<http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=571>

http://www.yppo.gr/1/g1540.jsp?obj_id=91

<http://www.environ-sustain.gr/index.php/άρθρα>

<http://archaeocadastre.culture.gr/el/shetika-me-to-ergo/orismo>

<http://www.michanikos.gr/topic/42141>

http://www.ktimatologio.gr/aboutus/Documents/Pages/33/LqYyvusGBh2JgNdw/KG_USER_MANUAL_1.pdf

<http://www.taxheaven.gr/news/news/view/id/20207>

<http://eulis.eu/>

http://www.fig.net/pub/fao/floss_cadastre.pdf

<http://www.iekemtee.gr>

http://el.wikipedia.org/wiki/«Ελληνικό_Γεωδαιτικό_Σύστημα_Αναφοράς_1987»

<http://www.ktimatologio.gr/aboutus/Pages/qoQhyNCvtozm6ajS.aspx>

<http://www.okxe.gr/el/axiki-selida/nomothesia>

http://www.inspire.okxe.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=17&Itemid=31

<http://www.okxe.gr/el/axiki-selida/organismos>

<http://www.tovima.gr/society/article/?aid=622023>

<http://www.tovima.gr/society/article/?aid=532775>

<http://www.kathimerini.gr/802268/article/epikairothta/ellada/avevaih-h-xrhmatodothsh-toy-kthmatologioy>

<http://www.dikaiologitika.gr/eidhseis/dhmosio/52561/se-fasi-epanekkinisis-bainei-to>

ktimatologio

<http://www.tovima.gr/culture/article/?aid=481844>

<http://archaeocadastre.culture.gr/>

http://www.yppo.gr/5/g5151.jsp?obj_id=38334

<http://www.anthropology.med.uoa.gr/index.php/research/researchandhistory>

<http://www.eie.gr/byzantineattica/view.asp?cgpk=490&xsl=detail&obpk=337&lg=el>

http://tamegara.blogspot.gr/2012/10/blog-post_182.html

http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CF%80%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%AF%CE%B1_%CE%9C%CE%B5%CE%B3%CE%B1%CF%81%CE%AF%CE%B4%CE%B1%CF%82

<http://www.lifo.gr/team/gnomes/50351>

http://www.yppo.gr/0/anaskafes/pdfs/C_EPKA.pdf

http://3kps.epper.gr/documents/eppa4/proodos_efarmogis.doc

http://www.keosoe.gr/enoseiseas/megara/enosi_megara.html

<http://local.e-history.gr/pages/viewpage.action?pageId=12582924>

https://el-gr.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1586847088259429&id=1404870206457119

<http://enimerosi-news.gr/g-marinakis-se-epikindinous-aktrapous-to-gps-megaron/>

<http://www.organismosathinas.gr/Katalogos%20gps.html>

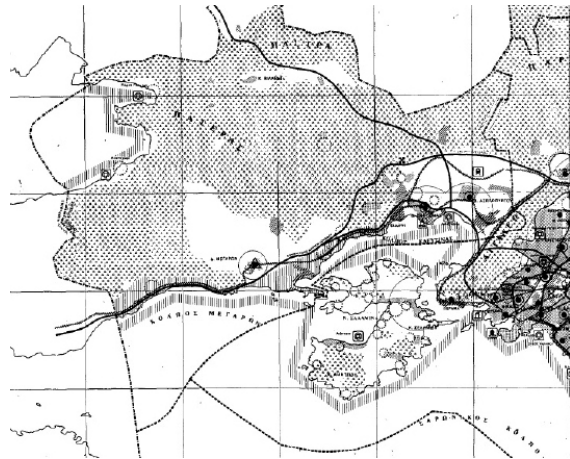
<http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=182728>

http://www.ipet.gr/digitech2/index.php?option=com_content&task=view&id=73&Itemid=54

<http://whc.unesco.org/en/soc/1717>

http://www.geo.auth.gr/courses/ggg/ggg871y/ch3/sxima_17.jpg

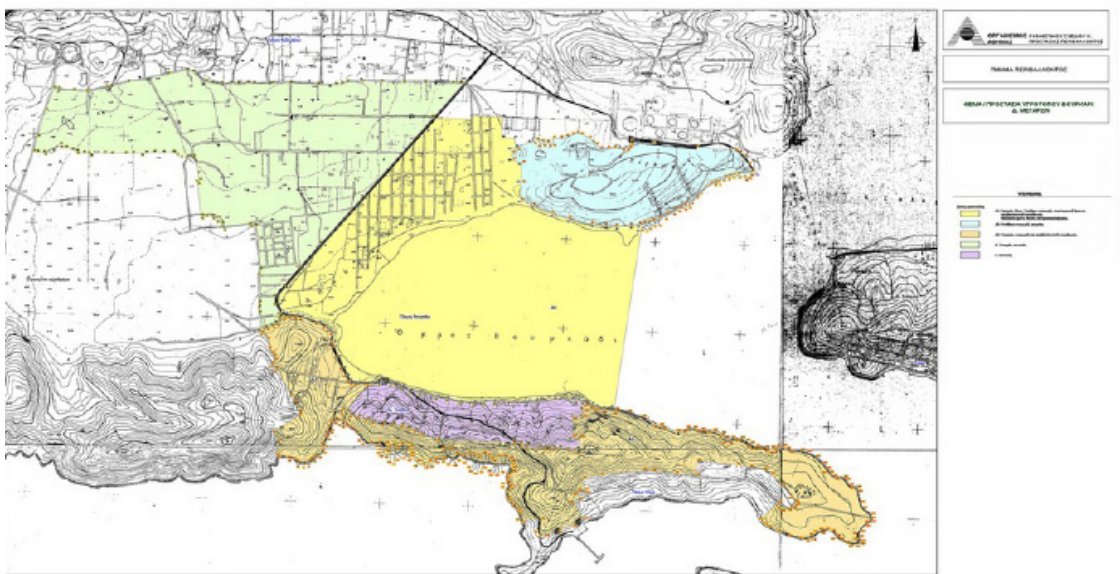
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

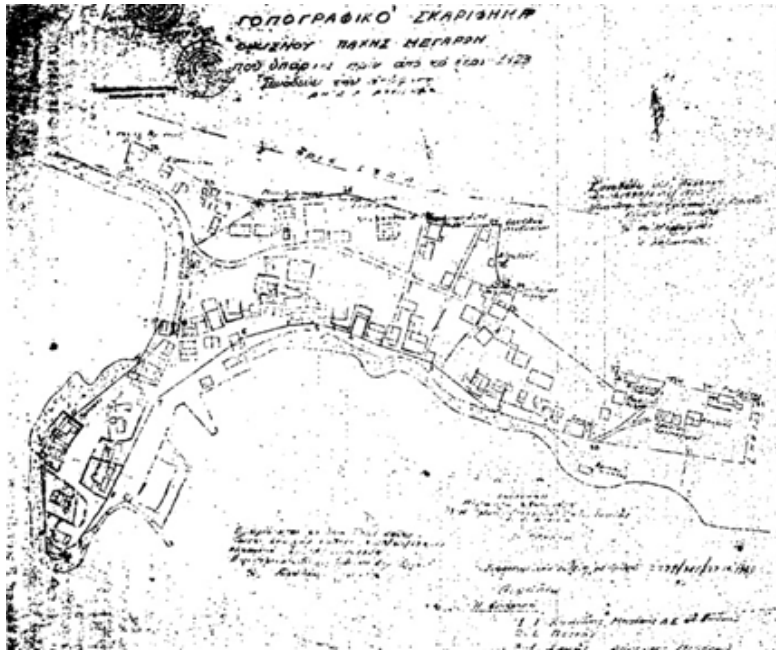
Τοπογραφικό διάγραμμα του Δ. Μεγαρέων από το Ρ.Σ.Α. του 1985 (ΦΕΚ 18/Α/18-02-1985)

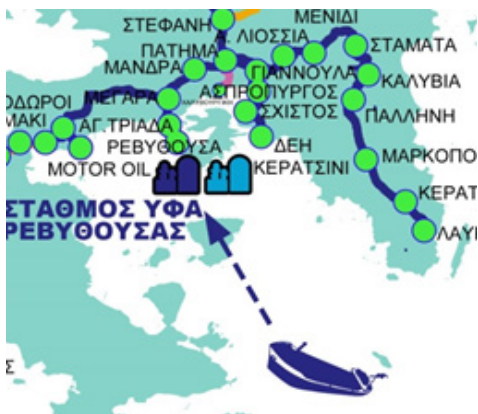
Τοπογραφικό διάγραμμα του ΓΠΣ του Δ. Μεγαρέων το 1991 (ΦΕΚ 409/Δ/03-07-1991)

Τοπογραφικό Διάγραμμα ΠΔ περιοχής προστασίας υγροτόπου Βουρκαρίου Μεγάρων (Πηγή: Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου και Προστασίας του Περιβάλλοντος Αθήνας)

Τοπογραφικό σκαρίφημα του οικισμού της Πάχης (προϋφιστάμενου του 1923) ημερομηνίας 27.09.1977 (ΦΕΚ 654/Δ/08-12-1978)

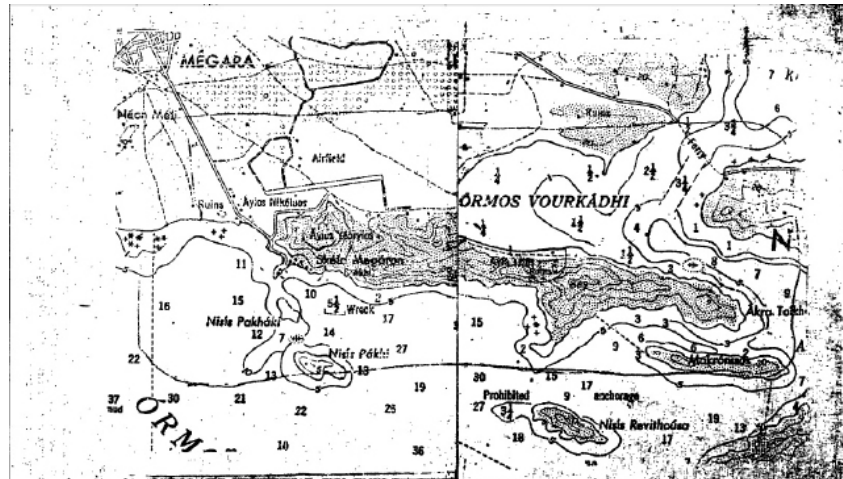

Το εν λειτουργία εθνικό δίκτυο μεταφοράς φυσικού αερίου υψηλής πίεσης στην περιοχή της Αττικής (www.desfa.gr)

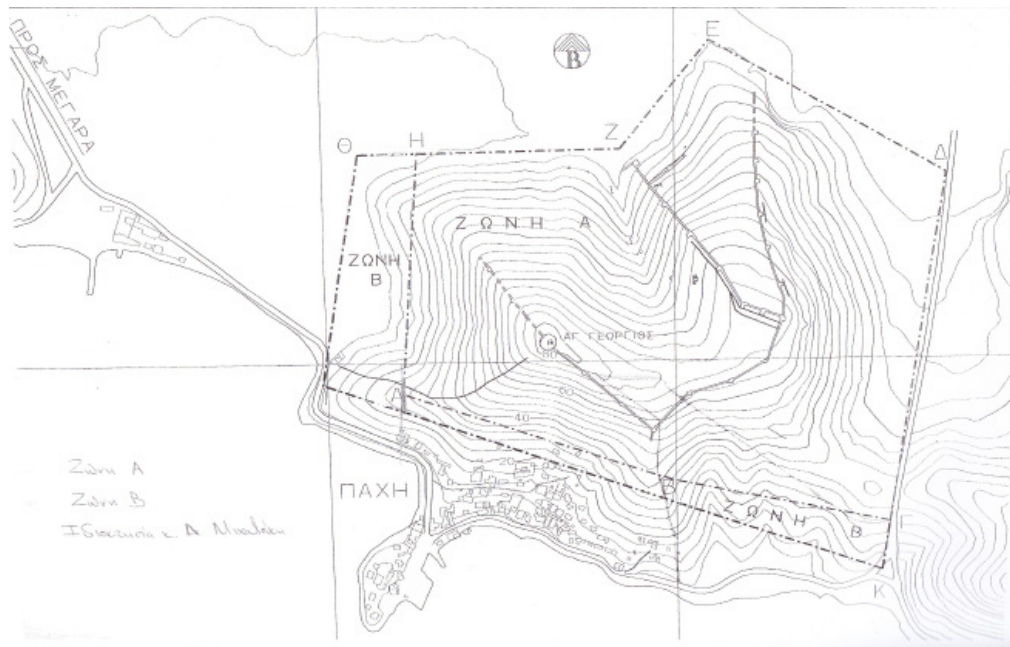
Πρόταση τροποποίησης του ισχύοντος ΓΠΣ Μεγάρων από το μελετητικό γραφείο Κ. Λιακόπουλου & Συνεργατών (2001 – 2005)

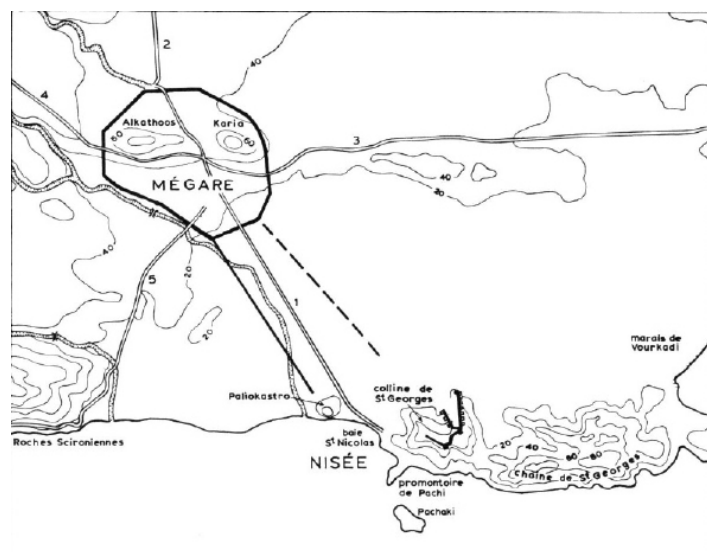
Ίχνη του αρχαίου καναλιού (1899) που οδήγησε στην ανακάλυψη της «Κρήνης του Θεαγένους» στα αριστερά και εικόνα της «Κρήνης του Θεαγένους» το 1981 στα δεξιά (πηγή: Muller 1981, 212 -214)

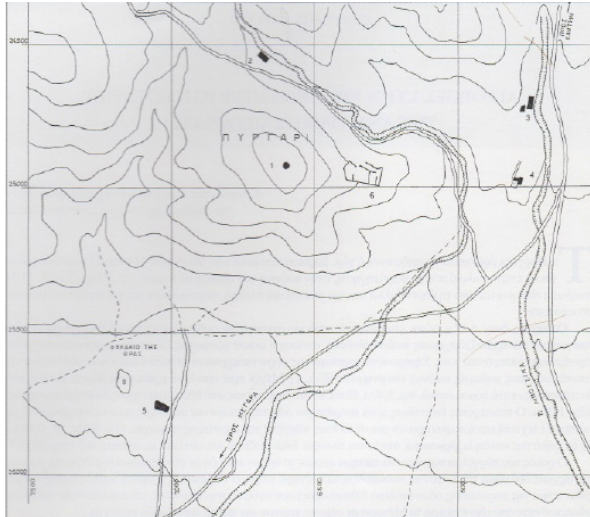
Τοπογραφικό Διάγραμμα των κηρυγμένων αρχαιολογικών χώρων της Αγ. Τριάδας και του λόφου του Αγ. Γεωργίου (ΦΕΚ 660/Β/19-10-1981)

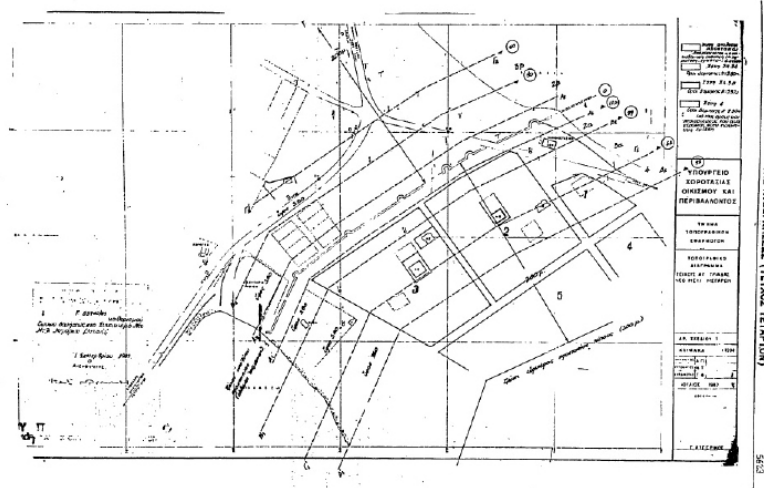
Πρόταση κηρυγμένου αρχαιολογικού χώρου Λόφου Αγ. Γεωργίου Μεγάρων (πηγή: Αρχαιολογικό Μουσείο Μεγάρων)

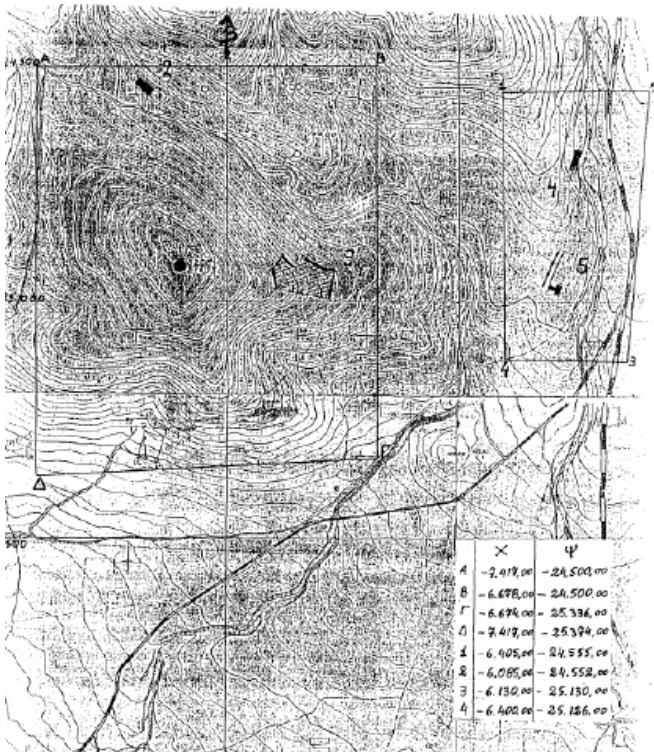
Τα αρχαία Μέγαρα με το επίγειό τους. Ξεχωρίζει ο οχυρωματικός περίβολος του λόφου του Αγ. Γεωργίου (πηγή: De La Genière et al. 1983, 618)

Τοπογραφικός χάρτης του Πουργαρίου όπου σημειώνονται οι θέσεις των κτισμάτων (σύνολο 6) (πηγή: Ζορίδης 2002, 94)

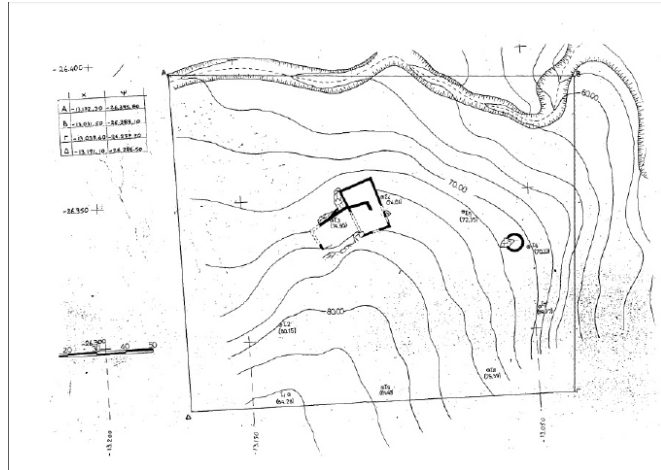

Τοπογραφικό διάγραμμα του τείχους της Αγ. Τριάδας (ΦΕΚ 568/Δ/31-10-1983)

Τοπογραφικό διάγραμμα της περιοχής Πουργαρίου όπου αναγράφονται τα ζεύγη συντεταγμένων του κρηυγμένου χώρου (ΦΕΚ 305/Β/8-5-91)

Τοπογραφικό διάγραμμα της περιοχής «Ντάμι του Μουχλίζ» όπου εμφανίζονται τα αρχαία οικοδομικά κατάλοιπα (ΦΕΚ 305/Β/8-5-91)

Αρχείο Παραδοσιακών Οικισμών & Διατηρητέων Κτιρίων

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Δευτέρα, 16.02.2015 22:30

Παραδοσιακοί Οικισμοί & Διατηρητέα Κτίρια

Διατηρητέα Κτίρια

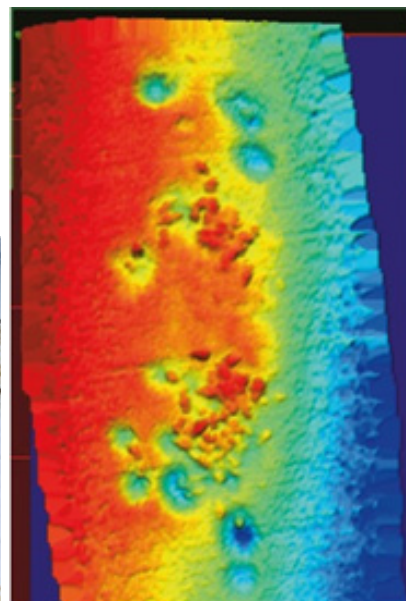
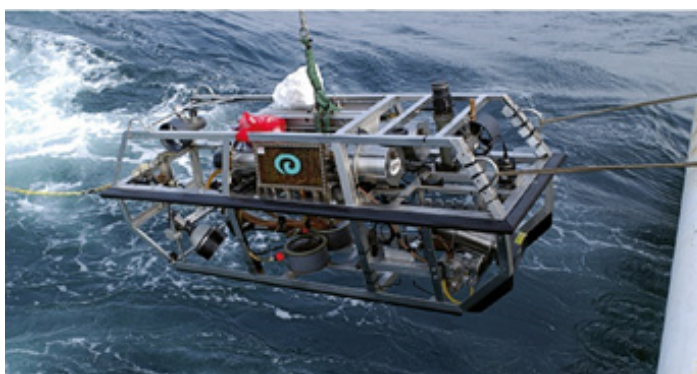
Νομός: Δυτ.Αττικής
 ΟΤΑ: ΜΕΓΑΡΕΩΝ (Δ.)
 Θέση:
 Ταχ. Κώδ.

Οδός:
 Επωνυμία:
 Παρίσεις:
 Νο ΦΕΚ: 0/ -
 Ημερ. ΦΕΚ: 1/1/2015 - 16/2/2015

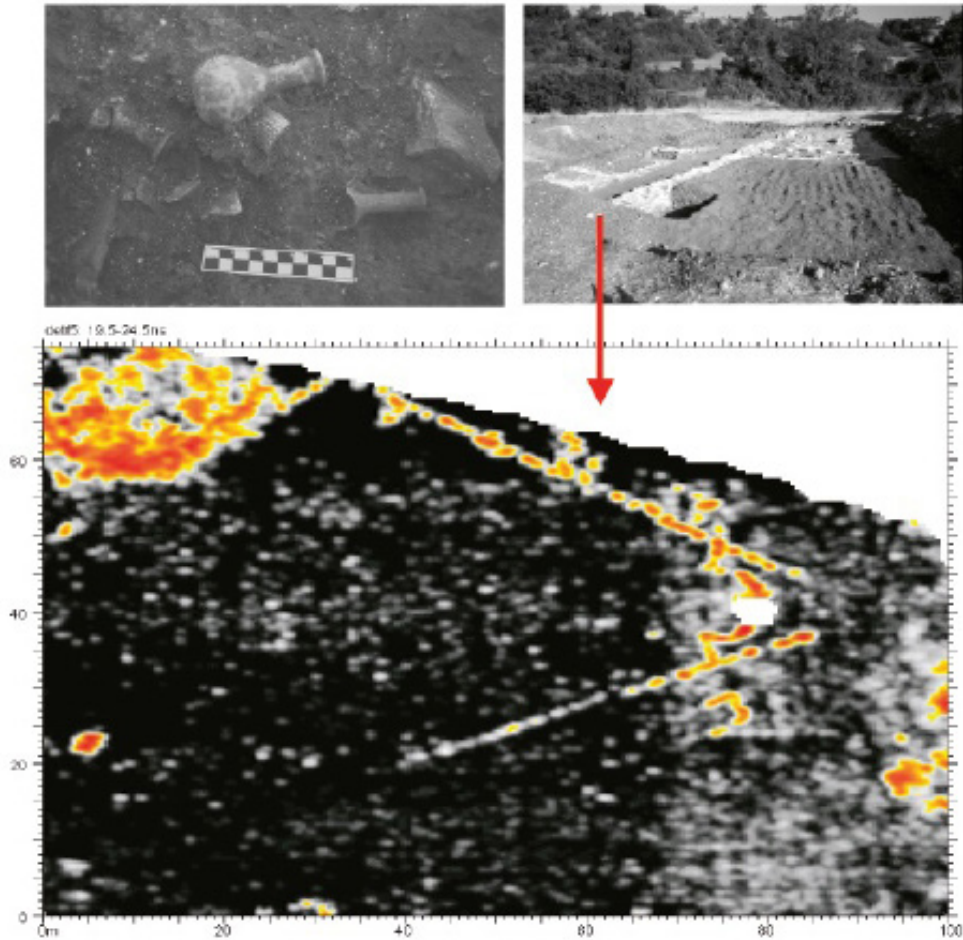
Εμφάνιση & των μικρογραφιών

Κωδ.	Δ/νση - Περιοχή - Επωνυμία	ΟΤΑ Καποδίστρια	Εικόνα	Περιγραφή
1904	Δ/νση: ΜΟΥΣΕΙΟΥ 17 & ΑΘΗΝΑΣ & ΒΥΖΑΝΤΟΣ Θέση: ΜΕΓΑΡΑ	ΜΕΓΑΡΕΩΝ (Δ.)		Δωμάτιο Α. Ξυγγράφ Α. Δημόσιος Στάσιος Μονόσπαστο υπερυψωμένο Αδόκητο κρομασιές....
7264	Δ/νση: ΣΠ. ΜΙΧΟΠΟΥΛΟΥ & ΔΗΜ. ΜΙΧΟΠΟΥΛΟΥ	ΜΕΓΑΡΕΩΝ (Δ.)		

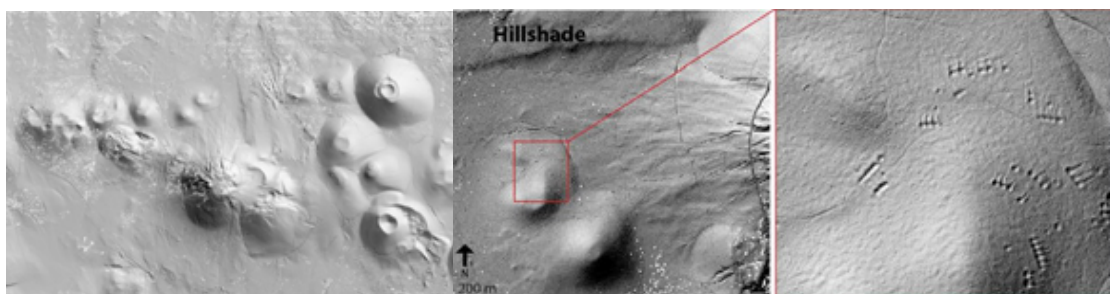
Screenshot του portal του Αρχείου Παραδοσιακών Οικισμών και Διατηρητέων Κτιρίων όπου φαίνονται τα διατηρητέα κτίρια στα Μέγαρα

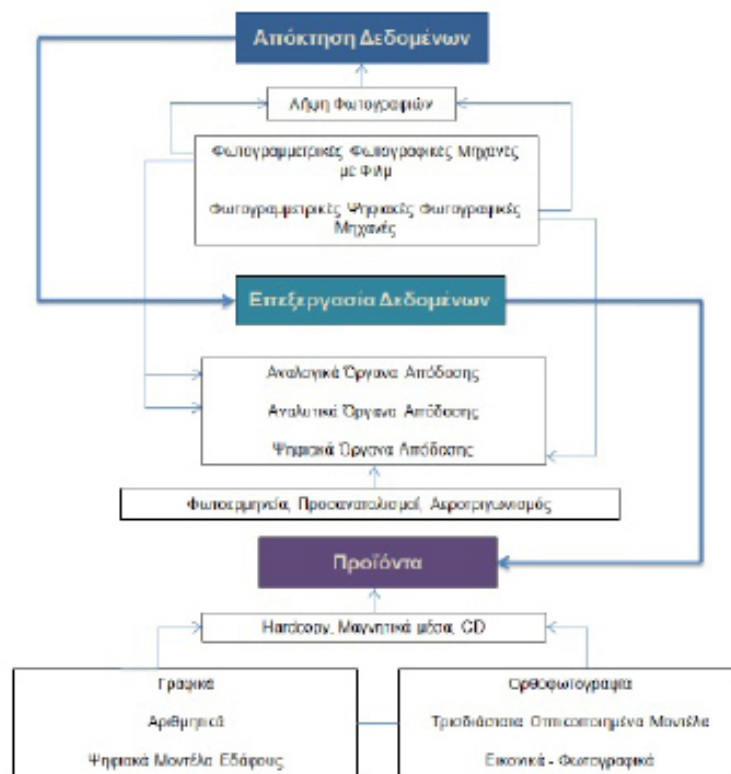
Εικόνα του τηλεχειριζόμενου υποβρυχίου οχήματος ARGUS (ROV) στα αριστερά και απεικόνιση ναυαγίου μέσω δεδομένων μικροβαθυμετρικού SONAR (MicroBathymetry SONAR) στα δεξιά όπου ξεχωρίζουν αμφορείς (πηγή: Wiseman & El-Baz 2007)

Απεικόνιση γεωφυσικής διασκόπησης με μικροκυματικό ραντάρ (GPR – Ground Penetrating Radar) στην περιοχή του Forum Novum της Ρώμης όπου ανακάλυψαν κατάλοιπα ρωμαϊκών κρυπτών. Οι μερικές ορθογώνιες ανωμαλίες οδήγησαν τους αρχαιολόγους στην ανασκαφή της περιοχής όπου βρέθηκαν πολλά ευρήματα. (πηγή: Wiseman & El-Baz 2007)

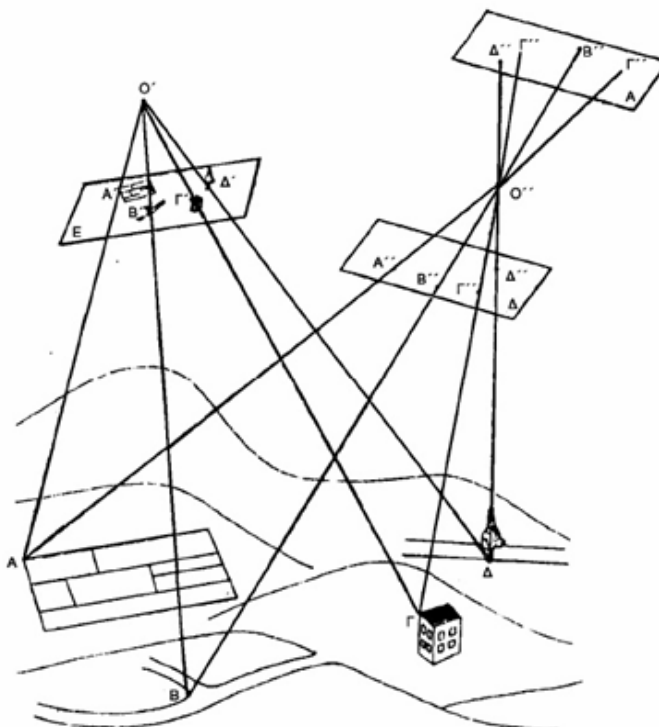

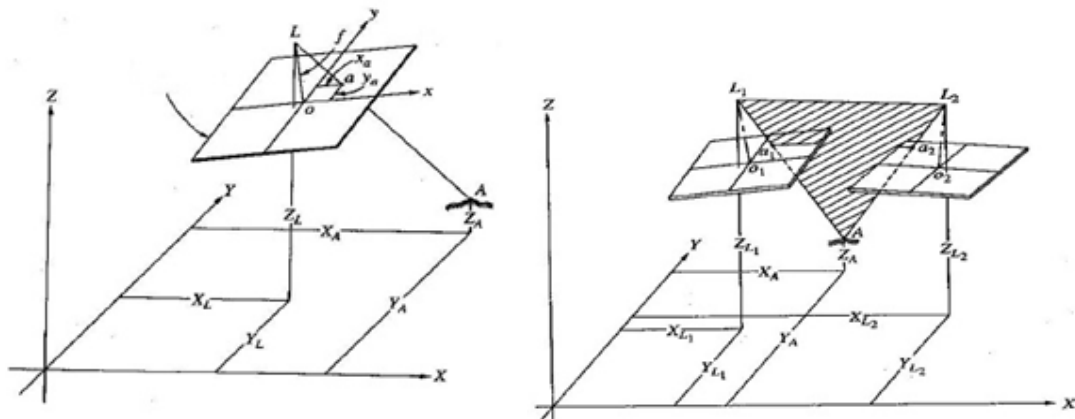
Παράδειγμα ψηφιακού μοντέλου εδάφους (DEM) από δεδομένα LiDAR με ορατά αρχαιολογικά κατάλοιπα σε έναν από τους δύο λόφους (πηγή: J. P. Toumazet et al., Automatic detection and characteristics extraction of archaeological structures using coupled Geographic Information System software and Scilab, ScilabTec, Παρίσι, 2014)(πηγή: Toumazet et al. 2014)

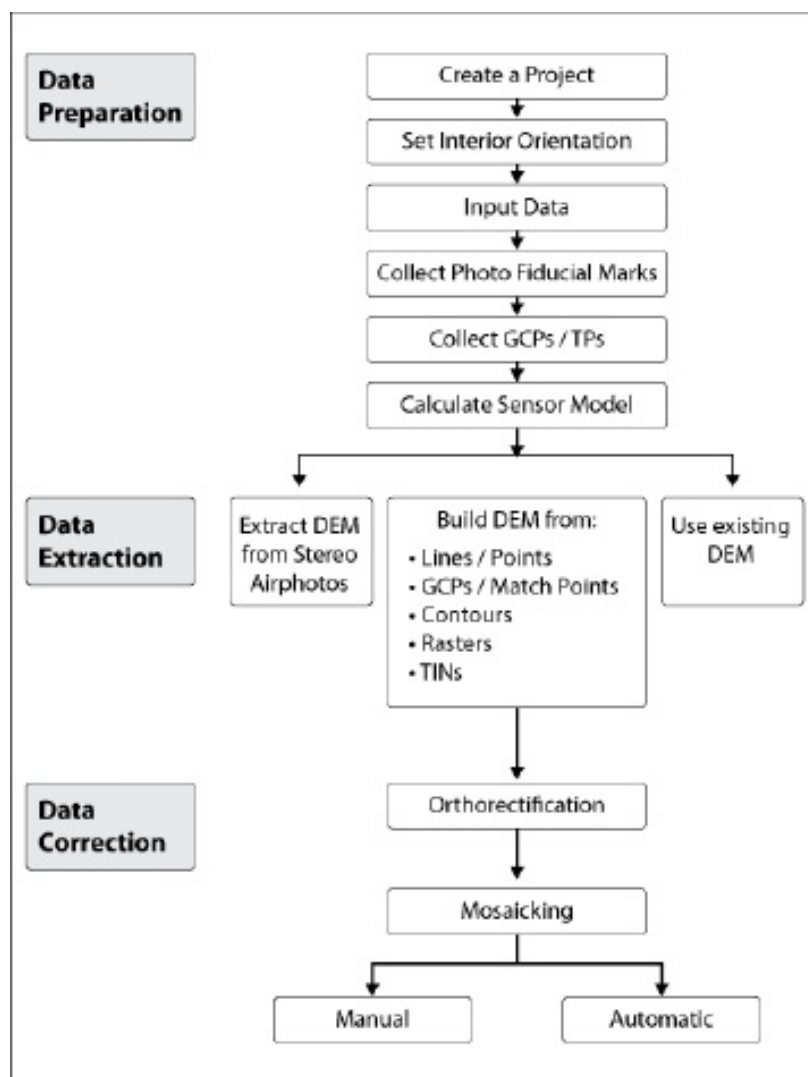
Διάγραμμα ροής φωτογραμμετρικής διαδικασίας (πηγή: Βαβιάς 2011, 25)

Σχεδιάγραμμα αεροφωτογράφισης. Όπως φαίνεται, η φωτογραφική λήψη αποτελεί την εγγύτερη ισοδυναμία προοπτικής απεικόνισης ενός τμήματος της φυσικής γήινης επιφάνειας (πηγή: Ρόκος 1988)

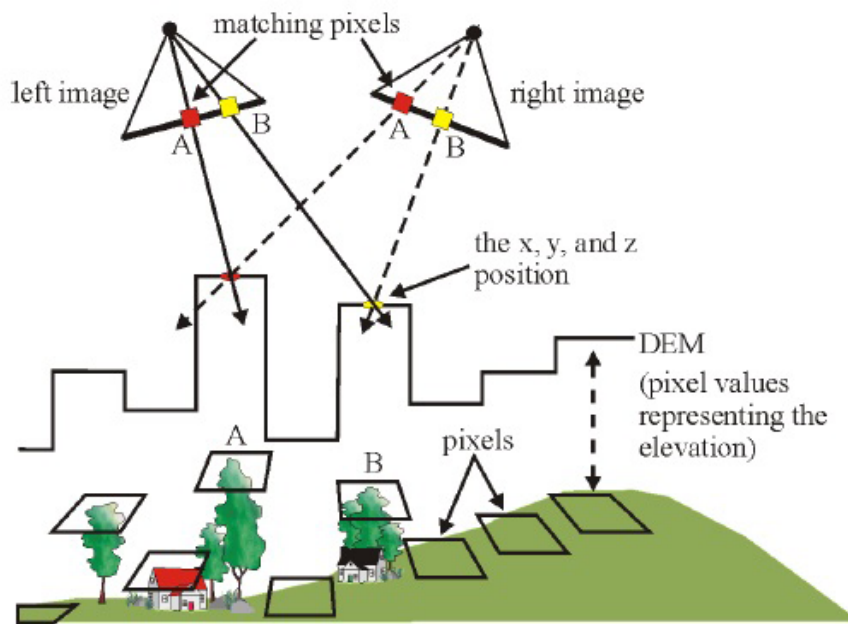

Σχήμα της συνθήκης συγγραμμικότητας (όπου η f = εστιακή απόσταση (focal length), x_0, y_0 = οι συντεταγμένες του σημείου, L = το κέντρο προβολής και A = το σημείο του αντικειμένου) στα αριστερά και σχήμα της συνθήκης συνεπιπεδότητας (όπου $L_{1,2}$ = τα κέντρα προβολής, A = το σημείο του αντικειμένου και $a_{1,2}$ = τα συζυγή εικονοσημεία - tie points) στα δεξιά (Βαβιάς 2011, 29 - 30)

Διάγραμμα Ροής των βημάτων προς δημιουργία στερεοσκοπικού ψηφιακού μοντέλου εδάφους (StereoDEM) (PCI Geomatica OrthoEngine, Course Exercises, Version 2013)

Σχεδιάγραμμα δημιουργίας ψηφιακού μοντέλου εδάφους (DEM) από στερεοζεύ-
 γος (PCI Geomatica OrthoEngine, Course Exercises, Version 2013)